

Осипенко К. В.

**РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ТУРИСТИЧНИХ РЕГІОНІВ СВІТУ**

Монографія

Київ – 2017

УДК 332.122:338.48
ББК: 65.443
О74

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Маріупольського державного університету
Міністерства освіти і науки України
(протокол № 13 від 24.05.17 р.)*

Рецензенти:

Савіна Г.Г. – доктор економічних наук, професор проректор з наукової роботи Херсонського національного технічного університету;

Омельченко В.Я. – доктор економічних наук, професор завідувач кафедри менеджменту Маріупольського державного університету;

Анісімова О.М. – доктор економічних наук, професор завідувач кафедри інформаційних систем управління Донецький національний університет ім.Василя Стуса;

Макаренко М.В. – доктор економічних наук, професор завідувач кафедри менеджменту та підприємництва на морському транспорті Азовського морського інституту Національного університету.

Осипенко К. В.

О 74 Розвиток міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу : моногр. / К.В. Осипенко. – К. : СПД Чалчинська Н.В., 2017. – 219 с.

ISBN 978-617-7530-11-3

Вирішено науково-практичне завдання щодо формування міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів в умовах глобалізації. В монографії досліджуються теоретичні засади розвитку туристичних регіонів світу, визначено поняття міжнародного туристичного регіону, проблеми, напрямки та перспективи їх розвитку у сучасних умовах. Запропоновано алгоритм оцінки міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу, що передбачає розрахунок інтегрального показника, який надає узагальнену оцінку їх конкурентного потенціалу. Особлива увага приділяється напрямам інтеграції України з Європейським туристичним регіоном.

Рекомендовано для керівників та фахівців в сфері туризму, студентів, аспірантів, науковців і викладачів економічних спеціальностей.

© К.В. Осипенко, 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРО- МОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ РЕГІОНІВ СВІТУ	10
1.1. Теоретичні підходи до формування туристичних регіонів	10
1.2. Фактори розвитку міжнародної конкурентоспромо- жності туристичних регіонів світу	25
1.3. Методичні засади оцінки міжнародної конкурентос- проможності туристичних регіонів	42
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОС- ПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ РЕГІОНІВ СВІТУ	56
2.1. Сучасні особливості розвитку туристичних регіонів світу	56
2.2. Оцінка міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів	75
2.3. Аналіз міжнародної конкурентоспроможності туристичної галузі національної економіки	96
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ РЕГІОНІВ СВІТУ	110
3.1. Перспективи розвитку туристичних регіонів світу	110
3.2. Шляхи підвищення міжнародної конкурентоспро- можності туристичних регіонів світу	122
3.3. Напрями інтеграції національної туристичної галузі до Європейського туристичного регіону	134
ПІСЛЯМОВА	145
ЛІТЕРАТУРА	170
ДОДАТКИ	171

ПЕРЕДМОВА

Сучасні тенденції розвитку світового господарства характеризуються розширенням взаємозв'язків та загостренням конкурентних відносин між туристичними регіонами світу, що посилює, з одного боку, поглиблення глобалізаційних процесів, а з іншого – динамічний розвиток туризму у системі міжнародних економічних відносин. За цих умов розвиток міжнародного туризму супроводжується не тільки кількісними, а й якісними зрушеннями у туристичних регіонах світу.

Об'єктивна реальність функціонування туристичних регіонів вказує на необхідність взаємоузгодженого врахування природних, історичних, культурних, економічних, політичних, екологічних, інформаційних, а також низки інших факторів впливу на міжнародну конкурентоспроможність туристичних регіонів світу. Ключовим пріоритетом розвитку туристичних регіонів світу є посилення конкурентних позицій та формування їх міжнародної конкурентоспроможності на основі виявлення та оцінки міжнародних конкурентних туристичних переваг регіону.

У цьому контексті формується актуальне наукове коло питань, одним із сегментів якого є проблема з'ясування теоретичних та науково-практичних аспектів формування й розвитку туристичних регіонів світу. Дослідженню зазначених питань присвячено багато робіт як вітчизняних, так і зарубіжних учених: У. Айзарда, І. Брикова, О. Булатової, У. Ваннопа, І. Ваховича, А. Вебера, М. Геденса, З. Герасимчука, І. Гладій, О. Гранберга, Н. Калюжнової, М. Кітінга, В. Кристаллера, А. Льоша, М. Портера, Ю. Перського, В. Солета, О. Тарасової, І. Чужикова та інших.

Значний внесок у дослідження питань формування та розвитку міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів

здійснили такі науковці, як Л. Антонюк, В. Андерсон, В. Безугла, М. Бойко, М. Борушак, А. Воскресенський, В. Геєць, Т. Гончарук, Б. Грінчел, Я. Дубенюк-Панайотопулу, А. Єрмишина, Л. Засимова, І. Землянська, Є. Іншакова, В. Карп, Р. Кейтс, В. Кіптенко, Ф. Клоцвог, М. Комаров, Н. Костильова, І. Кушникова, А. Лейзерович, Н. Ларина, Д. Лук'яненко, В. Мацука, Н. Мешко, Т. Перріс, В. Підвисоцький, А. Поручник, М. Рассет, Т. Сачук, Ю. Симачева, С. Смирнова, В. Смолій, Т. Ткаченко, Дж.У. Скотт, М. Удачина, Р. Фатхутдинова, В. Федорченко, Дж. М. Хулс, В. Цибух, А. Чулок, Л. Шеховцева та інші.

Метою проведеного дослідження є розвиток теоретико-методологічних підходів до визначення особливостей міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу та розробка на цій основі науково-практичних рекомендацій щодо оптимізації участі національної економіки в Європейському туристичному регіоні.

В рамках поставленої мети, в монографії вирішено ряд основних завдань:

- визначити теоретичні засади дослідження розвитку туристичних регіонів світу;
- дослідити фактори впливу на міжнародну конкурентоспроможність туристичних регіонів;
- розробити науково-методичні підходи щодо оцінки міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів;
- дослідити сучасний стан розвитку туристичних регіонів світу та оцінити їх міжнародну конкурентоспроможність;
- проаналізувати тенденції розвитку туристичної галузі національної економіки у системі світогосподарських відносин;
- виявити перспективи та надати прогнози розвитку міжнародних туристичних регіонів;
- визначити шляхи підвищення міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів;
- запропонувати науково-практичні рекомендації щодо удосконалення регуляторного механізму національної

туристичної галузі в умовах її інтеграції до Європейського туристичного регіону.

У даній монографії викладено теоретико-методологічні питання формування конкурентоспроможності туристичних регіонів світу та науково-практичні аспекти впровадження підходів до оцінки їх туристичної атрактивності.

Монографія складається з трьох розділів.

У першому розділі досліджено теоретичні підходи до формування туристичних регіонів світу. На основі проведеного дослідження наведено характеристику факторів розвитку міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів, розроблено методику оцінки міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу. Міжнародний туризм займає провідне місце у стимулюванні світового господарського розвитку, є одним з пріоритетних напрямів підвищення ефективності функціонування економіки та приносить істотну вигоду країнам та регіонам світу. Міжнародна туристична галузь, виступаючи одним з важливих чинників розвитку глобалізаційних процесів та підвищення міжнародної конкурентоспроможності національних економік, є результатом зростаючої інтернаціоналізації міжнародної економічної діяльності та соціально-економічних процесів сучасного світового господарства. Вплив природних і соціально-економічних, історичних, політичних та інших факторів обумовлює поділ територій країн світу на туристичні регіони. Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується глобальними тенденціями щодо загострення конкурентних відносин серед ключових туристичних регіонів світу.

Дослідження туристичного регіону з точки зору системного аспекту дозволило визначити притаманні йому основні властивості, до яких відносяться соціокультурна однорідність, політична ідентичність, політична та економічна взаємозалежність. Аналіз класифікації туристичних регіонів за географічним, історико-культурними, культурно-релігійними, міжнародно-політичними та геополітичними принципами дає змогу стверджувати, що просторова природа туристичних регіонів визначається наявністю хоча б одного із наведених принципів,

які обумовлюють поділ або об'єднання національних територій на туристичні регіони, у тому числі й міжнародні.

Запропоновано структурну композицію концептуальних підходів щодо систематизації рівнів туристичних регіонів з точки зору їх ієрархічної структури (мегарівень, макрорівень, мікрорівень), що надає більш точне уявлення про структуру світової туристичної галузі. Обґрунтовано доцільність структурування глобальної економічної системи та виділення туристичних регіонів на основі використання географічного підходу з виокремленням інтеграційного підходу. Доведено, що розвиток туристичної галузі на сучасному етапі визначає доцільність застосування інтеграційного підходу, який дозволить оптимізувати та підвищити ефективність виробничих та збутових процесів, які пов'язані з наданням туристичних послуг на різних рівнях господарської діяльності.

На підставі дослідження запропоновано авторський підхід до інтегральної оцінки міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу, що передбачає розрахунок інтегрального показника, який надає узагальнену оцінку конкурентних позицій туристичного регіону.

У другому розділі монографії досліджено стан туристичних регіонів світу, а також надано оцінку міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів на підставі розрахунку інтегральних показників. Також в даному розділі проаналізовано міжнародну конкурентоспроможність туристичної галузі національної економіки. Активний розвиток глобалізаційних та інтеграційних процесів обумовлює підвищення ролі та значення туристичної галузі країн та регіонів світу. Аналіз розвитку світової туристичної галузі свідчить про те, що з середини ХХ ст. сфера послуг демонструє тенденцію до інтенсивного зростання основних туристичних показників, а також характеризується достатньою стабільністю функціонування на відміну від торгівлі товарами.

Також у другому розділі, у рамках запропонованого підходу щодо оцінки міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів на основі розрахунку системи інтегральних оцінок, виконано аналіз рівня розвитку конкурентоспроможності туристи-

чних регіонів та відповідних міжнародних інтеграційних об'єднань на основі системи одиничних параметрів функціонування туристичної галузі. У результаті проведених розрахунків отримано рейтинг туристичних регіонів світу за рівнем інтегрального показника міжнародної конкурентоспроможності. На основі використання інструментарію кореляційно-регресійного методу дослідження встановлено взаємозв'язки між варіацією індексу міжнародної конкурентоспроможності (CITR) та показниками розвитку туристичної галузі у регіональному розрізі.

У третьому розділі визначено перспективи розвитку туристичних регіонів та шляхи підвищення їх міжнародної конкурентоспроможності. Було запропоновано науково-практичні рекомендації щодо удосконалення регуляторного механізму національної туристичної галузі в контексті її інтеграції до Європейського туристичного регіону.

З метою визначення шляхів підвищення міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу здійснено прогноз основних показників туристичної галузі, що відображають сферу міжнародного туризму. На основі побудованих моделей отримані прогнозні оцінки динаміки потоків міжнародних туристів до регіонів та обсягів надходжень від туризму, в тому числі і в розрізі міжнародних інтеграційних угруповань.

За результатами проведеного дослідження автором встановлено, що основою підвищення міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону мають стати заходи, які враховують його специфічні особливості (культурні, історичні, природні, соціальні тощо). Запропоновано комплекс організаційно-економічних заходів забезпечення міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону. Обґрунтовано доцільність впровадження зазначених організаційно-економічних заходів задля підвищення конкурентоспроможності туристичних регіонів не тільки на мегарівні, а й на макро- і мікрорівнях.

Враховуючи євроінтеграційне спрямування України та необхідність наближення рівня розвитку національної туристичної індустрії до європейських вимог та стандартів у сфері туризму, удосконалено регуляторний механізм національної туристичної галузі за рахунок включення до нього системи взаємоузгодже-

них інструментів впливу на туристичну галузь, а саме: фінансово-економічних, регуляторних, інфраструктурно-технологічних, інноваційно-інформаційних та соціально-психологічних інструментів. Впровадження запропонованої системи інструментів в рамках реалізації регуляторного механізму національної туристичної галузі сприятиме розвитку її потенціалу та конкурентних переваг, а також створить умови для поступової інтеграції України до Європейського туристичного регіону.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних положень, а також вирішенні ряду науково-практичних задач щодо формування і розвитку міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу.

Автор хотів би висловити щирі подяку д.е.н., професору Булатовій О.В., д.е.н., професору Омельченко В.Я., д.е.н., професору Мешко Н.П., к.е.н. доценту Мацуці В.М. за корисні поради, настанови та рекомендації, що посприяли написанню даної монографії.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ РЕГІОНІВ

1.1. Теоретичні підходи до визначення туристичних регіонів.

На зламі ХХ-ХХІ ст. однією з сучасних тенденцій розвитку міжнародного туризму є посилення процесів глобалізації та регіоналізації. Характерною відмінністю глобалізаційних процесів є відтворення різних видів економічної діяльності на глобальному рівні, а також посилення взаємозалежності та взаємозв'язку за основними сферами економічного, політичного та соціального життя в масштабах глобального світового господарства. Розвиток глобалізації інтенсифікує трансформацію сучасного світового господарства, викликаючи інституційні, організаційні та інформаційні зміни світового економічного простору і визначає глобальний характер процесів, які в ньому відбуваються [56, с.159-166]. Інтенсивний розвиток регіоналізації пов'язаний з інтеграційними процесами, які відбуваються в глобальній економічній системі. Внаслідок сформованої тенденції здійснюється об'єднання різних країн світу за регіональною (територіальною) приналежністю.

Прискорення розвитку туристичної індустрії перетворило туризм на глобальне явище, однак за своїм змістовним наповненням він не перестає бути регіональним та національним. Туристична індустрія, пропонуючи уніфіковані системи відпочинку й обслуговування, експлуатує регіональні природні відмінності і національну та культурну самобутність етнічних груп і місцевих громад, що у багатьох випадках стає головним мотивом для здійснення подорожі [152, с. 327-335]. Необхідно звернути увагу на те, що туристична галузь може виступати рушійною силою для одночасного розвитку глобалізаційних процесів та регіонів.

Сучасні наукові дослідження характеризуються неоднозначним тлумаченням поняття «регіон», а також відсутністю єдиного теоретико-методологічного інструментарію діагностики регіонального розвитку. Незважаючи на значний обсяг проведених досліджень з вивчення регіону як системи, єдиного бачення та визначення «регіон» так і не існує. У зв'язку з цим, вважаємо за необхідне уточнити визначення «регіон». Необхідність уточнення категоріального апарату викликана наявністю великої різноманітності трактувань поняття регіон, які часто є розпливчатими.

На думку З. Герасимчука та І. Ваховича, регіон – це відносно цілісна відтворювальна соціо-еколого-економічна система господарської території, самостійна в адміністративно-правовому відношенні, яка є складовою частиною країни, виділяється своїм економіко-географічним положенням, комплексом природних, матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, спеціалізацією і структурою господарства, спільністю екологічних проблем, а також високим рівнем внутрішніх соціально-економічних зв'язків [32, с.29-30].

Виникнення такого роду регіонів, на думку Ю. Перського та Н. Калюжної, дозволяє вести самостійну економічну політику, застосовувати ряд економічних інструментів для покращення своїх конкурентних позицій, виходити на світовий ринок в якості учасника світових конкурентних процесів [70, с.16-17]. Крім того, на думку О. Гранберга, регіон слід розглядати з точки зору підсистеми інформаційного суспільства та безпосереднього учасника інтернаціоналізації та глобалізації світової економіки [39, с.84].

У сучасних умовах регіон переходить в нову фазу свого розвитку та все більше виходить за рамки міжрегіональної взаємодії всередині держави і активно починає функціонувати на міжнародній арені [178]. Відтак, розвиток процесів інтернаціоналізації і як наслідок розвиток інтеграційних процесів призводять до формування міжнародних регіонів. Традиційне визначення світової економіки як об'єднання національних економік перестало відповідати дійсним економічним процесам, оскільки просторова побудова «великих систем» у міжнародній економіці зазнала значних змін [34]. На наш погляд, доречною є думка вітчизняних

вчених Д. Лукьяненка, Л. Антонюк, А. Поручника про те, що в міжнародній економіці під регіоном розуміється сукупність країн, які мають спільне географічне положення, подібні природні умови, спеціалізацію і рівень розвитку виробничої та невиробничої сфер [170, с. 3]. Зарубіжний дослідник Дж. У. Скотт наголошує на тому, що поява подібних міжнародних регіонів викликана існуванням спільних інтересів, які здійснюють вплив на країни, що мають на меті об'єднання у певні асоціації [151]. З точки зору українського вченого І. Гладій, міжнародний регіон, як суб'єкт міжнародної економіки, охоплює не лише держави, а й окремі території держав, що підкреслює гетерогенність його складових частин [170, с.221].

На думку В. Геєця, формування геополітичної та гео економічної карти світу відбуваються завдяки глобальним регіональним об'єднанням [30, с.8-9]. О. Булатова, розглядаючи регіон як простір, стверджує, що він (простір) утворює сукупність країн певного регіону/континенту світу з високим ступенем інтенсивності економічних зв'язків, які виникають на основі спільних інтересів, ресурсного забезпечення, рівня розвитку виробничих сил та характеру спеціалізації, компліментарності торгівлі, в тому числі у форматі інтеграційного об'єднання [22, с.65].

Таким чином, в міжнародній економіці під регіоном варто розуміти економічний простір, який складається з країн територіально окресленого простору, засновується на однорідності географічних, культурних, історичних, економічних, політичних властивостей та характеризується цілісністю і комплексністю, що дозволяє приймати участь у міжнародних процесах та забезпечувати стабільне функціонування сучасного світового господарства.

Характер сучасного розвитку світового господарства в аналізі сутності міжнародного регіону дозволяє виділити істотну роль туризму в розвитку міжнародних територіальних утворень. Саме туризм займає провідне місце в стимулюванні світового господарського розвитку, є одним з пріоритетних напрямів підвищення ефективності функціонування та приносить істотну вигоду міжнародним регіонам. Вплив природних і соціально-економічних, історичних, політичних та інших факторів обумов-

лює поділ територій світових держав на туристичні регіони. У зв'язку з вищезазначеними обставинами виникає необхідність у визначенні поняття «туристичний регіон» на новому рівні теоретичного переосмислення проблеми з урахуванням сучасних процесів глобалізації та регіоналізації світового господарства.

Всесвітня Туристична Організація (ВТО) визначає туристичний регіон, перш за все, як територію, що має велику мережу спеціальних споруд і послуг, необхідних для організації відпочинку чи оздоровлення [218]. Виходячи з цього визначення, можна наголосити на важливості об'єктів туристичного інтересу як однієї з ключової складової, що формує конкурентоспроможність туристичного регіону. Цілком слушною є думка українського вченого В. Кіптенко про те, що в міжнародній економіці під туристичним регіоном розуміється сукупність, яка відрізняється від інших територій наявністю природних та/або історичних, відносно стійких економіко-географічних та інших особливостей, які часто поєднуються з особливостями національного складу населення [67]. Схожу думку висловлюють й В. Смолій, В. Федорченко та В. Цибух, оскільки, на їх погляд, туристичний регіон становить собою групу країн, які мають схожі умови розвитку і характеризуються спільністю генезису і взаємозв'язків компонентів туристичної індустрії [45].

Борушак М. стверджує, що в основі вже існуючих визначень поняття «туристичний регіон» лежить селективний вибір туристичних ознак. Український вчений визначає «туристичний регіон», як територію, що має у своєму розпорядженні об'єкти туристичного інтересу, та у межах якої у відповідному обсязі здійснюється використання і реалізація туристичних ресурсів, а набір пропонованих туристичних послуг є значно ширшим від мінімально необхідного, з врахуванням специфіки конкретного туристичного регіону [20, с.7]. На нашу думку, останнє визначення є досить точним по відношенню до туристичного регіону, бо наявний широкий спектр туристичних ознак, серед яких туристичний потенціал, наявність природно-ресурсної бази, туристичного продукту, об'єктів туристичного інтересу, відповідних туристичних послуг формують не тільки національну, а й міжнародну конкурентоспроможність туристичного регіону. Також слід за-

значити, що наведені вище визначення характеризують сутність туристичного регіону різних рівнів ієрархії – мега-, макро-, мікрорівня. Однак, якщо прийняти до уваги той факт, що національна туристична індустрія певної країни є складовою частиною світової туристичної індустрії, то вони мають загальні сутнісні характеристики та властивості.

Теоретичне обґрунтування та аналіз вже існуючих понять дозволяє навести більш повне та уточнене визначення туристичного регіону з точки зору світового господарства. На нашу думку, під визначенням поняття «міжнародний туристичний регіон» необхідно розуміти територіально-туристичну систему, що складається з сукупності країн, які мають специфічні туристичні особливості, характеризуються наявністю об'єкта туристичного інтересу, а також ідентичними та взаємодоповнюючими географічними, ресурсними, історичними факторами, завдяки чому виникає туристична спеціалізація щодо зовнішнього світу».

З метою уточнення поняття туристичного регіону визначимо його основні властивості за М. Рассетом [207, с.11]. Зарубіжний вчений пропонує наступну характеристику властивостей, за допомогою яких можна отримати більш систематизоване уточнення поняття:

- Соціокультурна однорідність – однорідність туристичних регіонів в культурному та соціальному відношенні. Кожна з держав туристичного регіону однаково ставиться до сформованих внутрішніх атрибутів;
- Політична ідентичність – до складу туристичного регіону входять держави, які мають схожі політичні властивості; кожна з держав дотримується однакової поведінки на світовій арені та має спільне бачення зовнішнього світу;
- Політична взаємозалежність – туристичні регіони, які політично взаємозалежні та взаємопов'язані один з одним, за рахунок системи національних і міжурядових структур;
- Економічна взаємозалежність – економічно взаємозалежні туристичні регіони, пов'язані між собою внутрішньо-регіональною торгівлею товарів та послуг, ступінь якої визначається пропорціями до національного доходу.

Розглядаючи визначення туристичного регіону та його властивостей, вважаємо необхідним навести його класифікацію. Незважаючи на різні трактування [80, с.7], було виявлено, що більшість дослідників поділяє туристичні регіони на дві групи, серед яких однорідні і функціональні. Туристичні регіони за однорідною класифікацією поділяються на три підтипи:

- природні туристичні регіони, межі яких визначають загально схожі географічні, топографічні, кліматичні, екологічні та інші природні характеристики;
- туристичні регіони, які мають досить яскраво виражену спільність історичного та культурного розвитку території або її ідентичність;
- туристичні регіони, що визнані як економічно самодостатні.

Складові частини функціонального туристичного регіону спочатку не обов'язково схожі один на одного. Створення таких туристичних регіонів передбачає взаємодію та інтеграцію всередині них, щоб в кінцевому підсумку територіальні компоненти виявлялися взаємодоповнюючими [188]. Ґрунтуючись на функціональному підході, туристичні регіони прийнято типологізувати наступним чином:

- функціональний туристичний регіон характеризується специфічною метою взаємодії і концентрується на отриманні переваг у межах певного сектора шляхом співпраці з різних регіональних питань;
- культурний туристичний регіон визначається за допомогою питань, які стосуються самоідентифікації населення території. Наявність спільної спадщини, мови, культури, звичаїв роблять регіон однорідним на певній території, що формує його «культурну» відмінність від інших територій;
- адміністративний туристичний регіон належить до адміністративної структури, яка існує в державах з ієрархічним порядком між муніципалітетами, округами і центральною адміністрацією.

Наведена типологізація туристичних регіонів може формувати їх структуру у системі світового господарства з точки зору

просторового підходу. З нашої точки зору, буде доцільним привести розподіл світових регіонів за думкою А. Воскресенського [27, с.139-142], який класифікує туристичні регіони за п'ятьма принципами (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація туристичних регіонів за принципами

Назва принципу	Трактування	Приклад
Географічний принцип	Розподіл туристичних регіонів за основними континентами світу	Макрорегіони (Азія, Африка, Америка, Європа, Австралія і Океанія); Мезорегіони (Центральна, Північна, Південна Америка, Північно-Східна, Південно-Східна, Південна, Західна, Центральна Азія, Північна Африка, Африка на Південь від Сахари) та регіони (Східна Європа, Близький Схід та ін.)
Історико-культурний принцип	Розподіл туристичних регіонів на основі етнокультурних та інших параметрів	Китайський, корейський, індо-китайський (в'єтнамський), арабський, індоіранський, тюркський, російський, північно-американський, латиноамериканський, африканський
Культурно-релігійний принцип	Визначає розподіл туристичних регіонів за культурною та історичною ідентичністю та розвитком території	Конфуціансько-буддистський, індуїстський, мусульманський, православний, західно-християнський, африканський, тихоокеанський, латиноамериканський
Міжнародно-політичний принцип	Визначається виконанням в межах дії певних світових організацій	НАТО, СНД та ін.
Геоелекономічні та геополітичні принципи	Розподіл туристичних регіонів, для яких характерний високий рівень політичних, економічних, культурних та інших взаємовідносин	Європейський, східно-азійський, північноамериканський та ін.

Представлена класифікація туристичних регіонів за географічним, історико-культурними, культурно-релігійними, міжнародно-політичними, геоекономічними та геополітичними принципами дає змогу стверджувати, що просторова природа туристичних регіонів визначається наявністю хоча б одного із наведених принципів, які обумовлюють поділ або об'єднання національних територій на туристичні регіони, в тому числі й міжнародні.

Сучасний світ економіки постійно еволюціонує і як наслідок утворює багаторівневу ієрархію, рівні якої характеризують специфічний простір і час протікання господарських процесів, тому наведена композиція концептуальних підходів туристичних регіонів за різними ієрархічними рівнями дає більш точне уявлення про структуру світової туристичної галузі. Мега-, макро-, мікрорівні відображають структуру історичного розвитку глобальної економічної системи, у середині якої протікають тісні процеси взаємодії фірм, вдосконалення галузей та міжгалузевих комплексів, а також утворюються територіальні господарські комплекси та співтовариства різного масштабу.

Для об'єктивної характеристики світової туристичної галузі необхідно сформулювати правильне уявлення про її складну багаторівневу систему. Просторові таксономічні моделі географічної структури туризму в регіонах різні та можуть розглядатися на різних рівнях: мегарівні, макрорівні та мікрорівні. Трансформація господарського простору глобальної економічної системи інтенсифікує процеси, під впливом яких формуються та розвиваються мегарегіони. Мегарегіональний економічний простір об'єднує національний простір макрорівня, який має специфічні особливості та характеристики, а також формується і розвивається під впливом умов, ресурсної бази та факторів глобального та національного характеру.

Мегарівень заснований на розширенні і поглибленні світогосподарських зв'язків між туристичними регіонами, розвитку інтеграційної взаємодії країн певного туристичного регіону, і як наслідок утворення міжнародних регіональних інтеграційних об'єднань. Для більш повної характеристики мегарівня є необхідним сформулювати адекватне уявлення у теоретичному та прак-

тичному аспектах про такий складний елемент глобальної економічної системи, як мегарегіон.

Термін «мегарегіон» є достатньо новим та ще не отримав широкого роз'яснювання у сучасній економічній літературі. Якщо спиратися на визначення Є. Іншакової, то на її думку мегарегіон – це езокономічний простір, інституційно, організаційно та інформаційно однорідний і функціонально відокремлений для спільного забезпечення і обслуговування світових потоків товарів і послуг за допомогою своїх каналів і порталів зацікавленими господарськими суб'єктами, пов'язаними спільними проектами і процесами на основі територіальної концентрації та взаємодії різноманітних видів капіталу [58, с.160]. Необхідним є адаптування наведеного визначення до сфери міжнародного туризму, тому на нашу думку, «туристичний мегарегіон» – це структурний елемент глобальної економічної системи, що формується на рівні світового туристичного господарства на основі його фрагментації на великі економічні та політичні самодостатні сегменти, розвитку і розширення тісних економічних та туристичних зв'язків та пов'язаний виконанням туристичних функцій на глобальному рівні.

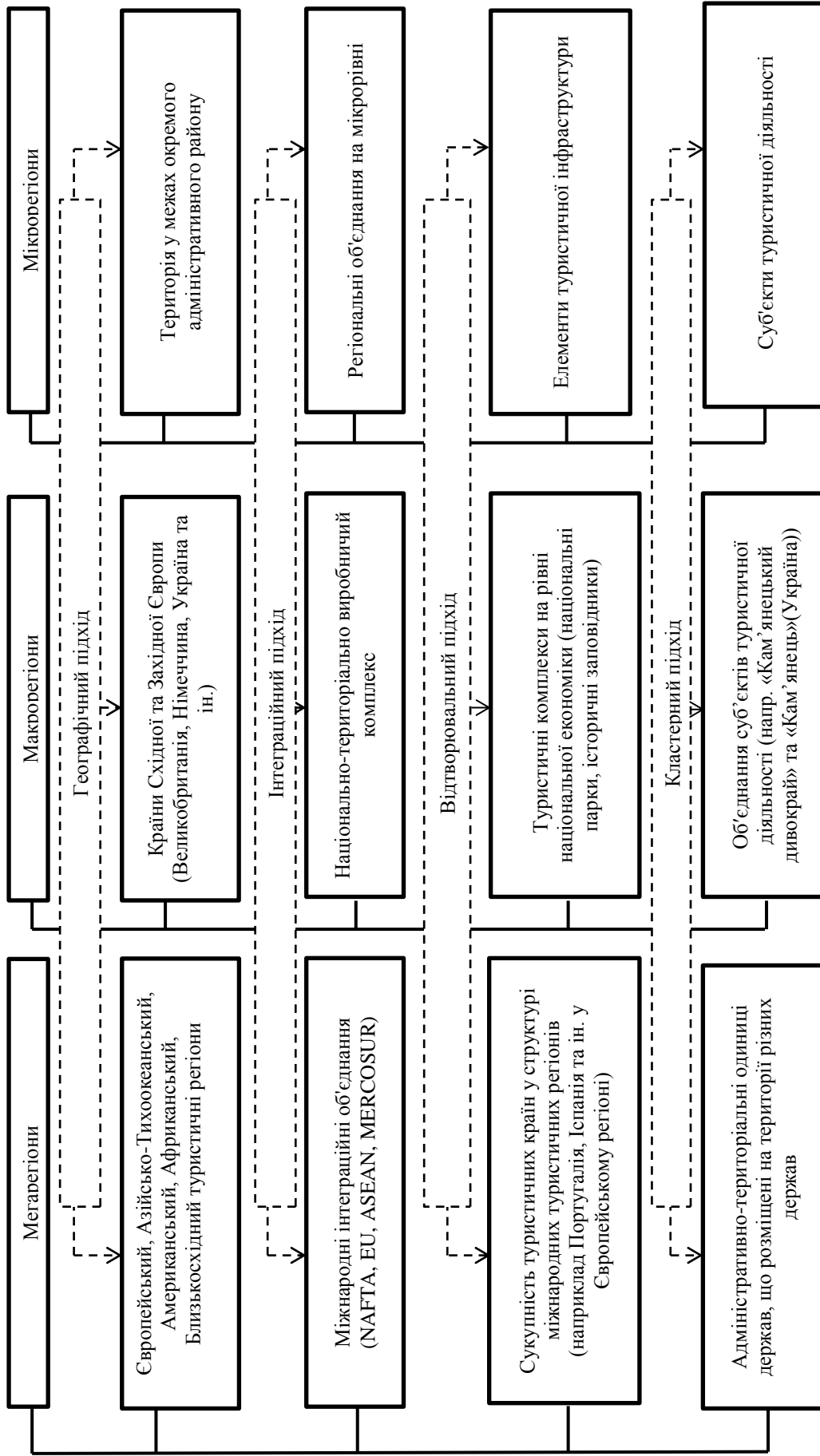
Серед ознак мегарегіону варто виділити наступні: наявність тісних економічних, торговельних, соціальних, політичних зв'язків між суб'єктами туристичного регіону; збалансоване і економічно вигідне виробництво туристичного продукту, з метою подальшого обміну з країнами-учасницями туристичного регіону; можливість безперервного транспортного сполучення, тобто не перетинаючи кордону туристичного регіону; загальна або скоординована транспортна та інформаційна інфраструктура; ймовірна наявність подібностей культурної спадщини та історичного минулого туристичного регіону. Прикладами туристичних мегарегіонів, які відповідають зазначеним вище ознакам, у даному випадку є Європейський, Американський, Азійсько-Тихоокеанський, Африканський та Близькосхідний, а серед мегарегіональних інтеграційних об'єднань виступають, перш за все, Європейський Союз (EU), Асоціація держав Південно-Східної Азії (ASEAN), Північноамериканська зона вільної торгівлі (NAFTA). Економічний простір таких мегарегіонів розшире-

но відтворюється і еволюціонує від відокремлених національних господарських просторів до загального [57], а у подальшому до єдиного інтегрованого, що характеризується високим ступенем однорідності і безперервності.

Макрорівень формується на підставі взаємовідносин між національними економіками або групами країн і утворює єдиний туристичний комплекс країни зі своєю структурою та органами управління. Мікрорівень базується на системі договірних відносинах, що виникають у процесі розвитку спільної туристичної діяльності, створення окремих територіальних частин у структурі національних економік. Кожен з них тісно взаємопов'язаний один з одним, оскільки «економічна система кожного з рівнів є продуктом взаємодії її внутрішнього та зовнішнього середовища, усі рівні світової економічної системи особливо в сучасних умовах глобалізації, зазнають виражений взаємний вплив» [58, с.159-166].

Аналіз сутності туристичних регіонів з точки зору розвитку світового господарства дозволяє виділити низку підходів. Узагальнюючі існуючі підходи до структуризації світового господарства можна запропонувати таку схему композиції концептуальних підходів щодо систематизації рівнів туристичних регіонів з точки зору їх ієрархічної просторової структури (рис.1.1).

Сутність географічного підходу, полягає, перш за все, у детальному аналізі території. Територія являє собою сукупність всіх процесів життєдіяльності людини та суспільства, серед яких процеси територіальної організації суспільства, економічно-географічне районування, розміщення виробничих сил у регіоні і т.п. Географічний підхід у формуванні туристичних регіонів може розглядатися з трьох точок зору: 1) як носій різноманітних туристичних ресурсів та умов; 2) з позиції виконання різних функцій – економічних, соціальних, екологічних і т.п.; 3) як специфічна властивість простору, яка має безпосередній вплив на впорядкованість розташованих у ньому суб'єктів [53, с.148].

Рис.1.1. Композиція концептуальних підходів щодо систематизації рівнів туристичних регіонів з точки зору їх ієрархічної просторової структури

На перше місце висуваються територіальні аспекти функціонування різних напрямів діяльності, в тому числі, й туристичної у складі господарського комплексу країни та двосторонніх зв'язків з іншими регіонами. Даний підхід спрямований на формування і зміцнення територіальної структури туристичної діяльності в регіонах, розвиток мережі туристичних центрів, формування нових туристичних зон, а також системи багатофункціональних і спеціалізованих туристичних центрів у регіонах [53].

Сутність інтеграційного підходу полягає у об'єднанні туристичних суб'єктів регіонів різних рівнів, поглибленні їх взаємодії, розвитку зв'язків між ними, в тому числі і на глобальному рівні [175]. Інтеграційний підхід ґрунтується на поглибленні взаємозв'язків суб'єктів туристичної діяльності регіонів, їх об'єднанні, посиленні взаємодії та взаємозв'язку між складовими системи світового господарства. Тобто інтеграція забезпечує поглиблення і конкретизацію взаємозв'язків між окремими підсистемами цих взаємозв'язків [140, с.39]. Даний підхід базується на наявності тісної форми співробітництва між державами, стійких економічних зв'язків та високому рівні компліментарності. Так, інтеграція в туризмі є засобом зростання економічного потенціалу учасників через об'єднання ресурсів [86], створення сприятливих умов діяльності [154, с.42-54], побудову закінчених технологічних циклів [51], упорядкування та координацію діяльності та управління [133], зниження витрат [163], зростання продуктивності праці [51], досягнення ексклюзивних конкурентних переваг [47], збільшення ринкової влади учасників [84], досягнення синергетичних ефектів [169], ліквідацію дискримінації та економічних бар'єрів [13], налагодження довгострокового співробітництва [35].

Вищенаведене ще раз підтверджує, що туризм відіграє інтегруючу роль у забезпеченні позитивної динаміки не тільки окремих видів економічної діяльності, серед яких транспорт, торгівля та ін., але й кількісних і якісних показників розвитку світового господарства в цілому.

Розвиток інтеграційних процесів став закономірним результатом зростання міжнародного руху товарів і факторів виробництва, що потребувало створення надійніших виробничо-збутових зв'язків між країнами і усунення численних перешкод

на шляху міжнародної торгівлі і пересування факторів виробництва. Це виявилось можливим зробити лише в рамках міждержавних інтеграційних об'єднань на основі багатосторонніх політичних угод [22].

В результаті формування інтеграційних взаємозв'язків між їх учасниками відбувається зближення національних господарських систем, які спроможні до саморегулювання завдяки впровадженню узгодженій міждержавній економіці та політиці. Таким чином, інтеграційні взаємозв'язки розглядаються як відносини на договірній основі, що мають стратегічно спрямований характер та утворюються в результаті інтеграційної взаємодії суб'єктів туристичної діяльності [48, с.138].

На думку К. Солонінко, інтеграційний підхід варто розуміти як об'єктивний, регульований і направлений процес зближення, зрощення і взаємодії національних господарських систем, в основу якого покладено економічний інтерес самостійних господарюючих туристичних суб'єктів.

Метою інтеграційного підходу є нарощування обсягу товарів і послуг внаслідок забезпечення ефективності туристичної діяльності в міжнародних масштабах [153]. Отже, можна констатувати, що застосування інтеграційного підходу дозволить оптимізувати та підвищити ефективність виробничих та збутових процесів, які зв'язані з туристичною діяльністю на різних рівнях господарської діяльності. В рамках дослідження запропоновано прийняти за основу результат структурування глобальної економічної системи на підставі географічного підходу з виділенням інтеграційного підходу, оскільки в рамках кожного географічного регіону існує інтеграційне угруповання (Європейський туристичний регіон – туристичний регіон країн Європейського Союзу; Американський туристичний регіон – туристичний регіон країн НАФТА і Азійсько-Тихоокеанський – Асоціація держав Південно-Східної Азії). Це дозволить виявити взаємозв'язок між туристичним регіоном та інтеграційним угрупованням, членами якого є країни одного з туристичних мегарегіонів, та підтвердити припущення про те, що найбільший внесок в розвиток туризму географічного регіону робить саме інтеграційне угруповання, а точніше його країни.

Як було визначено раніше, туристичний регіон можна розглядати як територіальну систему, усередині якої відбуваються процеси виробництва товарів та послуг, розподіл та споживання. Відтак, з цієї точки зору, туристичний регіон визначається як система з внутрішнім механізмом відтворення, яка характеризується окрім цілісності, єдності території та господарських процесів, наявністю специфічних властивостей: регіональні умови відтворення суспільного продукту, основних фондів і робочої сили, джерела капіталовкладень і затрат на утримання невиробничої сфери, особливості розподілу регіональних трудових ресурсів, формування доходів населення і можливості їх товарного покриття, фактори соціального і національного характеру [83].

Наведене вище дає підстави для виділення відтворювального підходу, який характеризується застосуванням усіх стадій відтворювального циклу. Дослідження туристичного регіону, яке ґрунтується на застосуванні відтворювального підходу, дає можливість проаналізувати численні сторони туристичної індустрії та форми її прояву.

Першочерговою задачею відтворювального процесу у туристичному регіоні має стати вдосконалення індустрії туризму. Відтак, необхідно визначитися наступними орієнтирами: туристичними ресурсами, туристичною інфраструктурою, поліпшенням природного середовища, забезпеченням належних умов для праці та дозвілля і т.п. У відтворювальному підході важливе місце відводиться дослідженню внутрішньорегіональних та міжрегіональних взаємозв'язків у сфері туристичної індустрії, наявності туристичних ресурсів, оптимальному розміщенню туристичної інфраструктури та т.п.

Кластерний підхід дозволяє оптимально ефективно використовувати свій рекреаційно-туристичний потенціал, як країні в цілому, так і в окремому регіоні. Найважливішою властивістю кластерного підходу є інтеграція та комбінування елементів, які не пов'язані між собою в єдине ціле, з метою реалізації поставленої мети. Варто зауважити, що кластер виступає не тільки як взаємопов'язані установи на основі принципу географічної концентрації, але як множинна взаємодія між підприємствами та споживачами. Таким чином, при впровадженні та розвитку клас-

теру необхідно враховувати розмір суспільного попиту, виходячи за межі одного регіону. Діяльність з реалізації кластерного підходу може бути визначена як кластеризація і являє собою комплекс організаційно-економічних заходів, що здійснюються державними, приватними або громадськими інститутами з метою об'єднання підприємств та установ у кластери, встановлення між ними неформальних взаємовідносин і мережевої співпраці [135, с.66].

Кластерний підхід у туризмі свідчить про те, що глобалізаційні процеси характеризуються динамічним поглибленням у різні галузі економіки. Туристичний кластер виступає як система інтенсивної виробничо-технологічної та інформаційної взаємодії туристичних підприємств, постачальників базових та додаткових послуг із приводу створення спільного туристичного продукту [146]. До туристичних кластерів відносяться групи туристичних атракцій, які географічно сконцентровані на обмеженій території та використовують природні, економічні та туристичні ресурси, спеціалізовану туристичну інфраструктуру, місцеві ринки праці, впроваджують рекламу та інформаційну діяльність [36]. Туристичні кластери формуються на базі туристичних активів в регіоні і складаються з підприємств різних секторів, пов'язаних з обслуговуванням туристів, наприклад, туристичних операторів, готелів, сектора ресторанного бізнесу, виробників сувенірної продукції, транспортних підприємств та інших [23].

Застосування кластерного підходу у регулюванні сферою туризму на регіональному рівні створює переваги для всіх учасників регіонального туристичного кластерного утворення, регіонального бізнесу та органів регіонального управління. При здійсненні регулювання регіональним розвитком туристичної сфери завдяки розробці кластерних туристичних моделей створюються умови для трансформаційних процесів економіки регіону; підвищення рівня взаємозв'язку місцевих органів самоврядування з бізнес-структурами; зростає соціальна, економічна, політична, інноваційна важливість регіону, як наслідок підвищується рівень конкурентоспроможності туристичних підприємств, послуг та регіону в цілому; поліпшується інвестиційний клімат регіону та зростає його інвестиційна привабливість; покращується стан зо-

внішнього довкілля. Крім того, на території формування регіонального туристичного кластера створюються умови для появи нових підприємств, які характеризуються потребою в певній кваліфікації трудових ресурсів, режимах інвестування, обслуговуючих та узгоджених структур.

Отже, головною умовою кластерного підходу є об'єднання зусиль різноманітних організацій, підприємств, фірм та установ, регіонів діяльність яких, зазвичай, характеризується однією певною сферою. Кластерний підхід дозволяє формувати та проводити заходи з реалізації конкурентних переваг туристичного регіону як специфічного економічного суб'єкта.

Таким чином, визначено, що туристична індустрія як одна з прогресуючих галузей глобальної економічної системи характеризується ієрархічною просторовою структурою, що визначається різнорівневою таксономічною моделлю, яка складається з трьох рівнів: мегарівня, макрорівня та мікрорівня. Структуру таксономічних моделей формують міжнародні туристичні регіони, під якими розуміють «територіально-туристичну систему, що складається з сукупності країн, які мають специфічні туристичні особливості, характеризуються наявністю об'єкта туристичного інтересу, а також ідентичними та взаємодоповнюючими географічними, ресурсними, історичними факторами, завдяки чому виникає туристична спеціалізація щодо зовнішнього світу». Дослідження теоретичних підходів до формування туристичних регіонів дозволило встановити й обґрунтувати наявність таких підходів, як географічний, інтеграційний, відновлювальний, кластерний. Важливою складовою міжнародних туристичних регіонів є конкурентні переваги, які формуються під впливом багатьох туристичних факторів. З огляду на це, актуальним є питання дослідження факторів розвитку міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів.

1.2. Фактори розвитку міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу.

У сучасних умовах глобалізації світового господарства туристичний регіон постає як важливий суб'єкт економічних та політичних процесів різних ієрархічних рівнів регіонів. Перетворен-

ня окремих туристичних територій на стратегічних учасників світового господарства вимагає теоретичного осмислення поняття міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону. Але для більш точного трактування даного визначення необхідно зосередитись на дослідженні сутності конкурентоспроможності регіону з точки зору міжнародної економіки, оскільки, на нашу думку, є науково невірним розглядати конкурентоспроможність туристичних територіальних утворень без узагальнення наукових поглядів на конкурентоспроможність регіону як суб'єкта конкуренції.

Традиційним визначенням є розуміння конкурентоспроможності регіону через його здатність перемагати у суперництві з іншими регіонами за залучення і створення нових факторів виробництва, забезпечуючи при цьому конкурентні переваги в економічному зростанні [96]. Тобто конкурентоспроможність території – це «здатність збільшувати або, принаймні, утримувати за собою частку ринків достатніх для розширення і вдосконалення виробництв, для зростання рівня життя, для підтримки сильного і ефективного управління» [99, с.180].

Між тим Т. Сачук пропонує розглядати конкурентоспроможність регіону через категорію конкурентних переваг, які представляють для споживача індивідуальне значення. Виходячи з цієї точки зору, ключовим завданням для забезпечення конкурентоспроможності території є створення конкурентних переваг, як важливих характеристик території, що виділяють її серед собі подібних, а також їх компетентне використання і розвиток [144, с.153-154].

Подібною та цілком слушною є думка зарубіжних вчених А. Лейзеровіча, Р. Кейтса, Т. Перріса та Дж.М. Хулса про те, що конкурентоспроможність регіону є одним із елементів та характерною ознакою сталого розвитку. Вони визначають конкурентоспроможність регіону як властивість активізувати потенційні можливості регіону, нарощувати та ефективно використовувати конкурентні переваги для забезпечення сталого розвитку регіону, а також впровадження нових досягнень науково-технічного прогресу у виробництво, довілля та соціальну сферу регіону. Під сталим розвитком автори визначення розуміють «процес постійного перетворення якісних та кількісних характе-

ристик регіональної соціо-еколого-економічної системи, спрямованого на досягнення динамічної рівноваги між суспільством, економікою та довкіллям, що забезпечує при цьому добробут нинішніх та майбутніх поколінь» [31, с.39].

Крім того, на думку В. Андерсона, в міжнародній економіці конкурентоспроможність регіону слід розглядати як спроможність конкурувати з іншими регіонами відносно можливостей функціонування в якості «воріт в глобальний світ» [6]. Виходячи з визначення В. Андерсона, конкурентоспроможність регіону повинна визначатися конкурентоспроможними галузями та сегментами економіки, а також спроможністю регіональної влади у забезпеченні відповідними умовами для економічних суб'єктів регіону різного рівня, які б були в змозі утримувати конкурентні переваги.

На наш погляд, найбільш точно та повне визначення терміну наводить І. Брикова, яка стверджує, що конкурентоспроможність регіону – це його здатність в умовах зовнішньої конкуренції на основі ефективного використання традиційних та створення унікальних ресурсів локального розвитку стимулювати підвищення продуктивності виробництва та рівня життя місцевого населення у довгостроковій перспективі [21, с.33]. Таким чином, конкурентоспроможність регіону являє собою сукупність конкурентних потенційних можливостей, які характеризуються наявністю та виробництвом унікальних ресурсів, які дозволяють ефективно та оперативно конкурувати у зовнішньому світі задля досягнення позитивного економічного розвитку регіону у взаємодії з іншими регіонами. Туристичний регіон, як суб'єкт конкуренції володіє конкурентними перевагами та конкурентоспроможністю.

Аналіз наведених визначень дозволяє зосередитись на дослідженні сутності поняття «конкурентоспроможність туристичного регіону». У сучасній економічній літературі, яка висвітлює питання регіональної економіки та територіального управління, визначенню поняття «конкурентоспроможність туристичного регіону» присвячена невелика кількість наукових робіт, в яких би були виділені різні аспекти досліджуваного поняття. Дослідження сутності поняття конкурентоспроможності туристичного

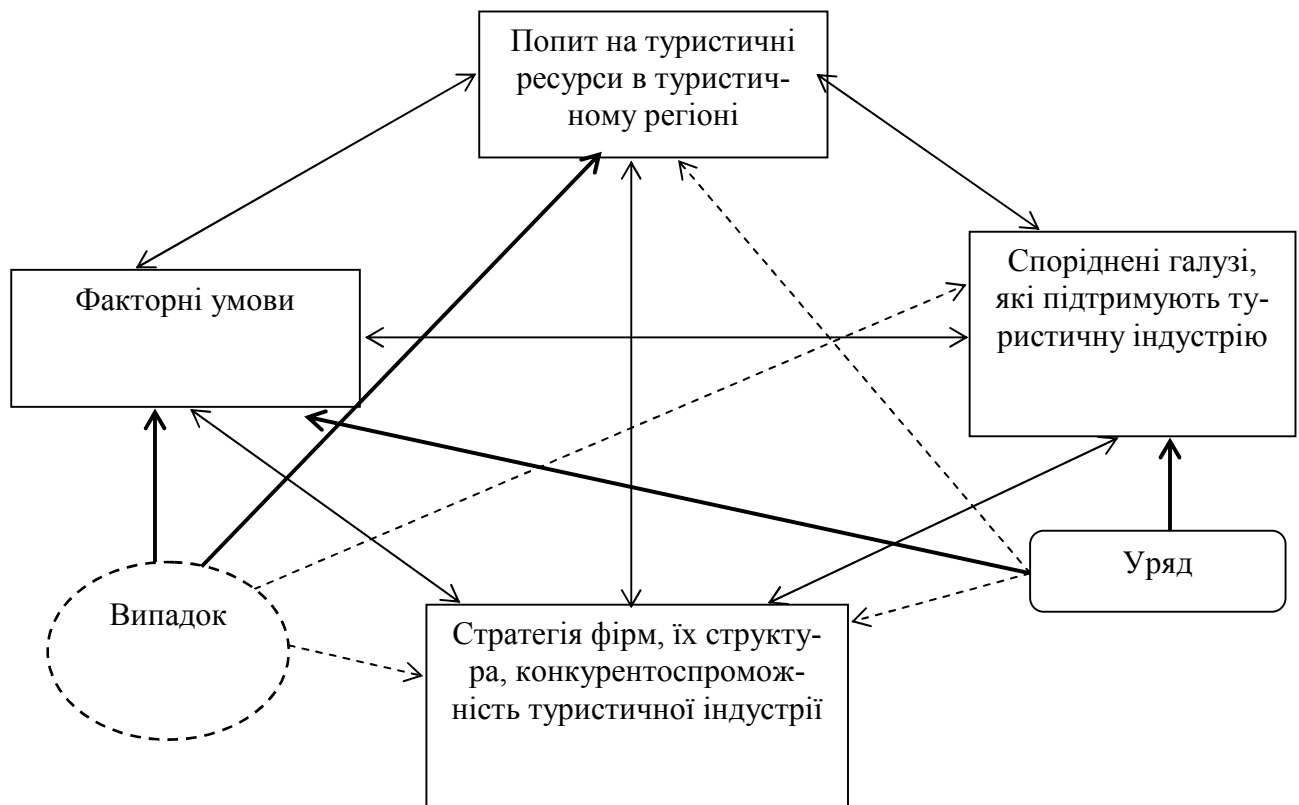
регіону з точки зору економічного явища пропонує І. Гончарук. Під конкурентоспроможністю туристичного регіону дослідник розуміє динамічне явище, яке постійно варіюється під впливом різноманітних факторів та чинників [37]. Вважаємо за необхідне зробити наголос на тому, що конкурентоспроможність туристичного регіону формується у процесі виділення регіону як незалежного економічного суб'єкта конкурентних відносин та виступає фактором розвитку соціально-економічного стану регіону. Також основою конкурентоспроможності туристичного регіону може бути висока конкурентоспроможність його галузей на національному та міжнародному рівнях.

Отже, саме конкурентні переваги галузей стають для туристичних регіонів конкурентними перевагами. На нашу думку, термін «конкурентоспроможність туристичного регіону» доцільно розглядати через призму конкурентних переваг характерних саме для туристичного аспекту, серед яких можуть виступати наявність туристично-рекреаційних ресурсів та рівень доступу до них, географічне розташування та ін. Важливо враховувати, що регіон може мати високий рівень загальної конкуренції, проте не бути конкурентоспроможним взагалі з точки зору туристичної привабливості.

При аналізі поняття конкурентоспроможності туристичного регіону доцільно виходити з його розуміння як системи. У зв'язку з цим при дослідженні конкурентоспроможності туристичного регіону з позиції комплексної системи розвитку регіону у довгостроковій перспективі, слід розглядати як спроможність регіону до створення нових, унікальних економічних, організаційних та технічних умов для формування та збуту туристичного продукту, а також забезпечення належного рівня продуктивності в умовах конкуренції у зовнішньому світі у порівнянні з іншими регіонами міжнародної економіки.

Спираючись на концепцію конкурентних переваг націй, яка була розроблена М. Портером та заснована на динамічному співвідношенні чотирьох показників, які складають так званий «ромб конкурентоспроможності», маємо можливість виділити детермінанти, які впливають на міжнародну конкурентоспроможність туристичних регіонів (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Детермінанти конкурентної переваги туристичного регіону (відповідно до моделі «національного ромба» М. Портера)

Згідно з цією концепцією всі показники, які включені в конкурентний ромб, мають загальний характер та формують конкурентне середовище. Ґрунтуючись на концепції національної економіки, висунутої М. Портером, можна адаптувати дану теорію відповідно туристичного регіону та виділити джерела і фактори його конкурентоспроможності:

- факторні умови;
- попит на туристичні ресурси в туристичному регіоні;
- споріднені галузі, які підтримують туристичну індустрію;
- стратегія фірм, їх структура та конкурентоспроможність туристичного регіону.

Слід зазначити, що для визначення рівня міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону необхідно виділити, як саме кожен з компонентів «національного ромба» впливає на решту детермінант.

Тобто, перевага по кожному детермінанту окремо не є передумовою для конкурентної переваги в туристичному регіоні. Саме взаємодія переваг між усіма детермінантами забезпечує унікальні конкурентні переваги в туристичному регіоні, які не доступні іноземним конкурентам.

Першою детермінантою, яка слугує формуванню конкурентних переваг у туристичному регіоні, є факторні умови, які передбачають наступне:

- людські ресурси, які поділяються за кваліфікаційною та професійною характеристикою;
- природні ресурси, до яких входить географічне розташування туристичного регіону та його кліматичні умови;
- капітал, з урахуванням особливостей фінансування туристичної індустрії регіону;
- науково-інформаційний потенціал, що визначає накопичені регіоном знання пов'язані зі створенням та наданням туристичних послуг;
- розвинута туристична інфраструктура.

Якщо розглядати основні фактори з точки зору конкурентоспроможності, то варто наголосити, що отримання конкурентної переваги залежить не тільки від наявності чи запасу вищезазначених факторів, а й від швидкості їх створення, ефективного використання та механізму вдосконалення. Виділяють базисні та розвинені, загальні та спеціалізовані туристичні факторні умови. В контексті туризму конкурентоспроможність туристичного регіону першочергово визначається базисними факторами, до яких відносяться природні ресурси у вигляді туристичних ресурсів. Однак, конкурентоспроможність туристичного регіону, яка заснована на базисних факторах, тобто на природних туристичних ресурсах вкрай недовговічна, бо завжди існує ризик виходу на туристичний ринок конкурентів з аналогічними або більш дешевими туристичними ресурсами. Задля забезпечення подальшої туристичної конкурентоспроможності регіон повинен на основі базисних чинників створити розвинуті фактори, які б для інших конкурентів були важко відтворювальні та більш витратні. До розвинутих чинників відносяться сучасна інфраструктура та висококваліфікована робоча сила, які в свою чергу повинні відпо-

відати сучасним потребам, задачам та меті розвитку туристичної індустрії регіону.

У контексті переважної ролі розвинених факторів, у порівнянні з базовими, у підвищенні конкурентоспроможності туристичного регіону недолік базових чинників може розглядатися, з одного боку, як слабкість, оскільки знижує можливості регіону для початкового виходу на туристичний ринок. З іншого – недолік базових чинників при зваженій, добре продуманій стратегії розвитку може розглядатися як сильна сторона, тобто фактор додаткового стимулювання створення розвинених факторів, які при відсутності або недоліку базових чинників повинні бути створені з особливою ретельністю і продуманістю. Додаткові зусилля при створенні розвинених чинників зумовлюють більш високий рівень конкурентоспроможності [71].

Другою детермінантою конкурентної переваги є попит на внутрішньому ринку туристичного регіону на туристичні послуги, тобто обсяг внутрішніх туристських потоків [44]. Цей показник має вирішальне значення при визначенні рівня конкурентоспроможності туристичного регіону. Однак, окрім розміру попиту на туристичні послуги в регіоні велике значення має якість надання туристичних послуг. Вона (якість) повинна відповідати останнім тенденціям розвитку туристичної індустрії, що дозволить туристичному регіону вийти на новий, більш високий рівень розвитку та конкурентоспроможності на світовому туристичному ринку. Конкурентні переваги отримують лише ті туристичні регіони, які приділяють достатньо уваги ексклюзивності та унікальності туристичного продукту.

Також не варто недооцінювати рівень розвитку галузей, які виступають в якості підтримуючих, який слугує третьою детермінантою, що визначає наявність конкурентних переваг туристичного регіону. Рівень їх кооперації та ефективна взаємодія з фірмами туристичної індустрії складають показник конкурентної переваги туристичного регіону. В рамках взаємодії галузей, що підтримують туристичну індустрію, М. Портер сформулював «кластерний підхід», відповідно до якого конкурентоспроможністю володіють не окремі галузі, а групи галузей (кластери), в яких компанії інтегровані і по горизонталі, і по вертикалі та ма-

ють тенденцію до концентрації у рамках обмеженого територіального простору [130].

Четвертою детермінантою, що визначає важливі конкурентні переваги туристичного регіону є структура та стратегія фірм, конкуренція в туристичній індустрії. При розгляді даного чинника необхідно враховувати той факт, що стратегія і менеджмент компаній, незважаючи на взаємопроникнення культур та методів ведення бізнесу, володіють специфічними національними особливостями і розбіжностями у діловій культурі [79].

Істотний вплив на конкурентоспроможність туристичного регіону мають так звані випадкові події, серед яких природні катастрофи, політична нестабільність, кризи, військові дії у регіоні. Наслідки випадкових подій можуть нести як позитивний, так і негативний вплив на рівень конкурентоспроможності туристичного регіону. В результаті, конкурентні переваги регіону можуть бути зведені нанівець, або ж навпаки, утвориться новий потенціал для нових фірм, що в змозі протистояти високому рівню конкурентоспроможності в нових умовах.

Уряд у формуванні конкурентних переваг виступає в якості каталізатора та займає непряму позицію, оскільки безпосереднє пряме втручання може призвести до негативних наслідків. Саме тому в концепції «національного ромба» М. Портером не було відведено роль детермінанти уряду. Проте, необхідно зазначити, що туристична індустрія налічує туристичні ресурси, які знаходяться на території певної держави та у більшості випадків є її власністю. А це означає, що держава фактично формує законодавчий та бюджетний базиси функціонування туристичної індустрії.

Конкурентоспроможність у туристичній індустрії відображає продуктивність використання туристичних ресурсів на рівні регіону, в тому числі й міжнародному. Передумовою конкурентних переваг у туристичній індустрії виступає наявність туристичних ресурсів та туристичної інфраструктури в міжнародному регіоні. Проте це не може слугувати підставою для залучення міжнародного туристичного регіону до економічної діяльності при відсутності туристичної активності, бо в такому випадку туристичний регіон виступає лише як культурно-історична цін-

ність в її соціально-культурологічному аспекті. При наявності групи невикористаних туристичних ресурсів створюється серйозна потенційна можливість для появи конкурентних переваг та конкурентоспроможності у туристичному регіоні.

Таким чином, узагальнюючи вищезазначене, можна виділити реальні конкурентні переваги туристичного регіону, сутність яких полягає у наявності туристичних ресурсів, в їх унікальності і обмеженості та в наявності туристичної інфраструктури, що забезпечує відповідний доступ до туристичних ресурсів регіону. Саме сукупність трьох перерахованих факторів перетворює туристичні ресурси міжнародного регіону на його конкурентні переваги. Разом з тим, кожен з факторів окремо здатен генерувати конкурентні переваги та в результаті підсилювати конкурентоспроможність міжнародного туристичного регіону.

Розглядаючи конкурентні переваги у туризмі, необхідно провести їх диференціацію за ієрархічною просторовою структурою. Пропонуємо спиратися на запропонований у підрозділі 1.1 поділ міжнародних туристичних регіонів, який заснований на трьох рівнях – мега-, макро-, мікрорівні, в залежності від яких в якості конкурентів у міжнародному туристичному регіоні підлягають розгляду різні групи суб'єктів економічної діяльності. На мегарівні в конкуренції у сфері туризму приймають участь великі географічні регіони, на макрорівні-окремі країни, на макрорівні-суб'єкти туристичної індустрії та продукти туристичної діяльності. Підставою для поділу світового господарства за трьома рівнями виступає їх ієрархічна взаємозалежність конкурентоспроможності різних галузей, у тому числі, це стосується і сфери туризму. Тобто конкурентоспроможність туристичної індустрії міжнародного регіону (мегарівень) означає сформовану туристичну конкурентоспроможність даного регіону на макрорівні, конкурентоспроможність якого можлива лише при наявності конкурентоспроможності туристичної індустрії на мікрорівні. В такому випадку простежується синергетичний ефект, який сприяє формуванню нових, індивідуальних властивостей туристичної індустрії регіону. Це означає, що міжнародна конкурентоспроможність туристичного регіону залежить не тільки від рівня конкурентоспроможності туристичних підприємств даного регіону, а й від рівня

конкуреноспроможності країни у світовому господарстві, тобто рівень розвитку туристичної індустрії повинен бути збалансований.

Відтак, варто розуміти, що неможливо забезпечити високий рівень конкуреноспроможності міжнародного туристичного регіону без якісної інфраструктури, навіть при наявності достатнього туристичного потенціалу. Конкуреноспроможність міжнародного туристичного регіону полягає у наявності достатнього обсягу індикаторів туристичної привабливості, серед яких туристичні та природно-кліматичні ресурси, матеріально-технічна база, які відповідали потребам туристів і забезпечували високу конкуреноспроможність регіону. Таким чином, можемо стверджувати, що рівень міжнародної конкуреноспроможності туристичного регіону визначають туристичний потенціал регіону, до якого входять природні та історико-культурні ресурси та туристична інфраструктура з її елементами – інвестиційне забезпечення, державне регулювання, екологічна безпека та інформаційне забезпечення туристів. Для більш повної характеристики вважаємо за необхідне розглянути кожен з індикаторів більш детально.

Туристичний потенціал регіону складається з природних та історико-культурних ресурсів. Історико-культурні об'єкти та природні ресурси є важливими елементами при формуванні туристичної привабливості регіону. За умов наявності великої кількості природних об'єктів, м'якого клімату, високої якості природних джерел, привабливість регіону значно зростає. До історико-культурних об'єктів належать історичні, архітектурні пам'ятки, сучасні споруди та ін. Історико-культурні ресурси можуть впливати на формування попиту на туристичні ресурси та бути використанні задля отримання прибутку.

Під туристичною інфраструктурою мається на увазі матеріально-технічна база в регіоні. До неї входять готельні комплекси, які вже існують або нові, що забезпечують туристів житлом на визначений період часу.

Основною складовою матеріально-технічної бази туризму є засоби розміщення туристів, які забезпечують їх тимчасовим житлом і надають побутові та інші послуги під час подорожі

[69]. Також туристам можуть надаватися додаткові послуги, серед яких медичні, страхові, спортивні тощо. Туристична інфраструктура виступає в якості великого механізму, який повинен функціонувати безперебійно.

Інвестиційне забезпечення передбачає наявність всіх чинників, які здійснюють інвестиційний процес, – умов, ресурсів та заходів. Інвестування галузі туризму передбачає сукупність умов, ресурсів і заходів, необхідних для здійснення інвестиційного процесу. Для інвестиційного забезпечення розвитку туристичного регіону слід розглядати та залучати іноземні джерела, внутрішні інвестиційні джерела підприємств, заощадження населення (напрямую та через фінансові установи) та міжгалузевий рух капіталу.

Основу державного регулювання туризму становить нормативно-правова база, яка повинна відповідати сучасним тенденціям розвитку туристичної індустрії, а саме забезпечувати урахування особливостей її функціонування, глибоке проникнення в суть проблем та цілеспрямовану комплексну туристичну політику держави [5].

Екологічна безпека є одним із найважливіших елементів міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону. Екологічна безпека підтримує та забезпечує екологічний баланс у навколишньому середовищі. Вона проявляється у захисті інтересів людини та природи від реальних чи потенційних загроз, які можуть бути спровоковані антропогенними та природними умовами.

Інформаційне забезпечення займає важливе місце при формуванні міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону. Адже від того, наскільки якісною та доступною буде інформація про принади регіону, залежить кількість туристів, які захочуть відвідати цю територію. Оптимізація туристичного руху сприятиме не тільки регулюванню числа туристів, а й контролю над завантаженням екологічних систем туристичного регіону.

Отже, основними індикаторами підвищення міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону є туристичний потенціал та туристична інфраструктура. Складовими елементами середовища та системи забезпечення привабливості туристичного регіону є: природні туристичні ресурси та ресурси антропо-

погенного походження, серед яких історичні та архітектурні об'єкти, культурні цінності тощо; матеріально-технічна база туризму: туристична інфраструктура та інвестиційне забезпечення туристичної сфери.

Конкурентні переваги міжнародного туристичного регіону виражені в здатності володіння деякими можливостями, які дозволяють протистояти конкурентам, а також перевершувати їх (конкурентів) за іншим фактором за досліджуваний період часу. Конкурентні переваги формуються за рахунок внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на міжнародну конкурентоспроможність туристичного регіону.

Найбільш повно із існуючих трактувань до поняття «фактор», відносно вивчення міжрегіональної конкуренції відображають два визначення, одне з яких характеризує фактор як «джерело впливу на систему, що відбивається на значенні змінних моделі цієї системи [77], інше – як «причину, рушійну силу будь-якого процесу, що визначає його характер або окремі його риси» [19]. Перше визначення характеризує вплив фактора на стан тієї системи по відношенню до якої він діє. Друге розглядає фактор в контексті причинно-наслідкового зв'язку ланцюжка змін в системі спричинених його впливом. Виходячи з цих двох трактувань, можна зробити висновок, що в нашому випадку, коли поставлено завдання виявити і обґрунтувати фактори міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону, до них повинні пред'являтися дві основні вимоги – вирішальний вплив фактора на зміну стану регіональної системи і його здатність служити стимулом і, одночасно, мотивом міжрегіональної конкуренції, що визначає її характер [143, с.291].

Якщо ми спробуємо звернутися до наукових робіт вітчизняних авторів, які присвячені аналізу міжрегіональної конкуренції, то не знайдемо в них чіткого визначення поняття «фактор конкурентоспроможності». Б. Грінчелом і Н. Костильова наголошують на впливі на об'єкт конкуренції деяких факторів, які «...дозволяють одним містам і регіонам залежно від ступеня їх активності та потенціалу бути більш-менш здатними протистояти суперництву інших територій за ресурси» [136, с.334]. Фактори конкурентоспроможності

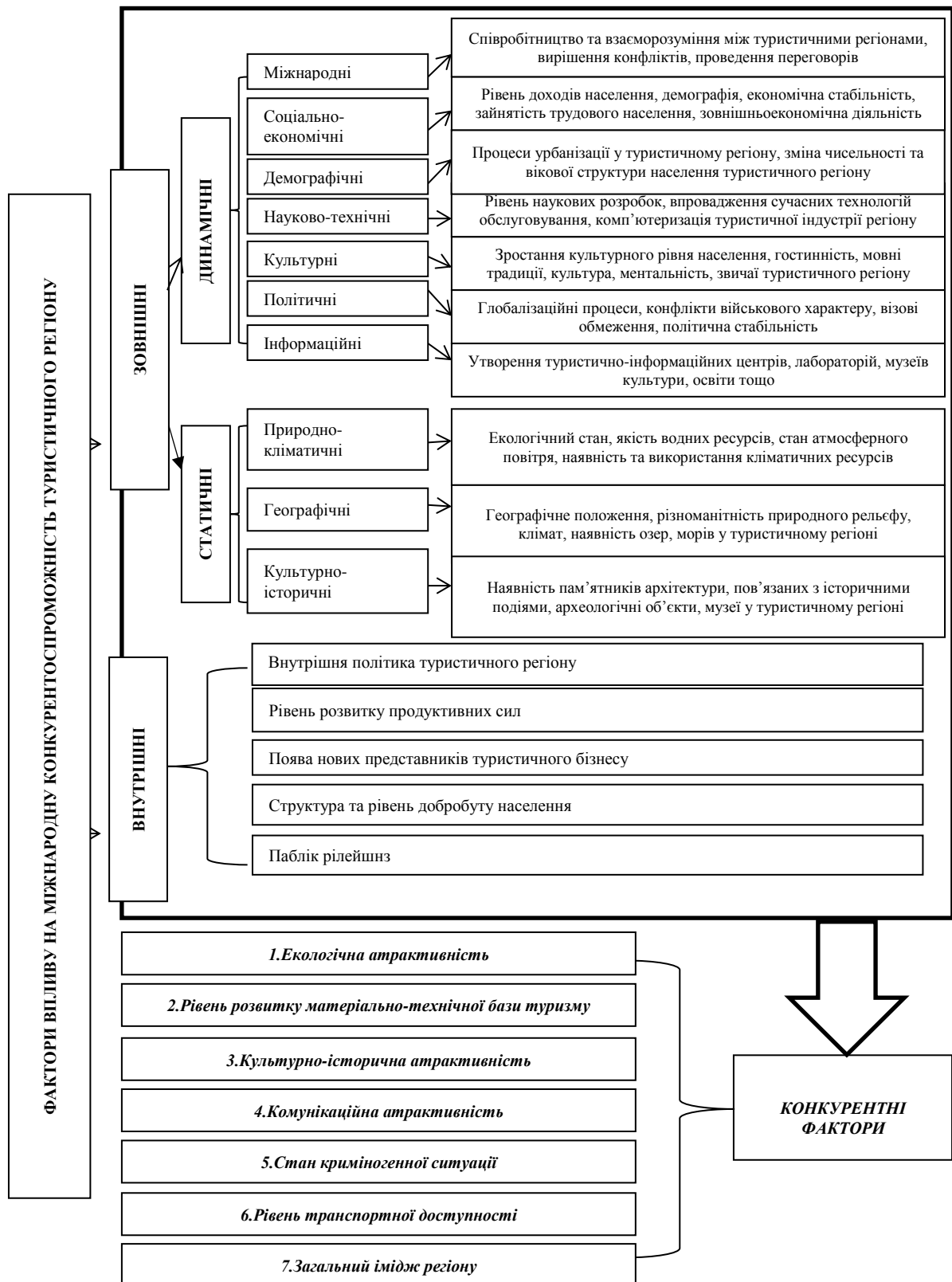

туристичного регіону можуть бути перетворені в конкурентні переваги туристичного регіону.

Для кожного туристичного регіону джерела конкурентоспроможності та фактори, що на них впливають, можуть бути загальними або індивідуальними та визначатися природно-кліматичними умовами, територіальним розташуванням, наявністю туристичних об'єктів, їх якістю та ін. Виявлення джерел і факторів конкурентоспроможності туристичного регіону дозволяє ефективно поєднувати їх і використовувати для формування конкурентоспроможності регіону в цілому. На основі проведеного дослідження розроблено схему основних факторів впливу на міжнародну конкурентоспроможність туристичних регіонів, враховуючи складну просторову структуру світового господарства. Запропоновано систематизацію факторів впливу на рівень розвитку міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону шляхом їх поділу на зовнішні та внутрішні фактори впливу.

Зовнішні фактори впливають на туристичний регіон за допомогою зовнішнього оточення та їх інтенсивність не залежить від внутрішніх процесів. Зовнішні фактори поділяються на дві групи, а саме статичні та динамічні. Статичні фактори конкурентоспроможності туристичних регіонів являють собою значення, яке не змінюється у часі. До них відносять природно-кліматичні, географічні, культурно-історичні фактори. Серед численних динамічних факторів, що впливають на розвиток туристичних регіонів доцільно виділити наступні: міжнародні, соціально-економічні, демографічні, науково-технічні, культурні, політичні, інформаційні (рис.1.3).

Також на підставі вищезгаданої систематизації факторів автором сформовано та включено до схеми 7 блоків конкурентних факторів, які напряму впливають на рівень розвитку міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону. У подальшому дослідженні вважаємо доцільним спиратися на зазначені автором 7 блоків конкурентних факторів. Зосередимо свою увагу на кожному з наведених факторів.

Рис. 1.3. Фактори впливу на міжнародну конкурентоспроможність туристичних регіонів

Для природно-кліматичних факторів характерно використання природних та кліматичних ресурсів регіону, слідкування за якістю водних ресурсів та стану атмосферного повітря. Важливий вплив на конкурентоспроможність туристичного регіону мають географічні фактори, бо вони відіграють важливе значення у формуванні подорожі та вибору маршруту поїздки, а також впливають на економічну ефективність туристичної індустрії. Що стосується культурно-історичних факторів, то вони виражені наявністю культурних, архітектурних пам'яток історії, матеріальної та духовної культури, галерей та музеїв, виставкових центрів. Для міжнародних факторів є характерним посилення процесів глобалізації світового господарства, міжнародного співробітництва та вирішення міжнародних конфліктів шляхом проведення переговорів. Соціально-економічні фактори характеризуються економічним станом розвитку регіону, рівнем заробітної плати населення, насиченістю регіону товарами та послугами.

Демографічні фактори визначаються формуванням життєвих умов, які впливають на зміну загальної кількості населення, а також збільшення тривалості життя, що призводить до активізації подорожей за рахунок збільшення вільного часу серед населення. Важливим елементом наведеного фактору є зростання частки міських жителів під впливом скорочення чисельності сільського населення. В цьому випадку темпи зростання міжнародного туризму також характеризуються позитивною динамікою.

Науково-технічні фактори характеризують дії, які пов'язані з розвитком науки та техніки, інноваційною діяльністю, реалізацією інновацій та технологічними змінами, що призводять модернізації матеріально-технічної та транспортної інфраструктури. Вплив культурних факторів відбувається через зростання серед населення культурної обізнаності, яка має прояв у бажанні подорожувати та знайомитися з закордонними культурними цінностями та традиціями.

Необхідною умовою, що визначає стабільність та належне функціонування туристичних регіонів, є політична стабільність. При загостренні міжнаціональних питань нерідко виникають

конфлікти, які негативно впливають на кількості зарубіжних туристів в регіоні. Тому дуже важлива стабільна політична обстановка не тільки в туристичному регіоні, а й у світі загалом. Інформаційні фактори характеризуються наявністю інформаційних центрів з туризму, музеїв, культурних та освітніх закладів, що мають на меті інформувати подорожуючих про наявні туристичні переваги та історико-культурні пам'ятки.

Запропонована систематизація дозволяє наголосити на тому, що зовнішні фактори впливають на конкурентоспроможність туристичних мега- та макрорегіонів. Цей вплив відбувається, у першу чергу, за допомогою соціально-економічних, демографічних та міжнародних змін.

Фактори внутрішнього впливу проявляють себе безпосередньо у сфері туризму та мають свою специфіку. Щодо внутрішніх факторів впливу на конкурентоспроможність туристичного регіону, то на наш погляд, вони є більш доречними при розгляді їх на рівні мікрорегіону. Отже, матеріально-технічні фактори займають одне з найважливіших місць у туристичній індустрії мікрорегіону. Ключовими з них є розвиток засобів розміщення, транспортного обслуговування, рекреаційної сфери, функціонування підприємств харчування, роздрібна торгівля товарами та послугами туристичної сфери. До наступних елементів, з яких складаються внутрішні фактори, відноситься внутрішня політика туристичного регіону, яка полягає у координуванні та підтримці малого та середнього підприємництва, а також в організації експортної діяльності.

При достатньо позитивному рівні розвитку продуктивних сил туристичного регіону відбувається прискорення соціальних та культурних, а також урбанізаційних процесів, відбувається підвищення привабливості туристичного регіону за рахунок відновлення культурних цінностей та традицій, які характерні для регіону.

Поява нових представників туристичного бізнесу відбувається за рахунок створення належних умов для функціонування підприємств туристичної діяльності, які пропонують різні туристичні послуги.

Структура та рівень добробуту населення знаходить свій прояв у збільшенні індивідуального туризму, а також можливості подорожувати за рахунок держави та громадських організацій за рахунок отримання пільг та знижок на туристичні послуги. Одним із ефективних елементів внутрішніх факторів є зростання значення засобів масової інформації та зв'язків з громадськістю, які беруть на себе зобов'язання просування та реалізації туристичних товарів та послуг.

Зазначені конкурентні фактори відображають потенційні можливості туристичного регіону та ефективність його функціонування у порівнянні з іншими туристичними регіонами у конкурентному середовищі, а також відображають формування конкурентних переваг туристичних регіонів з позиції наявності в них індикаторів туристичної атрактивності як складових конкурентоспроможності. Конкурентні фактори диференційовані за 7 блоками показників, які відображають туристичну конкурентоспроможність регіону в цілому або країн зокрема. Пропонуємо наступну диференціацію показників туристичної атрактивності регіонів різних рівнів просторової структури світової економічної системи: екологічна атрактивність, рівень розвитку матеріально-технічної бази туризму, культурно-історична атрактивність, комунікаційна атрактивність, стан криміногенної ситуації, рівень транспортної доступності, загальний імідж регіону. Більш детальна характеристика кожного з показників атрактивності наведена у підрозділі 1.3.

Сформована система показників дозволяє створювати конкурентні переваги туристичних регіонів шляхом адекватної оцінки рівня конкурентоспроможності туристичного регіону, визначення стану розвитку туристичної індустрії у регіоні та можливості адаптації туристичного регіону до ринкових відносин в сучасних глобалізаційних умовах конкуренції.

Наведена систематизація конкурентних факторів дозволить досягти та забезпечити на підставі використання конкурентних переваг туристичного регіону високий рівень та якість життя населення, ефективне використання наявного туристичного та економічного потенціалу регіону, створення гідних умов для життєдіяльності людини, поліпшення природних та екологічних факторів впливу на навколишнє середовище туристичного регіону.

Усі перераховані фактори доповнюють один одного, але й кожен з них може мати індивідуальний вплив на розвиток конкурентоспроможності туристичного регіону, який може змінюватися залежно від інших факторів та часу. Варто зауважити, що не тільки зовнішні фактори мають ефективний вплив на формування міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону. Дієве використання внутрішніх факторів може призвести до здатності туристичних регіонів бути конкурентоспроможними не тільки на мікрорівні, а й на макрорівні.

Отже, фактори міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону характеризують стан конкурентних переваг туристичного регіону, які створюють для цього регіону деяку перевагу в порівнянні з іншими територіальними утвореннями. Урахування складної просторової структури світового господарства дозволило виділити такі фактори впливу на міжнародну конкурентоспроможність туристичного регіону, як внутрішні та зовнішні. В структурі останніх розрізняють статичні та динамічні фактори. Всі фактори впливу на міжнародну конкурентоспроможність туристичного регіону можуть бути перетворені на конкурентні переваги туристичного регіону. Всі фактори в сукупності обумовлюють особливості подальшого розвитку міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону та мають бути враховані при його оцінці. В такому випадку наведені особливості, які характеризують поняття «конкурентоспроможність туристичного регіону», мають бути враховані при розробці підходів до його оцінки.

1.3. Методичні засади оцінки міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів.

Багатогранність поняття конкуренції формує велику кількість методів та підходів оцінки конкурентоспроможності регіонів, але в основній масі наукових робіт ще не має універсальної, загальноприйнятої класифікації підходів та методів оцінки конкурентоспроможності туристичних регіонів. Натомість, варто зазначити, що визначення підходів та їх послідовність оцінки туристичних регіонів не суттєво відрізняються від способу оцінки конкурентоспроможності регіонів. Різноманітні аспекти форму-

вання та оцінки конкурентоспроможності регіонів різних рівнів знаходять відображення в працях багатьох дослідників, таких як О. Тарасової, С. Смирнова, Ю. Симачева, Л. Засимової, А. Чулок, Р. Фатхутдинова, М. Удачиної, І. Землянської, В. Підвисоцького, Л. Шеховцевої, В. Безугли, Ф. Клоцвога, І. Кушникової, М. Комарова, А. Єрмишиної, М. Портера, Н. Лариної, в яких найбільш поширеними підходами до визначення конкурентоздатності регіону різних рівнів є метод стратегічного планування, факторний, кластерний, ранговий, комплексний.

Сутність *методів стратегічного планування*, таких як SWOT та PEST-аналіз, полягає в оцінці рівня конкурентоспроможності регіонів. У свою чергу, SWOT-аналіз дозволяє визначити сильні та слабкі сторони і регіональні переваги у порівнянні з конкурентами, можливості та потенційні небезпеки в майбутньому. Натомість, PEST-аналіз дозволяє виділити та провести оцінку факторів, які впливають на зовнішнє середовище регіону. Аналіз факторів дає змогу визначити вплив на конкурентоспроможність регіону у теперішньому та майбутньому часі.

Основні етапи даного аналізу дозволяють виявити: політичну ситуацію, що складається з нормативно-правової бази діяльності території, структуру управління територією, суспільно-політичну ситуацію; економічну ситуацію, що містить кластер-структуру економіки території, розвиток малого бізнесу, стан попиту (попит населення, інвестиційний попит підприємств, попит державних органів влади, чистий експорт-імпорт); соціальну ситуацію, яка акцентує увагу на тенденціях демографічного розвитку, стані розвитку соціальної сфери, базові цінності громадян, рівень і стиль життя; технологічну ситуацію, котра складається з рівня розвитку інноваційних технологій у кластерах території [127].

Факторний підхід [10] ґрунтується на рейтинговому та індексному методах оцінки регіональної конкурентоспроможності. Цей підхід дозволяє оцінити конкурентоспроможність регіону, беручи за основу його ресурсний потенціал. Тобто конкурентоспроможність розглядається через призму різноманітних структурних складових, які формують потенціал регіону, а також ефективності використання цих складових.

Кластерний підхід базується на статистичних методах оцінки конкурентоспроможності регіону, основними показниками яких виступають темп зростання товарів та послуг галузі, у яких задіяні ключові підприємства кластеру, частка товарів та послуг у ВВП та ін. Зазначений підхід передбачає реалізацію інтеграційних процесів у сфері виробництва товарів та послуг, започаткування нових форм економічної активності, які функціонують на високому рівні агрегації, що забезпечує високу ефективність управління, цілеспрямоване використання сукупного виробничого потенціалу та організаційно-економічного ресурсу всіх учасників кластерного утворення [60]. Тобто за цим підходом можливе подолання вузькогалузевої спрямованості економіки регіону, що дозволить комплексно та ефективно використати потенціал розвитку регіону.

Сутність *рангового підходу* [85] полягає у визначенні конкурентоспроможності регіону з позицій його соціально-економічного розвитку. В даному випадку використовують групу показників, які характеризують географічне розташування та соціально-економічний розвиток регіону. Це дозволить оцінити рівень загальної соціально-економічної конкурентоспроможності регіону та, ґрунтуючись на ранговому методі, призначити йому певне положення (ранг) у визначеній територіальній системі у порівнянні з іншими. Варто зазначити, що при застосуванні рангового методу не обов'язково застосовувати весь спектр показників, які б характеризували рівень та тенденції розвитку регіону. Достатнім є виділення основної групи деяких показників, які найбільш яскраво відображають конкурентоспроможність регіону.

Комплексний інтегральний підхід ґрунтується на наявності групи показників, що характеризують аспекти конкурентоздатності. До них можна віднести життєвий рівень населення, ресурсний потенціал та ефективність його використання, інвестиційну та інноваційну привабливість регіону та ін. Інтегральний показник регіональної конкурентоздатності є комплексним показником, що поєднує три рівні конкурентоздатності: макро-, мезо-, та макрорівень [158]. Згідно з даною методикою, інтегральний індекс розраховується на основі двох зведених індексів, таких як

конкурентоздатність підприємств регіону (фінансовий стан підприємства, інвестиційна активність підприємств, інноваційна активність підприємств, диверсифікація галузевої структури регіону, корпоративний розвиток) та інституційний розвиток регіону (загальний підприємницький клімат, інвестиційний клімат, якість трудових ресурсів, інноваційний розвиток, інфраструктура, туристична привабливість регіону, ресурсна забезпеченість) [91, 172, 168]. Даний підхід визначається як сума конкурентоздатності показників соціально-економічного розвитку з урахуванням їх значущості. Тому, ґрунтуючись на вищезазначеному визначенні, варто розглядати регіон як підсистему, конкурентоспроможність якої залежить від інтенсивності впливу на підсистему країни. З цієї точки зору, можна стверджувати про наявність прямого взаємозв'язку між показником конкурентоздатності та відповідними показниками країни, до переліку яких входять фактори, які характеризують аспекти економічної, соціальної, організаційної екологічної та міжнародної діяльності.

Розглянуті підходи, які використовуються сучасною економічною теорією, є загальними методами оцінки конкурентоспроможності регіону на різних територіальних рівнях. Оскільки предметом дослідження є науково-практичні засади формування та розвитку міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів, об'єктивно виникає необхідність в оцінці їх конкурентоспроможності не тільки на мікро- та макро-, а й на мегарівні. Однак, для того щоб мати можливість розглядати прикладні аспекти рішення проблеми оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів, вважаємо необхідним навести існуючі методи інтегральної оцінки туристичної конкурентоспроможності території.

Найдоцільнішим, одним із перших, на наш погляд, буде привести сучасну методику оцінки конкурентоспроможності туристичної галузі країни на основі Індексу конкурентоспроможності в сфері подорожей та туризму (Traveland Tourism Competitiveness Index), розробленого експертами Всесвітнього економічного форуму у співпраці з представниками Booz&Company, Deloitte, Міжнародним союзом охорони природи, Міжнародною асоціацією повітряного транспорту, Всесвітньою туристичною організа-

цією і Всесвітньою Радою з подорожей і туризму [69]. Даний індекс складається з 79 показників, які згруповано у 14 підіндексів (пріоритетні напрями регулювання державної політики у сфері туризму, екологічна стабільність навколишнього середовища, рівень безпеки охорони життя, санітарні та екологічні норми, першочерговість розвитку туристичної діяльності, першочерговість розвитку туристичної діяльності, інфраструктура авіатранспорту, наземна інфраструктура, туристична інфраструктура, цінова конкурентоспроможність галузі, людські ресурси, рівень гостинності, природні ресурси, культурні ресурси), що характеризують розвиток сфери туризму за різними напрямками. Складові індексу охоплюють широкий комплекс показників, які визначають регулювання правової бази туризму, туристичну інфраструктуру, ресурсний потенціал туристичної галузі.

Визначені показники, які включені до методики розрахунку індексу конкурентоспроможності, визначаються на основі експертної оцінки або є статистичними показниками, які розраховані на основі національних методик. Незважаючи на наявність зазначених недоліків, індекс конкурентоспроможності у сфері подорожей та туризму Всесвітнього Економічного Форуму за критерієм комплексності підходів до оцінки не має аналогів.

Наступну методику оцінки конкурентних позицій території різного ієрархічного рівня пропонує вітчизняна дослідниця Н. Страчкова. Вчена пропонує оцінювати конкурентні позиції території, ґрунтуючись на методах геомаркетингу. Сутність геомаркетингового дослідження полягає у виявленні тенденцій, закономірностей розвитку та функціонування територій різних рівнів, використовуючи методи економічних, географічних і соціологічних наук, що у сукупності представляє специфічний метод геомаркетингового аналізу. Складовими розрахунку геомаркетингового методу є фізико-географічні, соціо-економіко-географічні, економічні, політична стабільність, еколого-санітарний стан, криміногенна ситуація та ін.

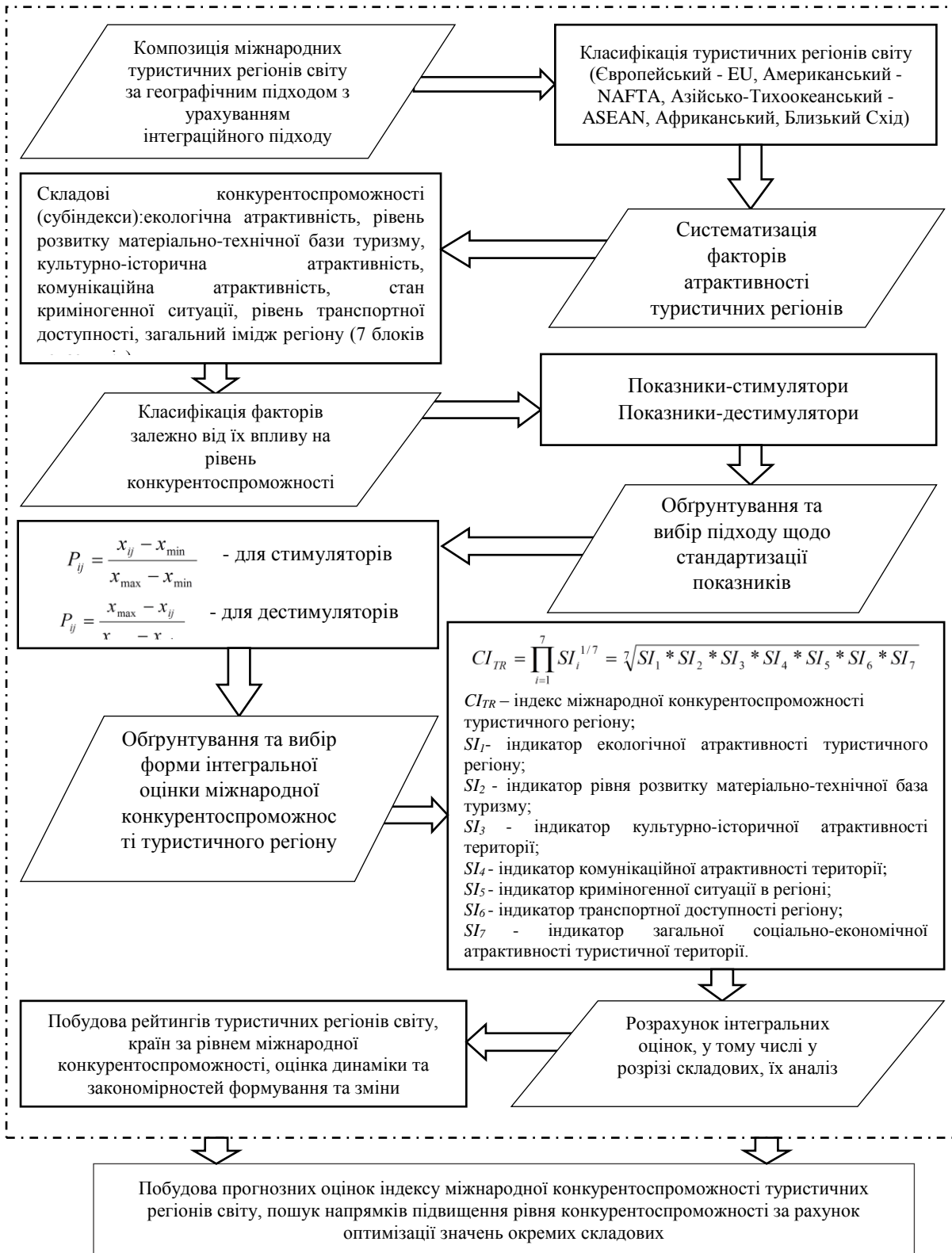
Дана методика дозволяє провести оцінку конкурентоспроможності туристичної території за допомогою модифікації методичного прийому, а саме багатокутника конкурентоспроможності. Такий багатокутник представляє результат бальної оцінки пока-

зників, які мають найбільших значення у дослідженні. Однак у зв'язку з тим, що на різних територіальних ієрархічних рівнях функціонування туристичної сфери змінюється важливість тих чи інших показників, доцільна побудова різних типів багатокутників. Таким чином, використання методів геомаркетингового аналізу для визначення конкурентних позицій туристичної території дозволяє чітко виявити коло основних конкурентів, сильні і слабкі сторони аналізованої території, що дозволить сформулювати основні напрямки конкурентного стратегічного розвитку [45].

Оцінювати туристичну привабливість території з врахуванням взаємозв'язку, взаємозалежності та взаємозумовленості його показників пропонує О. Музиченко-Козловська. Для цього необхідно скористатися принципом інтеграції, який вимагає розробки та використання інтегрального показника, який формується шляхом згортання багатьох одиничних показників. Оскільки складні соціально-економічні явища, яким є туристична привабливість регіону, залежать від багатьох чинників, то при упорядкуванні одиниць сукупності виникає необхідність агрегування усіх ознак множини в одну інтегральну оцінку.

Розрахунок інтегрального показника оцінки туристичної привабливості території проводиться за такими складовими: природні та антропогенні туристичні ресурси, матеріально-технічна база туризму, туристична інфраструктура, інвестиційне забезпечення галузі, маркетингове забезпечення, якісне довкілля, загальний імідж регіону [99]. Таким чином, за допомогою такої оцінки, можна визначити «резерви підвищення туристичної привабливості регіону, або встановити існуючий рівень конкретної території щодо туристичної привабливості відповідно до наявних у її межах туристичних ресурсів» [23].

З метою оцінки та аналізу міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів запропоновано авторський алгоритм інтегральної оцінки міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу (рис. 1.4).

Рис.1.4. Алгоритм оцінки міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу

Примітка. Розроблено автором

Під інтегральною оцінкою міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів пропонуємо розуміти розрахунок єдиного економічного показника, який би комплексно описував конкурентні позиції туристичного регіону та надавав узагальнену інтегральну оцінку туристичному регіоні у світовому господарстві. Розрахунок показника інтегральної міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів та його подальший аналіз дозволяє:

- проводити аналіз особливостей формування міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів;
- ранжувати країни та регіони за рівнем туристичної привабливості;
- виявляти тенденції та закономірності розвитку туристичних регіонів. У зв'язку з цим пропонуємо почати з композиції світового туристичного ринку за географічним підходом (Європейський, Американський, Азійсько-Тихоокеанський, Африканський, Близькосхідний), що був досліджений у підрозділі 1.1.

Фактори атрактивності туристичних регіонів систематизовано за складовими конкурентоспроможності (субіндексами) наступним чином: екологічна атрактивність, рівень розвитку матеріально-технічної бази туризму, культурно-історична атрактивність, комунікаційна атрактивність, стан криміногенної ситуації, рівень транспортної доступності, загальний імідж регіону (табл.1.2).

При формуванні системи одиничних показників, що формують конкурентні переваги туристичних регіонів, було диференційовано 7 блоків показників, що відображають з різних аспектів туристичну атрактивність регіонів світу в цілому та окремих країн зокрема, а саме: екологічна атрактивність, рівень розвитку МТБ туризму, культурно-історична атрактивність, комунікаційна атрактивність, стан криміногенної ситуації рівень транспортної доступності, загальний імідж регіону.

Задля повної характеристики сформованої структури інтегрального індексу міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону зупинимося на кожному з факторів атрактивності більш детально.

Таблиця 1.2

**Структура інтегрального індексу міжнародної
конкурентоспроможності туристичного регіону**

Складові конкурентоспроможності	Ключові фактори впливу	Одиниці виміру
Екологічна атрактивність	Викиди двоокису вуглеводу CO ₂	Метричних тисяч тон CO ₂
	Викиди двоокису вуглеводу CO ₂ на душу населення	на душу населення, метричні тони CO ₂
	Викиди парникового газу CO ₂	тисяч тон
	Приріст чисельності населення	тисяч осіб
Рівень розвитку МТБ туризму	Кількість закладів відпочинку у країні	тисяч
	Кількість ліжко-місць у закладах відпочинку	тисяч
	Кількість зайнятих у туристичній галузі країні	тисяч осіб
Культурно-історична атрактивність	Історико-культурні пам'ятки	одиниць
	Ресторани, кафе	одиниць
	Розважальні комплекси	одиниць
Комунікаційна атрактивність	Показник фіксованого телефонного зв'язку	млн. користувачів
	Показник мобільного с телефонного зв'язку	млн. користувачів
	Фіксована широкопasmова підписка;	млн. підписчиків
	Кількість інтернет-користувачів	мільярдів
Стан криміногенної ситуації	Грабежі	кількість зареєстрованих злочинів
	Крадіжки	
	Крадіжки зі зломом	
	Викрадення людей	
Рівень транспортної доступності	Густота залізничних колій	на 1000 км ²
	Щільність автомобільних доріг	на 1000 км ²
	Щільність аеропортів	штук на 1000 км ²
Загальний імідж регіону	Доходи на душу населення	дол. США у поточних цінах
	Кількість економічно активного населення	тисяч осіб
	Напади на людину	кількість зареєстрованих злочинів
	Безробіття	% від загальної чисельності робочої сили

Якість довкілля, що виступає комплексним індикатором екологічної атрактивності туристичного регіону та може бути виміряна такими одиничними показниками, як обсяги викидів двоокису вуглеводу (тис.т), обсяги викидів парникового газу (тис. т), показник динаміки чисельності з урахуванням і природного, і механічного руху (тис. осіб).

Матеріально-технічна база туризму, що визначає рівень розвитку засобів розміщення та обслуговування туристів, та може бути оцінена на основі таких одиничних показників, як кількість закладів відпочинку, кількість ліжко-місць у закладах відпочинку, кількість зайнятих у туризмі.

Сконцентрованість культурно-історичних пам'яток та розважальних закладів, що розглядається як індикатор культурно-історичної атрактивності території, що можна охарактеризувати такими кількісними показниками, як кількість історико-культурних пам'яток, кількість ресторанів та кафе, кількість розважальних комплексів.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, який визначає рівень комунікаційної атрактивності території, що позначається у ступені поширення засобів зв'язку на певних територіях та можливостей їх використання відвідувачами. Запропоновано її оцінювати на основі таких критеріїв, як кількість користувачів фіксованого телефонного зв'язку, кількість користувачів мобільного та стільникового телефонного зв'язку, поширеність фіксованого широкосмугового зв'язку за кількістю підписчиків, кількість користувачів Інтернет.

Стан криміногенної ситуації в регіоні, що є індикатором рівня безпеки подорожей в регіоні та оцінюється такими одиничними параметрами, як кількість зареєстрованих грабежів, крадіжок, крадіжок зі зломом, випадків викрадення людей.

Рівень транспортної доступності, що визначається перевагами географічного розташування територій країн та враховується при формуванні туристичних маршрутів, а також рівнем розвитку об'єктів транспортної інфраструктури. Оцінку даного комплексного показника запропоновано проводити на основі таких одиничних параметрів, як густота залізничних колій, щільність автомобільних доріг, щільність розташування аеропортів.

Загальний імідж регіону, що виступає критерієм загальної соціально-економічної атрактивності туристичної території та кількісно може бути вимірний за допомогою таких індикаторів, як розмір доходів на душу населення, кількість економічно активного населення, кількість нападів на людину, рівень безробіття.

Розрахунок стандартизованих значень параметрів, що незважаючи на їх різний зміст та одиниці виміру можуть бути поєднані у інтегральній оцінці, виконаємо за формулами:

$$P_{ij} = \frac{x_{ij} - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}} \quad (1.1)$$

$$P_{ij} = \frac{x_{\max} - x_{ij}}{x_{\max} - x_{\min}} \quad (1.2)$$

де P_{ij} - стандартизоване значення наведених параметрів показників;

x_{ij} - значення показника у j -тій країні/регіоні;

$x_{\min}$, $x_{\max}$ - значення j -того показника в групі країн.

Слід визначити, що різні підходи щодо оцінки стандартизованих значень обумовлені різним напрямом впливу змін одиничних параметрів на динаміку підсумкової інтегральної оцінки конкурентоспроможності.

В тому випадку, якщо збільшення величини одиничного параметру, що розглядається, призводить до збільшення самого інтегрального показника, то він є показником стимулятором та для приведення його до порівнювального вигляду використовується формула (1.1). Навпаки, якщо за умови зростання величини одиничного параметру підсумкова інтегральна оцінка зменшується, показник є дестимулятором та відповідно стандартизується за формулою (1.2).

Отже, доцільно класифікувати показники відповідно їх впливу на підсумкову інтегральну оцінку міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

**Класифікація показників за напрямком впливу
на інтегральну оцінку конкурентоспроможності
туристичного регіону**

Показники – стимулятори	Показники - дестимулятори
Кількість закладів відпочинку	Напади на людину
Кількість ліжко-місць у закладах відпочинку	Рівень безробіття
Кількість зайнятих у туризмі	Обсяги викидів двоокису вуглеводу
Число історико-культурних пам'яток	Викиди на душу населення
Число ресторанів, кафе	Обсяги викидів парникового газу
Число розважальних комплексів	Кількість грабежів
Показник фіксованого телефонного зв'язку	Кількість крадіжок
Показник мобільного телефонного зв'язку	Число крадіжок зі зломом
Фіксована широкопasmовога підписка	Зареєстровані випадки викрадення людей
Кількість Інтернет користувачів	
Густота залізничних колій	
Щільність автомобільних доріг	
Щільність аеропортів	
Доходи на душу населення	
Економічно активне населення	

Розрахунок інтегрального показника проводився за наступною формулою:

$$CI_{TR} = \prod_{i=1}^7 SI_i^{1/7} = \sqrt[7]{SI_1 * SI_2 * SI_3 * SI_4 * SI_5 * SI_6 * SI_7} \quad (1.3)$$

де CI_{TR} – індекс міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону;

SI_1 – субіндекс, що є індикатором екологічної атрактивності туристичного регіону;

SI_2 – субіндекс, що є індикатором рівня розвитку матеріально-технічної база туризму;

SI_3 – субіндекс-індикатор культурно-історичної атрактивності території;

SI_4 – субіндекс, що визначає рівень комунікаційної атрактивності території;

SI_5 – субіндекс, що є оцінкою стану криміногенної ситуації в регіоні;

SI_6 – субіндекс, що виступає оцінкою рівня транспортної доступності регіону;

SI_7 – субіндекс, що виступає критерієм загальної соціально-економічної атрактивності туристичної території.

Всі субіндекси було введено до інтегрального показника з різними статистичними вагами.

Таким чином, за результатами розробки запропонованої методики оцінки міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів можна констатувати наступне:

- приведений інтегральний індекс міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону сформований з субіндексів, які виступають в якості інтегральної оцінки потенціалу туристичних регіонів, зокрема екологічна атрактивність, рівень розвитку матеріально-технічної бази туризму, культурно-історична атрактивність, комунікаційна атрактивність, стан криміногенної ситуації, рівень транспортної доступності, загальний імідж регіон;
- методика дозволяє отримати комплексну оцінку стану міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів ґрунтуючись на різних факторах, які формують конкурентні переваги туристичного регіону;
- завдяки оцінці інтегрального показника у динаміці маємо можливість простежити та виявити закономірності еволюції розвитку міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів;
- перевагою запропонованої методики є наявність всіх необхідних складових індексу у мережі Інтернет. Завдяки розміщенню даних на офіційних сайтах науковці або представники держаних органів управління, мають змогу ознайомитися з ними та при необхідності скористатися методикою оцінки міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів;

- перевага запропонованої методики полягає також у оцінці туристичних регіонів на мегарівні. Оскільки більшість науковців аналізують розвиток конкурентоспроможності туристичних регіонів на національному рівні, то безумовно, дана методика має переваги над вже існуючими. Однак, вона (методика) не виключає дослідження і оцінку конкурентоспроможності туристичних регіонів на макро- та мікро- рівні, що вказує її універсальність;
- практична значимість методики полягає у можливості розробки стратегій підвищення міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів, а також розробки напрямів стратегічного розвитку туристичної діяльності у регіонах різного ієрархічного рівня, що сприятиме збільшенню кількості туристських прибуттів та, як наслідок, зростанню надходжень від туристичної діяльності у регіоні.

Отже, запропонований підхід щодо оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу на основі використання інтегральних оцінок є комплексним та ефективним способом аналізу фактичного стану рівня розвитку туристичних регіонів та країн, що до них входять. Використання інтегральних оцінок дозволяє вирішувати питання порівняльного аналізу туристичної галузі регіонів та країн, що до них входять, на базі якого створюється можливість проводити ранжування країн за рівнем міжнародної конкурентоспроможності, оцінювати динаміку та закономірності формування конкурентоспроможності туристичних регіонів світу.

Таким чином, підсумовуючи переваги та недоліки запропонованих підходів щодо аналізу та оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів, необхідно зазначити, що всі вони можуть доповнювати один одного при проведенні аналізу функціонування світової туристичної галузі.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ РЕГІОНІВ СВІТУ

2.1. Сучасні особливості розвитку туристичних регіонів світу.

Враховуючи особливості структури світової туристичної галузі, вважаємо необхідним запропонувати методика щодо дослідження стану та особливостей розвитку туристичних регіонів. Запропонована методика передбачає виділення та структурування наступних етапів:

- дослідження динаміки основних показників розвитку туристичних регіонів (міжнародних туристських прибуттів, надходжень від туризму);
- проведення компаративного аналізу інтенсивності динаміки туристських прибуттів та надходжень від міжнародного туризму за регіонами світу;
- визначення структури та структурних зрушень у розвитку туристичних регіонів за міжнародними прибуттями та надходженнями від міжнародного туризму.

За період 1950-2013 рр. основні показники розвитку міжнародного туризму характеризувалися стабільною та достатньо потужною динамікою. Аналізуючи динаміку міжнародних туристських прибуттів та надходжень від міжнародного туризму, слід зазначити, що за останні 64 роки (1950-2013 рр.) міжнародні туристські прибуття зростали порівняно швидкими темпами та збільшились у 43 рази – з 25,2 млн. осіб у 1950 р. до 1,087 млрд. осіб у 2013 р., обсяги надходжень від міжнародного туризму зросли майже у 551 раз – з 2,1 млн. дол. США у 1950 р. до 1,16 млрд. дол. США у 2013 р. (табл. 2.1), що обумовлено збільшенням кількості населення в країнах з індустріальною формою розвитку, зростанням терміну відпочинку та доходів населення.

Таблиця 2.1

Динаміка міжнародних туристських прибуттів та надходжень від міжнародного туризму за 1950-2013 рр.

Показники розвитку міжнародного туризму	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2011	2012	2013
Кількість прибуттів, млн. осіб	25,3	69,3	160	285	436	675	949	995	1035	1087
Надходження від туризму, млрд. дол. США	2,1	6,87	17,9	102	265	477	927	1042	1078	1159

Як свідчать результати аналізу, представлені у табл.2.1, за показником кількості прибуттів починаючи з 1980 року простежується швидкі темпи розвитку міжнародного туризму.

Перш за все, це пов'язано з поживленням більшості економік країн світу та як наслідок високою мобільністю подорожуючих. Якісні зміни, що відбулися в географічному перерозподілу подорожуючих, перш за все пов'язані із підвищення якості життя населення, економічною та політичною стабільністю, розвитком світової транспортної мережі, науково-технічним прогресом країн та ін.

Як видно з рисунку 2.1, за показником міжнародних туристських прибуттів починаючи з 2000 чітко простежуються стагнаційні процеси. Але після трьох років туристичного застою в сфері міжнародного туризму спостерігається вражаючий підйом. Енергійне та стрімке відновлення туристичного сектору починаючи з 2004 року викликане активізацією світової економічної системи, зокрема поживленням економік основних туристських напрямків світу – європейського та американського, а також економік країн Азії після проблем, що були викликані розпалом атипової пневмонії та війни в Іраку.

Рис. 2.1. Динаміка змін прибуттів та надходжень від міжнародного туризму до попереднього року, %

Відтак, напрямки Північно-Східної та Південно-Східної Азії компенсували спад 2003 року та значно покращили результати за показником міжнародних туристських прибуттів у порівнянні з 2002 роком.

За показником доходів від міжнародного туризму простежується досить неоднорідна та нестабільна динаміка. Починаючи з 2004 року доходи від міжнародного туризму у порівнянні з міжнародними прибуттями зростали повільнішими темпами. Після трьохрічного періоду негативного зростання, доходи від міжнародного туризму у місцевих валютах та поточних цінах (без урахування обмінних курсів та інфляції) зросли на 9%. У 2004 році було зафіксовано рекордно велику кількість світових доходів від туризму на суму 623 млрд. дол. США. Позитивні результати були зафіксовані за всіма п'ятьма регіонами світу. Азійсько-Тихоокеанський регіон та регіон Близького Сходу продемонстрували високі показники темпу зростання – 25% та 21% відповідно.

Також позитивні результати після трьох років стагнації спостерігалися у Європейському (3%) та Американському (11%) туристичних регіонах. Збільшення надходжень в Американському туристичному регіоні на 11% було забезпечене поживавленням північно-східного туристичного напрямку. Позитивні результати були досягнуті завдяки відновленню всіх туристських напрямів після трьохрічного спаду, особливо в США, які є лідером за надходженнями від туризму на регіональному та світовому рівнях. На підтвердження цього США демонструють зростання доходів від міжнародного туризму на 16% у 2004 році відносно 2003 року, при загальній кількості надходжень від міжнародного туризму у 75 млрд. дол. США, що становить 12% світових надходжень від туризму.

Туристична активність Європи після негативних результатів трьох попередніх років починає відновлюватись. Частка Західної Європи, а також Південної та Середземноморської Європи склала 2,1% та 2,3% відповідно. Як було відмічено, Азійсько-Тихоокеанський туристичний регіон продемонстрував 25% зростання доходів від туризму на тлі 9% спаду у 2003 році, який був спровокований спалахом атипової пневмонії. Стрімке зростання надходжень було зафіксовано у Північно-Східній Азії (30%). Незважаючи на те, що впродовж трьох попередніх років Африканський туристичний регіон демонстрував провідні позиції за доходами від туризму, у 2004 році частка надходжень від міжнародного туризму склала 5%, що загалом є досить непоганим результатом.

Як свідчать результати аналізу, що представлені на рис. 2.1, після рекордного 2004 року за кількістю прибуттів та надходжень від туризму розпочинається більш повільний розвиток аналізованих показників. Згідно даних Всесвітньої туристичної організації, за період 2005-2007 рр. міжнародний туризм демонструє стабільну динаміку позитивного зростання, при цьому найбільшим за кількістю міжнародних прибуттів серед туристських регіонів був Європейський регіон. Впродовж цього періоду обсяги міжнародних прибуттів та доходів від туризму продовжували збільшуватися, незважаючи на зростаючі витрати та низький сукупний чистий дохід в нових індустріальних країнах. Так, у 2007 році кількість міжнародних туристських прибуттів

досягла 904 млрд. осіб, що на 6 % більше у порівнянні з 2006 роком. Головними напрямками, що забезпечили позитивну динаміку змін міжнародних прибуттів у 2007 році, були напрямки Східної та Південної Європи, а також Північно-Східної Азії. Загалом, простежується тенденція щодо збільшення привабливості для міжнародних туристів країн з нерозвинутою економікою, зокрема, країн туристичного регіону Близького Сходу.

Надходження від міжнародного туризму у 2007 році у абсолютному вираженні склали 856 млрд. дол. США, продемонструвавши збільшення майже на 6%. Азійсько-Тихоокеанський туристичний регіон характеризується зростанням на 11%, Африканський та Американський регіони на 8% та 6% відповідно. Зауважимо, що продуктивність напрямку Південної Америки у порівнянні до попереднього року зросла на 2%. З точки зору субрегіонів, найбільші надходження були зафіксовані у Південно-Східній Азії (13% або 54 млрд. дол. США) та Північно-Східній Азії (12% або 89 млрд. дол. США). Збільшення доходів на 9% отримали субрегіони Центральної Америки, Північної Африки та Центрально-Східної Європи. Лише субрегіон Карибського басейну продемонстрував від'ємний результат у 0,4%, який, загалом, пов'язаний зі стагнаційними процесами.

Починаючи з 2008 року міжнародний ринок туристичних послуг зазнає негативного впливу глобальної економічної кризи. В останньому кварталі 2008 року спостерігається зниження міжнародного туристичного потоку та, як наслідок, надходжень від світового туризму. Негативне зростання туристських відвідувань та доходів від міжнародного туризму у 2008 році склало близько 2% та 1,5% відповідно. Посилення негативного впливу на світову туристичну індустрію супроводжувалося невизначеністю навколо пандемії грипу (H1N1). У 2009 році, за даними ВТО, було зафіксовано різке зниження туристських потоків на 4,2%, що в абсолютному вираженні становить 880 млрд. дол. США та надходжень від міжнародного туризму на 5,7% (852 млрд. дол. США).

На тлі негативних тенденцій 2009 року, лише туристичний регіон Африки продемонстрував тенденцію до зростання у 3%. Решта міжнародних туристичних регіонів характеризувалися негативним зростанням. Так, результат країн Європейського регіо-

ну за даними 2009 року склав близько 7%, Америки та Близького Сходу-5%, країн Азійсько-Тихоокеанського регіону – 2%.

Треба зауважити, що всі туристичні регіони світу, хоча із різною швидкістю до зниження, зазнали негативних змін у розподілі надходжень від міжнародного туризму у 2009 році. Найбільше зменшення у структурі доходів від міжнародного туризму зазнали регіони Європи (10%) та Америки (10%). Майже на 1% зменшились надходження у країнах Азійсько-Тихоокеанського регіону та Близькому Сході. Результат країн Африканського туристичного регіону склав 4%, продемонструвавши відносно кращі результати у порівнянні з іншими регіонами.

За субрегіональним розподілом надходжень від міжнародного туризму позитивною тенденцією до збільшення характеризуються Північно-Східна Азія та Океанія, на 1% та 5% відповідно. У цілому статистичні данні вказують, що найбільшого негативного впливу у світовій туристичній галузі, зазнали країни з нерозвинутою економікою. Підґрунтям цього стала не тільки економічна нестабільність, яка була спричинена світовою економічною кризою, а й несприятливі умови для подорожуючих на тлі поширення епідемії грипу H1N1.

Згідно зі статистичними даними Барометра міжнародного туризму ЮНВТО, у 2012 кількість міжнародних туристських прибуттів зросла на 4%, досягнувши в реальному вираженні 1035 млрд. осіб. Найбільш швидке зростання міжнародних прибуттів було зафіксовано у країнах Азії та Тихого океану. У порівнянні з 2011 роком темп зросту за даними показником склав 7% або 16 млн. осіб. Кількість міжнародних туристських прибуттів в країнах Африки досягла 6%, що еквівалентно збільшенню туристів на 3 млрд. осіб. Стійке зростання прибуттів на 5% або 7 млн. осіб спостерігається у Південній та Північній Америці. Європейський туристичний регіон, на який припадає більш ніж половина світових прибуттів в цілому, зафіксував зростання на 3% або 18 млн. осіб. Незважаючи на те, що деякі країни продемонстрували позитивне зростання, а деякі відчули помірне відновлення, країнам Близького Сходу поки що не вдалося подолати від'ємне зростання (-5%). У 2013 році стан світової галузі туризму, незважаючи на триваючу економічну нестабільність останніх років, зберігає по-

зиції високоприбуткового сектору світової економіки. Світова туристична галузь характеризується досить неоднорідною структурою, тому буде доцільно розглянути результати розвитку туристичної галузі за регіональною приналежністю на основі географічного підходу, який представлений в підрозділі 1.1.

При аналізі регіональної структури туристських прибуттів та надходжень від туризму було виділено п'ять регіонів світу, серед яких наступні:

- Європейський регіон – країни Південної, Північної, Західної, Центральної та Східної Європи, Ізраїль, Кіпр та Туреччина;
- Американський регіон – країни Північної, Центральної, Південної Америки та країни Карибського басейну;
- Азійсько-Тихоокеанський регіон – країни Південної та Північно-Східної Азії, Південної Азії, Океанії.
- Африканський регіон – Північна Африка та Африка південніше Сахари, крім Єгипту та Лівії;
- Регіон Близького Сходу – країни Західної і Південно-Західної Азії, Єгипет та Лівія.

Результати дослідження туристичних регіонів за міжнародними прибуттями та надходженнями від туризму ілюструють дані таблиць 2.2 та 2.3. За період 2000-2013 рр. міжнародні туристські прибуття за регіонами світу характеризуються стабільною динамікою.

Найбільшим зростанням характеризується Європейський туристичний регіон, який є домінуючим серед інших регіонів впродовж 13 років. Європейський регіон у 2013 році демонструє позитивне зростання на 178 млн. осіб відносно 2000 року, що еквівалентно збільшенню на 46%. Середньорічні зміни за 2000-2013 рр. становлять 3%, що в реальному вираженні становить близько 13 млн. осіб.

Як свідчать аналізовані дані, зростання було обумовлене відвідуванням Західної та Південної Європи. Хоча й спостерігається помірне зменшення частки Європейського регіону у міжнародному розподілі туристських прибуттів, його питома вага залишається високою.

Таблиця 2.2

Показники міжнародних туристських прибуттів за регіонами світу (2000-2013 рр.)

	Міжнародні туристські прибуття, млн. осіб														Зміни, 2013\2000 рр.		Середньо-річні зміни за 2000-2013 рр.	
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	млн. осіб	%	млн. осіб	%
Усього в світі	675	680	700	694	764	798	853	907	919	883	949	995	1035	1087	412	61,04	31,7	3,7
Європа	385,6	383,8	394	407,1	424,4	439,4	468,4	485,4	487,2	461,7	486	516	534	563	177,8	46,12	13,7	3,0
Північна Європа	43,7	42,3	43,8	45,8	49,6	57,3	56,5	58,1	56,4	56,0	62,8	64,0	64,9	68,9	25,16	57,58	1,9	3,6
Західна Європа	139,7	135,8	138,0	136,1	139,0	141,7	149,6	153,9	153,2	148,5	154,3	161,5	166,6	174,3	34,58	24,75	2,7	1,7
Центральна/Східна Європа	69,3	61,9	64,7	78,5	86,3	8,5	91,4	96,6	100,0	92,6	95,0	103,9	111,6	118,9	49,64	71,64	3,8	4,2
Південна/Середземноморська Європа	133,0	143,7	147,6	146,8	149,5	153,0	170,9	176,8	177,7	164,5	173,5	187,0	191,1	201,4	68,36	51,4	5,3	3,2
Азія і Тихоокеанський регіон	110,1	120,7	131,1	113,3	144,2	153,6	166	182	184	181,1	205	218	233,6	248,1	138	125,3	10,6	6,4
Північно-Східна Азія	58,3	65,9	74,1	61,7	79,4	85,9	92,0	101,0	101,0	98,0	111,5	115,8	122,8	127,0	68,72	117,9	5,3	6,2
Південно-Східна Азія	36,1	40	42	36,1	47,1	48,5	53,1	59,7	61,7	62,1	70,0	77,3	84,6	93,1	56,97	157,8	4,4	7,6
Океанія	9,6	9,1	9,1	9	10,1	11,0	11,0	11,2	11,1	10,9	11,6	11,7	12,1	12,48	2,884	30,04	0,2	2,0
Південна Азія	6,1	5,8	5,8	6,4	7,6	8,1	9,8	10,1	10,3	10,1	12,0	13,5	14,1	15,5	9,404	154,2	0,7	7,4
Американський регіон	128,2	122,1	116,6	113,1	125,7	133,3	135,8	143,9	147,8	141,7	150,4	156,0	163,1	167,9	39,74	31	3,1	2,1
Північна Америка	91,5	86,4	83,3	77,3	85,7	89,9	90,6	95,3	97,7	93,0	99,3	102,1	106,7	110,1	18,59	20,32	1,4	1,4
Країни Карибського басейну	17,1	16,8	16,0	17,1	18,1	18,8	19,4	19,8	20,1	19,6	19,5	20,1	20,9	21,2	4,129	24,15	0,3	1,7
Центральна Америка	4,3	4,4	4,7	4,9	5,7	6,3	6,9	7,8	8,2	7,6	7,9	8,3	8,9	9,2	4,892	113,8	0,4	6,0
Південна Америка	15,3	14,5	12,6	13,8	16,2	18,3	18,8	21,0	21,8	21,4	23,6	25,5	26,7	27,4	12,13	79,27	0,9	4,6
Африка	26,5	28,9	29,5	31,0	33,8	35,4	41,5	43,1	44,2	45,9	49,9	49,4	52,4	55,8	29,3	110,6	2,3	5,9
Північна Африка	10,2	10,7	10,4	11,1	12,8	13,9	15,1	16,3	17,1	17,6	18,8	17,1	18,5	19,58	9,382	91,98	0,7	5,1
Регіон пустелі Сахара	16,2	18,2	19,1	19,9	21,1	21,5	26,5	26,9	27,2	28,3	31,1	32,4	33,8	36,2	20,02	123,6	1,5	6,4
Близький Схід	24,1	25,0	29,2	29,5	36,3	36,3	40,9	46,7	55,6	52,8	58,2	54,9	52,0	51,6	27,47	114	2,1	6,0

Таблиця 2.3

Показники надходжень від міжнародного туризму за регіонами світу (2000-2013 рр.)

	Надходження від міжнародного туризму, млрд. дол. США														Зміни, 2013/2000 рр.		Середньорічні зміни за 2000-2013 рр.			
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	млн. осіб	%	млн. осіб	%		
Усього в світі	477	463,6	474	524	633	676	742	858	941	851	927	1042	1078	1159	682	142,9	682	142,9	52,5	7,1
Європейський регіон	234,5	230,4	240,5	282,9	328,5	348,8	374,5	435,4	473,7	412,3	412	466,7	454	489,3	254,8	108,6	254,8	108,6	19,6	5,8
Північна Європа	29,34	32,13	35,76	41,9	48,9	53,9	60,3	70,7	70,2	58,4	61,7	69,8	67,6	74,2	44,8	152,9	44,8	152,9	3,5	7,4
Західна Європа	90,3	98,5	100,4	103,1	117,6	122,5	131,6	149,6	162,2	144,5	142,5	161,6	157,9	167,9	77,6	85,9	77,6	85,9	6,0	4,9
Центральна/Східна Європа	14,87	19,34	20,65	22,9	29	32,4	38,2	48,5	57,8	47,9	48,1	56,0	56,3	59,9	45,0	302,8	45,0	302,8	3,5	11,3
Південна/ Середземноморська Європа	100,7	103,5	109,6	114,9	133,0	140,0	146,9	166,3	183,5	161,4	159,8	179,3	172,2	187,3	86,6	86,09	86,6	86,09	6,7	4,9
Азійсько-Тихоокеанський регіон	74,1	82,2	94,7	94,86	127,8	134,5	152,6	186,3	208,9	204,2	254,7	298,6	329,1	358,9	284,8	384,3	284,8	384,3	21,9	12,9
Північно-Східна Азія	40,76	40,8	43,4	47,1	64	65,4	75,2	85,8	99,9	101,6	128,6	149,6	167,2	127,0	86,2	211,6	86,2	211,6	6,6	9,1
Південно-Східна Азія	17,3	18,4	20,9	24,3	32,2	33,8	43,6	55,3	59,8	53,8	68,4	84,4	96,0	93,1	75,7	437,9	75,7	437,9	5,8	13,8
Океанія	10,2	13,8	15,8	17,6	22,9	25,6	26,6	31,9	33,7	33,8	37,7	40,8	43	12,48	2,28	22,3	2,28	22,3	0,2	1,6
Південна Азія	4,1	4,7	5,6	5,8	8,7	9,6	11,2	13,8	15,5	14,9	20,0	23,7	22,9	15,5	11,4	278,1	11,4	278,1	0,9	10,8
Американський регіон	132,8	122,5	114,3	114,1	132,0	145,3	154,1	171,4	188,1	166,1	180,8	197,9	212,9	229,2	96,4	72,6	96,4	72,6	7,4	4,3
Північна Америка	87,5	96,1	89,3	84,3	98,2	107,4	112,5	124,9	138,9	11,4	131,3	144,2	156,4	171,0	83,5	95,4	83,5	95,4	6,4	4,1
Крайни Карібського басейну	14,8	15,8	16,0	17,8	19,2	20,8	21,7	23,2	23,6	22,2	22,7	23,5	24,2	24,8	10	67,5	10	67,5	0,8	10,1
Центральна Америка	2,7	2,9	3,0	3,3	4,0	4,6	5,5	6,2	6,4	6,0	6,6	7,1	8,7	9,4	6,7	248,1	6,7	248,1	0,5	10,4
Південна Америка	6,6	7,2	8,1	8,7	10,6	12,4	14,4	16,9	19,2	18,5	20,2	23,1	23,6	23,9	17,3	262,1	17,3	262,1	1,3	9,3
Африка	10,8	11,7	11,8	15,5	19,2	21,8	24,6	29,6	30,2	28,4	30,5	32,7	34,3	34,2	23,4	216,8	23,4	216,8	1,8	8,1
Північна Африка	3,7	4,1	4,2	5,0	6,1	7,0	8,7	10,2	10,8	9,9	9,7	9,6	10,0	10,2	6,5	175,6	6,5	175,6	0,5	9,8
Регіон пустелі Сахара	7,1	8,6	8,6	10,5	13,1	14,7	15,9	18,9	19,4	18,5	20,8	23,1	24,3	24,0	16,9	238,0	16,9	238,0	1,3	11,0
Близький Схід	12,2	11,8	13,0	16,8	25,5	27,3	29,9	35,0	39,7	42,2	52,2	46,4	47,5	47,3	35,08	287,1	35,08	287,1	2,7	11,0

Позитивне зростання за показником міжнародних туристських прибуттів продемонстрував Азійсько-Тихоокеанський регіон. Відтак, середньорічні зміни регіону становлять 10,6 млн. осіб, або 6,4%, що робить Азійсько-Тихоокеанський регіон другим після Європейського за темпами розвитку міжнародного туризму. Південно-Східна Азія продемонструвала найвищий рівень зростання серед субрегіонів Азії. Збільшення міжнародних прибуттів обґрунтовано проведенням політики сприяння розвитку міжрегіонального співробітництва та координації діяльності в галузі туризму і, як наслідок, збереженням високого внутрішньо регіонального попиту.

Останнім десятиріччям у структурі міжнародних туристських прибуттів простежуються зміни. Американський регіон займає третю позицію після Азійсько-Тихоокеанського за кількістю туристів та зростає досить повільними темпами. Середньорічні зміни за кількістю міжнародних туристських прибуттів складають 3,1 млн. осіб, що в відносному вираженні становить 2,1%. Такий результат вказує на поступове зниження його туристичної привабливості для подорожуючих. Африканський регіон впродовж 2000-2013 рр. характеризується середньорічним зростанням на 2,3 млн. осіб, що складає близько 5,9%. За субрегіональним розподілом міжнародні туристські прибуття у регіон пустелі Сахари за період 2000-2013 рр. збільшились на 20 млн. осіб, щорічно зростаючи на 1,5 млн. осіб. Регіон Близького Сходу демонструє нерівномірну динаміку, а також низькі темпи зростання за кількістю міжнародних туристських прибуттів. Середньорічні зміни за 2000-2013 рр. склали лише 2,1 млн. осіб або 6%.

Надходження від міжнародному туризму за регіонами впродовж 2000-2013 рр. характеризуються позитивною динамікою (див. табл.2.3).

Середньорічні зміни вказують на диверсифікацію надходжень між туристичними регіонами. Відтак, незважаючи на стабільне зростання надходжень в Європейському регіоні, середньорічні зміни за 2000-2013 рр. вказують на домінування Азійсько-Тихоокеанського регіону з результатом близько 22 млн. осіб, або 13%. Варто зазначити, що такий результат обґрунтований деякими чинниками, серед яких наявність різноманітних туристи-

чних ресурсів, зручне географічне розташування, велика кількість різних націй та народностей, які приваблюють подорожуючих, наявність морських шляхів та ін. На третьому місці знаходиться Американський туристичний регіон із середньорічними темпами зростання на 7,4 млн. осіб, що у відносному вираженні становить 4,3%. Регіон Близького Сходу та Американський регіон незмінно відстають за показником надходжень від міжнародного туризму. Так, за період 2000-2013 рр. регіон Близького Сходу продемонстрував середньорічне зростання на 2,7 млн. осіб, або 11%. Середньорічне зростання Африканського регіону становить близько 2 млн. осіб, що у відносному вираженні складає 11%.

Аналіз динаміки основних показників розвитку туристичних регіонів дозволяє провести компаративний аналіз інтенсивності динаміки туристських прибуттів та надходжень від міжнародного туризму за регіонами на основі розрахунку коефіцієнта випередження (табл. 2.4).

Отже, проведені розрахунки дозволяють зробити такі висновки: Азійсько-Тихоокеанський регіон випереджає динаміку зростання прибуттів в Американський регіон на 4,3%, в Європейський регіон на 3,4%, у регіон Близького Сходу на 0,4%, в Африканський регіон на 0,5%. Щодо Американського регіону коефіцієнт випередження для Європейського регіону – 9,9%, Близького Сходу – 9,6%, Африканського – 9,6%, Азійсько-Тихоокеанського – 9,5%.

Відстає у швидкісному випередженні туристських потоків Європейський туристичний регіон. Даний регіон випереджає за темпами зростання прибуттів лише регіон Африки та Близького Сходу. Що стосується надходжень від міжнародного туризму, то варто зазначити, що Азійсько-Тихоокеанський регіон випереджає динаміку збільшення надходжень в Американський регіон на 8,3%, в Європейський регіон на 6,7%, у регіон Близького Сходу на 1,7%, в Африканський регіон на 3,3%. Далі слідує Американський регіон з динамікою випередження надходжень до Європейського регіону на 9,8%, до Африканського – 9,5%, Близького Сходу – 9,4%, Азійсько-Тихоокеанського – 9,2%. На третьому місці знаходиться Європейський регіон з динамікою

зростання надходжень щодо Африканського регіону – 9,6%, Близького Сходу – 9,5%, Азійсько-Тихоокеанського регіону – 9,3% та Американського – 1,5%. Відстає у випередженні надходжень від міжнародного туризму регіон Африки та Близького Сходу.

Таблиця 2.4

Матиця порівняльного аналізу інтенсивності прибуттів туристських потоків та надходжень від міжнародного туризму (на основі розрахунку коефіцієнта випередження) за 2000-2013 рр.

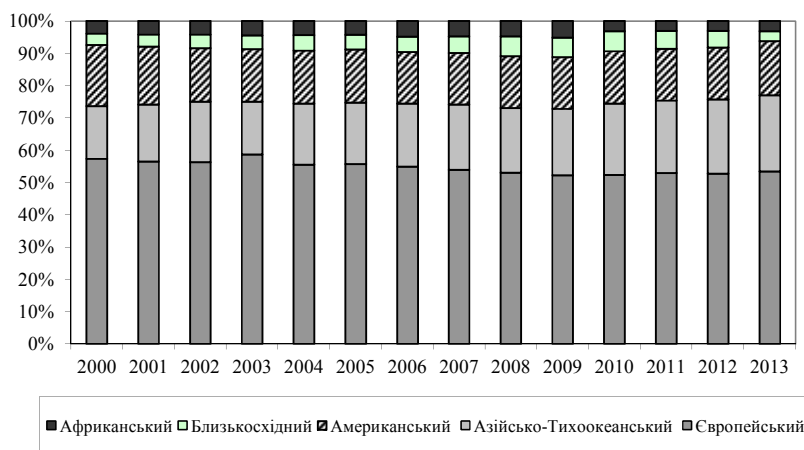
Міжнародні туристичні прибуття					
	Американський	Європейський	Азійсько-Тихоокеанський	Африканський	Близький Схід
Американський	1,000	0,992	0,959	0,964	0,963
Європейський	1,008	1,000	0,967	0,972	0,971
Азійсько-Тихоокеанський	1,043	1,034	1,000	1,005	1,004
Африканський	1,037	1,029	0,995	1,000	0,999
Близький Схід	1,038	1,030	0,996	1,001	1,000
Надходження від міжнародного туризму					
	Американський	Європейський	Азійсько-Тихоокеанський	Африканський	Близький Схід
Американський	1,000	0,986	0,924	0,954	0,940
Європейський	1,015	1,000	0,937	0,968	0,954
Азійсько-Тихоокеанський	1,083	1,067	1,000	1,033	1,017
Африканський	1,048	1,033	0,968	1,000	0,985
Близький Схід	1,064	1,049	0,983	1,016	1,000

Отже, незважаючи на різну динаміку випередження туристських прибуттів та надходжень за регіонами, досі зберігається сформована раніше структура із домінуванням Європейського регіону. Це зумовлено деякими особливостями, серед яких економічні та соціальні фактори, які сприяють підвищенню рівня

життя населення, наявність та розвиненість транспортної інфраструктури країн (транспортна доступність), географічне місце розташування (більшість країн знаходяться на невеликій відстані один від одного), наявність історико-культурних та природних рекреаційних ресурсів.

Нерівномірний рівень розвитку в туристських регіонах пояснюється як різними рівнями соціально-економічного розвитку, особливостями структури споживчого попиту і життєвими звичками різних соціальних і демографічних груп населення, так і нерівномірністю розподілу рекреаційно-туристських ресурсів, багатоаспектною туристською політикою окремих держав і міжнародних організацій. З метою оцінки регіональної структури туристичних регіонів проаналізовано їх ключові показники розвитку (рис. 2.2 і 2.3).

Аналізуючи зміни регіональної структури туристських прибуттів, слід зазначити, що за останні 13 років (2000-2013 рр.) міжнародні прибуття змінилися в регіональному розподілі. Частка Європейського регіону скоротилася на 5,28 % з 57,34 % у 2000 році до 52,06 % в 2013 р. Питома вага Американського регіону зменшилася на 2,56% з 18,94 % у 2000 році до 16,38 % в 2013 році.

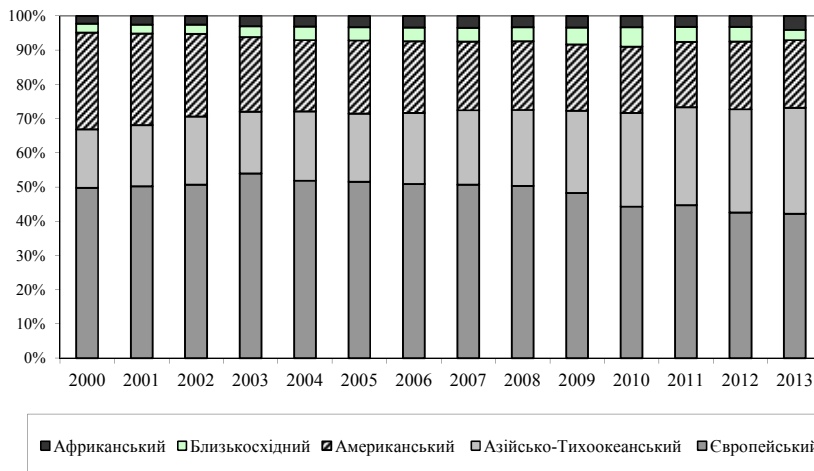

Рис.2.2. Динаміка міжнародних туристських прибуттів у 2000-2013 рр. (регіональний аспект), %

Частка Азійсько-Тихоокеанського регіону в структурі світової туристичної галузі збільшилася на 6,75% з 16,27 % у 2000 р. до 23,02 % в 2013 р. Спостерігається помірне зниження частки міжнародних прибуттів з регіону Близького Сходу і Африканського регіону з 3,56 % в 2000 р. до 2,97 % в 2013 р. і з 3,87 % у 2000 р. до 3,10 % в 2013 р. відповідно.

В цілому структура туристичних регіонів за обсягами прибуттів за регіональною приналежністю свідчить про домінування частки Європейського та Азійсько-Тихоокеанського регіонів. Це в свою чергу обумовлено, з одного боку, наявністю рекреаційних ресурсів, які включають природні і культурно-історичні, а з іншого боку – дією сприятливих для розвитку туризму соціально-економічних та інфраструктурних факторів, серед яких високий середній рівень життя, урбанізація, розвинена транспортна мережа, а також важливий для Європейського туристичного регіону географічний фактор, який характеризується близьким розташуванням сусідніх країн.

Рис.2.3. Динаміка надходжень від міжнародного туризму у 2000-2013 рр. (регіональний аспект), %

Динаміка регіональної структури надходжень у туристичних регіонах (рис. 2.3) за досліджуваний період характеризується деякими чітко виділеними тенденціями розвитку, а саме:

- по-перше, частка Європейського регіону в структурі світової туристичної галузі за обсягами доходів скоротилася на 7,61 % з 49,85 % у 2000 р. до 42,21 % в 2013 р., в Американському регіоні на 8,44 % з 28,23 % в 2000 р. до 19,77 % в 2013 р. Незважаючи на домінування традиційних туристських ринків, їх питома вага продовжує скорочуватися. Це насамперед пов'язано із зменшенням міжнародних туристських прибуттів в регіони. З іншого боку, свою частку поступово продовжують нарощувати регіони з економікою, що розвиваються;
- по-друге, спостерігається тенденція стабільного зростання частки доходів Азійсько-Тихоокеанського регіону. На цей регіон у 2013 році припадає третина всіх надходжень від міжнародного туризму в 30,96 %. Регіон Близького Сходу в 2013 р. характеризується незначним збільшенням з 2,59 % у 2000 р. до 2,95 % у 2013р. У Африканському регіоні також спостерігається збільшення питомої ваги майже в два рази, з 2,29 % у 2000 р. до 4,08 % в 2013 р. Це свідчить про те, що зростаючі економіки є привабливими для іноземних туристів з огляду прискореного соціально-економічного розвитку регіонів, посилення інтеграційних процесів і поліпшення геополітичного положення.

Кількісною оцінкою структурних зрушень у динаміці основних параметрів розвитку туристських регіонів можуть виступати такі статистичні показники, як квадратичний коефіцієнт структурних зрушень, який дає усереднену оцінку величини структурних змін, а також коефіцієнт Гат'єва, який дозволяє оцінити інтенсивність структурних змін у часі (2.1 -2.2):

$$Kd = \sqrt{\frac{\sum(d_1 - d_0)^2 * Q_1}{Q_1}} \quad (2.1)$$

$$K_r = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{\sum (d_1^2 + d_0^2)}} \quad (2.2)$$

де d_1 и d_0 - частки регіонів світу з туристичними індикаторами, які аналізуються в звітному і базисному періодах;

q_1 - фактичні обсяги туристських індикаторів у звітному періоді.

Розраховані показники наведені у таблиці 2.5. Проведені розрахунки дозволяють зробити наступні висновки: протягом аналізованого періоду з 2000-2013 рр. регіональна структура міжнародних туристських прибуттів зазнала істотних змін. У середньому структура міжнародних прибуттів по регіонам змінилися на 8,09% (2005-2013 рр. – на 5,11 %, 2009-2013 рр. – на 3,23% , 2011-2013 рр. – на 1,38 %).

Згідно коефіцієнту Гат'єва, регіональна структура міжнародних прибуттів до 2005 р. зазнала змін. У свою чергу, з 2005 р. регіональна структура залишається практично незмінною.

У середньому регіональна структура надходжень від міжнародного туризму змінилася на 13,06% (2005-2013 рр. – на 10,88%, 2009-2013 рр. – на 8,63%, 2011-2013 рр. – на 5,32%). Оскільки коефіцієнт Гат'єва за аналізовані періоди часу перевищує 0,1, вважаємо за необхідне зробити висновок, що структурні зміни в надходженнях від міжнародного туризму є досить істотними.

Таблиця 2.5

Кількісна оцінка структурних зрушень основних індикаторів розвитку туристських регіонів

Показник	2000-2013	2005-2013	2009-2013	2011-2013
Міжнародні туристські прибуття				
Квадратичний коефіцієнт структурних зрушень (%)	8,09	5,11	3,23	1,38
Коефіцієнт Гат'єва (%)	0,1583	0,1042	0,0667	0,0533
Надходження від міжнародного туризму				
Квадратичний коефіцієнт структурних зрушень (%)	13,06	10,88	8,63	5,32
Коефіцієнт Гат'єва (%)	0,2564	0,2205	0,1791	0,1188

Примітка. Розраховано автором на основі даних [218]

Незважаючи на позитивну тенденцію розвитку туристичної галузі за досліджуваними показниками у Європейському, Азійсько-Тихоокеанському, Американському, Близькосхідному та Африканському туристичних регіонах, вважаємо необхідним розглянути ефективність впливу на міжнародну конкурентоспроможність туристичних регіонів їх найвагоміших інтеграційних угруповань. Задля більш детальної оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів проаналізовано динаміку основних показників розвитку світової туристичної галузі у інтеграційних об'єднаннях, результати якої наведено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка основних туристичних показників міжнародних інтеграційних угруповань

Роки	Міжнародні туристські прибуття, млн. осіб			Надходження від міжнародного туризму, млн. дол. США		
	EU	ASEAN	NAFTA	EU	ASEAN	NAFTA
2000	332,30	22,22	91,50	321,34	16,70	101,04
2001	339,50	24,66	86,40	329,32	5,41	91,47
2002	346,50	27,25	83,30	337,12	13,46	85,11
2003	351,70	22,66	77,40	343,13	15,27	84,30
2004	359,20	34,26	85,70	349,01	20,95	98,20
2005	363,80	36,61	89,90	352,12	24,42	107,40
2006	378,32	38,87	90,60	357,12	30,24	112,50
2007	382,25	44,77	95,30	368,34	38,51	124,90
2008	375,74	46,73	97,70	359,51	41,29	138,50
2009	359,96	47,51	93,04	338,88	37,57	119,44
2010	380,00	53,67	99,52	335,00	48,23	131,28
2011	390,90	57,59	102,13	378,30	53,91	144,26
2012	412,20	61,23	106,40	374,20	61,40	156,36
2013	432,70	51,24	110,09	402,90	64,15	171,04

Отже, як свідчать результати аналізу, приведені у таблиці 2.6, починаючи з 2000 року Європейський Союз (EU) є лідером серед інтеграційних угруповань за кількістю міжнародних туристських прибуттів та надходжень від міжнародного туризму. В першу чергу це пов'язано з наявністю у Європейському союзі найбільш економічно розвинутих країн, які створюють так зване «ядро» інтеграційного угруповання. Саме вони є найбільш при-

вабливими з точки зору туризму, внаслідок чого формується міжнародна конкурентоспроможність туристичного регіону. На другому місці знаходиться Північноамериканська зона вільної торгівлі (NAFTA), яка також характеризується позитивною динамікою до зростання, однак менш стрімкими темпами. Перш за все, це пояснюється меншою кількістю країн, що входять до інтеграційного угруповання у порівнянні з Європейським союзом, а також низьким рівнем якості довілля та достатньо високим рівнем злочинності.

Третє місце займає асоціація держав Південно-Східної Азії. Невисокі показники розвитку туристичної галузі говорять про незначний внесок країн інтеграційного угруповання до формування міжнародної конкурентоспроможності Азійсько-Тихоокеанського регіону. До стримуючих факторів відносяться негативні умови навколишнього середовища, невелика різноманітність культурно-історичних пам'яток, недостатність розвитку матеріально-технічної бази туризму та інші. Аналіз динаміки показників розвитку туристичної галузі основних інтеграційних угруповань дозволяє провести компаративний аналіз інтенсивності динаміки туристських прибуттів та надходжень від міжнародного туризму за регіонами на основі розрахунку коефіцієнта випередження (табл. 2.7).

Проведені розрахунки дозволити констатувати наступне: EU випереджає динаміку зростання міжнародних прибуттів в ASEAN на 4,5%, в угруповання NAFTA на 9,9%. Щодо інтеграційного угруповання NAFTA коефіцієнт випередження для EU складає 0,6%, для угруповання ASEAN – 5,1%. Відстає у випередженні надходжень від міжнародного туризму інтеграційне угруповання ASEAN. Що стосується надходжень від міжнародного туризму, то варто зазначити, що EU випереджає динаміку збільшення надходжень в ASEAN та NAFTA на 9% та 2,3% відповідно. Інтеграційне угруповання NAFTA з динамікою випередження надходжень до EU – 9,7% та ASEAN – 6,5%. На останньому місці знаходиться інтеграційне угруповання ASEAN з динамікою випередження до EU – 9,7% та NAFTA – 9,3%.

Таблиця 2.7

Матиця порівняльного аналізу основних інтеграційних угруповань світу за інтенсивністю туристських прибуттів та надходжень від міжнародного туризму (на основі розрахунку коефіцієнта випередження) за 2000-2013 рр.

Міжнародні туристичні прибуття			
	EU	ASEAN	NAFTA
EU	1,000	1,045	0,994
ASEAN	0,957	1,000	0,951
NAFTA	1,006	1,051	1,000
Надходження від міжнародного туризму			
	EU	ASEAN	NAFTA
EU	1,000	1,090	1,023
ASEAN	0,917	1,000	0,939
NAFTA	0,977	1,065	1,000

Отже, для всіх туристичних регіонів та інтеграційних угруповань, що їм відповідають, характерна позитивна тенденція до збільшення туристських прибуттів. Але темпи приросту прибуттів, а також надходжень від міжнародного туризму не були однаковими, тому їх питома вага в загальносвітовій структурі зазнала змін. Необхідно виділити ряд факторів, які можуть значною мірою вплинути на розвиток туристичних регіонів. Насамперед, це демографічні зміни, вимогливість споживача, зростаюча обізнаність об'єктів туризму, поляризація діяльності туристичних операторів.

Серед найбільш характерних тенденцій міжнародного туризму слід назвати сповільнений темп зростання, посилення конкуренції серед туристичних регіонів, усвідомлення зростаючого впливу на міжнародний туризм економічних, соціокультурних та екологічних факторів, високий ступінь інформованості споживачів, високі вимоги до якості туристичних продуктів і послуг.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що активний розвиток інтеграційних та глобалізаційних процесів не оминув і туристичну сферу. Необхідно зауважити, що міжнародна туристична галузь за досліджуваний період зазнала

функціональної диверсифікації та трансформації. Ці процеси відбулися під впливом збільшення чисельності країн, які інтегрувалися у глобальні економічні процеси. Розглядаючи міжнародний туризм з позиції туристичних регіонів, варто наголосити, що лідерами є Європейський, Азійсько-Тихоокеанський та Американський регіони. З кожним роком стрімко зростає кількість міжнародних туристських прибуттів до кожного регіону. З огляду на це, з метою подальшої підвищення рівня їх міжнародної конкурентоспроможності пропонуємо проаналізувати та оцінити особливості формування міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу та країн, що до них входять, а також визначити рівень їх туристичної привабливості.

2.2. Оцінка міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу.

Сфера та особливості застосування методу розрахунку інтегральних показників для оцінки та аналізу міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу була досліджена в першому розділу. На основі проведеного дослідження було визначено, що інтегральні показники дозволяють проводити аналіз особливостей формування міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів, ранжувати країни та регіони за рівнем туристичної привабливості та виявляти тенденції та закономірності розвитку туристичних регіонів світу.

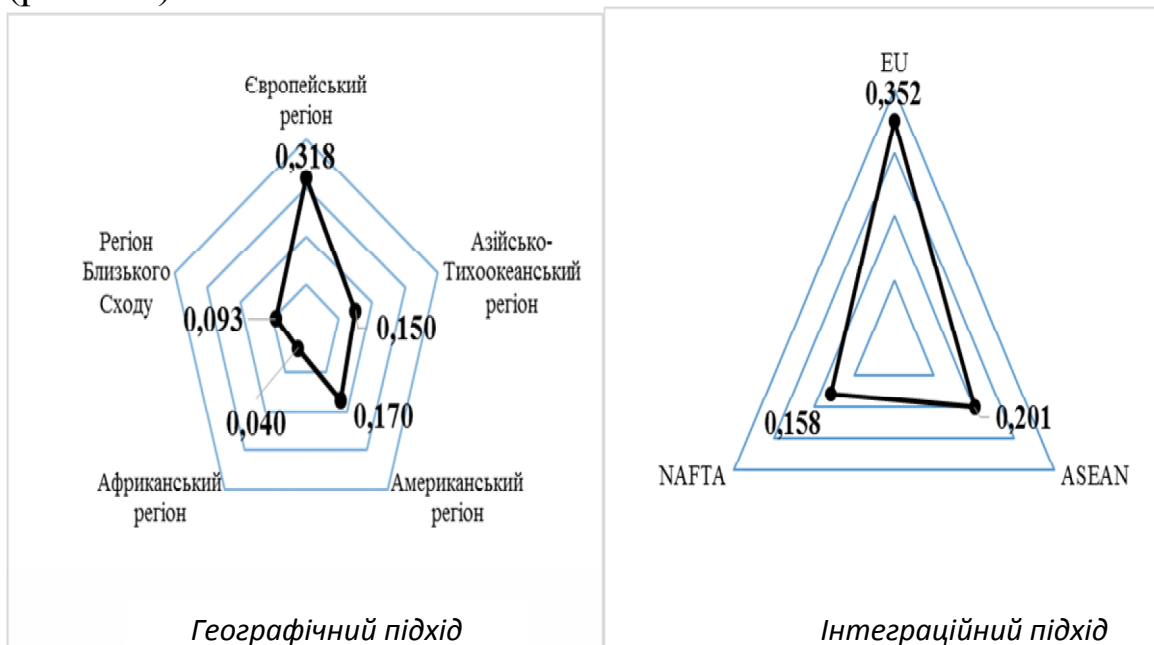
Для оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів з використанням методики інтегральних показників в рамках географічного підходу була сформована вибірка з 21 країни, що є основними представниками ключових туристичних регіонів світу, зокрема Європейського, Американського, Азійсько-Тихоокеанського, Африканського регіонів та регіону Близького Сходу. До вибірки країн була включена й Україна. В рамках інтеграційного підходу у вибірку включено країни, що входять до ключових інтеграційних об'єднань (ЄС, НАФТА та АСЕАН) в рамках європейської, північноамериканської та азійсько-тихоокеанської моделей інтеграції.

При формуванні системи одиничних показників, що формують конкурентні переваги туристичних регіонів, було диференці-

йовано 7 блоків показників, що відображають з різних аспектів туристичну атрактивність регіонів світу в цілому та окремих країн зокрема, а саме: якість довілля, матеріально-технічна база туризму, сконцентрованість культурно-історичних пам'яток, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, стан криміногенної ситуації в регіоні, рівень транспортної доступності, рівень розвитку об'єктів транспортної інфраструктури, загальний імідж регіону. Вихідні дані щодо одиничних параметрів за географічними регіонами та інтеграційними об'єднаннями наведено у додатках А і Б.

Система одиничних показників, що враховувалася при побудові інтегрального показника рівня міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону, з диференціацією максимальних та мінімальних значень показників, що необхідні для їх подальшої стандартизації, за період 2008-2013 рр. наведена в таблиці 2.8.

В результаті проведених розрахунків було отримано рейтинг туристичних регіонів світу за рівнем інтегрального показника міжнародної конкурентоспроможності, що було запропоновано (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Інтегральні оцінки міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу в рамках географічного та інтеграційного підходів (2013 р.)

Таблиця 2.8

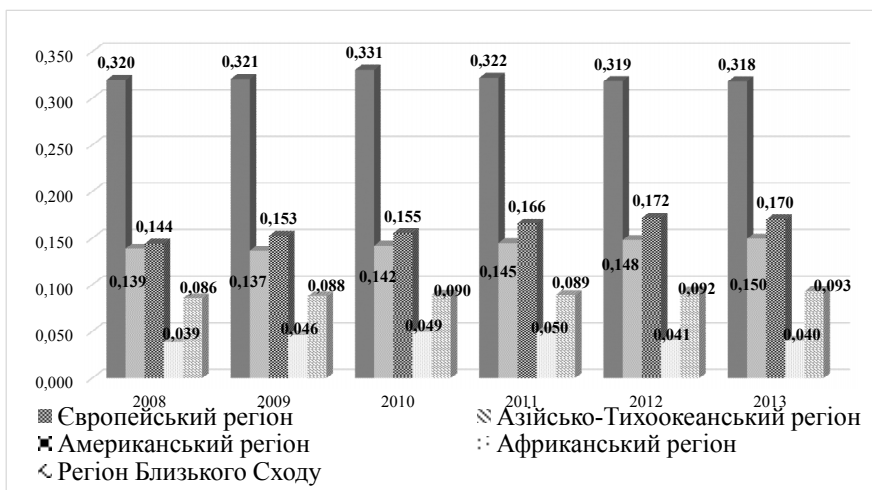
Система показників, що формують інтегральний індекс рівня конкурентоспроможності туристичного регіону

	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	min	max	min	max	min	max	min	max	min	max	min	max
Якість довкілля	Система одиничних показників (субіндекс/ одиничні параметри)											
	обсяги викидів двоокису вуглеводу, тис.тон CO ₂											
	25013	7035444	24807	7692211	25878	8286892	26517	8978341	27417	10081645	20952	11063213
	0,8	25,61	0,9	23,4337	0,9	22,3115	0,91	23,7612	0,95	24,7893	0,99	25,6593
обсяги викидів парникового газу, тис												
1,146	7021569	1,198	6566198	1,241	6790642	1,253	6665701	1,371	6763892	1,531	6825592	
прірієст чисельності населення, тис												
6799	1342733	7718	1351248	8442	1359821	8925	1368440	9206	1377065	9657	1396065	
кількість закладів відпочинку, тис.												
451	140263	451	145338	451	150315	451	153723	451	157228	451	158642	
кількість ліжко-місць у закладах відпочинку, тис.												
6543	5769307	6543	5865238	6543	5020463	6543	5548321	6543	5974121	6543	6193241	
кількість зайнятих у туризмі, тис.												
20,258	143284	18,8	137100	18,456	135805	18,105	137505	17,282	139743	17,586	141743	
число історико-культурних пам'яток, од.												
21	1802	21	1802	21	1802	21	1810	21	1815	21	1825	
число ресторанів, кафе, од.												
4	1998	4	1971	4	1998	4	2004	4	2044	7	2044	
число розважальних комплексів, од.												
5	3100	5	3100	5	3167	5	3181	5	3239	5	3241	
Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій												
показник фіксованого телефонного зв'язку, млн. кор.												
1239	340359	1278,5	313732	1289,6	294383	1217,8	285115	1098,9	278153	1021979	266985	
показник мобільного телефонного зв'язку, млн. кор.												
8602	641245	9797,0	747214	10926	859003	11727,4	986253	12841,3	1112155	8438100	1229113	
фіксована широкопугова підписка, кількість передплатників (млн.)												
227	82879	372,8	103978	481,8	126337	558,9	156487	527,9	175183	645915	188909	
кількість Інтернет користувачів, млрд.												
2800	298000	3013,6	341789,6	3300,1	401234,8	3555,1	485000	3700	545789	3800100	546519	
кількість грабєжів, осіб												
108	656877	67	680566	50	738138	54	751750	45	746894	45	728762	
кількість крадіжок ,осіб												
85	6586206	70	6338095	60	6204601	64	6151095	52	6150598	52	6004453	
крадіжки зі зломом,осіб												
0	1567700	0	1599000	0	1602100	0	1628700	0	1567100	0	1425700	
Викрадення людей,осіб												
0	4732	0	4791	0	5731	0	4923	0	5476	0	5476	
Густота залізничних колій, на1000км ²												
0	198	0	198	0	106	0	117	0	116	0	116	
Щільність автомобільних доріг, на1000км ²												
41,9	4593	43,32	4679	45,47	4985,4	46,7	5021,1	49,5	5183	53,6	5231,5	
Щільність аеропортів, на1000км ²												
0,03	4,11	0,03	4,11	0,03	4,11	0,03	4,11	0,03	4,11	0,03	4,11	
Доходи на душу населення, дол. США												
1960	63183	2270	61399	2550	70364	2720	74594	2910	75949	3010	78762	
Загальний імідж регіону												
Економічно активне населення, тис.ос												
2938,7	1001345	2938,7	1087910	2938,7	1118320	2938,7	1118795	2938,7	1124342	2938,7	1264356	
Напади на людину, кіл-сть злочинів												
76	843683	56	812514	51	781844	35	752423	27	760739	24	724149	
Рівень безробіття, %												
1,2	12,4	1,5	18,1	1	20,2	0,6	21,8	0,7	25,2	0,8	26,0	

Отже, найбільш високим рівнем туристичної привабливості, як наслідок конкурентоспроможності, характеризується Європейський регіон (0,318), Американський (0,170) та Азійсько-Тихоокеанський (0,150). Регіон Близького Сходу та Африканський регіон має невисоку оцінку туристичної привабливості – 0,093 та 0,040 відповідно. В рамках інтеграційного підходу найбільш високим рівнем туристичної привабливості характеризуються країни ЄС (0,352) та АСЕАН (0,201).

Порівнюючи отримані оцінки, можна зазначити, що конкурентна привабливість Європейського регіону як туристичного в 2,2 рази вища за Азійсько-Тихоокеанський регіон та на 87% вища за Американський. Конкурентоспроможність країн ЄС як туристичного регіону в 2,2 рази вище за туристичний регіон НАФТА та на 75% за регіон АСЕАН.

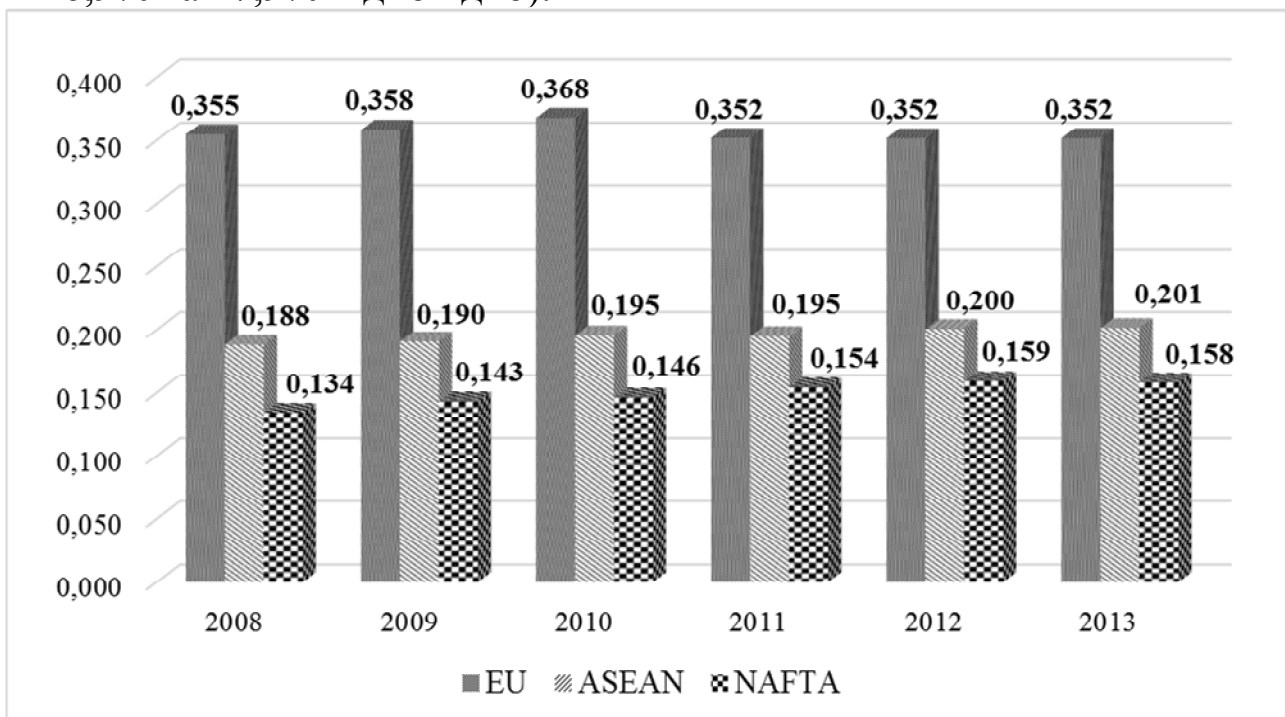
Динаміка індексу міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу представлена на рис. 2.5.

Рис. 2.5. Динаміка індексів міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу (за географічним підходом) за 2008-2013 рр.

Отже, аналіз динаміки розрахованих індексів свідчить про відсутність суттєвих змін в оцінці рівня конкурентоспроможності зазначених регіонів. Так, за період 2008-2013 рр. інтегральна оцінка конкурентоспроможності Європейського туристичного регіону зменшилася з 0,320 у 2008 р. до 0,318 у 2013 р., тобто на 0,6%; Азійсько-Тихоокеанського туристичного регіону навпаки зросла з 0,144 у 2008 р. до 0,170 у 2013 р., тобто на 18,1%; Американського туристичного регіону збільшилася на 7,9% з 0,139 у 2008 р. до 0,150 у 2013 р.; туристичного регіону Близького Сходу – на 8,1%; Африканського – на 2,6%. Таким чином, всі туристичні регіони, окрім Європейського, характеризуються зростанням туристичної атрактивності їх території, найбільші темпи зростання відмічаються у Азійсько-Тихоокеанському туристичному регіоні.

Схожі тенденції змін спостерігаються й в оцінці відповідно інтеграційного підходу (рис. 2.6). Так, ЄС характеризується незначним скороченням інтегрального показника туристичної привабливості (0,8%), АСЕАН та НАФТА, навпаки, зростанням (на 6,9% та 17,9% відповідно).

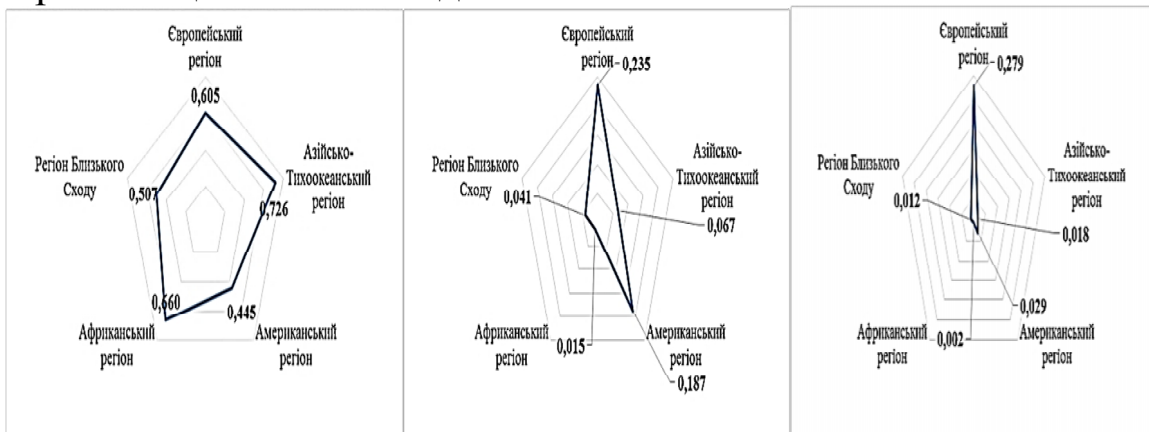

Рис. 2.6. Динаміка індексів міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу (за інтеграційним підходом) за 2008-2013 рр.

Оскільки інтегральний індекс міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів є агрегованою оцінкою 7 субіндексів, визначимо специфіку формування інтегрального індексу конкурентоспроможності з урахуванням тенденцій змін субіндексів, що їх утворюють.

Рейтинги виділених туристичних регіонів за окремими субіндексами за даними 2013 р. наведені на рис. 2.7.

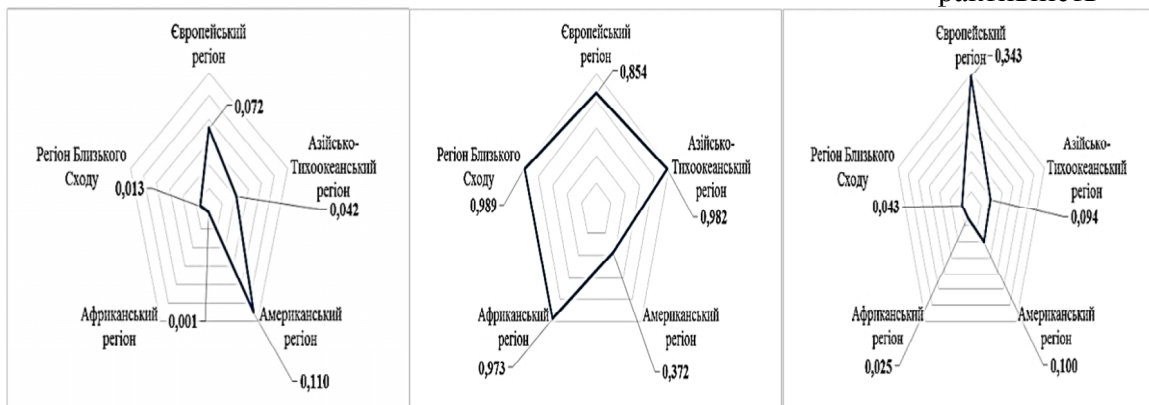
Щодо оцінки рівня екологічної атрактивності, що визначається ступенем якості довкілля, то в цьому аспекті найбільш високий рівень конкурентоспроможності має Азійсько-Тихоокеанський регіон (0,726), другу позицію займає Європейський (0,605), третю – Американський регіон (0,445). Це пояснюється рівнем розвитку промисловості в регіоні та транспортною завантаженістю території регіону, що погіршує стан довкілля. З урахуванням цього, зрозумілим є той факт, що найбільш розвинені в економічному плані регіону характеризуються найгіршою оцінкою якості довкілля.

Екологічна атрактивність

Матеріально-технічна база

Культурно-історична атрактивність

Комунікаційна атрактивність

Стан криміногенної ситуації

Транспортна доступність

Рис. 2.7. Інтегральні оцінки міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів (за географічним підходом) за окремими складовими-субіндексами (2013 р.)

Відносно оцінки стану матеріально-технічної бази туризму, то в цьому аспекті найбільш конкурентоспроможним є Європейський туристичний регіон (0,235), на другому місці за цим показником Американський регіон (0,187), на третьому Азійсько-Тихоокеанський (0,067) туристичний регіонів.

Зрозуміло, що ці оцінки напряду корелюють з рівнем соціально-економічного розвитку країн регіону, однак мають меншу питому вагу в формування інтегрального показника конкурентоспроможності туристичного регіону.

З позиції культурно-історичної атрактивності лідером є Європейський регіон (0,279), який має оцінку цієї складової конкурентоспроможності, що більш ніж у 10 разів перевищує показники інших туристичних регіонів.

Стосовно комунікаційної атрактивності туристичних регіонів слід визначити, що найбільша конкурентна перевага з точки зору цієї складової у Американського регіону (0,110), другу позицію займає Європейський регіон (0,072), третю – Азійсько-Тихоокеанський туристичний регіон (0,042).

Найкращі позиції стосовно криміногенної ситуації за проведеними розрахунками в регіонах з низьким рівнем соціально-економічного розвитку, зокрема, регіоні Близького Сходу (0,989) та Азійсько-Тихоокеанському регіоні (0,982). Це пояснюється

наявністю більш строгих правових норм стосовно правопорушників в країнах з правовими системами теократичного типу, що суттєво впливає на зменшення кількості правопорушень. Значні значення субіндексу в цьому блоці пояснюються значним рівнем варіації показників у вибірці країн, що була сформована.

Розрахунок індексів рівня транспортної доступності регіонів показав, що найбільш конкурентоспроможним туристичних регіоном в цьому аспекті є Європейський (0,343). Це пояснюється тим, що європейська транспортна система, головною складовою якої виступає транспортна система Європейського Союзу, характеризується найвищим рівнем розвитку транспортної мережі як з техніко-технологічного аспекту, так і з точки зору поширеності, доступності, диверсифікованості тощо.

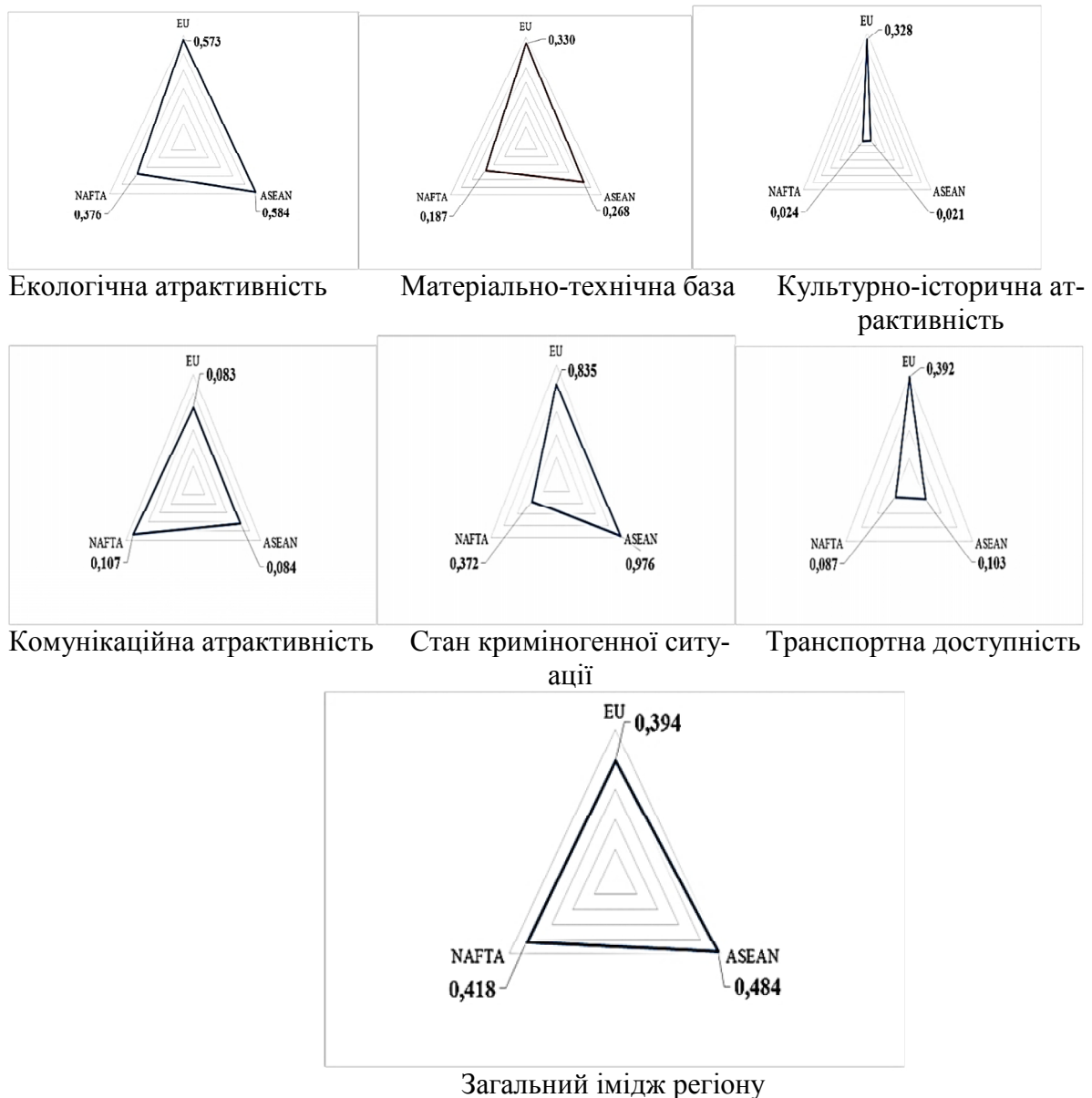
Загальний імідж туристичного регіону, що також визначено в якості складової його міжнародної конкурентоспроможності, визначено як найвищий в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (0,492), Американському (0,423) та регіоні Близького Сходу (0,441).

Аналогічні оцінки складових міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів було отримано стосовно інтеграційних об'єднань (рис. 2.8). В рамках інтеграційного підходу найбільш високий рівень міжнародної конкурентоспроможності за субіндексом екологічної атрактивності має інтеграційне угруповання АСЕАН (0,584), друге місце займає ЄС з (0,573), третє – НАФТА (0,376). Наведені результати цілком корелюють з результатами розрахунків за географічним підходом.

Відносно оцінки конкурентоспроможності за матеріально-технічною базою туризму, то в даному випадку лідером рівнем розвитку є ЕС (0,330). Другу позицію за досліджуваним індикатором займає АСЕАН (0,268), на останньому місці НАФТА (0,187). Найкращі позиції за культурно-історичною атрактивністю займає угруповання ЄС (0,328), яке майже в 14 разів перевищує результати інтеграційних об'єднань НАФТА та АСЕАН. Відносно комунікаційної атрактивності інтеграційних угруповань, то в даному випадку лідером за наявною конкурентною перевагою є НАФТА (0,107). Результати об'єднань ЄС та АСЕАН практично не відрізняються один від одного (0,083 та 0,084 відповідно).

Найбільш позитивні результати за проведеними розрахунками індексу криміногенної ситуації належать інтеграційному угрупованню АСЕАН (0,976). Другу позицію займає ЄС (0,835), третю – НАФТА (0,372).

З позиції транспортної доступності конкурентна перевага з точки зору цієї складової належить ЄС (0,392). Найменшою конкурентоспроможністю за рівнем транспортної доступності характеризується інтеграційне угруповання НАФТА (0,087).

Рис. 2.8. Інтегральні оцінки міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів (за інтеграційним підходом) за окремими складовими-субіндексами (2013 р.)

Розрахунок індексу рівня міжнародної конкурентоспроможності загального іміджу інтеграційного об'єднання, дозволив встановити, що найкращі позиції АСЕАН (0,484). Другу позицію за досліджуваним індикатором займає НАФТА (0,418). На останньому місці знаходиться ЄС (0,394).

Аналогічні розрахунки інтегральних показників-субіндексів проведені за період 2008-2013 рр. (таблиці додатків В і Г). Розрахунок середніх темпів динаміки зазначених індикаторів представлений у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Середні зміни субіндексів інтегрального показника міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу у 2008-2013 рр., %

Субіндекси	Туристичні регіони							
	Географічний підхід					Інтеграційний підхід		
	Європейський	Азійсько-Тихоокеанський	Американський	Африканський	Близький Схід	ЄС	АСЕАН	НАФТА
Екологічна атрактивність	-0,08	-0,24	3,09	-0,27	-0,57	-0,14	-1,06	4,72
Матеріально-технічна база	-0,32	-0,26	13,30	1,55	2,40	-0,70	2,74	13,30
Культурно-історична атрактивність	0,59	4,43	1,70	3,08	0,58	0,62	1,55	0,70
Комунікаційна атрактивність	-5,22	-2,22	-5,95	-15,42	2,85	-5,44	-2,67	-5,85
Стан криміногенної ситуації	0,80	0,06	3,93	-0,21	-0,13	0,98	0,06	3,93
Рівень транспортної доступності	3,96	6,75	8,18	5,14	5,45	3,73	8,09	6,82
Загальний імідж регіону	-0,20	2,16	0,37	8,45	1,36	-0,02	1,29	0,60

Аналіз динаміки розрахованих субіндексів за 2008-2013 рр. дозволяє зробити такі висновки:

- за оцінкою екологічної атрактивності найбільш динамічним щодо поліпшення якості довкілля виявився Американський регіон, субінтегральний показник якого в середньому щорічно зростав на 3,09%. Інші туристичні регіони за географічною ознакою демонструють в середньому незначні щорічні скорочення субіндексу якості довкілля. Щодо інтеграційних об'єднань, то за період 2008-2013 рр. країни НАФТА характеризувалися позитивними темпами зростання інтегрального показника якості довкілля, який в середньому щорічно зростав на 4,72%; країни ЄС та АСЕАН характеризуються скорочення цього субіндексу;
- за рівнем розвитку матеріально-технічної бази туризму, найбільші темпи зростання інтегрального показника відмічаються в Американському регіоні (13,3%), інші туристичні регіони, окрім Європейського та Азійсько-Тихоокеанського, також характеризуються щорічним зростанням інтегральної оцінки розвитку матеріально-технічної бази туризму, зокрема Африканський (1,55%), регіон Близького Сходу (2,4%). В рамках інтеграційного підходу країни НАФТА та АСЕАН демонструють зростання інтегрального показника рівня розвитку матеріально-технічної бази туризму (13,3% та 2,74% щорічно відповідно), а країни ЄС – навпаки незначне щорічне скорочення на 0,7%.
- незважаючи на те, що абсолютним лідером за рівнем культурно-історичної атрактивності є Європейський регіон, інші туристичні регіони демонструють більш високі темпи зростання даного субіндексу конкурентоспроможності, зокрема Азійсько-Тихоокеанський (4,43%), Африканський (3,08%), Американський (1,7%). В рамках інтеграційних об'єднань, що порівнювалися, найвищі темпи зростання інтегральної оцінки рівня культурно-історичної атрактивності у АСЕАН (1,55% зростання щорічно);
- за всіма туристичними регіонами, що аналізуються, окрім регіону Близького Сходу, відмічається скорочення інтегральної оцінки комунікаційної атрактивності;

- щодо оцінку стану криміногенної ситуації в регіоні, то регіони лідери з низьким рівнем злочинності, а саме регіон Близького Сходу та Африканський регіон, характеризуються зменшенням інтегральної оцінки. Американський регіон та країни НАФТА, що в рейтингу займають останні позиції, тобто мають несприятливу криміногенну ситуацію, характеризується найвищими темпами зростання даного субіндексу (3,93% щорічно);
- всі туристичні регіони демонструють зростання інтегрального показника транспортної доступності, що найбільшими темпами збільшувався в Американському регіоні (8,18%) та Азійсько-Тихоокеанському регіоні (6,75%). Серед інтеграційних об'єднань найбільш інтенсивними темпами зростала інтегральна оцінка рівня транспортної доступності країн АСЕАН (8,09%);
- субіндекс, що є індикатором загального іміджу туристичних регіонів, також за всіма регіонами, що аналізуються, окрім Європейського та країн ЄС, має тенденцію до покращення, при чому найбільші темпи зростання спостерігаються в регіонах, що за розрахунками мають більш низьку оцінку показника, зокрема Африканському та регіоні Близького Сходу.

З точки зору впливу на формування інтегрального показника міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів різних факторів, що відображені у виділених показниках субіндексах, доцільно провести кореляційний аналіз взаємозв'язків між підсумковою інтегральною оцінкою та інтегральними показниками, що її визначають. На основі розрахунку парних коефіцієнтів кореляції для кожного з туристичних регіонів було виділено ключові складові (субіндекси), що мають найбільший вплив щодо формування загальної оцінки міжнародної конкурентоспроможності (табл. 2.10).

У абсолютній більшості туристичних регіонів найбільший вплив на формування інтегральної оцінки конкурентоспроможності мають такі складові, як комунікаційна атрактивність та рівень транспортної доступності. Культурно-історична атрактивність в суттєвому ступені визначає рівень конкурентоспромож-

ності таких туристичних регіонів, як Європейський та Азійсько-Тихоокеанський; рівень розвитку матеріально-технічної бази тісно корелює з динамікою конкурентоспроможності таких регіонів, як Американський та Близький Схід; стан криміногенної ситуації виступає впливовим чинником щодо формування конкурентоспроможності туристичної сфери в регіони Близького Сходу та Африканському регіоні.

Таблиця 2.10

Найбільш вагомі складові індексу міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів

Туристичний регіон	Складова міжнародної конкурентоспроможності (коефіцієнт кореляції)
Європейський регіон	Комунікаційна атрактивність (0,884) Рівень транспортної доступності (0,816) Культурно-історична атрактивність (0,781)
Азійсько-Тихоокеанський регіон	Культурно-історична атрактивність (0,959) Рівень транспортної доступності (0,944) Загальний імідж регіону (0,944)
Американський регіон	Матеріально-технічна база туризму (0,977) Рівень транспортної доступності (0,981) Комунікаційна атрактивність (0,961)
Африканський регіон	Комунікаційна атрактивність (0,713) Стан криміногенної ситуації (0,582) Загальний імідж регіону (0,508)
Регіон Близького Сходу	Комунікаційна атрактивність (0,785) Матеріально-технічна база туризму (0,762) Стан криміногенної ситуації (0,722)
ЄС	Матеріально-технічна база туризму (0,925) Комунікаційна атрактивність (0,710) Культурно-історична атрактивність (0,669)
АСЕАН	Рівень транспортної доступності (0,955) Загальний імідж регіону (0,925) Матеріально-технічна база туризму (0,911)
НАФТА	Комунікаційна атрактивність (0,995) Матеріально-технічна база туризму (0,954) Рівень транспортної доступності (0,895)

Щодо інтеграційних об'єднань, то рівень розвитку матеріально-технічної бази туризму є ваговою складовою формування загальної оцінки конкурентоспроможності в усіх групуваннях; комунікаційна атрактивність визначає рівень туристичної конкурентоспроможності в ЄС та НАФТА; культурно-історична атрактивність є детермінантом конкурентоспроможності ЄС як туристичного регіону, загальний імідж регіону – АСЕАН, рівень транспортної доступності – НАФТА.

Для оцінки відносної зміни інтегрального показника міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів за рахунок динаміки субіндексів, що його формують, було розраховано коефіцієнти еластичності за формулою:

$$E_{y,x} = \frac{T_{np}y}{T_{np}x} = \frac{y_i - y_0}{y_0} \div \frac{x_i - x_0}{x_0} \quad (2.4)$$

де y – інтегральний індекс міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону,

x – субіндекси, що є складовими міжнародної конкурентоспроможності,

T_{np} – темпи приросту показників.

Коефіцієнти еластичності наведені в таблиці 2.11 та характеризують відносну зміну (у відсотках) інтегрального показника міжнародної конкурентоспроможності за рахунок зміни відповідних субіндексів на 1%.

Отже, якщо $E_{y,x} > 1$, то зміну індексу міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону можна вважати еластичною відносно субіндексу, вплив якого досліджується. У зв'язку з цим можна зробити висновок, що зміна інтегральної оцінки якості довкілля, що збільшує екологічну атрактивність регіону, на 1% в найбільшому ступені впливає на зростання міжнародної конкурентоспроможності Американського туристичного регіону (на 8,25%) та Європейського (на 5,32%). Аналогічно конкурентоспроможність цих туристичних регіонів є еластичною від зміни індексу культурно-історичної атрактивності території, рівня транспортної доступності та загального іміджу регіону. Наведені розрахункові показники свідчать про відсутність еластичності між індексом конкурентоспроможності та динамікою інтегральних

показників розвитку матеріально-технічної бази туризму та рівня розвитку комунікаційної інфраструктури.

Таблиця 2.11

Коефіцієнти еластичності індексу міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів

Субіндекси	Туристичні регіони							
	Географічний підхід					Інтеграційний підхід		
	Європейський	Азійсько-Тихоокеанський	Американський	Африканський	Близький Схід	ЄС	АСЕАН	НАФТА
Екологічна атрактивність	5,32	0,66	8,25	3,22	1,38	1,24	-1,37	0,68
Матеріально-технічна база	0,81	0,52	0,11	0,16	0,51	0,25	0,49	0,20
Культурно-історична атрактивність	1,01	0,60	2,17	0,06	0,78	-0,27	0,89	5,00
Комунікаційна атрактивність	0,13	0,49	0,99	0,03	0,90	0,03	-0,56	-0,68
Стан криміногенної ситуації	1,52	0,37	10,24	6,40	6,83	-0,17	21,92	0,83
Рівень транспортної доступності	1,33	0,28	0,56	0,06	0,55	-0,04	0,15	0,45
Загальний імідж регіону	1,13	0,95	4,79	0,03	0,54	7,59	1,07	5,87

Зміна індексу міжнародної туристичної конкурентоспроможності країн ЄС є еластичною від динаміки екологічної атрактивності та загального іміджу регіону. Зміна інтегральної оцінки туристичної конкурентоспроможності країн НАФТА більш еластична від динаміки індексів культурно-історичної атрактивності та індексу загального іміджу регіону. В країнах АСЕАН динаміка індексу конкурентоспроможності в більшому ступені обумовлена динамікою індексів загального іміджу регіону та стану криміногенної ситуації.

Аналогічні розрахунки були проведені відносно вибірки країн, які формували туристичні макрорегіони, що досліджувалися. Рейтинг країн за інтегральною оцінкою їх міжнародної туристичної конкурентоспроможності за період 2008-2013 рр. представлений в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Інтегральні оцінки міжнародної туристичної конкурентоспроможності країн за 2008-2013 рр.

Країна	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
Великобританія	0,305	4	0,304	4	0,313	4	0,304	4	0,302	4	0,303	4
Німеччина	0,469	1	0,471	1	0,467	1	0,455	1	0,447	1	0,448	1
Франція	0,387	3	0,387	3	0,394	3	0,381	3	0,379	3	0,374	3
Італія	0,401	2	0,420	2	0,436	2	0,423	2	0,416	2	0,409	2
Іспанія	0,278	5	0,270	5	0,284	5	0,279	6	0,273	6	0,280	6
Україна	0,174	9	0,173	9	0,184	9	0,180	9	0,180	9	0,179	9
Китай	0,255	6	0,264	7	0,275	6	0,281	5	0,296	5	0,298	5
Філіппіни	0,083	16	0,088	15	0,092	15	0,095	15	0,098	15	0,102	15
Індонезія	0,122	12	0,128	12	0,136	12	0,137	13	0,138	13	0,138	13
Сінгапур	0,094	15	0,073	17	0,079	16	0,083	16	0,083	16	0,084	16
Малайзія	0,166	10	0,166	10	0,165	10	0,164	10	0,170	10	0,169	10
Таїланд	0,178	8	0,181	8	0,187	8	0,187	8	0,189	8	0,190	8
США	0,238	7	0,268	6	0,258	7	0,257	7	0,269	7	0,270	7
Мексика	0,115	13	0,118	13	0,121	14	0,119	14	0,123	14	0,122	14
Канада	0,109	14	0,113	14	0,121	13	0,149	11	0,153	11	0,150	11
Марокко	0,047	19	0,049	20	0,052	20	0,052	20	0,056	19	0,057	19
Алжир	0,038	20	0,041	21	0,044	21	0,045	21	0,044	20	0,042	20
Туніс	0,032	21	0,049	19	0,053	19	0,053	19	0,027	21	0,027	21
Єгипет	0,123	11	0,129	11	0,144	11	0,139	12	0,140	12	0,139	12
Саудівська Аравія	0,068	18	0,071	18	0,071	17	0,071	18	0,073	18	0,073	18
ОАЕ	0,074	17	0,074	16	0,071	18	0,072	17	0,077	17	0,080	17

Отже, в рамках сформованої вибірки країн (виступають представниками основних туристичних регіонів макрорівня) найвищу оцінку конкурентоспроможності в контексті туристичної привабливості території мають Німеччина (0,448 у 2013 р.), Італія (0,409), Франція (0,374), Великобританія (0,303), що входять до Європейського туристичного регіону, та Китай (0,298), що представляє Азійсько-Тихоокеанський регіон. Сьому позицію в рейтингу займають США (0,270). В десятку найбільш конкурентоспроможних туристичних регіонів увійшли ще дві країни Азійсько-Тихоокеанського регіону, а саме Таїланд (0,190) та Малайзія (0,169).

Слід також зазначити, що європейські країни, що є лідерами за інтегральною оцінкою міжнародної конкурентоспроможності в рамках наведеного рейтингу, мають відповідний індекс конкурентоспроможності, що перевищує середнє значення індексу за Європейським туристичним регіоном в цілому. Серед країн Азійсько-Тихоокеанського регіону індекс конкурентоспроможності Китаю на 49% перевищує відповідний показник за туристичним регіоном в цілому. Серед країн регіону Близького Сходу найвищу оцінку індексу конкурентоспроможності має Єгипет (0,139), а серед країн Африканського регіону – Марокко (0,057).

Щодо оцінки динаміки розрахованих інтегральних показників у 2008-2013 рр., то в цілому вони майже не зазнали змін. Якщо аналізувати зміни в позиціях рейтингу відповідно до покращення чи погіршення індексу конкурентоспроможності, то покращили свої позиції Китай (з 6-ої до 5-ої), Філіппіни (з 16-ої до 15-ої) та Канада (з 14-ої до 11-ої), понизилася рейтингова позиція Єгипту (з 11-ої до 12-ої).

Відповідні рейтинги країн побудовано також за складовими індексу міжнародної конкурентоспроможності (субіндексами), які наведені в таблицях додатку Д. Отже, найкращі позиції в рейтингах за складовими, що досліджувалися, мають такі країни:

- Філіппіни, Індонезія та Марокко – за інтегральною оцінкою екологічної атрактивності;
- США, Італія та Таїланд – за інтегральним показником рівня розвитку матеріально-технічної бази;
- Німеччина, Франція та Італія – за оцінкою культурно-історичної атрактивності;
- Китай, США та Німеччина – за рівнем комунікаційної атрактивності;
- Саудівська Аравія, Сінгапур та ОАЕ – за станом криміногенної ситуації;
- Німеччина, Великобританія та Італія – за рівнем транспортної доступності;
- Сінгапур, Китай та Канада – за інтегральною оцінкою загального іміджу регіону.

Розраховані інтегральні оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів можуть бути використані

для розробки стратегічних напрямків розвитку туристичного бізнесу в цих регіонах, що сприятиме зростанню кількості туристських прибуттів та, як наслідок, збільшення обсягів надходжень в регіон від туризму. Стосовно аналізу цієї сфери застосовування запропонованих показників на основі використання інструментарію кореляційно-регресійного методу дослідження було встановлено взаємозв'язки між варіацією індексу міжнародної конкурентоспроможності (CI_{TR}) та показниками розвитку туристичної галузі в регіональному розрізі (таблиця 2.13).

Таблиця 2.13

Результати факторного аналізу взаємозв'язків між індексом міжнародної конкурентоспроможності та показниками розвитку туристичної галузі в регіонах

Регіон	Показник	Рівняння регресії	Статистичні характеристики		
			r	R^2	F
Географічний підхід					
Європейський	Туристські прибуття (ТА), млн. осіб	$TA=24,41 + 0,51 CI_{TR}$	0,242	0,059	1,75
	Надходження від туризму (TR), млрд. дол. США	$TR = 2,31 + 0,96 CI_{TR}$	0,532	0,282	10,99
Азійсько-Тихоокеанський	Туристські прибуття (ТА), млн. осіб	$TA=-24,01 + 2,5 CI_{TR}$	0,919	0,844	70,25
	Надходження від туризму (TR), млрд. дол. США	$TR = -15,71 + 1,98 CI_{TR}$	0,952	0,906	125,01
Американський	Туристські прибуття (ТА), млн. осіб	$TA=-17,13 + 2,85 CI_{TR}$	0,941	0,883	99,89
	Надходження від туризму (TR), млрд. дол. США	$TR = -101,94 + 8,97 CI_{TR}$	0,954	0,912	130,27
Африканський	Туристські прибуття (ТА), млн. осіб	$TA=-4,81 + 2,63 CI_{TR}$	0,676	0,457	10,93
	Надходження від туризму (TR), млрд. дол. США	$TR = 2,31 + 0,96 CI_{TR}$	0,827	0,684	28,15

Продовженн таблиці 2.13

Близький Схід	Туристські прибуття (ТА), млн. осіб	$TA=12,21 - 0,02 CI_{TR}$	0,027	0,007	0,009
	Надходження від туризму (TR), млрд. дол. США	$TR = 7,67 + 0,21 CI_{TR}$	0,277	0,077	1,08
Інтеграційний підхід					
ЄС	Туристські прибуття (ТА), млн. осіб	$TA=64,2 + 0,46 CI_{TR}$	0,274	0,075	4,72
	Надходження від туризму (TR), млрд. дол. США	$TR = 64,1 + 0,52 CI_{TR}$	0,386	0,149	6,91
АСЕАН	Туристські прибуття (ТА), млн. осіб	$TA=-72,28 + 4,71 CI_{TR}$	0,985	0,970	527,5 3
	Надходження від туризму (TR), млрд. дол. США	$TR = -160,26 + 3,95 CI_{TR}$	0,994	0,988	1390, 4
НАФТА	Туристські прибуття (ТА), млн. осіб	$TA=-16,35 + 3,15 CI_{TR}$	0,954	0,911	164,0 5
	Надходження від туризму (TR), млрд. дол. США	$TR = -94,72 + 9,52 CI_{TR}$	0,973	0,947	288,0 1

Проведені розрахунки дозволяють зробити такі висновки:

- динаміка індексу міжнародної конкурентоспроможності суттєвим чином визначає зміни ключових результативних показників розвитку туристичної галузі в таких регіонах, як Азійсько-Тихоокеанський, Американський та Африканський, помірний характер взаємозалежності між показниками виявлено в Європейському регіоні та майже зовсім відсутня кореляція зміни показників в регіоні Близького Сходу;
- щодо особливостей формування взаємозалежностей показників, що досліджуються, в окремих туристичних регіонах, то можна відзначити, що в Європейському регіоні зростання індексу міжнародної конкурентоспроможності CI_{TR} на 1% сприятиме збільшенню туристських прибуттів на 0,51 млн. осіб та зростанню обсягів надходжень від міжнародного туризму на 0,96 млрд. дол. США. В цьому регіоні динаміка індексу CI_{TR} в більшому ступеню обумовлює саме зростання обсягів надходжень від туризму

(на 28,2%), ніж збільшення туристичних потоків (на 5,9%);

- в Азійсько-Тихоокеанському регіоні встановлено найбільш суттєвий рівень кореляції рівня міжнародної конкурентоспроможності, що оцінений за CI_{TR} , та показниками розвитку туристичної галузі, зокрема, визначено, що зростання CI_{TR} на 1% обумовлює збільшення туристських прибуттів на 2,5 млн. осіб та зростання обсягів надходжень від міжнародного туризму на 1,98 млрд. дол. США;
- Американський туристичний регіон порівняно з іншими туристичними дестинаціями демонструє найбільш високий ступінь залежності показників розвитку туристичної галузі від рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону як туристичного. Так, зростання CI_{TR} на 1% сприятиме збільшенню туристичних потоків в регіон на 2,85 млн. осіб та зростанню обсягів надходжень від міжнародного туризму на 8,97 млрд. дол. США;
- в Африканському туристичному регіоні індекс CI_{TR} на 45,7% обумовлює варіацію туристичних потоків та на 68,4% динаміку надходжень від міжнародного туризму. Зростання CI_{TR} на 1% викликає зростання туристичних потоків в регіон на 2,63 млн. осіб та збільшення надходжень від міжнародного туризму на 0,96 млрд. дол. США;
- в регіоні Близького Сходу, який характеризувався низькими оцінками конкурентоспроможності в контексті туристичної атрактивності, можливі зміни CI_{TR} не впливають на динаміку туристичних потоків (між показниками відсутній кореляційний зв'язок) та обумовлюють наявність слабого зв'язку з динамікою надходжень (7,7% їх варіації пояснюється змінами CI_{TR});
- щодо інтеграційних об'єднань, то динаміка індексу міжнародної конкурентоспроможності суттєвим чином визначає зміни ключових результативних показників розвитку туристичної галузі в таких регіонах, як АСЕАН та НАФТА та слабкий характер взаємозалежностей між показниками виявлено в Європейському регіоні;

- в країнах ЄС встановлено найбільш суттєвий рівень кореляції рівня міжнародної конкурентоспроможності, що оцінений за CI_{TR} , та показниками розвитку туристичної галузі, зокрема, визначено, що зростання CI_{TR} на 1% обумовлює збільшення туристських прибуттів на 0,46 млн. осіб та зростання обсягів надходжень від міжнародного туризму на 0,52 млрд. дол. США;
- АСЕАН порівняно з іншими інтеграційними угрупованнями демонструє найбільш високий ступінь залежності показників розвитку туристичної галузі від рівня міжнародної туристичної конкурентоспроможності регіону. Індекс CI_{TR} на 97% обумовлює варіацію туристичних потоків та на 98,8% динаміку надходжень від міжнародного туризму. Зростання CI_{TR} на 1% сприятиме збільшенню туристичних потоків в регіон на 4,71 млн. осіб та зростанню обсягів надходжень від міжнародного туризму на 3,95 млрд. дол. США.
- в країнах НАФТА індекс CI_{TR} на 91,1% обумовлює варіацію туристичних потоків та на 94,7% динаміку надходжень від міжнародного туризму. Зростання CI_{TR} на 1% сприятиме збільшенню туристичних потоків в регіон на 3,15 млн. осіб та зростанню обсягів надходжень від міжнародного туризму на 9,52 млрд. дол. США.

Таким чином, підводячи підсумок, необхідно зазначити, що інтегральний рівень міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів був оцінений на основі аналізу сукупності складових, що з різних аспектів характеризують атрактивність туристичних дестинацій та впливають та результативність функціонування регіональних туристичних ринків. На основі проведених розрахунків побудовано рейтинг туристичних регіонів та країн, що до них входять, за інтегральною оцінкою їх конкурентоспроможності та різних складових, що таку оцінку формують, зокрема екологічною, культурно-історичною, комунікаційною, соціально-економічною атрактивністю, рівнем розвитку матеріально-технічної бази туризму, рівнем транспортної доступності регіону та станом криміногенної ситуації в ньому.

2.3. Аналіз міжнародної конкурентоспроможності туристичної галузі національної економіки.

Завдяки ефективному розвитку туристичної індустрії перед Україною постає можливість виходу на новий якісний рівень розвитку туристичної сфери. Однак, для цього необхідно запровадити високі стандарти економічної, політичної та соціальної сфер, забезпечити стабільність та достатньо високий рівень соціально-економічних показників у довготривалій перспективі. На наш погляд, у контексті визначеного має сенс проаналізувати динаміку соціально-економічних показників України 2000-2013 рр. (табл. 2.14).

Аналізуючи індекс промислової продукції, слід зазначити його помірну нестабільність. Так, позитивна динаміка показника простежується починаючи з 2000 року, але у 2008 році та 2009 році спостерігається стрімке скорочення на 16% та 34,8% відповідно. За підсумками 2013 року індекс промислової продукції у порівнянні с 2012 роком скоротився на 4,2%, що пояснюється випуском продукції переробної промисловості. За період 2000-2013 рр. показники розвитку зовнішньої торгівлі характеризуються зростанням темпів росту експорту та імпорту. Але, як свідчать дані 2013 року, темпи росту експорту та імпорту у порівнянні з 2012 роком скоротилися на 11,3% та 11,8% відповідно.

Станом на 2013 рік загальна кількість країн-партнерів, з якими проводилися зовнішньоторговельні операції, становить 170 країн світу. Розмір середньомісячної номінальної заробітної плати у 2000-2013 рр. збільшився на 9,3 % и становив 3026 грн.

Результати роботи транспортної системи у 2000-2013 рр. погіршилися, що знайшло відображення у зниженні показників пасажирообороту та вантажообороту, які скоротилися на 11,9% та 5,2% за всіма видами транспорту.

Таблиця 2.14

Основні показники соціально-економічного розвитку України за 2000-2013 рр.

Показник	Темп зростання, %														
	2000 р. до 1999 р.	2001 р. до 2000 р.	2002 р. до 2001 р.	2003 р. до 2002 р.	2004 р. до 2003 р.	2005 р. до 2004 р.	2006 р. до 2005 р.	2007 р. до 2006 р.	2008 р. до 2007 р.	2009 р. до 2008 р.	2009 р. до 2009 р.	2010 р. до 2009 р.	2011 р. до 2010 р.	2012 р. до 2011 р.	2013 р. до 2012 р.
Індекс промислової продукції	112,9	114,2	107,0	115,8	112,5	103,1	106,2	110,2	96,9	78,1	111,2	107,6	99,5	95,3	
Експорт	x	114,0	107,9	127,9	142,7	105,6	111,4	127,9	141,4	56,5	129,8	134,3	102,1	90,8	
Імпорт	x	114,5	105,9	133,6	128,2	124,6	x	134,2	149,4	50,0	134,0	138,1	102,9	91,1	
Пасажирооборот	109	102,3	107,9	107,9	108,3	106,3	104,4	103,7	104,3	77,6	100,0	103,2	98,7	97,1	
Вантажооборот	101,3	101,0	103,3	111,9	105,5	98,7	104,2	103,7	99,4	51,8	106,1	105,8	92,4	96,1	
Середньомісячна заробітна плага: <i>реальна</i>	129,6	136,2	121,5	122,7	127,6	136,7	129,2	129,7	106,3	90,8	110,2	108,7	114,7	107,9	
<i>номінальна</i>	99,1	119,2	118,4	115,3	123,8	120,3	118,3	112,5	133,7	105,8	120,0	117,6	115,4	108,4	
Кількість зареєстрованих безробітних	x	87,3	102,6	95,6	99,3	89,8	86,2	84,6	131,5	62,9	102,5	93,4	105,0	x	

Рівень безробіття в Україні у 2000-2013 рр. поступово збільшувався. Так, 2000, 2008, 2010 та 2012 роки характеризуються різкими темпами зростання безробіття. Найбільший кількість безробітних за місцем проживання зафіксовано серед сільського населення країни. Найбільшим цей показник був у Кіровоградській області, натомість у м. Києві – найнижчий. Проведений аналіз соціально-економічних показників України за 2000-2013 рр. свідчить про досить нестабільний розвиток країни, яка все ще не спроможна звільнитись від впливу світової кризи 2008 року.

В умовах посилення євроінтеграційних процесів забезпеченість країни природними та культурними ресурсами виступає однією зі значущих умов функціонування держави та необхідною умовою інтеграції у Європейський Союз. Україна займає провідне місце в Європі за наявністю на своїй території природно-ресурсного та природно-рекреаційного потенціалу. Як було обґрунтовано у підрозділі 1.2, рівень туристичної привабливості території визначає сукупність індикаторів, серед яких мають місце туристичний потенціал та інфраструктура, інвестиційне забезпечення, державне регулювання, екологічна безпека та інформаційне забезпечення. На підставі запропонованої декомпозиції індикаторів туристичної привабливості, вбачається доцільним навести систематизацію туристичних атракторів, які впливають на розвиток євроінтеграційного курсу у галузі туризму в Україні.

Під туристичною пам'яткою розуміються будь-які місця, об'єкти, які можуть зацікавити туриста та в подальшому вплинути на його вибір при визначенні місця перебування у святкові, вихідні дні, або на період канікул чи відпустки. Прийнято класифікувати туристичні пам'ятки за наступними принципами: за походженням – природного та антропогенного доквілля; за способом використання – пізнавальні, спеціалізовані, призначені для відпочинку; за характером – місць та подій.

Станом на теперішній час в Україні налічується 5017 об'єктів культурної спадщини, з яких 891 об'єкт національного та 4126 об'єктів місцевого значення. Природно-заповідний фонд України складається з 7607 одиниць, які займають площу 3,3 млн. га, що становить 5,4% території держави. Зокрема, 3203 природних

пам'ятки, 2853 заказники, 635 ботанічних, 19 природних та біосферних заповідника, 38 національних природних парків, 55 регіональних ландшафтних парків, 800 заповідних урочищ, зоологічних садів, дендропарків та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Але незважаючи на це, Україна все ще відстає від більшості країн Європи за показником площі природно-заповідного фонду країни, де показник заповідності знаходиться на рівні 15%.

Туристична інфраструктура складається з елементів матеріально-технічної бази туризму, до якої входять база проживання, гастрономічна, супутня та паратуристична база. Основною складовою матеріально-технічної бази є засоби розміщення туристів, що складають готелі, санаторно-курортні заклади, пансіонати та будинки відпочинку та інші об'єкти колективного проживання. На противагу об'єктам готельного характеру, в інфраструктурі лікувально-оздоровчого туризму в Україні за останні 5 років простежуються негативні тенденції. Так, кількість закладів санаторно-курортного та оздоровчого типу зменшується помірними темпами, про що свідчать дані, наведені у табл. 2.15.

Транспортна доступність передбачає наявність розвинутої транспортної інфраструктури, що дозволяє здійснити подорож до пункту призначення та переміститися згідно туристичного маршруту при наявності гідних технічних та технологічних умов. Результативність транспортної системи України за видами транспорту наведена у таблиці 2.16. Аналізуючи розвиток транспортної мережі України, слід зазначити, що лідируюче місце в структурі пасажирських перевезень належить автомобільному транспорту. У 2013 році обсяги перевезень пасажирів становили 3,34 млн. осіб, але в докризовий період цей вид транспорту характеризувався більш високими показниками – 4,17 млн. осіб у 2007 р., 4,36 млн. осіб у 2008 р.

Провідна роль у транспортній системі країни належить залізничному транспорту, його питома вага у структурі пасажирських перевезень складає близько 10%. Україна посідає провідне місце за густотою залізничних доріг серед країн СНД та може конкурувати за цим показником з деякими європейськими країнами, серед яких Італія, Франція.

Таблиця 2.15

Динаміка відвідувань туристами санаторно-курортних та оздоровчих закладів України за 2000-2013 рр.

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2000	549	151	377	31	266	63	2010	238	7615	227
2001	555	151	357	29	273	61	2015	236	8578	221
2002	544	151	334	28	290	63	1982	236	10890	231
2003	536	147	325	27	292	62	2005	236	14961	228
2004	531	147	311	25	302	62	2033	231	19443	256
2005	524	145	291	23	321	65	2016	233	18366	236
2006	520	148	277	23	301	63	1976	232	18238	231
2007	523	143	269	21	302	64	1934	224	18363	226
2008	518	142	262	21	302	64	1916	221	18672	218
2009	513	141	252	21	296	62	1907	216	17379	198
2010	510	141	234	19	290	60	1920	217	17342	196
2011	508	141	224	19	280	59	1947	216	17703	194
2012	484	133	185	18	286	60	1925	208	17744	188
2013	477	132	165	15	271	57	1916	202	18549	191

Як свідчать дані таблиці 2.16, у 2000-2013 рр. спостерігається помірний спад обсягів пасажирообороту. Перш за все, цьому може сприяти застарілість та зношеність національного вагонного парку, відсутність кондиціонування у вагонах, низький рівень сервісу та оснащеності у вагонах, недостатня електрифікація залізничних колій, наявність дерев'яних шпал на лініях, а також різна ширина колій, яка не сприяє залученню залізничного транспорту в туристичних перевезеннях між Україною та країнами Європи.

Таблиця 2.16

Динаміка обсягів перевезення пасажирів за видами транспорту за 2000-2013 рр., тис. осіб

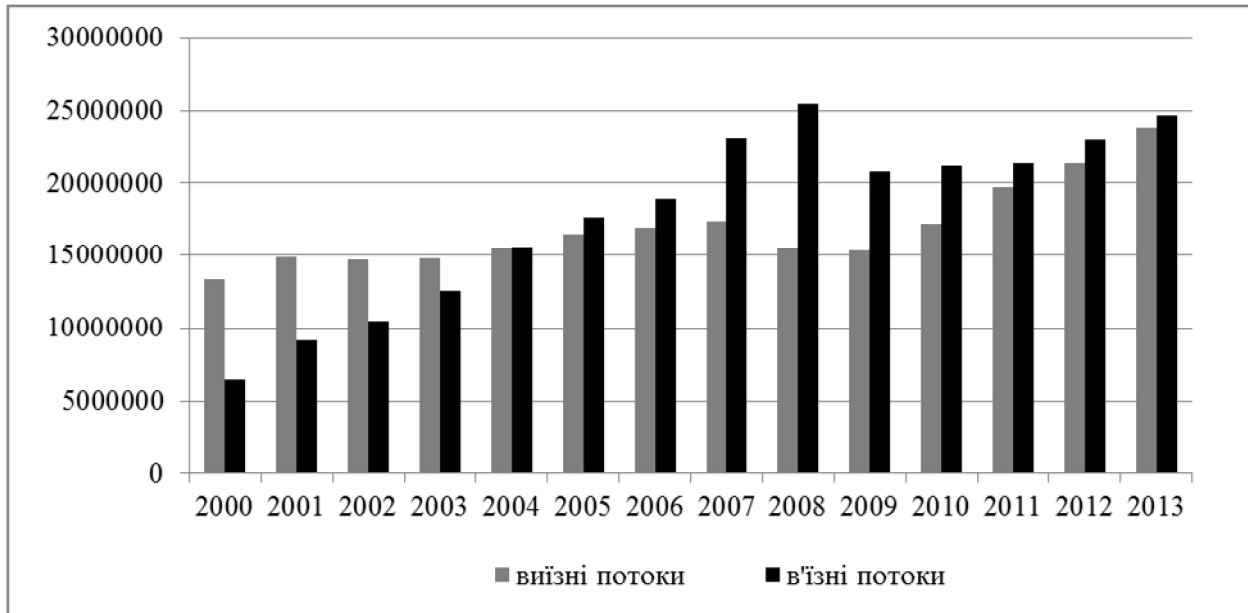
Роки	Види транспорту				
	залізничний	морський	річковий	автомобільний	авіаційний
2000	498683	3760,5	2163,3	2557515	1164
2001	467825	5270,8	2034,2	2722002	1289,9
2002	464810	5417,9	2211,9	3069136	1767,5
2003	476742	6929,4	2194,1	3297505	2374,7
2004	452226	9678,4	2140,2	3720326	3228,5
2005	445553	11341	2247,6	3836515	3813,1
2006	448422	10901	2021,9	3987982	4350,9
2007	447094	7690,8	1851,6	4173034	4928,6
2008	445466	7361,4	1551,8	4369126	6181
2009	425975	6222,5	1511,6	4014035	5131,2
2010	427241	6645,6	985,2	3726289	6106,5
2011	429785	7064,1	962,8	3611830	7504,8
2012	429115	5921	722,7	3450173	8106,3
2013	425612	7001,1	710,1	3341231	8132,1

Туристичне господарство в Україні поступово розвивається, але характеризується як позитивними, так і негативними короткотривалими коливаннями в окремі періоди часу. Результати нестабільності туристичної сфери країни зображено на рис.2.6.

За підсумками 2000-2007 рр., 2010-2013 рр. в Україні, незважаючи на достатньо низькі темпи приросту потоків, зафіксовано поживлення туристичної діяльності за показником в'їзного туризму. Протягом 2008-2009 рр. спостерігалися негативні тенденції за виїзними потоками серед громадян України.

Але вважаємо за необхідне зауважити, що наслідки глобальної фінансово-економічної кризи мали місце у всіх економічно розвинутих країнах. Попри вказані негативні тенденції, впродовж 2010-2013 рр. показник виїзних потоків громадян України демонструє позитивний результат – 17,18 млн. осіб та 21,43 млн. осіб відповідно (див. рис.2.6). З 2000-2008 рр. в Україні спосте-

рігається поступове та стабільне зростання кількості іноземних громадян. Однак у 2009 році туристичний ринок країни за показником в'їзного туризму зазнав негативних наслідків світової економічної кризи 2008 року. Як наслідок, спостерігалось різке зниження кількості іноземних громадян, які відвідали Україну.

Рис. 2.6. Туристичні потоки України у 2000-2013 рр.

З 2010-2013 рр. в Україні спостерігалися позитивні тенденції розвитку в'їзного туризму. Так, у 2013 році кількість іноземних туристів, які відвідали Україну, склала 23,01 млн. осіб, що на 1,1 % (або 2,32 млн. осіб) більше, ніж у 2012 році (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

Динаміка туристичних потоків України у 2000-2013 рр.

Роки	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон		Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну	
	млн. осіб	темп зростання, %	млн. осіб	темп зростання, %
2000	13422320	-	6430940	-
2001	14849033	110,6	9174166	142,7
2002	14729444	99,2	10516665	114,6
2003	14794932	100,4	12513883	119,0

Продовження табл. 2.17

2004	15487571	104,7	15629213	124,9
2005	16453704	106,2	17630760	112,8
2006	16875256	102,6	18935775	107,4
2007	17334653	102,7	23122157	122,1
2008	15498567	89,4	25449078	110,1
2009	15333949	98,9	20798342	81,7
2010	17180034	112,0	21203327	101,9
2011	19773143	115,1	21415296	101,0
2012	21432836	108,4	23012823	107,5
2013	23761287	110,9	24671227	107,2

Результати дослідження структури туристичних потоків за видами туризму представлені у таблиці 2.18.

Отже, із загальної кількості туристів 7% припадає на іноземних туристів (в'їзний туризм), 72,93% на туристів-громадян України, які виїжджали за кордон (виїзний туризм) та 20% на внутрішніх туристів. Як свідчать дані таблиці 2.18, впродовж 2013 року кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України, становила 3,4 млн. осіб (на з 1,5% більше, ніж у 2012 році). В цілому за видами туризму в Україні на в'їзний туризм припадає 232,31 млн. осіб (на 6,7% менше, ніж у 2012 році), на виїзний – 2,51 млн. осіб (на 72,9% більше, ніж у 2012 році) та внутрішній – 702,61 тис. осіб (20,3 % більше, ніж у 2012 році).

Таблиця 2.18

**Динаміка туристичних потоків за видами туризму
України у 2000-2013 рр.**

Роки	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності		Із загальної кількості туристів:					
			Іноземні туристи		Туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон		Внутрішні туристи	
	млн. осіб	%	млн.осіб	%	млн. осіб	%	млн. осіб	%
2000	2013998	100	377871	18,8	285353	14,17	1350774	67,1
2001	2175090	100	416186	19,1	271281	12,47	1487623	68,4

Продовження табл. 2.18.

2002	2265317	100	417729	18,4	302632	13,36	1544956	68,2
2003	2856983	100	590641	20,7	344332	12,05	1922010	67,3
2004	1890370	100	436311	23,1	441798	23,37	1012261	53,5
2005	1825649	100	326389	17,9	566942	31,05	932318	51,1
2006	2206498	100	299125	13,6	868228	39,35	1039145	47,1
2007	2863820	100	372455	13,0	336049	11,73	2155316	75,3
2008	3041655	100	372752	12,3	1282023	42,1	1386880	45,6
2009	2290097	100	282287	12,3	913640	39,9	1094170	47,8
2010	2280757	100	335835	14,7	1295623	56,81	649299	28,5
2011	2199977	100	234271	10,6	1250068	56,82	715638	32,5
2012	3000696	100	270064	9	1956662	65,21	773970	25,8
2013	3454316	100	232311	6,725	2519390	72,93	702615	20,3

Доцільним буде розглянути структуру туристичних потоків України за мотиваційною ознакою. Як свідчать результати аналізу, що представлені на рис. 2.7, у структурі в'їзного туризму за метою подорожі, поїздки з приватною метою формують загальну тенденцію туристичних подорожей країни. Так, в обсязі в'їзного потоку домінують туристи з Росії, Узбекистану, Молдови, Туреччини, Румунії та ін. В структурі в'їзного туризму у 2013 році частка поїздок з приватною метою складає 73,64%, частка культурного і спортивного обміну – 23,68%, організованого туризму – 1,98%, службових поїздок – 0,68%, імміграції – 0,02%.

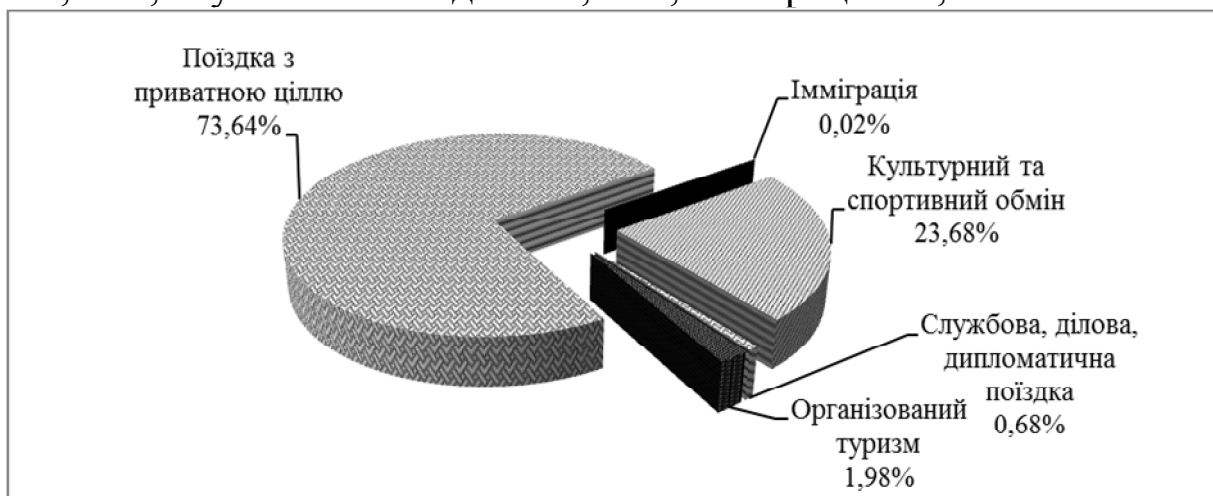
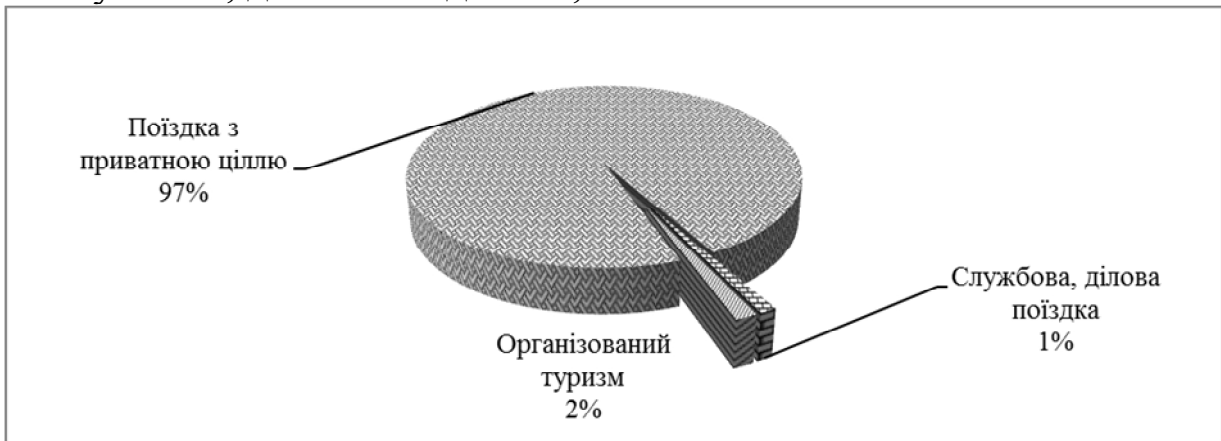

Рис. 2.7. Структура в'їзного туризму України за мотивацією у 2013 році

В ході аналізу структури виїзного туризму України за мотивацією у 2013 році (рис. 2.8) було виявлено, що за останні декілька років туристичні потоки до України були спрямовані із приблизно 170 країн світу. Зафіксовано збільшення виїзного потоку з Росії, Молдови, Білорусі, Туреччини, а також з країн Африки, Східної Азії та Тихоокеанського басейну. Питома вага виїзного туристичного потоку України за 2013 рік за поїздкою з приватною метою склала 97,35%, організований туризм – 1,49% та службова, ділова поїздка – 1,16%.

Рис. 2.8. Структура виїзного туризму України за мотивацією у 2013 році

За територіальним розподілом відповідно до мотивації туристичні потоки іноземних туристів розподіляються наступним чином: Автономна Республіка Крим, Київ, Одеська, Львівська області. Країни Західної Європи та Середземномор'я займають провідне місце за популярністю у рекреаційній та екскурсійній сфері. Зростають туристичні потоки до країн Північної Африки, серед яких Єгипет, Туніс та Марокко, а також до країн Східного Середземномор'я. У таблиці 2.19 наведено рейтинг країн в'їзного туризму України у 2013 році.

Таблиця 2.19

Рейтинг країн в'їзного туризму України у 2013 році

№ п/п	Назва країни	Іноземні громадяни, які відвідували України		2013 р. у % до 2012 р.
		осіб	частка, %	
	Всього	24671227	100	107,2
1.	Російська Федерація	10284782	41,69	107,9
2.	Молдова	5417966	21,96	111,7
3.	Білорусь	3353652	13,59	108,5
4.	Польща	1259209	5,10	89,7
5.	Румунія	877234	3,56	110,9
6.	Угорщина	771038	3,13	103,9
7.	Словаччина	424306	1,72	89,03
8.	Німеччина	253318	1,03	92,4
9.	Узбекистан	235361	0,95	126,9
10.	Туреччина	151706	0,61	129,5
11.	Разом 10 країн	23028572	93,34	

Примітка. Складено автором за даними [42]

З використанням результатів проведеного дослідження туристичного стану національної економіки проведено аналіз рівня міжнародної конкурентоспроможності України як туристичного регіону, наданого в рамках запропонованої методики оцінки на основі розрахунку інтегральних показників у підрозділі 2.2. Результати позиціонування України, отримані в рамках вибірки з 21 країни, що є основними представники ключових туристичних регіонів світу, зокрема Європейського (до складу якого входить Україна), Американського, Азійсько-Тихоокеанського, Африканського регіонів та регіону Близького Сходу, представлені у таблиці 2.20.

Таблиця 2.20

Інтегральні оцінки рівня міжнародної конкурентоспроможності України як туристичного регіону за 2008-2013 рр.

Показник		Роки					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Інтегральний індекс міжнародної конкурентоспроможності	оцінка	0,174	0,173	0,184	0,179	0,179	0,178
	рейтинг	9	9	9	9	9	9
Якість довкілля	оцінка	0,616	0,628	0,624	0,617	0,619	0,612
	рейтинг	13	11	12	13	13	12
Матеріально-технічна база туризму	оцінка	0,040	0,040	0,045	0,045	0,043	0,043
	рейтинг	12	12	12	12	12	12
Культурно-історична атрактивність	оцінка	0,117	0,117	0,117	0,116	0,117	0,117
	рейтинг	5	5	6	6	6	6
Комунікаційна атрактивність	оцінка	0,038	0,036	0,035	0,032	0,032	0,32
	рейтинг	12	12	14	14	14	14
Стан криміногенної ситуації	оцінка	0,963	0,959	0,963	0,960	0,961	0,960
	рейтинг	11	12	12	12	11	11
Рівень транспортної доступності	оцінка	0,132	0,131	0,177	0,167	0,166	0,162
	рейтинг	9	9	9	9	10	10
Загальний імідж регіону	оцінка	0,339	0,340	0,354	0,360	0,372	0,373
	рейтинг	16	16	15	15	15	15

Отже, за даними 2013 р. рівень міжнародної конкурентоспроможності України оцінений у 0,178 (займає 9 позицію серед 21 країни, що досліджувалися). Порівнюючи з аналогічними індикаторами по Європейському туристичному регіону, Україна має в 1,7 рази менший рівень конкурентоспроможності порівняно з середньою оцінкою по регіону в цілому та 2,5 рази менший порівняно з Німеччиною, що має в рамках вибірки, яка аналізувалася, найвищий рівень конкурентоспроможності як туристичного регіону.

Найнижчі позиції щодо складових рівня міжнародної конкурентоспроможності Україна займає за такими субіндексами, як матеріально-технічна база розвитку туризму (12 позиція), якість довкілля (12), комунікаційна атрактивність (14) та загальний імідж регіону (15), найвищу – за культурно-історичною атрактивністю (6).

На основі аналізу ступеня впливу різних субіндексів на загальну інтегральну оцінку конкурентоспроможності, що проводиться за рахунок розрахунку парних коефіцієнтів кореляції, визначено, що найбільший вплив на формування загальної оцінки міжнародної конкурентоспроможності мають: рівень розвитку матеріально-технічної бази туризму (0,837), комунікаційна атрактивність (0,981) та загальний імідж регіону (0,872). Отже, це саме ті складові, за якими України має низькі позиції порівняно з іншими країнами та на які варто спрямувати стимулюючі дії при розробці відповідних програм розвитку туристичної галузі. На основі використання методів кореляційно-регресійного аналізу було встановлено взаємозв'язки між варіацією індексу міжнародної конкурентоспроможності (CI_{TR}) та показниками розвитку туристичної галузі України (таблиця 2.21).

Таблиця 2.21

Результати факторного аналізу взаємозв'язків між індексом міжнародної конкурентоспроможності (CI_{TR} , %) та показниками розвитку туристичної галузі України

Показник (результативна ознака)	Рівняння регресії	Статистичні характеристики		
		r	R^2	F
Туристські прибуття (TA), млн. осіб	$TA = -32,03 + 2,63 CI_{TR}$	0,541	0,292	4,39
Надходження від туризму (TR), млрд. дол. США	$TR = -7,52 + 0,58 CI_{TR}$	0,416	0,173	4,48

Отже, на основі проведених розрахунків встановлено, що між динамікою індексу міжнародної конкурентоспроможності та показниками розвитку міжнародного туризму в Україні спостерігається помірний зв'язок. Зростання індексу міжнародної конкурентоспроможності CI_{TR} України на 1% сприятиме збільшенню туристських прибуттів на 2,63 млн. осіб та зростанню обсягів надходжень від міжнародного туризму на 0,58 млрд. дол. США. Динаміка індексу CI_{TR} обумовлює збільшення туристичних потоків на 17,3%, а зростання обсягів надходжень від туризму на 29,2%.

В цілому можна констатувати формування певних тенденцій розвитку туризму в Україні, а саме:

- у структурі міжнародного туризму відзначається перевищення в'їзного туристичного потоку над виїзним потоком, яке позначене збільшенням потоків іноземних туристів в Україну;
- на фоні пожвавлення туристичної активності спостерігаються негативні коливання, які в свою чергу впливають не тільки на внутрішнє середовище країни, а й на світову туристичну кон'юнктуру;
- спостерігається тенденція у перерозподілі за мотиваційною та географічною ознакою в структурі виїзного туризму України;
- в структурі туристичних потоків України за мотиваційною ознакою домінують поїздки з приватною метою, які формують загальну тенденцію туристичних подорожей країни;
- за територіальним розподілом туристичних потоків як за межі України, так і до України провідне місце за популярністю у рекреаційній та екскурсійній сфері займають країни-сусіди та країни Західної Європи та Середземномор'я.

Таким чином, в контексті вищезазначеного, задля подальшого розвитку туристичної галузі Україна має за необхідне забезпечити створення конкурентоспроможного туристичного продукту на світовому ринку послуг, бути спроможною виступити гарантом комплексного розвитку державної території, а також її соціальних та економічних інтересів, забезпечити комплекс заходів спрямованих на регулювання та досягнення екологічної безпеки території, збереження та розвиток історичної та культурної спадщини. Необхідно поступово вносити зміни у законодавство, забезпечити здійснення реформ у сферах державного управління. Принципове значення для подальшого розвитку туристичної діяльності України є лібералізація візового режиму. Україна має створити необхідну інфраструктуру, зокрема впровадити системи інтегрованого управління кордонами із забезпеченням міжнародного, прикордонного та міжвідомчого співробітництва.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ РЕГІОНІВ СВІТУ

3.1. Перспективи розвитку туристичних регіонів світу.

На сучасному етапі світовий туризм набуває все більшого значення та виступає найбільш динамічно розвинутою сферою світового господарства. Туризм, в якості глобального явища, прогресує та розповсюджується на усі регіони і країни світу та являє собою високоприбуткову галузь світового господарства. Визначальними чинниками, які дозволяють розглядати туристичну галузь в якості важливого фактору, що сприяє економічному зростанню та підвищенню міжнародної конкурентоспроможності країн в межах світового господарства, є зростання надходжень від міжнародного туризму та збільшення доходу у формуванні ВВП країн. Таким чином, стан та активний рівень розвитку туристичної галузі країн є вирішальним чинником суспільно-економічного, політичного та культурного розвитку, тому з метою виявлення подальших напрямків розвитку туристичних регіонів було проведено прогнозування основних показників розвитку туристичної галузі, зокрема міжнародних прибуттів до регіону та обсягів надходжень від міжнародного туризму за основними туристичними регіонами, що аналізувалися.

Для розрахунку прогнозних оцінок використано різні підходи прогнозування, зокрема, на основі аналізу трендів, побудови адаптивних прогнозних моделі (моделі Хольта і Брауна) та авторегресійних прогнозних моделей (модель Бокса-Дженкінса і ОЛІМП).

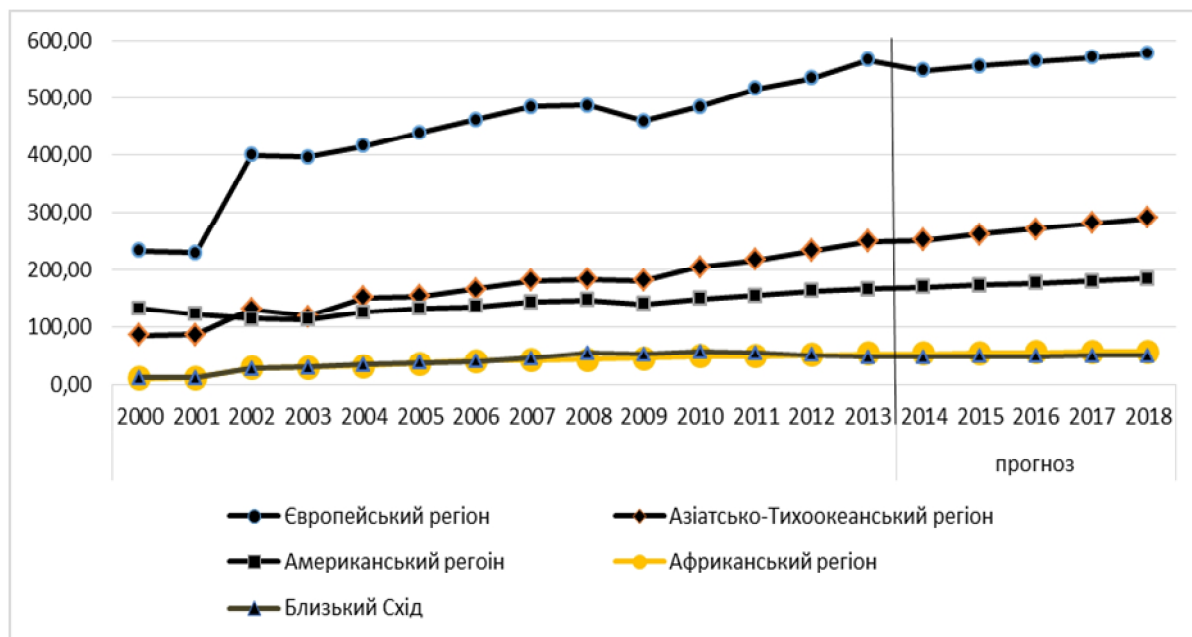
Результати статистичної оцінки наведених типів прогнозних моделей на адекватність, точність та достовірність дозволили обрати найкращий тип моделі (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Результати оцінки та вибору найкращого типу прогнозової моделі

Регіон	Показник	Тип моделі	Моделі
Європейський	Міжнародні прибуття, млн. осіб	Трендова	$\hat{y}_t = 216,2 + 122,6 \ln x$
	Надходження від туризму, млрд. дол. США	Авторегресійна Бокса-Дженкинса	$\hat{y}_t = -0,907y_{t-1} + 0,028y_{t-2} - \varepsilon_t - 0,225\varepsilon_{t-1} - 0,299\varepsilon_{t-2}$
Азійсько-Тихоокеанський	Міжнародні прибуття, млн. осіб	Трендова	$\hat{y}_t = 75,26 + 13,44x - 0,11x^2$
	Надходження від туризму, млрд. дол. США	Трендова	$\hat{y}_t = 81,12 + 0,77x + 1,38x^2$
Американський	Міжнародні прибуття, млн. осіб	Авторегресійна Бокса-Дженкинса	$\hat{y}_t = -0,189y_{t-1} - \varepsilon_t - 0,536\varepsilon_{t-1} - 0,255\varepsilon_{t-2}$
	Надходження від туризму, млрд. дол. США	Авторегресійна Бокса-Дженкинса	$\hat{y}_t = -0,15y_{t-1} - \varepsilon_t + 0,582\varepsilon_{t-1}$
Африканський	Міжнародні прибуття, млн. осіб	Трендова	$\hat{y}_t = 6,64 + 17,5 \ln x$
	Надходження від туризму, млрд. дол. США	Авторегресійна Бокса-Дженкинса	$\hat{y}_t = 0,023y_{t-1} - \varepsilon_t + 0,232\varepsilon_{t-1}$
Близький Схід	Міжнародні прибуття, млн. осіб	Авторегресійна ОЛІМП	$\hat{y}_t = -0,508y_{t-1} - 0,126y_{t-2} - \varepsilon_t + 0,293\varepsilon_{t-1}$
	Надходження від туризму, млрд. дол. США	Авторегресійна ОЛІМП	$\hat{y}_t = -0,169y_{t-1} - 0,669y_{t-2} - \varepsilon_t + 0,251\varepsilon_{t-1}$
ЄС	Міжнародні прибуття, млн. осіб	Авторегресійна Бокса-Дженкинса	$\hat{y}_t = 0,081y_{t-1} - \varepsilon_t + 0,41\varepsilon_{t-1}$
	Надходження від туризму, млрд. дол. США	Трендова	$\hat{y}_t = 327,99 + 2,11x + 0,13x^2$
АСЕАН	Міжнародні прибуття, млн. осіб	Трендова	$\hat{y}_t = 15,63 + 3,93x - 0,068x^2$
	Надходження від туризму, млрд. дол. США	Авторегресійна Бокса-Дженкинса	$\hat{y}_t = -0,362y_{t-1} - \varepsilon_t - 0,557\varepsilon_{t-1} - 0,19\varepsilon_{t-2}$
НАФТА	Міжнародні прибуття, млн. осіб	Трендова	$\hat{y}_t = 87,54 - 1,16x + 0,2x^2$
	Надходження від туризму, млрд. дол. США	Авторегресійна Бокса-Дженкинса	$\hat{y}_t = -0,283y_{t-1} - \varepsilon_t - 0,481\varepsilon_{t-1} - 0,336\varepsilon_{t-2}$

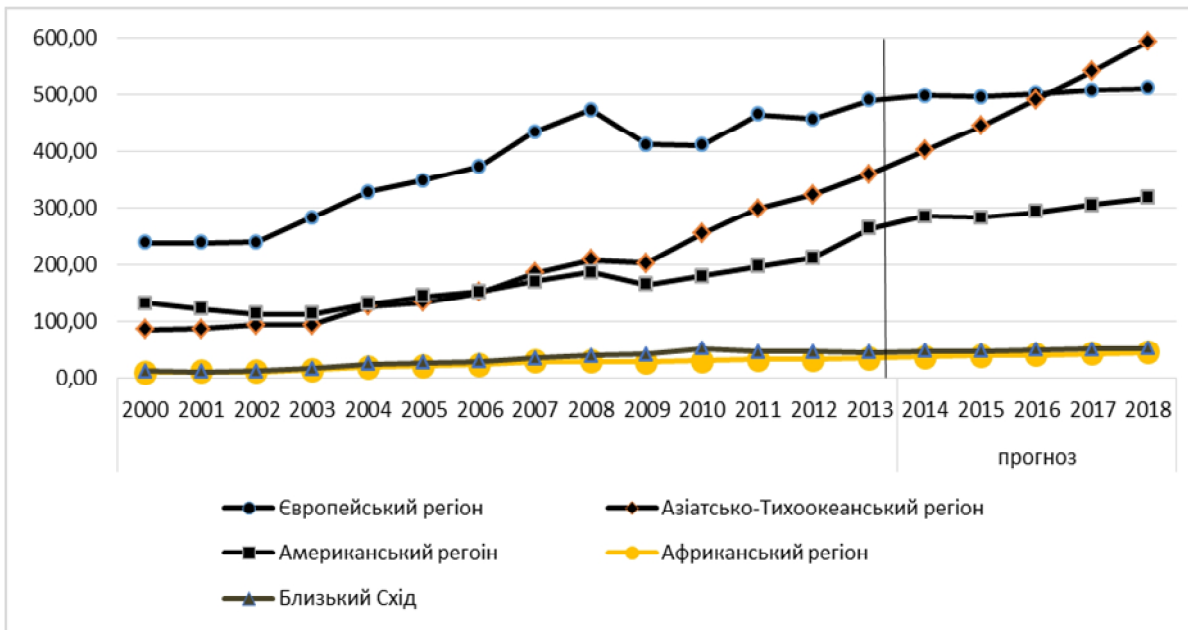
На основі побудованих моделей були отримані прогностичні оцінки динаміки потоків міжнародних туристів до регіонів та обсягів надходжень від туризму (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Прогнози динаміки міжнародних туристських прибуттів до основних туристичних регіонів світу, млн. осіб

Отже, як свідчать отримані дані, на період 2015-2018 рр. спостерігається загальна тенденція зростання обсягів міжнародних прибуттів до всіх туристичних регіонів. При цьому в середньому щорічно за період 2015-2018 рр. туристські потоки зростатимуть у Європейському регіоні на 1,3%, у Азійсько-Тихоокеанському – на 3,6%, у Американському регіоні – 2,2%, у Африканському регіоні – на 1,9%, на Близькому Сході – на 1%. Таким чином, випереджальними темпами зростатимуть туристичні потоки до Азійсько-Тихоокеанського регіону. З іншого боку, Європейський регіон залишатиметься безперечним лідером щодо туристичної атрактивності, потоки до регіону більш ніж в 2 рази більші порівняно з Азійсько-Тихоокеанським регіоном, в 3 рази більші за Американський регіон.

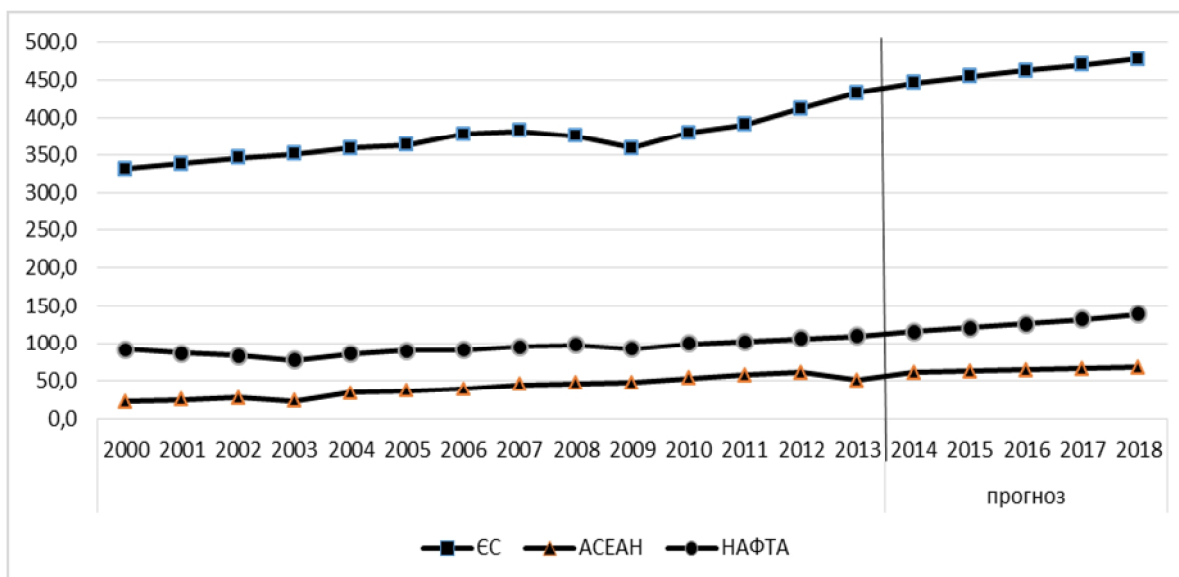
Динаміка обсягів туристичних надходжень тісно корелює з динамікою чисельності туристичних потоків, і, як наслідок, має схожу динаміку зростання за всіма туристичними регіонами у прогностичному періоді 2015-2018 рр. (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Прогнози динаміки обсягів надходжень від міжнародного туризму до основних туристичних регіонів, млрд. дол.

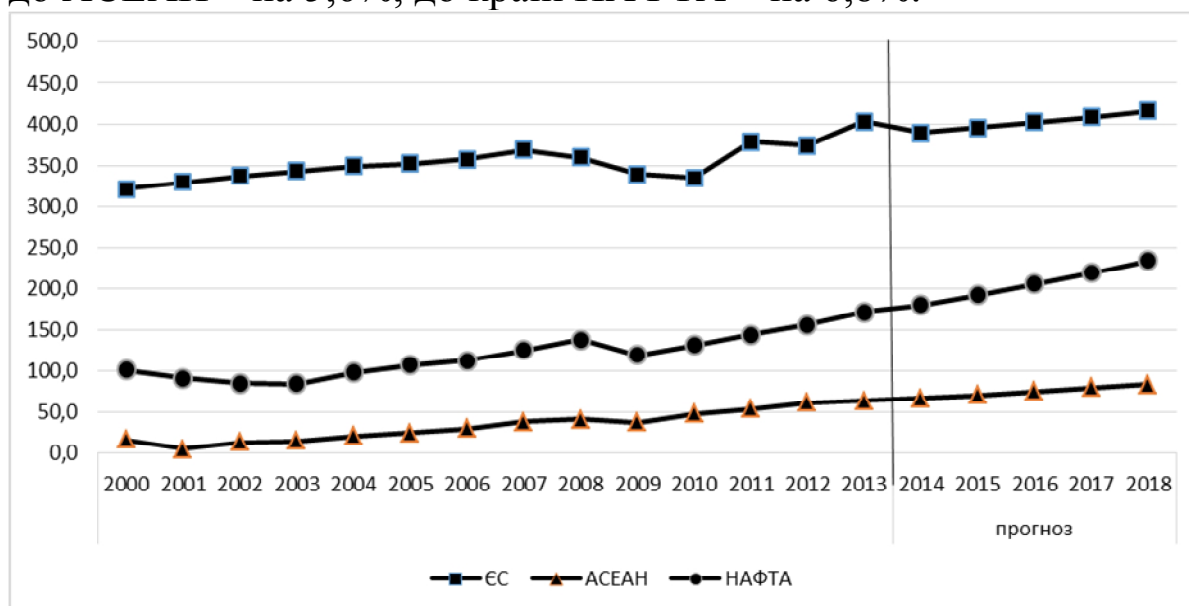
При цьому в середньому щорічно за період 2015-2018 рр. обсяги надходжень від туризму до Європейського регіону зростатимуть на 0,6%, до Азійсько-Тихоокеанського – на 10,2%, до Американського регіону – 2,8%, до Африканського регіону – на 4,9%, до регіону Близького Сходу – на 2%. Аналогічно, випереджальними темпами зростатимуть надходження від міжнародного туризму до Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Прогнозні оцінки щодо динаміки показників також було отримано для туристичних регіонів ЄС, АСЕАН та НАФТА (рис. 3.3, 3.4). На період 2015-2018 рр. за основними інтеграційними об'єднаннями спостерігається загальна тенденція зростання обсягів міжнародних прибуттів та надходжень від туризму. При цьому в середньому щорічно за період 2015-2018 рр. туристські потоки зростатимуть до країн ЄС на 1,8%, до АСЕАН – 2,9%, до НАФТА – 4,6%. Отже, випереджальними темпами зростатимуть туристичні потоки до країн НАФТА.

Рис. 3.3. Прогнози динаміки міжнародних туристських прибуттів до туристичних регіонів світу (інтеграційний підхід), млн. осіб

При цьому в середньому щорічно за період 2015-2018 рр. обсяги надходжень від туризму до країн ЄС зростатимуть на 1,6%, до АСЕАН – на 5,6%, до країн НАФТА – на 6,8%.

Рис. 3.4. Прогнози динаміки обсягів надходжень від міжнародного туризму до туристичних регіонів (інтеграційний підхід), млрд. дол.

Наведені на рисунках 3.1-3.4 базові прогностичні оцінки динаміки ключових показників розвитку туристичної галузі не дають повної картини щодо імовірних змін показників на перспективу.

У зв'язку з цим на основі абсолютної величини статистичної похибки прогнозу було розраховані імовірнісні сценарії динаміки показників, що визначалися в межах довірчих інтервалів прогнозу. Результати сценарного прогнозування наведені у таблицях 3.2, 3.3.

Таблиця 3.2

Прогнозні сценарії динаміки потоків міжнародних туристів до туристичних регіонів у 2015-2018 рр., млн. осіб

Регіон	Роки	Прогнозні сценарії розвитку					
		<i>базовий</i>		<i>песимістичний</i>		<i>оптимістичний</i>	
		Млн. осіб	Темпи зміни, %	Млн. осіб	Темпи зміни, %	Млн. осіб	Темпи зміни, %
Європейський	2015	556,17	1,44	349,33	2,25	763,01	1,08
	2016	563,60	1,34	356,54	2,06	770,67	1,00
	2017	570,61	1,24	363,33	1,90	777,90	0,94
	2018	577,24	1,16	369,73	1,76	784,75	0,88
Американський	2015	173,23	1,96	164,79	1,27	181,67	2,60
	2016	177,13	2,25	168,46	2,23	185,81	2,28
	2017	181,14	2,26	172,43	2,36	189,86	2,18
	2018	185,17	2,22	176,45	2,33	193,90	2,13
Азійсько-Тихоокеанський	2015	261,95	3,97	143,33	7,40	380,57	2,73
	2016	271,73	3,73	152,99	6,74	390,48	2,60
	2017	281,30	3,52	162,42	6,16	400,17	2,48
	2018	290,64	3,32	171,63	5,67	409,64	2,37
Африканський	2015	55,15	2,09	36,56	3,13	73,75	1,58
	2016	56,21	1,92	37,60	2,84	74,85	1,49
	2017	57,21	1,78	38,58	2,61	75,85	1,34
	2018	58,16	1,66	39,50	2,38	76,82	1,28
Регіон Близького Сходу	2015	49,82	1,67	44,23	1,33	55,42	1,97
	2016	50,32	1,00	44,69	1,04	55,94	0,94
	2017	50,67	0,70	45,05	0,81	56,29	0,63

Продовження таблиці 3.2

	2018	50,91	0,47	45,29	0,53	56,54	0,44
ЄС	2015	454,41	2,05	437,41	1,93	471,42	2,15
	2016	461,98	1,67	444,93	1,72	479,03	1,61
	2017	469,67	1,66	452,62	1,73	486,73	1,61
	2018	477,36	1,64	460,30	1,70	494,41	1,58
АСЕАН	2015	62,84	3,34	22,84	9,54	102,85	2,06
	2016	64,75	3,04	24,70	8,14	104,80	1,90
	2017	66,54	2,76	26,45	7,09	106,63	1,75
	2018	68,20	2,49	28,07	6,12	108,33	1,59
НАФТА	2015	120,67	4,41	72,81	7,44	168,52	3,15
	2016	126,16	4,55	78,26	7,49	174,07	3,29
	2017	132,06	4,68	84,11	7,48	180,02	3,42
	2018	138,37	4,78	90,36	7,43	186,38	3,53

Таблиця 3.3

Прогнозні сценарії динаміки обсягів надходжень від міжнародного туризму до туристичних регіонів світу у 2015-2018 рр., млрд. дол. США

Регіон	Роки	Прогнозні сценарії розвитку					
		<i>базовий</i>		<i>песимістичний</i>		<i>оптимістичний</i>	
		Млрд. дол. США	Темпи зміни, %	Млрд. дол. США	Темпи зміни, %	Млрд. дол. США	Темпи зміни, %
Європейський	2015	497,26	-0,40	458,95	-0,60	535,56	-0,22
	2016	502,77	1,11	464,45	1,20	541,09	1,03
	2017	507,83	1,01	469,51	1,09	546,15	0,94
	2018	512,27	0,87	473,95	0,95	550,59	0,81
Американський	2015	282,88	-0,92	257,65	-1,49	308,11	-0,43
	2016	293,29	3,68	267,98	4,01	318,61	3,41
	2017	305,67	4,22	280,34	4,61	330,99	3,89
	2018	318,33	4,14	293,01	4,52	343,66	3,83
Азійсько-Тихоокеанський	2015	446,32	10,80	92,31	87,66	800,34	5,80
	2016	492,58	10,36	138,19	49,70	846,98	5,83
	2017	541,60	9,95	186,82	35,19	896,38	5,83
	2018	593,37	9,56	238,21	27,51	948,53	5,82

Продовження таблиці 3.3

Африканський	2015	39,65	5,20	36,53	3,31	42,78	6,90
	2016	41,63	4,99	38,27	4,76	44,99	5,17
	2017	43,61	4,76	40,19	5,02	47,03	4,53
	2018	45,59	4,54	42,15	4,88	49,02	4,23
Регіон Близького Сходу	2015	48,36	-0,12	43,09	-0,19	53,63	-0,06
	2016	50,50	4,43	44,81	3,99	56,20	4,79
	2017	50,83	0,65	45,13	0,71	56,52	0,57
	2018	52,32	2,93	46,59	3,24	58,05	2,71
ЄС	2015	395,19	1,58	289,47	2,13	500,90	1,27
	2016	401,60	1,62	295,77	2,18	507,43	1,30
	2017	408,28	1,66	302,34	2,22	514,22	1,34
	2018	415,22	1,70	309,16	2,26	521,27	1,37
АСЕАН	2015	71,21	5,78	64,31	3,73	78,11	7,55
	2016	75,34	5,80	67,94	5,64	82,73	5,91
	2017	79,55	5,59	72,01	5,99	87,10	5,28
	2018	83,80	5,34	76,21	5,83	91,39	4,93
НАФТА	2015	192,10	6,91	134,30	10,19	249,90	5,23
	2016	205,33	6,89	147,53	9,85	263,13	5,29
	2017	219,38	6,84	161,58	9,52	277,18	5,34
	2018	234,23	6,77	176,43	9,19	292,03	5,36

В результаті використання сценарного підходу отримано три сценарії зміни потоків міжнародних туристів та обсягів надходжень за аналізованими туристичними регіонами: базовий, песимістичний, оптимістичний.

На основі наведених оцінок можна зробити такі висновки:

- Європейський регіон на перспективу 2015-2018 рр. характеризуватиметься невисокими сповільненими темпами зростання як числа міжнародних туристів, так і надходжень від міжнародного туризму.
- До 2018 р. можна очікувати зростання числа туристів до 577,24 млн. осіб (при найгіршому сценарію розвитку до 369,73 млн. осіб, при найсприятливішому – до 784 млн. осіб), надходження від міжнародного туризму зростуть

до 512,27 млрд. дол. (при найгіршому сценарію розвитку до 473,95 млрд. дол., при найсприятливішому – до 550,59 млрд. дол.).

Таким чином, Європейський туристичний регіон залишається незмінно потужним та конкурентоспроможним туристичним регіоном. Це обумовлено впливом деяких чинників, серед яких потужний та різноманітний історико-культурний, природний туристичний потенціал: велика кількість морських пляжів, річок та озер, різноманітність ландшафтів, наявність багатоманітних архітектурних надбань, археологічних пам'яток, значна кількість культурних атракцій.

Сприятливий соціально-економічний стан туристичного регіону робить його привабливим для іноземних туристів. Завдяки високому рівню економічного розвитку країн Європейського регіону, сучасній та якісній транспортній інфраструктурі, високому рівню життя, багатій культурній спадщині, а також досить низькому рівню злочинності формуються значні туристичні потоки, які, в свою чергу, забезпечують високий рівень надходжень від міжнародного туризму. Не варто забувати про сприятливий політичний клімат та стабільність політичної ситуації, яка також забезпечує високий рівень розвитку Європейського туристичного регіону.

Однак, на тлі наведених позитивних чинників розвитку Європейського туристичного регіону мають місце й негативні фактори, які сповільнюють темпи зростання за досліджуваними показниками. Старіння туристичного продукту, погіршення екологічного стану регіону, зношення матеріально-технічної бази туристичного регіону стримують та сповільнюють розвиток туристичної індустрії та галузі в цілому, що призводить до зменшення міжнародних прибуттів та надходжень від туризму.

Азійсько-Тихоокеанський регіон серед географічних туристичних регіонів характеризується найбільш високими темпами зростання ключових туристичних індикаторів на період 2015-2018 рр., однак також можна констатувати сповільнення темпів зростання як потоків туристів, так і надходжень. До 2018 р. можна очікувати зростання числа туристів до 290,64 млн. осіб (при найгіршому сценарію розвитку до 171,63 млн. осіб, при найсп-

риятливішому – до 409,64 млн. осіб), надходження від міжнародного туризму зростуть до 593,37 млрд. дол. (при найгіршому сценарію розвитку до 238,21 млрд. дол., при найсприятливішому – до 948,53 млрд. дол.). Таким чином, можна стверджувати, що Азійсько-Тихоокеанський туристичний регіон є лідером за темпами зростання обох показників. Серед основних факторів, які впливають на привабливість туристичного регіону, є віддаленість від Європейського та Американського туристичних регіонів, велика кількість країн розташованих на островах, які омиваються Тихим та Індійським океанами, різноманітна культура та релігія, наявність світових святинь, що робить можливим подорожі з метою паломництва, розвинений шопінг-туризм у Гонконзі, Сінгапурі та Китаї, екзотична природа, що приваблює багато туристів, наявність великої кількості неповторних та унікальних природних об'єктів.

Серед негативних чинників привабливості, які формують міжнародну конкурентоспроможність Азійсько-Тихоокеанського туристичного регіону, необхідно виділити наступні: низький розвиток транспортної інфраструктури ряду країн регіону, слабкий економічний розвиток (економічна відсталість) Камбоджі, В'єтнаму, Ірану тощо через переважання ідеологічних інтересів, що впливає на професійну підготовку та туристичний сервіс цих країн, відсутність інвестування в економіку країн регіону, низький рівень освіти та культури населення.

Американський регіон характеризується більш високими прогнозними темпами зростання туристичних індикаторів на 2015-2018 рр. порівняно з Європейським регіоном, однак меншими порівняно з Азійсько-Тихоокеанським. Так, якщо чисельність туристських прибуттів до регіону за прогнозними оцінками зростатиме приблизно стабільними темпами щорічно на 2%, то надходження – на 3-4%. До 2018 р. можна очікувати зростання числа туристів до 185,17 млн. осіб (при найгіршому сценарію розвитку до 176,45 млн. осіб, при найсприятливішому – до 193,90 млн. осіб). Отже, у порівнянні з іншими регіонами величина варіації різних сценарних прогнозів значно менша. Надходження від міжнародного туризму в регіоні зростуть до 318,33 млрд. дол. (при найгіршому сценарію розвитку до 293,01 млрд.

дол., при найсприятливішому – до 343,66 млрд. дол.). Американський туристичний регіон володіє багатьма позитивними рисами, які впливають на загальний рівень міжнародної конкурентоспроможності регіону, серед яких: різноманітний природно-ресурсний потенціал, багата історико-культурна спадщина, розгалужена та розвинена транспортна і туристична інфраструктура, високий економічний розвиток туристичної галузі та регіону в цілому, застосування інноваційних методів впровадження туристичної діяльності, високий рівень екологічного стану регіону. Але існуючі загрози, серед яких сейсмічна активність, стихійні лиха, урагани, наявність мало освоєних районів для здійснення туристичної діяльності, уповільнюють розвиток Американського туристичного регіону.

В Африканському регіоні надходження від туризму зростатимуть випереджальними темпами порівняно зі збільшенням туристських прибуттів (4-5% порівняно з 1-2% в середньому). Інтенсивність динаміки туристичних індикаторів в цьому регіоні близька до динаміки в Американському регіоні, хоча абсолютні значення показників майже у 8 разів менші. Так, до 2018 р. можна очікувати зростання числа туристів до 58,16 млн. осіб (при найгіршому сценарію розвитку до 39,5 млн. осіб, при найсприятливішому – до 76,82 млн. осіб), надходження від міжнародного туризму зростуть до 45,59 млрд. дол. (при найгіршому сценарію розвитку до 42,15 млрд. дол., при найсприятливішому – до 49,02 млрд. дол.).

Таким чином, така тенденція для Африканського туристичного регіону пов'язана з перевагою у регіоні природних туристичних ресурсів. Ресурсний потенціал регіону є сприятливим для іноземних туристів, за рахунок флоро-фауністичних та ландшафтних складових, природних та кліматичних умов. Розвиток пляжного, лікувального-оздоровчого та пізнавального туризму робить Африканський туристичний регіон привабливим для відвідування міжнародними туристами. Однак велика кількість міжетнічних конфліктів, бідність, регулярні спалахи небезпечних захворювань, серед яких СНІД, відсутність хоча б яких умов для гігієни роблять Африканський туристичний регіон непривабливим з точки зору туристичної діяльності, що призводить до його низької міжнародної конкурентоспроможності.

Регіон Близького Сходу у прогнозованому періоді 2015-2018 рр. характеризується найменш інтенсивною динамікою як прибуттів, так і надходжень, хоча обсяги надходжень від туризму зростатимуть випереджальними темпами порівняно з туристичними прибуттями. До 2018 р. можна очікувати зростання числа туристів до 50,91 млн. осіб (при найгіршому сценарію розвитку до 45,29 млн. осіб, при найсприятливішому – до 56,54 млн. осіб), надходження від міжнародного туризму зростуть до 52,32 млрд. дол. (при найгіршому сценарію розвитку до 46,59 млрд. дол., при найсприятливішому – до 58,05 млрд. дол.). Стримана позитивна динаміка наведених показників пояснюється нестабільною політичною ситуацією країн туристичного регіону, а також відсутністю якісної та розвиненої туристичної інфраструктури.

Реальні труднощі, в яких на сьогодні знаходиться близько-східний туристичний регіон, формують негативне тло його розвитку. Проте велика різноманітність природних та культурно-історичних рекреаційних ресурсів, сприятливі кліматичні умови та сусідство з державами Європейського туристичного регіону позитивно впливають на розвиток туристичної галузі регіону. Таким чином, у майбутньому можна розраховувати на поступове збільшення міжнародних туристичних прибуттів та надходжень від міжнародного туризму.

Інтеграційні угруповання мають схожі тенденції розвитку міжнародного туризму, що й географічні регіони, в яких вони розташовані. Уповільнене зростання чисельності міжнародних туристичних прибуттів можна відзначити в країнах ЄС та АСЕАН, навпаки випереджальне зростання кількості туристів – в країнах НАФТА. Останні характеризуються й найбільш інтенсивними показниками зростання порівняно з іншими. Щодо прогнозованої динаміки надходжень від міжнародного туризму, то темпи зростання є стабільними за всіма об'єднаннями, причому країни НАФТА випереджають країни АСЕАН та ЄС.

Таким чином, навіть в умовах економічної кризи у світовій галузі туризму зберігатимуться позитивні тенденції. Враховуючі прогнозні тенденції та пов'язані з ними фактори впливу на них, вважаємо доцільним навести обґрунтування шляхів підвищення міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів

світу. В свою чергу, це надасть можливість комплексно розглянути ключові конкурентні переваги регіону, які формують міжнародну конкурентоспроможність туристичних регіонів світу.

3.2. Шляхи підвищення міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу.

Дослідження перспективних напрямків розвитку туристичних регіонів світу дозволило встановити, що для ефективного функціонування галузі туризму потрібно запровадити чіткі координаційні дії за різними складовими розвитку туристичного регіону. У зв'язку з цим, актуальною та необхідною є реалізація комплексу заходів розвитку туристичної галузі регіонів світу, перш за все на основі пошуку та визначенні конкурентних переваг туристичного регіону, спрямованих на підвищення міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів (рис.3.5.).

Це потребує запровадження стійкого та позитивного туристичного іміджу регіону, оновлення та зміцнення матеріально-технічної бази туристичного регіону, фінансове забезпечення туристичної індустрії та галузі в цілому, створення сприятливих умов та реалізація наявного туристичного потенціалу для функціонування галузі в регіоні за рахунок держаної підтримки, усунення диспропорцій та підвищення рівня професійної підготовки працівників туристичної індустрії регіону, створення належних та безпечних умов для туристів, що перебувають у туристичному регіоні.

Визначення конкурентних переваг туристичного регіону створює фундамент для розуміння перспективних напрямів та задач, що постають перед туристичною галуззю. Таким чином, стає можливим оцінити та забезпечити ефективну діяльність учасників туристичного бізнесу, органів виконавчої влади.

Відомо, що на сьогоднішній день за наявності природно-ресурсного та культурно-історичного потенціалу туристична сфера може виступати в якості провідного напрямку розвитку міжнародних регіонів. При цьому, на нашу думку, на території туристичного регіону має бути розроблений і впроваджений механізм, який би враховував специфічні особливості туристичного регіону (культурні, історичні, природні, соціальні і т.п.).

Рис. 3.5. Напрями забезпечення міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу

Запропоновані автором організаційно-економічні заходи забезпечення міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу засновані на детальному вивченні основних елементів, що формують конкурентні переваги міжнародних туристичних регіонів. Але слід зазначити, що наведені заходи можуть використовуватися для підвищення конкурентоспроможності туристичних регіонів не тільки на мегарівні, але знайти своє застосування на макро- і мікрорівнях.

Першим елементом, який формує конкурентні переваги міжнародного туристичного регіону, є формування та впровадження туристичного іміджу регіону. У туристичній сфері імідж займає важливе місце, оскільки лише при встановленні позитивного туристичного іміджу регіону або окремих його країн можна бути впевненим у його привабливості, і як наслідок його конкурентоспроможності в порівнянні з іншими туристичними регіонами. У зв'язку з цим особливого значення в сфері туризму набуває маркетинг, завданням якого є виявлення та задоволення потреб туристів, інформування про доступні або необхідні туристичні продукти/послуги, а також про місця, де можна ці продукти/послуги придбати.

Замислюючись про туристичну поїздку, турист сприймає туристичний регіон як образ, який формується завдяки різним факторам, серед яких може бути географічне розташування туристичного регіону, його історико-культурна спадщина, екологічний, соціально-економічний стан туристичного регіону, а також фактори суб'єктивного характеру, такі як відгуки та судження родичів, друзів.

Таким чином, в цілому сукупність перерахованих факторів дає уявлення про імідж туристичного регіону, який сформувався в індивідуальній і масовій підсвідомості людей. З цього випливає, що туристичний імідж здатний впливати на поведінку учасників туристичного процесу, тим самим формуючи його туристичну конкурентоспроможність на різних рівнях.

Для того, щоб сформувати туристичний імідж регіону, необхідно провести заходи, пов'язані з розширенням та повним описом туристичного регіону. У першу чергу, потрібно зрозуміти, як відбувається його формування та наповнення певними, влас-

тивими конкретному туристичному регіону характеристиками. Також необхідно визначити фактори об'єктивного і суб'єктивного характеру, які впливають на регіональний імідж. До об'єктивних факторів можна віднести науково-технічний потенціал, ресурсну базу, історичні та культурні відмінності, інвестиційний клімат. До суб'єктивних факторів належить відношення та сприйняття туристичного регіону туристами, туристичний образ регіону, який склався у свідомості туристів, рівень гостинності туристичного регіону та людей, які в ньому проживають і т.п.

У своєму розумінні, туристичний імідж являє собою інструмент, що дозволяє здійснити реалізацію стратегічних цілей, які стосуються основних напрямків діяльності регіону. Зрозуміло, що позитивний імідж туристичного регіону підвищує його привабливість серед споживачів туристичних продуктів/послуг, але він (імідж) не є постійним, бо під впливом різних чинників (економічних, політичних, екологічних, історичних і т.д.) уявлення про туристичний регіон може змінюватися. Виникнення військових конфліктів, екологічних катастроф, природних стихійних лих завжди призводить до ослаблення туристичного іміджу та зниження конкурентоспроможності туристичного регіону.

Таким чином, необхідність формування та впровадження туристичного іміджу регіону цілком очевидна. Посилення запропонованого елемента стратегії міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону буде сприяти ефективному економічному розвитку регіону, посиленню інвестиційних ініціатив, збереженню історичних та культурних пам'яток, повертанню туристичного інтересу з боку споживачів туристичних товарів та послуг.

Другим важливим заходом щодо забезпечення міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону є розвиток та вдосконалення матеріально-технічної бази туристичного регіону. Для ефективного функціонування туристичної індустрії є необхідним стимулювання розвитку інфраструктури в туристичному регіоні та вдосконалення матеріально-технічної бази туризму за рахунок побудови сучасних туристичних комплексів або їх модернізації згідно зі світовими туристичними стандартами, а також реконструкція громадських споруд, пам'яток, пов'язаних з

історичними подіями, культурними традиціями. Реконструкція туристичних об'єктів регіону є важливим елементом у формуванні міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону. Тому для поступового оновлення інфраструктури туристичного регіону з використанням сучасних технологій необхідні в достатньому обсязі інвестиційні ресурси.

Туристична привабливість регіону залежить від стану матеріально-технічної бази туризму, яка визначає рівень розвитку засобів розміщення та обслуговування споживачів туристичних товарів і послуг. В свою чергу, невідповідність якості послуг світовим туристичним стандартам спричинить зниження міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів.

На думку автора, необхідно оновлювати і розширювати готельну базу, будувати нові та переоснащувати існуючі туристичні об'єкти, які були б в змозі забезпечити високий рівень конкурентоспроможності туристичного регіону; вбачаємо необхідним проведення тендерів та конкурсів, які б давали можливість реконструювати застарілі засоби розміщення та об'єкти туристичної діяльності.

Важливим є стан транспортної інфраструктури в туристичному регіоні, яка також повинна відповідати сучасним світовим стандартам переміщення і рівня безпеки. Для здійснення ефективного розвитку транспортної інфраструктури необхідно забезпечити надання якісних транспортних послуг, а також їх невисоку вартість. Це може бути здійснено шляхом державного регулювання через нормативні та тарифні методи або за рахунок укладання договорів між туристичними підприємствами регіону та національними і приватними транспортними компаніями.

Таким чином, постійно розвиваючи та вдосконалюючи матеріально-технічну базу, туристичний регіон матиме всі необхідні умови для надання повного та різноманітного комплексу туристичних послуг, що в свою чергу, слугуватиме гарантом розвитку міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону. Відтак, жодній країні світу не варто ігнорувати цей важливий елемент конкурентних переваг та, навпаки, приділяти йому значну увагу за рахунок виділення фінансових коштів на підтримку та розвиток матеріально-технічної бази туризму.

Задля успішного та ефективного функціонування туристичної галузі регіону необхідним є його фінансове забезпечення, головною метою якого є створення якісного середовища щодо залучення та перерозподілу фінансових коштів для розвитку туристичного регіону. Виділення та розподіл фінансових ресурсів у туристичному регіоні забезпечить формування таких важливих напрямів розвитку, як просування національного туристичного продукту, формування інвестиційних проектів пов'язаних з реконструкцією туристичної інфраструктури, здійснення якісної рекламної та інформаційної діяльності, вітчизняних та міжнародних туристичних виставок, ярмарок, презентацій, семінарів тощо. Варто зауважити, що фінансове забезпечення галузі туризму характеризується наявністю деяких специфічних особливостей, пов'язаних з механізмом її функціонування. Завдяки фінансуванню суміжних сфер діяльності туристичної галузі, серед яких різні заклади розваг, готельне та ресторанне господарство, транспортні засоби обслуговування та транспортна інфраструктура, досягається соціальний ефект, який полягає у використанні модернізованої туристичної інфраструктури не тільки особами, що подорожують, а й місцевим населенням.

Фінансування туристичної галузі державою залежить, перш за все, від місця та ролі туристичної галузі в національній економіці. Спираючись на світову практику, можна стверджувати, що в багатьох країнах перше місце у цьому процесі відводиться державі. Важливою складовою державного фінансового забезпечення туристичної галузі є фінансова підтримка малих та середніх підприємств туристичного бізнесу регіону, в яких дуже часто існують проблеми із власним забезпеченням фінансовими коштами.

Основними напрямками фінансового забезпечення туристичної галузі виступають прямі та опосередковані джерела фінансування. Розглядаючи прямі джерела фінансування, варто виокремити ресурси місцевого бюджету, позабюджетні та індивідуальні ресурси туристичних підприємств. До опосередкованих слід віднести залучений капітал, за рахунок коштів приватного та іноземного капіталу, а також кошти громадських організацій.

Здійснюючи фінансування туристичної галузі регіону та створюючи належні умови для її позитивного розвитку, є необхідним постійне збалансоване планування туризму. В іншому випадку зростання кількості туристів може вплинути на погіршення екологічного стану регіону, збільшення цін, виникнення сезонності туризму, незадоволення місцевого населення.

Таким чином, враховуючи специфічність функціонування галузі туризму у регіоні, підвищення його міжнародної конкурентоспроможності за рахунок належного фінансового забезпечення має базуватися на комплексному підході та враховувати наступні аспекти:

- створення якісного національного туристичного продукту на основі раціонального та належного використання туристичних ресурсів регіону;
- ефективне функціонування туристичної галузі потребує наявної туристичної інфраструктури, тому основним напрямом фінансування має стати залучення коштів у її розвиток;
- комплексний підхід у регулюванні соціально-економічних та фінансових відносин у туристичній діяльності за рахунок прийняття чіткої концепції ефективного розвитку туризму;

Формування туристичного іміджу та розвиток матеріально-технічної бази туризму неможливий без створення необхідних умов для функціонування туристичної сфери в регіоні. На нашу думку, вкрай необхідним є підвищення рівня життя населення в туристичному регіоні, здійснення економічної підтримки суб'єктів туристичної діяльності в регіоні, а також стимулювання механізму державного регулювання туристичної сфери регіону. Особливу увагу слід приділити державному регулюванню туристичної галузі в регіоні. Ключовими напрямками регулювання сфери туризму є розробка методичних рекомендацій та положень, які стимулюють здійснення і забезпечують досягнення пріоритетних напрямків та цілей державного регулювання.

Необхідно зазначити, що основною метою державного регулювання туристичної сфери має бути розвиток туристичної індустрії, яка забезпечить задоволення потреб громадян при здійс-

ненні туристичної поїздки, появу нових робочих місць, зростання доходів населення туристичного регіону, збереження об'єктів туристичного інтересу.

На нашу думку, підвищення ефективності державного регулювання туристичної сфери регіону має складатися з пріоритетних напрямів, серед яких:

- удосконалення нормативно-правової бази туристичної сфери, завданням якої є регулювання діяльності організацій туристичної сфери, а також забезпечення їх захисту при виникненні питань організаційно-правового характеру;
- здійснення заходів щодо залучення в туристичну сферу регіону не тільки нових суб'єктів туристичної діяльності, а й підприємницького сектора в цілому;
- проведення державними природоохоронними органами регулярного екологічного контролю з метою запобігання природного дисбалансу на території туристичного регіону;
- вдосконалення інформаційної та статистичної бази туристичної сфери з метою здійснення детального аналізу та контролю туристичної діяльності в регіоні;
- інформаційно-рекламне забезпечення туристичного регіону за допомогою використання сучасних маркетингових досліджень, а також інформаційних і комунікаційних технологій.

Не менш важливим елементом конкурентних переваг є підвищення рівня професійної підготовки працівників туристичної індустрії у регіоні. Підвищення кваліфікаційного рівня кадрів туристичної сфери є одним з основних заходів, що здійснюється державою з метою регулювання та удосконалення туристичної індустрії.

Регулярне оновлення та підвищення рівня професійної підготовки посадових осіб і державних службовців туристичної сфери дозволить відповідати сучасним і динамічним вимогам сфери управління туризму. Сучасний етап розвитку туристичної сфери характеризується поступовим зростанням складності завдань і вимог, які ставляться перед співробітниками сфери туризму. Тому, на наш погляд, є необхідним прискорення формування та оновлення складу управлінських кадрів не тільки місцевого самоврядування, але й керівного складу.

Щоб відповідати сучасним стандартам якості обслуговування, туристичний персонал повинен володіти декількома мовами, а також діловою етикою спілкування, комп'ютерною технікою та технологіями, бути готовим безперервно вдосконалювати і поглиблювати свої спеціалізовані знання в туристичній сфері.

У сучасних умовах фінансово-економічної кризи не варто недооцінювати вплив кадрового забезпечення на розвиток сфери туризму в міжнародних регіонах й у світі в цілому. Туристична сфера потребує професійних співробітників, які змогли б задовольнити потреби споживачів завдяки наданню якісного сервісу. Тому підвищення кваліфікаційного рівня персоналу туристичної сфери регіону має бути однією зі стратегічних цілей, яка в свою чергу забезпечить посилення конкурентних переваг міжнародного туристичного регіону, оскільки систематичний та безперервний розвиток персоналу забезпечить адаптивність туристичного регіону до сучасних вимог туристичної галузі.

Однак, у сфері кадрового забезпечення існують ключові проблеми, які можуть перешкоджати ефективному розвитку та підвищенню рівня професійної підготовки працівників туристичної сфери у регіоні. Автором пропонується виділити наступні проблеми кадрового забезпечення:

- недосконалість нормативно-правової бази туристичної діяльності, яка регламентує питання кадрової політики;
- невідповідність кадрової політики сучасним світовим трансформаційним процесам туристичної сфери;
- відсутність єдиної, чітко сформульованої політики в роботі з персоналом;
- відсутність інтеграції наукових підходів та результатів досліджень освітньої бази;
- недостатній розвиток кадрових інститутів туристичної сфери.

На думку автора, на підставі існуючого комплексу проблем, які слугують перешкодою на шляху розвитку туристичної галузі міжнародного регіону, можна виділити ряд рекомендацій, які сприятимуть більш ефективному розвитку туристичного регіону:

- підвищення кваліфікації співробітників служб управління туристичної сфери;

- конкретна постановка цілей і чітко визначена політика діяльності персоналу сфери туризму;
- цілеспрямованість кадрової політики, а також розвиток кадрових ресурсів;
- здійснення реформування освітньої системи у сфері туризму, оскільки якісна освіта є основою розвитку туристичних професій;
- необхідність у розробці та впровадженні єдиних стандартів, правил акредитації для освітніх програм, які дозволять поліпшити якість підготовки професійних кадрів у галузі туризму;
- впроваджувати сучасні технології в освітній процес підготовки туристичних кадрів;
- усвідомити, що підготовка, а також підвищення її якості є фундаментом професійної освіти та розвитку туристичної професії.

Таким чином, динамічний розвиток туристичної галузі вимагає розвитку та вдосконалення рівня професійної підготовки персоналу сфери туризму в регіоні, що дозволить підвищити рівень міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону.

Однак, варто наголосити на тому, що найважливішим елементом в організації туристичної діяльності виступає забезпечення безпеки життя і здоров'я туристів. Суб'єкти туристичної сфери регіону повинні запобігати можливості виникнення будь-яких ризиків пов'язаних з фізичною або соціальною небезпекою, які можуть призвести до появи ризику здоров'я та життя туристів.

Висока якість туристичного обслуговування неможлива без наявності у туристичному регіоні сукупності факторів (економічних, соціальних та ін.), які б враховували національні і суспільні інтереси громадян, які перебувають на його території. Створення необхідних та безпечних умов для перебування туристів в туристичному регіоні є невід'ємною ключовою конкурентною перевагою стратегії міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону. Безпека туристичній галузі неможлива без урахування особливостей природного і екологічного середовища. Тому органам державної влади регіону, а також органам мі-

сцевого самоврядування необхідно здійснювати комплекс заходів щодо:

- забезпечення безпеки життя і здоров'я громадян, які здійснюють туристичні подорожі;
- надання відповідної допомоги громадянам, які опинилися в ситуації, що небезпечна для їхнього життя і здоров'я;
- забезпечення особистої безпеки туристів, а також охорони їх майна;
- надання туристам якісної юридичної, медичної, соціальної та інших видів допомоги, якими вони можуть скористатися при виникненні непередбачених ситуацій;
- інформування туристичних суб'єктів про виникнення небезпеки для туристів в місці їх перебування;
- заборони на використання сфери туризму з метою незаконних видів діяльності (контрабандистської, сексуальної, трудової і т.п.)
- прийняття необхідних заходів, які дозволять забезпечити туристу базову страховку у разі виникнення непередбачених ризикових ситуацій (хвороба, напад);
- створення на території кожної держави, що входить до складу міжнародного туристичного регіону, спеціального централізованого органу, який би займався забезпеченням і просуванням заходів попереджувального характеру з метою зниження ризику виникнення стихійних лих, епідемій, терористичних актів, а також фізичного насильства проти туристів;
- ефективної співпраці між компетентними органами на всіх рівнях і туристичними комплексами, готельними асоціаціями, авіакомпаніями, транспортними компаніями, які зацікавлені у вирішенні питань галузі безпеки та захисту туристів.

На нашу думку, задля створення належних та безпечних умов для перебування туристів у туристичному регіоні в рамках впровадження заходів щодо забезпечення міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів необхідно:

- впроваджувати і застосовувати ефективну політику, яка буде спрямована на створення та забезпечення безпеки та охорону життя туристів;

- при спрощенні заходів, пов'язаних з туристичними поїздками, забезпечувати необхідний рівень безпеки туристів, а також об'єктів туристичного інтересу;
- готувати всю необхідну інформацію, а також пов'язану з нею документацію, яка може знадобитися в разі загрози туристичним пам'яткам та об'єктам туристичної діяльності;
- у межах встановлених юридичних положень, закріплених законодавством кожної окремої країни у сфері захисту туристів, забезпечувати правоздатність туристів з ефективного захисту в разі виникнення ситуацій, які спричинили фізичний, матеріальний або моральний збиток;
- співробітництво держав міжнародного регіону в рамках СОТ при реалізації та здійсненні програм, метою яких є регулювання та контроль питань, що стосуються безпеки та захисту туристів.

Отже, безпека міжнародного туризму та туристичного регіону, зокрема, включає в себе систему стратегічних та цілеспрямованих заходів, метою яких є повне усунення таких умов, при яких життя або здоров'я туриста може опинитися під загрозою. При цьому дані методи захисту не повинні обмежувати свободу і права, завдавати шкоди як туристам, так і мешканцям цієї країни чи регіону.

Таким чином, підсумовуючи все вищенаведене, варто зробити висновок, що перспективний розвиток туристичних регіонів світу та підвищення їх міжнародної конкурентоспроможності неможливі без створення необхідних умов для розвитку галузі туризму. З нашої точки зору, необхідно запроваджувати позитивний імідж туристичного регіону за рахунок підвищення рівня життя населення, здійснювати фінансову підтримку суб'єктів туристичної галузі, зміцнювати та розгалужувати матеріально-технічну базу індустрії туризму та галузі в цілому, створювати належні умови у туристичному регіоні для успішного функціонування галузі за рахунок державної підтримки та регулювання туризму, підвищення кваліфікації працівників туристичної галузі регіону, забезпечення належними умовами туристів для безпе-

чного перебування у туристичному регіоні. Системне та комплексне виконання всіх наведених елементів забезпечення міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону створить необхідні умови для функціонування та розвитку туристичної галузі регіону, тим самим забезпечуючи його конкурентоспроможність в системі світового господарства.

3.3. Напрями інтеграції національної туристичної галузі до Європейського туристичного регіону.

Аналіз основних туристичних показників (за статистичними даними Всесвітньої туристичної організації (UNWTO)) міжнародних регіонів, серед яких міжнародні туристичні прибуття та надходження від туризму, дозволив визначити безперечне лідерство Європейського туристичного регіону. Його ринкова частина складає більш ніж 50%, що, в свою чергу, характеризує високий стан та рівень розвитку туристичної галузі. Однак власна деталізована оцінка динаміки та особливостей розвитку міжнародної конкурентоспроможності Європейського туристичного регіону, яка заснована на аналізі системи одиничних показників, що з різних аспектів характеризує атрактивність регіону, вказує на наявність стримуючих факторів розвитку туристичної галузі регіону, основними серед яких є: екологічна атрактивність (обсяги викидів двоокису вуглеводу, викиди на душу населення, обсяги викидів парникового газу, приріст чисельності населення), комунікаційна атрактивність (показник фіксованого телефонного зв'язку, показник мобільного телефонного зв'язку, фіксована широкосмугова підписка, кількість передплатників, кількість Інтернет-користувачів), стан криміногенної ситуації в регіоні (кількість грабежів, кількість крадіжок, крадіжки зі зломом, викрадення людей), загальний імідж регіону (доходи на душу населення, кількість економічно активного населення, напади на людину, кількість злочинів, рівень безробіття). Безумовно, зниження темпів розвитку за наведеними туристичними чинниками не говорить про дестимулюючий розвиток Європейського регіону. Однак, при подальшому збереженні наявних стримуючих тенденцій можливе поступове зменшення туристичної привабливості та міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону,

що призведе до втрати лідерства серед основних туристичних мегарегіонів світу.

Більш ніж десятиліття провідні місця за туристичними показниками посідають Великобританія, Франція, Німеччина, Італія та Іспанія. Однак очевидним є той факт, що з кожним роком туристичний продукт Європейського регіону старіє, а відтак зменшується його туристична привабливість. Глобалізаційні процеси світової економічної системи сприяють активізації розвитку міжнародного туризму й в Україні. Українська держава – досить молода туристична дестинація Європи, але наявні туристичні ресурси дають змогу розглядати Україну як конкурентоспроможний туристичний регіон з потужний туристичним потенціалом. Включення України до процесів міжнародного туризму в якості туристичного регіону надасть додатковий динамічний поштовх для розвитку Європейського регіону. Туристична співпраця України має будуватися шляхом її інтеграції до Європейського туристичного регіону, яка потребує від держави серйозних трансформацій в соціально-економічній та політичній сферах, що призведуть до перетворення України на європейську державу. На нашу думку, такий варіант розвитку є найбільш оптимальним для реалізації туристичного потенціалу України та динамічного розвитку країни. В умовах сучасного цивілізаційного процесу вибір Україною європейського напряму співробітництва є цілком об'єктивним. Він (вибір) визначається прогресуючими глобалізаційними процесами, збільшенням значущості туристичного бізнесу, високим рівнем ІТ-технологій, підвищенням ролі інноваційних ініціатив, затвердженням стратегічних засад сталого розвитку, який сприяє економічному зростанню держави, її збагаченню та розширенню можливостей її громадян.

Відомо, що туристична галузь характеризується динамічним розвитком та посідає одне з перших місць серед видів економічної діяльності, яка приносить великий прибуток для країн та держав в цілому. Завдяки своєму географічному положенню, природним та історичним особливостям, активній участі у міжнародному поділі праці, залученні іноземних інвестицій у туристичну галузь, наявності на внутрішньому ринку високоякісних товарів та послуг, стабільності національної валюти Україна має

великі перспективи щодо розвитку не тільки внутрішнього туризму, а й міжнародного. З іншого боку, в регіонах України спостерігається досить незначний економічний результат від туристичної діяльності, що вказує на неефективне функціонування сектору туризму, а також низький рівень конкурентоспроможності національних послуг у порівнянні з пропозицією послуг у міжнародній туристичній індустрії.

На нашу думку, в умовах взаємоінтегрованого світового розвитку найбільш ефективною економічною моделлю є відкритість та єдність економіки, а також розширення зовнішньоекономічних зв'язків. Варто розуміти, що розвиток України, в тому числі й в туристичній галузі неможливий без міжнародного співробітництва. Відтак, необхідна поступова розбудова туристичної індустрії України, яка була б спроможна інтегруватися до міжнародних туристичних взаємовідносин. Наявні туристичні ресурси, геополітичні параметри та кордони, науково-технологічний, культурний та людський потенціал надає Україні вагомі конкурентні переваги, які в перспективі дозволять зайняти поважне місце з-поміж країн Європейського регіону.

В умовах глобалізації світового господарства, лібералізації міжнародних економічних відносин процеси регіональної інтеграції стають важливою ланкою на шляху повної інтеграції регіональних економік до глобальної системи [44]. Інтеграція України до Європейського туристичного регіону повинна відбуватися на двох рівнях, а саме на мікрорівні (на рівні окремих суб'єктів туристичної діяльності) та макрорівні (на загальнодержавному рівні). Інтеграційний механізм, що відбувається на макрорівні, повинен бути забезпечений конкретними національними суб'єктами туристичної діяльності, які можуть гарантувати просування національного туристичного продукту та його конкурентоспроможність на міжнародному рівні. Серед суб'єктів, які характеризують українську туристичну індустрію в цілому, виступають крупні туристичні оператори, великі готельні та транспортні підприємства. Метою кожного з наведених туристичних суб'єктів макрорівня є забезпечення та надання якісного продукту або послуги. Що ж стосується інтеграції країни на мікрорівні, то в такому випадку необхідна активізація участі органів держа-

вної влади в формуванні та реалізації національного туристичного продукту. Для цього має здійснюватися підписання двосторонніх угод та інших документів про співробітництво у туристичній галузі, участь та співробітництво зі спеціалізованими міжнародними організаціями з туризму, розширення національного представництва в спеціальних радах, комітетах, які функціонують у складі інтеграційних угруповань, членом яких є Україна або прагне бути. Таким чином, за умов активної взаємодії суб'єктів туристичної галузі на мікро- та макрорівні буде досягнутий рівень міжнародного співробітництва, який забезпечить державі реалізацію туристичного потенціалу на рівні Європейського туристичного регіону. Відтак, можлива інтеграція України до Європейського регіону з конкурентоспроможним національним туристичним продуктом.

Розглянуті в підрозділах 2.2 та 2.3 показники ефективності туристичної діяльності дозволяють розглядати Україну як привабливу туристичну дестинацію Європейського регіону і констатувати наявні конкурентні переваги. Однак, на сьогоднішній день туристична сфера України характеризується відсутністю комплексного походу до аналізу поточного стану галузі, а також дослідження негативних тенденцій і пошуку шляхів їх вирішення з метою генерації нових напрямків розвитку туристичної сфери. Для більш повного уточнення та всебічного вивчення сильних та слабких сторін вітчизняної туристичної галузі автором проведено SWOT-аналіз розвитку сфери туризму України (табл. 3.4).

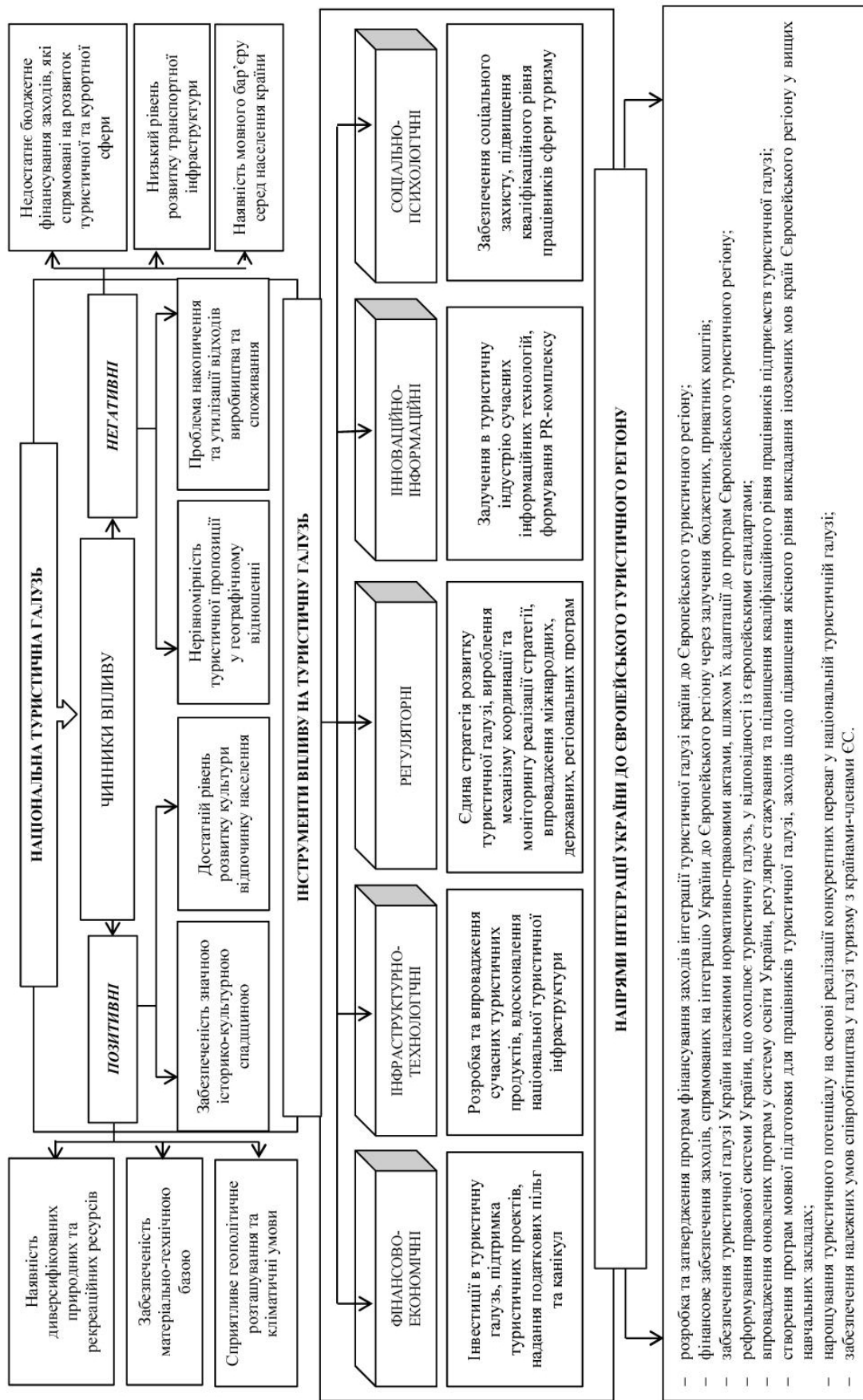
Аналіз існуючих проблем формує думку про те, що Україні вкрай необхідно проводити реформування туристичної галузі з метою подолання негативних тенденцій, які стримують формування та розвиток конкурентоспроможного туристичного продукту країни.

Проаналізувавши основні тенденції розвитку туристичної галузі України та визначивши її місце у рейтингу країн Європейського регіону (п.п. 2.3, табл. 2.20), констатовано, що незважаючи на усвідомлення важливості туристичного сектора для держави, все ж таки в більшості випадків це проявляється декларативно.

Таблиця 3.4

SWOT-аналіз туристично-рекреаційного потенціалу України

<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Сприятливе геополітичне розташування та кліматичні умови; 2. Значна історико-культурна спадщина; 3. Наявність диверсифікованих природних та рекреаційних ресурсів; 4. Етнічна строкатість; 5. Забезпеченість матеріально-технічною базою; 6. Географічне положення України у центрі Європи; 7. Активізація конкуренції серед українських туристичних операторів; 8. Достатній рівень розвитку культури відпочинку населення. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сезонність туристичного продукту; 2. Недостатнє інвестиційне забезпечення інфраструктури туризму; 3. Недостатнє бюджетне фінансування заходів, які спрямовані на розвиток туристичної та курортної сфери країни; 4. Диспропорція між ціною та якістю туристичного продукту; 5. Нестабільність природно-екологічного стану країни; 6. Проблема накопичення та утилізації відходів виробництва та споживання; 7. Застарілість та зношеність історико-культурних пам'яток; 8. Низький рівень: розвитку транспортної інфраструктури; інформаційних технологій; 9. Невідповідність якості послуг, які надаються світовим туристичним стандартам; 10. Наявність мовного бар'єру серед населення країни; 11. Негативні податкові умови для розвитку малого та середнього бізнесу; 12. Туристична пропозиція є нерівномірною в географічному відношенні;
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Зниження цін на туристичні послуги, за рахунок діяльності в Україні європейських туристичних операторів; 2. Розробка інвестиційних програм для удосконалення туристичної сфери; 3. Збільшення різних туристичних напрямів (зелений, екстремальний, історичний та ін.); 4. Розвиток маркетингової політики в туристичній галузі; 5. Застосування якісної реклами з метою інформування інших держав про Україну в якості туристичного регіону; 6. Розвиток інформаційних систем у туристичній галузі; 7. Реалізація транскордонного співробітництва у туристичній галузі 8. Підтримка внутрішнього туризму. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нестабільний економічний стан держави; 2. Поступове збільшення ціни на туристичні послуги, зменшення туристичної активності населення; 3. Зміна кліматичних умов; 4. Природні катаклізми; 5. Наявність конкуренції серед країн, які мають суміжні туристично-рекреаційні дані; 6. Нестабільність політичної ситуації в країні.

Рис. 3.6. Система взаємоузгоджених інструментів впливу на національну туристичну галузь в умовах євроінтеграції

Україна потребує визначення конкретних напрямків співпраці з Європейським регіоном, які дозволять створити сприятливі умови для розвитку міжнародної туристичної конкурентоспроможності, економіки знань та культури. З метою стимулювання міжнародного туризму та створенню сприятливих умов розвитку національної туристичної галузі автором запропоновано систему взаємоузгоджених інструментів впливу на туристичну галузь України та визначено основні напрями інтеграції України до Європейського регіону у сфері туризму (рис.3.6).

На наш погляд, запропоновані напрями відображають можливість практичної реалізації тісної взаємодії України як туристичного регіону з Європейським регіоном та міжнародним інтеграційним угрупованням Європейського регіону – Євросоюзом, за умови, що міжнародна політика Міністерства культури і туризму України буде націлена на розвиток і підтримку конкурентоспроможності, економіки та інновацій.

Ключовим напрямом інтеграції національної туристичної галузі України до Європейського регіону є розбудова документальної бази туризму, що координує процеси інтеграційної взаємодії України та Європейського туристичного регіону.

В рамках запропонованого напрямку необхідно приділити пильну увагу укладанню та здійсненню відповідних міжурядових та міжвідомчих угод про туристичне співробітництво, міжнародних договорів, протоколів, а також перспективних стратегій та програм розвитку, які покликані стимулювати та розширювати можливості туристичної співпраці на міжнародному рівні.

Необхідним є розвиток двосторонніх та багатосторонніх інституційних зв'язків в межах міжнародних туристичних організацій, здійснення євроінтеграційних спрямувань та завдань у галузі туризму, організація та проведення в Україні та за її межами міжнародних заходів, а саме міжнародних семінарів, конференцій науково-практичного, інституціонального або інформаційного характеру, які будуть присвячені вивченню іноземного досвіду туристичних організацій, ознайомленню з новими туристичними ринками та їх туристичним продуктом, визначенню тенденцій розвитку передових технологій у сфері туристичного об-

слуговування, розробці стандартів та стратегій розвитку туристичної галузі.

Вкрай важливим є налагодження системи обміну досвідом між Україною та відповідними структурними елементами Європейського союзу, а також державними органами, що координують питання туристичної галузі країн-членів Європейського союзу відносно підтримки продуктивності та конкурентоспроможності туристичної діяльності ефективними законодавчими та організаційними важелями, зокрема адаптація чинної національної законодавчої бази у сфері туризму відповідно до директив та стандартів Європейського союзу, створення стандартизованої та сертифікаційної системи для підприємств туристичних послуг, яка відповідає нормам Європейського союзу, організація процедури відповідності якості туристичних послуг світовим туристичним стандартам.

Для розширення міжнародного туристичного співробітництва з Європейським туристичним регіоном необхідним є вирішення питань, пов'язаних з лібералізацією митних та прикордонних формальностей, насамперед це стосується візових процедур для туристів, які подорожують між Україною та державами Європейського туристичного регіону. Зняття візових бар'єрів Україною може призвести до збільшення обсягів туристичних потоків, та, як наслідок, поповнення державного бюджету валютними надходженнями, зміцнення конкурентоспроможності національного туристичного продукту на європейському ринку, розвитку та економічної підтримки регіонів, створенню робочих місць та, загалом, підвищення соціально-економічного, культурного стану життя населення держави.

Одним з основних напрямів інтеграції України до європейського простору є зміцнення конкурентоспроможності туристичної галузі за рахунок впровадження фінансово-економічних інструментів. Економічне стимулювання туристичної галузі можна трактувати як підвищення зацікавленості державних органів влади до галузі туризму, збільшення припливу твердої валюти, поліпшення платіжного балансу та значні надходження до державного бюджету. Галузь туризму безпосередньо впливає на підвищення рівня зайнятості населення країни, сприяє розгалу-

женню туристичної інфраструктури та розвитку виробництва товарів та послуг, а також регіональним комунікаціям. Також до складових економічного стимулювання з розвитку конкурентоспроможності туристичної галузі варто віднести розробку регіональних програм з наступною їх реалізацією; створення регіональних фондів, які будуть забезпечувати фінансування заходів зі збереження історичних, природних, культурних та інших вагомих ресурсів туристичної галузі. Відтак, Україна з точки зору туристичного регіону матиме можливість використати свій туристичний потенціал набагато ефективніше.

Між тим, в сучасних умовах розвитку туристичної сфери першочерговою метою економічного стимулювання має стати збільшення доходності туристичної галузі України за рахунок ефективного функціонування її території, яка повинна характеризуватися високим рівнем кадрового, організаційного та фінансового потенціалу, та умовами, що зумовлюють розвиток підприємств туристичної індустрії. Стимулювання економічних інтересів суб'єктів туристичної діяльності буде сприяти активізації підприємницьких ініціатив, що матиме позитивний вплив на економічний стан у туристичному регіоні через збільшення валютних надходжень до державного бюджету за рахунок витрачених коштів туристів, а також через зростання кількості зайнятих у туризмі.

Наступним напрямом інтеграції до європейського туристичного простору має стати впровадження соціального захисту, підвищення кваліфікаційного рівня працівників сфери туризму. Цей напрям забезпечується соціально-психологічними інструментами впливу, які включають стимулювання праці у туристичній галузі, що являє собою наявність суб'єктів та об'єктів мотивації, до яких прийнято відносити органи управління туристичною сферою державного та регіонального рівня та підприємства туристичної галузі. Головною метою органів управління є створення умов для трудової діяльності, які у подальшому дадуть результати, що були заплановані заздалегідь з метою задоволення потреб суспільства. Таким чином, відбувається реалізація механізмів стимулювання, вплив яких обумовлює способи здійснення мотивацій конкретних об'єктів. Важливого значення набуває кадрове забезпечення туристичної галузі України як пріоритет-

ного напряму розвитку індустрії туризму. На сучасному етапі розвитку національної туристичної сфери гостро стоїть питання професіоналізму та якості підготовки кадрів туристичної індустрії. Внаслідок недостатньої, а в деяких випадках, неякісної освітньої підготовки фахівців з туризму у вищих навчальних закладах формується низький рівень конкурентоспроможності національної туристичної галузі. Туристична індустрія потребує від фахівців постійного вдосконалення не тільки теоретичних, а й практичних навичок роботи на підприємствах туристичної діяльності, готельно-ресторанного господарства, розважальних, транспортних закладах і т.п. Усвідомлення необхідності у кваліфікованих професійних туристичних кадрах забезпечить високий рівень організації туристичної діяльності, сприятиме підвищенню міжнародної конкурентоспроможності України, а також створенню умов для міжнародних туристичних взаємовідносин з Європейським регіоном.

Інструменти інфраструктурно-технологічного впливу формуються на основі розробки та впровадження сучасних туристичних продуктів, а також вдосконалення національної туристичної інфраструктури. Впровадження сучасної туристичної інфраструктури сприяє формуванню високого рівня туризму. Від стану матеріально-технічної бази туристичної сфери залежить якість туристичних послуг суб'єктів господарювання та привабливість країни як туристичної території взагалі. Вкрай важливим є відповідність національної матеріально-технічної бази туризму світовим стандартам якості прийому та обслуговування подорожуючих. Задля досягнення відповідних міжнародних норм одним із необхідних заходів має стати запровадження інновацій у розвиток як матеріально-технічної бази туризму, так і туристичного продукту зокрема. Використання сучасних технологій та ефективне управління туристичною інфраструктурою створить об'єктивні підстави для формування конкурентних переваг національної туристичної галузі та, як наслідок, посилить її конкурентні позиції на міжнародному ринку послуг. Вкрай важливим для посилення євроінтеграційних спрямувань України в галузі туризму є залучення в туристичну індустрію сучасних інформаційних технологій, а також формування PR-комплексу.

Залучення в індустрію туризму результатів науково-технічного прогресу сприятиме підвищенню якості та удосконаленню механізму надання туристичних послуг, стимулюванню інноваційного та інформаційного розвитку туристичної галузі. На сьогоднішній день, в умовах постійної конкурентної боротьби впровадження інновацій у національну туристичну галузь є необхідним процесом, який сприяє формуванню сучасного привабливого туристичного продукту/послуги не тільки на національному, а й на міжнародному рівні.

Таким чином, запропонована система взаємоузгоджених інструментів впливу на туристичну індустрію України як складова регуляторного механізму національної туристичної галузі дає можливість виділити основні напрями розвитку національної сфери туризму в умовах євроінтеграції. За умов реалізації наведених інструментів можливо підвищення стандартів якості обслуговування туристів до європейського рівня та створення сприятливих умов для реалізації вітчизняного туристичного потенціалу галузі з метою входження України у Європейський туристичний регіон на правах рівноправного партнера.

ПІСЛЯМОВА

На основі проведених досліджень у монографії вирішено наукову задачу удосконалення теоретико-методологічних основ визначення міжнародної конкурентоспроможності регіону та розробки науково-практичних рекомендацій щодо активізації участі національної економіки у Європейському туристичному регіоні.

За результатами проведеного дослідження зроблено такі висновки:

1. Міжнародний туристичний регіон визначено як глобальну територіально-туристичну систему, що складається з сукупності країн, які мають специфічні туристичні особливості, характеризуються наявністю об'єкта туристичного інтересу, а також ідентичними та взаємодоповнюючими географічними, ресурсними, історичними факторами, які сприяють підвищенню міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів та створюють необхідну для зовнішнього середовища туристичну спеціалізацію.

2. Дослідження зовнішніх (статичних та динамічних) та внутрішніх факторів впливу на міжнародну конкурентоспроможність туристичних регіонів дозволило удосконалити традиційну класифікацію факторів впливу за рахунок виокремлення групи конкурентних факторів, яка поєднує у собі найбільш вагомі критерії екологічної, культурно-історичної, комунікаційної атрактивності, стану матеріально-технічної бази туризму, криміногенної ситуації, рівня транспортної доступності та загального іміджу регіону. Врахування сукупності зазначених факторів забезпечує туристичну привабливість регіонів та дозволяє комплексно оцінити рівень розвитку міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу.

3. Розроблений алгоритм оцінки міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу, що заснований на розрахунку інтегрального показника ефективності їх функціонування та оцінці факторів туристичної атрактивності території (екологі-

чних, культурно-історичних, інформаційно-комунікаційних, матеріально-технічної бази туризму, транспортно-логістичної доступності, стану криміногенної ситуації у регіоні, загального іміджу туристичного регіону), дозволив здійснити комплексний аналіз конкурентних позицій туристичних регіонів світу та міжнародних інтеграційних об'єднань за рівнем розвитку основних складових конкурентоспроможності.

4. У результаті об'єктивної характеристики світової туристичної галузі сформовано чітке уявлення про її складну багаторівневу систему. Просторові таксономічні моделі географічної структури туризму в регіонах є різними та можуть розглядатися на наступних рівнях: мегарівні, макрорівні та мікрорівні. Трансформація господарського простору глобальної економічної системи інтенсифікує процеси, під впливом яких формуються та розвиваються мегарегіони. Мегарегіональний економічний простір об'єднує національний простір макрорівня, який має специфічні особливості та характеристики, а також формується і розвивається під впливом умов, ресурсної бази та факторів глобального та національного характеру. Мікрорівень базується у структурі національних економік і виникає у процесі розвитку спільної туристичної діяльності підприємств сфери послуг. На основі ієрархічної структури формуються рівні світового туристичного господарства та великі економічні і політичні самодостатні сегменти, пов'язані з виконанням туристичних функцій на глобальному рівні.

5. Аналіз динаміки основних показників розвитку міжнародної туристичної галузі дозволив визначити, що у структурі міжнародних прибуттів та надходжень від туризму зростає частка країн Азійсько-Тихоокеанського туристичного регіону, що свідчить про поступове зростання туристичної привабливості країн, що розвиваються. Водночас, незважаючи на традиційне домінування Європейського туристичного регіону, він поступово втрачає свої конкурентні позиції на світовому ринку туристичних послуг.

6. Ґрунтуючись на результатах проведеної інтегральної оцінки складових конкурентоспроможності, побудовано рейтинг туристичних регіонів світу та країн, що до них входять. Виявлено,

що найбільш високим рівнем туристичної привабливості характеризується Європейський туристичний регіон. Встановлено, що найбільш суттєвий вплив інтегрального індексу міжнародної конкурентоспроможності на динаміку обсягів надходжень від туризму та числа туристських прибуттів відзначається у Азійсько-Тихоокеанському і Американському туристичних регіонах, а з точки зору інтеграційного підходу – у об'єднаннях АСЕАН та НАФТА.

7. Дослідження сучасного стану та закономірностей розвитку національної туристичної галузі дозволило визначити, що найнижчі позиції Україна займає за такими субіндексами, як матеріально-технічна база розвитку туризму, якість довкілля, комунікаційна атрактивність та загальний імідж регіону, найвищу – за культурно-історичною атрактивністю. Встановлено, що найбільший вплив на формування загальної оцінки міжнародної конкурентоспроможності мають: рівень розвитку матеріально-технічної бази туризму, комунікаційна атрактивність та загальний імідж регіону.

8. З використанням методу сценаріїв здійснено прогноз основних показників розвитку туристичної галузі (міжнародних туристичних прибуттів і надходжень від міжнародного туризму). Результати сценарного прогнозування дозволили визначити, що до 2018 року найбільш високими темпами зростання ключових туристичних індикаторів буде характеризуватися Азійсько-Тихоокеанський регіон. Визначено, що приріст міжнародних туристичних прибуттів та надходжень від туризму за ймовірним, песимістичним та оптимістичним сценаріями складе 290,64 млн. осіб, 171,63 млн. осіб та 409,64 млн. осіб і 593,37 млрд. дол. США, 238,21 млрд. дол. США та 948,53 млрд. дол. США відповідно. Інтеграційні угруповання та географічні регіони, в яких вони розташовані, мають схожі тенденції розвитку міжнародного туризму. Однак, випереджальне зростання за кількістю туристів та надходжень від міжнародного туризму за ймовірним, песимістичним та оптимістичним сценаріями відзначається у країнах НАФТА – 138,37 млн. осіб, 90,36 млн. осіб, 186,38 млн. осіб та 234,23 млрд. дол. США, 176,43 млрд. дол. США, 292,03 млрд. дол. США відповідно.

9. Обґрунтовано комплекс організаційно-економічних заходів забезпечення міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу, впровадження яких сприятиме: покращенню іміджу туристичного регіону (здійснення якісної рекламної та інформаційної діяльності, проведення вітчизняних та міжнародних туристичних виставок, ярмарок, презентацій, семінарів), запровадженню фінансового стимулювання туристичної галузі (фінансова підтримка малих та середніх підприємств туристичного бізнесу регіону, залучення інвестиційних ресурсів, введення системи пільгового оподаткування та страхування), розвитку матеріально-технічної та інфраструктурної бази туризму (оновлення і розширення готельної бази, переоснащення існуючих туристичних об'єктів, надання якісних транспортних послуг, які відповідають сучасним світовим стандартам переміщення і рівню безпеки), вдосконаленню державного регулювання туристичної галузі (розробка державних та регіональних програм розвитку, залучення бюджетних коштів до туристичної галузі), забезпеченню туристичної галузі професійними кадрами (регулярне оновлення та підвищення рівня професійної підготовки посадових осіб і державних службовців туристичної сфери). Реалізація зазначених заходів забезпечить стабільне зростання потоків туристів до туристичного регіону.

10. Удосконалено регуляторний механізм національної туристичної галузі, що визначається сукупністю суб'єктів, об'єктів, принципів, рівнів, методів регулювання, а також інструментів впливу на туристичну галузь, серед яких виділено фінансово-економічні, регуляторні, інфраструктурно-технологічні, інноваційно-інформаційні та соціально-психологічні інструменти. Впровадження зазначених інструментів забезпечить реалізацію наявного потенціалу туристичної галузі України як важливої складової Європейського туристичного регіону. Визначено, що створення конкурентоспроможного національного туристичного продукту сприятиме подальшій інтеграції туристичної галузі України до Європейського туристичного регіону.

ЛІТЕРАТУРА

---

1. Агалаков Н. М. Рекреационный бизнес и основные факторы обеспечения его конкурентоспособности. (на примере туризма) / Н. М. Агалаков // Актуальні питання підвищення конкурентоспроможності держави, бізнесу та освіти в сучасних економічних умовах : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 лют. 2013 р. : у 3 т. – Дніпропетровськ : Біла К. О., 2013. – Т. 3 : Інноваційні підходи до підвищення конкурентоспроможності. – 2013. – С. 78–82.
2. Агафонова Л. Г. Визначення конкурентоспроможності туристичного продукту / Л. Г. Агафонова // Стратегія розвитку туристичної індустрії та громадського харчування : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25–26 жовт. 2006 р. / відп. ред. А. А. Мазаракі. – Київ : КТЕУ, 2000. – С. 430–434.
3. Адельсеитова Э. Б. Обеспечение конкурентоспособности туристической фирмы на основе качества турпродукта / Э. Б. Адельсеитова, Л. Н. Джемилева // Культура народов Причерноморья. – 2012. – № 236. – С. 10–13.
4. Александрова А. Ю. Международный туризм / Александрова А. Ю. – М. : КноРус, 2011. – 464 с.
5. Алексеева Ю. В. Державне регулювання розвитку туристичної галузі України в контексті досвіду Франції : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 Механізми державного управління / Алексеева Юлія Вікторівна ; Одес. регіон. ін-т держ. упр. Національної академії державного управління при Президентові України. – Одеса, 2005. – 20 с.
6. Андерсон В. Регіональна конкуренція як фактор соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації / В. Андерсон // Агора. Подолання розбіжностей – розвиток особливостей. – Київ : Стилос, 2006. – Вип. 4. – С. 66–72.
7. Андерсон Н. В. Конкурентоспроможність прикордонних регіонів України в умовах євроінтеграції : монографія / Н. В. Андерсон, М. Л. Скорик ; Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. – Одеса : ТЕС, 2014. – 224 с.
8. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізми реалізації : монографія / Л. Л. Антонюк. – Київ : КНЕУ, 2004. – 275 с.

9. Баумгартен Л. Конкурентоспособность туристских услуг: методы оценки / Л. Баумгартен // Проблемы теории и практики управления. – 2010. – № 3. – С. 42–49.
10. Безугла В. О. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України / В. О. Безугла // Коммунальное хозяйство городов : научно-техн. сб. – 2006. – № 70. – С. 53–60.
11. Бейдик О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія / О.О. Бейдик – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – 395 с.
12. Безносьок В. Туризм і його місце в соціально-економічному розвитку України / В.Д. Безносьок // Регіональна економіка. – 2001. – № 1. – С. 232–235.
13. Белозубенко В. С. Онтология интеграционных процессов на уровне регионов мира / В. С. Белозубенко, А. С. Усова // Научные труды ДонНТУ. Серия : Экономическая : сб. науч. тр. – Донецк, 2005. – Вып. 91. – С. 79–86.
14. Биржаков М. Б. Введение в туризм : монография / М. Б. Биржаков. – Санкт-Петербург : Герда: Невский фонд, 2014. – 544 с.
15. Биржаков М. Б. Индустрия туризма: Перевозки : монография / М. Б. Биржаков, В. И. Никифоров. – Санкт-Петербург : Герда : Невский фонд, 2007. – 528 с.
16. Биржаков М. Б. Международное туристское право. Законодательство государств-участников СНГ в сфере туризма / М. Б. Биржаков, К. А. Пшенко. – Санкт-Петербург : Невский фонд – Санкт-Петербург : Невский Фонд, 2008. – 232 с.
17. Близнюк С. В. Маркетинг в Україні: проблеми становлення та розвитку / С. В. Близнюк. – 2-ге вид., випр. і доп. – Київ : Політехніка, 2004. – 400 с.: іл.
18. Близнюк С. В. Управління маркетинговою діяльністю підприємства : наук. монографія С. В. Близнюк, А. С. Близнюк. – Київ : Зовнішня торгівля. – 2008. – 240 с.
19. Большой энциклопедический словарь / отв. ред. И. Лапина. – Москва : АСТ, 2003. – 1248 с.
20. Борушак М. Стратегія розвитку туристичних регіонів : автореф. дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.00.05 Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка / Борушак Мирослав ; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Львів, 2008. – 38 с.

21. Брикова І. В. Детермінанти міжнародної конкурентоспроможності національних регіонів у глобальному економічному просторі / І. В. Брикова // Міжнародна економічна політика. – 2007. – № 2(7). – С. 5–33.
22. Булатова О. В. Регіональна складова глобальних інтеграційних процесів : монографія / О. В. Булатова. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – 386 с.
23. Бунаков О. О. Кластерный подход к позиционированию в туризме [Электронный ресурс] / О. О. Бунаков // Управление экономическими системами : электронный науч. журнал. – 2011. – № 4. – Режим доступа: <http://uecs.ru/marketing/item/423-2011-05-23-10-00-04>
24. Василенко В. О. Конкурентоспроможність підприємств у сфері туристичного бізнесу / В. О. Василенко, Т. І. Ткаченко. – Київ : Освіта України, 2012. – 508 с.
25. Василенко В. Н. Конкурентоспособность регионов: истоки, оценки и перспективы : монография / В. Н. Василенко, О. Ю. Агафоненко, В. Е. Будяков ; НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исслед. – Донецк : Юго-Восток : ЛТД, 2008. – 363 с.
26. Вержуская Г. М. Статистические наблюдения как основа развития сферы туристских услуг в стратегической перспективе : автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 / Вержуцкая Галина Михайловна ; Гос. ун-т упр. – Москва, 2012. – 26 с.
27. Воскресенский А. Д. Региональные подсистемы международных отношений и регионы мира: (к постановке проблемы) / А. Д. Воскресенский // Восток – Запад – Россия : сб. ст. – Москва : Прогресс–Традиция, 2002. – С. 131–144.
28. Всемирный банк. МБРР-МАР [Электронный ресурс] : офиц. сайт. – Режим доступа: <http://www.worldbank.org/eca/russian/> – Загл. с экрана.
29. Гайдук А. Особливості попиту на туристичні послуги у вивченні туристичної активності / А. Б. Гайдук // Проблеми економіки та управління: Зб.наук.пр. – Львів: Вид-во ДУ «Львівська політехніка». – 1998. – № 331. – С.25-30.
30. Геєць В. Конфігурація геополітичної карти світу та її проблемність / В. Геєць // Економіка України. – 2011. – № 1. – С. 4–15.
31. Герасимчук З. В. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика : монографія / З. В. Герасимчук, Л. Л. Ковальська. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 248 с.

32. Герасимчук З. В. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону : монографія / З. В. Герасимчук, І. М. Вахович. – Луцьк : ЛДТУ, 2002. – 248 с.
33. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика : монографія / З. В. Герасимчук. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 528 с.
34. Гладій І. Міжнародна регіональна економіка як наука / І. Гладій // Журнал європейської економіки. – 2006. – Т. 5, № 3. – С. 220–236.
35. Голозубова Н. В. Інтеграція як форма економічного партнерства між постачальниками сировини та виноробними підприємствами : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Голозубова Надія Віталіївна – Одеса, 2011. – 250 с.
36. Гонтаржевська Л. Г. Ринок туристичних послуг в Україні / Л. Г. Гонтаржевська. – Донецьк : Схід. видавн. дім, 2008. – 180 с.
37. Гончарук Т. І. Конкуренція і конкурентоспроможність: зміст і розвиток в перехідній економіці / Т. І. Гончарук. – Суми : ВВП Мрія-1 ЛТД, УАБС, 2003. – 60 с.
38. Горбунов Н. П. Конкурентоспособность туристических услуг. Проблемы и способы оценки / Н. П. Горбунов, О. Н. Яценко, И. А. Небога // Вісник НТУ «ХПІ». Серія : Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. – Харків, 2013. – № 53 (1026). – С. 35–43.
39. Гранберг А. Г. Основы региональной экономики / А. Г. Гранберг. – 4-е изд. – Москва : ГУ ВШЭ, 2004. – 495 с.
40. Гуляев В. Г. Туризм: экономика и социальное развитие / В. Г. Гуляев. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 304 с.
41. Державне агентство України з туризму і курортів [Електронний ресурс] : офіц. сайт. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua> – Назва з екрану.
42. Державний комітет статистики України Статистична інформація. Культура. Туризм//. Офіц. сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
43. Дудецкий Д. Ю. Оценка эффективности управления конкурентоспособностью туристической дестинации [Електронний ресурс] / Д. Ю. Дудецкий // Вопросы современной экономики : электронный науч. журнал. – 2014. – № 3. – Режим доступу: <http://economic-journal.net/2014/07/086-2/>

44. Дубенюк Я.А. Туристичний мультиплікатор як комплексний показник розвитку туристичної галузі // Регіональні проблеми розвитку та рекреації: Збірник наук. праць / НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень; Ред. кол.: В. К. Мамутов (відп. ред.) та ін. – Донецьк: Юго-Восток, Лтд, 2005. – С. 61-69.

45. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / авт.-уклад. В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух ; передм. В. М. Литвина. – Київ : Слово, 2006. – 372 с.

46. Журавльов Ю.В. Трансформація міжнародної торгівлі послугами в умовах глобалізації світогосподарських зв'язків : дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.02 Світове господарство та міжнародні економічні відносини / Журавльов Юрій Володимирович ; Донецький національний університет. –Донецьк, 2013. – 198 арк.

47. Зайнуллина М. Р. Сущность и роль горизонтальной интеграции в рыночной экономике / М. Р. Зайнуллина // Вестник ТИСБИ. – 2005. – № 4. – С. 18–24.

48. Захарова К. В. Интеграционные объединения туристических предприятий Крыма в условиях глобализации экономики / К. В. Захарова // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия : Экономика и управление. – 2011. – Т. 24 (63), № 4. – С. 136–145.

49. Заячківська Г. Теоретичні аспекти сегментації ринку міжнародних туристичних послуг / Г. Заячківська // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 3 (32). – С. 180–186.

50. Заячківська Г. Туристичний імідж країни: суть та проблеми формування / Г. Заячківська // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль, 2011. – Вип. 3. – С. 16–22.

51. Земляна Г. С. Форми інтеграції промислових підприємств в умовах трансформаційної економіки [Електронний ресурс] / Г. С. Земляна // Збірник наукових праць студентів НУК. – Миколаїв : НУК, 2009. – № 1. – Режим доступу: <http://ev.nuos.edu.ua/connect/formi-integratsiipro mislovikh-pidpriemstv-v-umovakh-transformatsiinoi-economiki>

52. Иванов Ю. Б. Конкурентоспособность предприятия в условиях формирования рыночной экономики : монографія / Ю. Б. Иванов. – Харьков : РИО ХГЭУ, 1997. – 246 с.

53. Иванова М. В. Введение в регионоведение : учебное пособие / М. В. Иванова. – Томск : Изд-во Томского политехнического ун-та, 2008. – 177 с.

54. Игнатъев А. Российский туризм в эпоху глобализации: стратегия, конкурентоспособность, перспективы : монография / А. В. Игнатъев. – М. : Издательство «Палеотип», 2007. – 280 с.

55. Изменение климата, 2013. Физическая научная основа. Вклад рабочей группы I в пятый доклад об оценке межправительственной группы экспертов по изменению климата: Резюме для политиков [Электронный ресурс] / ред. Т. Ф. Стоккер, Д. Цинь, Д.-К. Платнер и др. – МГЭИК, Швейцария, 2013. – 28 с. – Режим доступа:

http://www.climatechange2013.org/images/report/WG1AR5_SPM_brochure_ru.pdf

56. Иншакова Е. И. Мегарегионы: теория и практика идентификации в пространстве мегаэкономики / Е. И. Иншакова, А. Ю. Волошина // Региональная экономика. Юг России. – 2013. – № 2. – С. 16–21.

57. Иншакова Е. И. Формирование мегарегионов в мировой и национальной экономике [Электронный ресурс] / Е. И. Иншакова // Особенности кризиса в странах и регионах : темат. конф. I Рос. эконом. Конгресса, 7–12 дек. 2009. – Режим доступа: <http://www.econorus.org/consp/files/teqq.doc>

58. Иншакова Е. И. Функции мегарегионов и мегагородов в глобальной экономической системе / Е. И. Иншакова, А. Ю. Волошина // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 3, Экономика. Экология. – 2010. – № 1. – С. 159–166.

59. Иваненко О. І. Позиціонування туристичного підприємства на ринку туристичних послуг України / О. І. Иваненко // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія : Економіка. – 2015. – № 4. – С. 27–32.

60. Ильчук В. П. Формування кластерів, як засіб підвищення конкурентоспроможності економіки регіону [Електронний ресурс] / В. П. Ильчук, І. В. Лисенко // Проблемы формирования новой экономики XXI века : материалы I междунар. науч.-практ. Интернет-конф., 17–19 дек. 2008 г. – Режим доступа: http://www.confcontact.com/2008dec/5_ilchuk.html

61. Карп В.С. Вплив туристичної індустрії на міжнародні конкурентні позиції України / В.С. Карп // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб. наук. праць. - Вип.105, ч. I. – К: КНУ ім. Т.Шевченка. – 2012. – С.70-74.
62. Карп В.С. Торгівля міжнародними туристичними послугами (на прикладі країн Центрально-Східної Європи): [Монографія] / В.С. Карп. –К.: ВПЦ «Київський університет», 2013. – 271 с.
63. Карп В.С. Вплив мобільних технологій на вибір споживачів міжнародних туристичних послуг / В.С. Карп // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб.наук. праць. – Вип.124, ч. I. – К: КНУ ім. Т.Шевченка. – 2015. – С. 142-153.
64. Квартальнов В. А. Иностранный туризм : науч. издание / В. А. Квартальнов. – Москва : Финансы и статистика, 2003. – 232 с.
65. Квартальнов В. А. Стратегический менеджмент в туризме: Современный опыт управления / В. А. Квартальнов. – Москва : Финансы и статистика, 2004. – 320 с.
66. Кифяк В. Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф. Кифяк – Чернівці: Книги-XXI, 2003. – 300 с.
67. Кіптенко В. К. Менеджмент туризму / В. Кіптенко. – Київ : Знання, 2010. – 502 с.
68. Колосінська М.І. Формування та розвиток конкурентоспроможної туристичної сфери України : дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством / Колосінська Мар'яна Іванівна ; Національна академія наук України ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2014. – 195 арк.
69. Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (26–27 квіт. 2012 р.) / Київ. ін-т бізнесу та технологій Житомир. філ. ; [за ред. І. В. Саух]. – Житомир : Вид-во ЖДПУ ім. І. Франка, 2012. – 437, [6] с.
70. Конкурентоспособность регионов: теоретико-прикладные аспекты : науч. издание / под ред. Ю. К. Перского, Н. Я. Калюжной. – Москва : ТЕИС, 2003. – 472 с.
71. Конкурентоспособность территорий : материалы XV Всерос. форума молодых ученых с междунар. участием в рамках III Евразийского экономического форума молодежи «Диалог цивилизаций – путь навстречу», г. Екатеринбург, 17–18 мая 2012 г. : в 9 ч. – Екатеринбург : Изд-во Урал. гос. экон. ун-та, 2012. – Ч. 3 – 305 с.

72. Конкуренентоспроможність економіки України : стан та перспективи підвищення : монографія / О. М. Бородіна, Т. В. Бурлай, Н. І. Горшкова та ін. ; за ред. І. В. Крючкової. – Київ : Основа, 2007. – 488 с.

73. Концепція Державної цільової програми розвитку туризму і курортів на 2011-2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://vuppi.at.ua/publ/zakonodavcha_baza_shhodo_invalidiv/vidpochinok_invalidiv/koncepcija_derzhavnoji_cilovoji_programi_rozvitku_turizmu_v_ukrajini_na_2011_2015r_r/23-1-0-164.

74. Кузнєцова Н. М. Регіональний вимір розвитку туристичного та готельного бізнесу : монографія / Н. М. Кузнєцова, С. Г. Нездоймінов. – Одеса : Астропринт, 2010. – 256 с.

75. Кузьменко В. В. Економічна безпека та сталий розвиток: регіональний аспект : монографія / В. В. Кузьменко. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2008. – 144 с.

76. Лепа Р. Н. Модель оценки конкурентоспособности предприятий туристического бизнеса с использованием рефлексивного подхода / Р. М. Лепа, О. О. Градінарова // Економіка промисловості : зб. наук. пр. – Донецьк, 2006. – № 1 (32). – С. 100–108.

77. Лопатников Л. И. Экономико-математический словарь: словарь современной экономической науки / Л. И. Лопатников. – 5-е изд., перераб. и доп. – Москва : Дело, 2003. – 520 с.

78. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О. О. Любіцева. – Київ : Альта-прес, 2002. – 436 с.

79. Льюис Р. Д. Деловые культуры в международном бизнесе. От столкновения к взаимопониманию : пер. с англ. / Р. Д. Льюис. – Москва : Дело, 1999. – 440 с.

80. Макарычев А. Западные рубежи России: проблемы безопасности и транснационального регионализма / А. Макарычев. – Москва, 1999. – 20 с. – (Рабочие материалы Московского центра Карнеги ; Вып. 8).

81. Максименко С. В. Туристская деятельность: международно-правовые аспекты : монографія / С. В. Максименко. – Одесса : Латстар, 2001. – 168 с.

82. Маниліч М. І. Регіональний господарський комплекс: особливості відтворення в умовах трансформації : дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.10.01 Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка / Маниліч Михайло Іванович ; Чернівець. торговельно-

економ. ін-т Київського національного торговельно-економічного ун-ту. – Чернівці, 2003. – 179 арк.

83. Маниліч М. І. Трансформація регіонального економічного механізму : монографія / М. І. Маниліч. – Чернівці : Книги-XXI, 2004. – 164 с.

84. Мартынович В. И. Развитие интеграционных процессов в масложировой промышленности : дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 Экономика и управление народным хозяйством / Мартынович Вадим Иванович ; Саратов. гос. соц.-эконом. ун-т. – Саратов, 2007. – 214 с.

85. Матросова Л. Н. Формирование кластеров для активизации инновационной деятельности предприятий / Л. Н. Матросова // Менеджер. – 2001. – № 2(14). – С. 53–57.

86. Матыцын А. К. Вертикальная интеграция: теория и практика : монография / А. К. Матыцын. – Москва : Новый век, 2002. – 368 с.

87. Мацука В. М. Закономірності та тенденції розвитку регіональних ринків туристичних послуг / В. М. Мацука, К. В. Осипенко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Економіка. – Маріуполь, 2012. – № 3. – С. 158–166.

88. Мацука В. М. Система и структура управления туризмом / В. М. Мацука, К. В. Осипенко // Стратегии и политика менеджмента в современной экономике : материалы междунар. конф. – Молдова, 2012. – С. 166–170.

89. Мацука В. М. Методика оцінки конкурентних переваг туристичної привабливості регіону / В. М. Мацука, К. В. Осипенко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Економіка. – Маріуполь, 2012. – № 4. – С. 32–41.

90. Мельниченко С. В. Інформаційні технології в туризмі: теорія, методологія, практика : монографія / С. В. Мельниченко. – Київ : Київ. нац. торг.-економ. ун-т, 2007. – 493 с.

91. Мешко Н. П. Культура управління інноваціями: кадровий аспект. Теорія і практика професійного становлення особистості в соціокультурному просторі: Монографія / Кол. авторів; ред. О.О.Лаврентьевої, О.П.Крупського, Є.В.Намлієва. – Дніпропетровськ: Акцент ПП, 2014. – С. 115-126.

92. Мешко Н.П. Розвиток промислового туризму як напрям у міжнародному туристичному іміджі Дніпропетровського регіону / Н.П. Мешко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Сві-

тове господарство і міжнародні економічні відносини». – Дніпропетровськ, 2015. – №10/2. – С. 40-47.

93. Мешко Н. П. Стратегії високотехнологічного розвитку в умовах глобалізації: національний та корпоративний аспекти: монографія / [Н.П. Мешко, О. М. Сазонець, О. А. Джусов]; під редакцією д-ра екон. наук, професора Н.П. Мешко. – Донецьк: Юго-Восток, 2012. – 472 с.

94. Мігущенко Ю. В. Порівняльний аналіз конкурентоспроможності українського і польського туризму в Карпатському регіоні / Ю. В. Мігущенко // Стратегічні пріоритети : наук.-аналіт. щокварт. зб. – 2008. – № 4. – С. 151–158.

95. Мітюшкіна Х.В. розвиток світового ринку енергетичних ресурсів в умовах глобалізації: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.02 Світове господарство та міжнародні економічні відносини / Мітюшкіна Христина Сергіївна ; Донецький національний університет. – Донецьк, 2012. – 183 арк.

96. Музиченко-Козловська О.В. Економічне оцінювання та регулювання туристичної привабливості території : дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.02.03 – Організація управління, планування і регулювання економікою / Музиченко-Козловська Оксана Володимирівна ; Національна академія наук України ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2014. – 197 арк.

97. Нассор М. М. Конкурентоспособность Стран Мира в сфере туризма и путешествий и позиции Танзании [Электронный ресурс] / М. М. Нассор, Э. С. Монге. – Режим доступа: <http://www.scienceforum.ru/2015/pdf/17941.pdf>

98. Нездоймінов С. Г. Туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід : монографія / С. Г. Нездоймінов. – Одеса : Астропринт, 2009. – 304 с.

99. Нечай О. О. Оцінка конкурентоспроможності регіону / О. О. Нечай // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук. пр. / Приазов. держ. техн. ун-т. – Маріуполь, 2010. – Т. 3. – С. 179–184.

100. Окладникова Е. А. Международный туризм. География туристских ресурсов мира / Окладникова Е. А. – СПб. : Корона Принт, 2002. – 382 с.

101. Олійник Я. Б. Стратегія сталого розвитку туризму в Україні : географічний підхід / Я. Б. Олійник, П. Г. Шищенко, О. О. Любі-

цева // Географія в інформаційному суспільстві : зб. наук. праць. – К. : ВГЛ Обрії. – Т. 1. – С. 191 – 199.

102. Организация Объединенных Наций [Электронный ресурс] : офиц. сайт. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/index.html> – Загл. с экрана.

103. Осипенко К. В. Аналіз світового ринку туристичних послуг / К. В. Осипенко // Культура народів Причорномор'я : науч. журн. / Крым. науч. центр НАН Украины. – Симферополь : Тавр. нац. ун-т им. В. И. Вернадского, 2012. – № 237. – С. 41–45.

104. Осипенко К. В. Впровадження регіональної кластерної політики у сфері туризму/ К. В. Осипенко // Актуальні проблеми науки та освіти : матеріали XVII підсумкової наук.-практ. конф. викладачів, м. Маріуполь, 30 січ. 2015 р. / за заг. ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь : МДУ, 2015. – С. 53–54.

105. Осипенко К. В. Дослідження кон'юнктури ринку туристичних послуг / К. В. Осипенко // Сучасні технології управління туристичними та готельно-ресторанним бізнесом : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених, м. Маріуполь, 27 верес. 2013 р. – Маріуполь : МДУ, 2013. – С. 46–47.

106. Осипенко К. В. Індекс конкурентоспроможності в туризмі / К. В. Осипенко // Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-правовий простір : матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, м. Маріуполь, 6 груд. 2013 р. – Маріуполь : МДУ, 2013. – С. 246–248.

107. Осипенко К. В. Інтегральні оцінки міжнародної конкурентоспроможності країн як туристичних об'єктів / К. В. Осипенко // Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-правовий простір : матеріали X Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, м. Маріуполь, 5 груд. 2014 р. – Маріуполь : МДУ, 2014. – С. 153–155.

108. Осипенко К. В. Кластеризация, как эффективная форма управления туристической отраслью / К. В. Осипенко // Сучасні технології управління туристичними та готельно-ресторанним бізнесом : матеріали VI всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Маріуполь, 26 верес. 2014 р. – Маріуполь : МДУ, 2014. – С. 102–103.

109. Осипенко К. В. Кластерный подход как инструмент повышения конкурентоспособности туристического региона / К. В. Осипенко // Современный этап евразийской интеграции: биз-

нес-коммуникации, экономические решения, геополитический фактор : сб. науч. ст. из материалов междунар. науч.-практ. конф., г. Санкт-Петербург, 17 мая 2013 г. – Санкт-Петербург : МИЭП, 2013. – С. 138–144.

110. Осипенко К. В. Методика оцінки конкурентних переваг туристичної привабливості регіону / К. В. Осипенко // Формування і реалізація стратегії розвитку туристично – рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за наук. ред. О. В. Булатової. – Маріуполь : МДУ, 2013. – С. 49–62.

111. Осипенко К.В. Механізм функціонування та розвитку світового ринку туристичних послуг / К.В. Осипенко / Економічний вісник університету: зб. наук. пр. учених та аспірантів. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ун-т імені Григорія Сковороди», 2013. – С. 413-418.

112. Осипенко К. В. Оцінка міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу / К. В. Осипенко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Економіка / за заг. ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь, 2014. – Вип. 8. – С. 188–199.

113. Осипенко К. В. Пріоритетні напрями розвитку світового ринку туристичних послуг / К. В. Осипенко // Вісник Донецького національного університету. Серія : Економіка і право. – Донецьк, 2013. – № 2. – С. 182–186.

114. Осипенко К. В. Розвиток регіональних ринків туристичних послуг / К. В. Осипенко // Сучасні технології управління туристичними та готельно-ресторанним бізнесом : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Маріуполь, 28 верес. 2012 р. – Маріуполь : МДУ, 2012. – С. 131–133.

115. Осипенко К. В. Розвиток туризму в Україні / К. В. Осипенко // Сучасний розвиток державотворення та правотворення: проблеми теорії та практики : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених, м. Маріуполь, 14 берез. 2014 р. – Маріуполь : МДУ, 2014. – С. 408–409.

116. Осипенко К. В. Сутність та соціально-економічне значення міжнародного туризму / К. В. Осипенко // Интеграционные приоритеты Украины в современном геоэкономическом пространстве : материалы науч.-практ. конф., 28–29 сент. 2012 р. – Симферополь, 2012. – С. 78–81.

117. Осипенко К. В. Тенденції розвитку світового ринку туристичних послуг в умовах посилення глобалізаційних процесів [Елект-

ронний ресурс] / К. В. Осипенко // Економіка. Управління. Інновації : електронне наукове фахове видання Житомирського державного університету імені Івана Франка у галузі економічних наук. – Житомир, 2013. – № 1. – Режим доступу: http://archive.nbuiv.gov.ua/e-journals/eui/2013_1/index.htm.

118. Осипенко К. В. Теоретичні підходи до визначення туристичних регіонів / К. В. Осипенко // Сучасні технології управління туристичними та готельно-ресторанним бізнесом : матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 25 сент. 2015 р. – Маріуполь : МДУ, 2015. – С. 90–92.

119. Осипенко К. В. ТНК на міжнародному туристическом рынке / К. В. Осипенко // Актуальні проблеми науки та освіти : зб. матеріалів XIV підсумкової наук.-практ. конф. викладачів, м. Маріуполь, 10 січ. 2012 р. / за заг. ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь, 2012. – С. 68–70.

120. Осипенко К. В. Транснаціоналізація туристического бізнеса / К. В. Осипенко // Особливості інтеграції України в світовий економічний та політико-правовий простір : матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, м. Маріуполь, 9 груд. 2011 р. – Маріуполь : МДУ, 2011. – С. 25–26.

121. Осипенко К. В. Туризм, как объект международного регулирования / К. В. Осипенко // Сучасний розвиток державотворення та правотворення: проблеми теорії і практики : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених, м. Маріуполь, 16 берез. 2012 р. : у 2 т. / за заг. ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь : МДУ, 2012. – Т. 1. – С. 204–205.

122. Осипенко К. В. Фактори підвищення туристичної привабливості регіону/ К. В. Осипенко // Особливості інтеграції України в світовий економічний та політико – правовий простір : матеріали V?-III Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 7 груд. 2012 р. – Маріуполь : МДУ, 2012. – С. 246–248.

123. Осипенко К. В. Формування конкурентоспроможності національного ринку туристичних послуг / К. В. Осипенко // Трансформація національних моделей економіческого розвитку в условиях глобализации, Киев, 20–22 нояб. 2013 р. – Київ : КНТЕУ, 2013. – С. 242–243.

124. Осипенко К. В. Характеристика підіндексів конкурентоспроможності в галузі подорожей та туризму/ К. В. Осипенко // Актуальні проблеми науки та освіти : матеріали XVI підсумкової

наук.-практ. конф. викладачів м. Маріуполь, 31 січ. 2014 р. / за заг. ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь: МДУ, 2014. – С. 57–59.

125. Павлоцький В. Я. Аналіз залежності рівня конкурентоспроможності туристичних підприємств від контрольованої ними ринкової частки / В. Я. Павлоцький // Экономика и управление. – 2013. – № 5. – С. 24–30.

126. Парфиненко А. Ю. Туристический имидж как источник конкурентоспособности региона / А. Ю. Парфиненко // Актуальные проблемы экономики, менеджмента, маркетинга: материалы междунар. науч.-практ. конф., м. Белгород, 17–19 нояб. 2009 г. : в 2 ч. отв. ред. Г.И. Ткаченко. – Белгород : Изд-во БелГУ, 2009. – Ч. 2. – С. 257–262.

127. Підвисоцький В. Г. Методичні матеріали щодо визначення рейтингової оцінки конкурентоспроможності регіонів / В. Г. Підвисоцький. – Київ : Леста, 2008. – 48 с.

128. Підліснюк В. Основи сталого розвитку : посібник / В. Підліснюк. – Кременчук : Вид. ПП Щербатих О.В., 2008. – 124 с.

129. Показатели достижения целей в области развития, сформулированных в Декларации тысячелетия [Электронный ресурс] // Статистический отдел Организации Объединенных Наций. – Режим доступа: <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Data.aspx>

130. Портер М. Конкуренция / М. Портер. – Москва : Вильямс, 2001. – 495 с.

131. Портер М. Конкурентное преимущество: как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость : пер. с англ. / М. Портер. – Москва : Альпина : Бизнес Букс, 2005. – 714 с.

132. Портер М. Стратегія конкуренції / М. Портер ; пер. з англ. А. Олійник, Р. Сільського. – Київ : Основи, 2008. – 390 с.

133. Похильченко О. А. Концепція кластера у формуванні потенціалу конкурентоздатності деревообробних підприємств : дис. ... канд. екон. наук: спец.08.00.04 / Похильченко Олена Анатоліївна ; Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород, 2011. – 314 с.

134. Пухальський В. В. Аналіз конкурентоспроможності України в сфері міжнародного туристичного бізнесу / В. В. Пухальський, Р. М. Гончарська // Вісн. Хмельниц. нац. ун-ту. Серія : Екон. науки. – 2009. – № 5, т. 2. – С. 226–230.

135. Развитие кластеров: сущность, актуальные подходы, зарубежный опыт / авт.-сост. С. Ф. Пятинкин, Т. П. Быкова. – Минск : Тесей, 2008. – 72 с.

136. Развитие российских регионов: новые теоретические и методологические подходы / Ин-т проблем региональной экономики РАН; отв. ред. Е. Б. Костяновская. – Санкт-Петербург : Наука, 2006. – 618 с.
137. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку : монографія / В. Г. Герасименко, С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов та ін.; за заг. ред. В. Г. Герасименка. – Одеса : Астропринт, 2013. – 304 с.
138. Розвиток туристичного бізнесу в регіоні : монографія / за ред. І. М. Школи. – Чернівці : Книги ХХІ ст., 2007. – 291 с.
139. Руденко В. П. Географическое разнообразие природно-ресурсного потенциала регионов Украины : монография / Руденко В. П. – Красноярск : КГТЭИ, 2007. – 168 с.
140. Руднев В. А. Менеджмент / В. А. Руднев, С. О. Гуткевич. – Київ : Центр учбової літ., 2011. – 312 с.
141. Рябцев А. А. Туристские услуги как системообразующий фактор развития дестинаций : автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 Экономика и управление народным хозяйством (рекреация и туризм) / Рябцев Александр Александрович ; Соч. гос. ун-т. – Сочи, 2012. – 26 с.
142. Саак А. Менеджмент в социально-культурном сервисе и туризме / А. Э. Саак, Ю. А. Пшеничных – С.-Пб.: Изд-во «Питер», 2006 – 512 с.
143. Савельев Ю. В. Управление конкурентоспособностью региона: от теории к практике / Ю. В. Савельев ; Ин-т экономики КарНЦ РАН. – Петрозаводск : КарНЦ РАН, 2010. – 516 с.
144. Самко О.О. Стратегічні імперативи нарощування та активізації використання туристичного потенціалу регіону : дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.02 Развитие продуктивных сил і регіональна економіка / Самко Олеся Олександрівна ; Донецький національний університет. – Донецьк, 2012. – 192 арк.
145. Семенов В. Ф. Державне регулювання та управління регіональним розвитком туризму / В. Ф. Семенов // Экономика и управления. – 2010. – № 1. – С. 40–44.
146. Семенов В. Ф. Дослідження потенціалу туристичних територій для оцінки привабливості регіонального ринку туристичних послуг / В. Ф. Семенов, О. В. Басюк // Менеджмент підприємств підприємської діяльності : матеріали ХІІ науково-практ. конф. студен-

тов, аспирантов и докторантов. – Симферополь : ДИАПИ, 2014. – С. 255–256.

147. Семенов В. Ф. Методи оцінювання конкурентоспроможності туристичного підприємства / В. Ф. Семенов, М. В. Жигаліна // Науковий вісник. – Одеса, 2010. – № 14 (115). – С. 75–85.

148. Семенов В. Ф. Сервісне управління підприємствами курортно-рекреаційної сфери в умовах конкуренції / В. Ф. Семенов // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. пр. / голов. ред. М. І. Зверяков; Одеський нац. екон. ун-т. – Одеса, 2014. – Вип. 3 (54). – С. 158–163.

149. Семенов Г. А. Створення кластерних об'єднань в умовах нової економіки : монографія / С. А. Семенов, О. С. Богма. – Запоріжжя : КПУ, 2008. – 244 с.

150. Сидоренко І. О. Конкурентоспроможність туристичних підприємств в Україні / І. О. Сидоренко // Економіка. Управління. Інновації. – 2012. – № 1.

151. Скотт Дж. У. Стимулирование кооперации: могут ли евро-регионы стать мостами коммуникации? [Электронный ресурс] / Дж. У. Скотт. – Режим доступа: http://www.indepsocres.spb.ru/scott_r.htm

152. Смаль І. В. Особливості і проблеми розвитку міжнародного туризму у контексті глобалізаційних процесів / І. В. Смаль // Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. – 2008. – Вип. 24. – С. 327–335.

153. Солонінко К. С. Міжнародна економіка : навч. посібник / К. С. Солонінко. – Київ : Кондор, 2008. – 380 с.

154. Стерлигова А. Н. Уровни интеграции управления организацией / А. Н. Стерлигова // Прикладная логистика. – 2005. – № 11. – С. 42–54.

155. Стратегічне управління конкурентоспроможністю: епістологічні підходи та практична проблематика : монографія / В. П. Мікловда, І. Г. Брітченко, Н. Ю. Кубіній та ін. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 307 с.

156. Стратегічне управління національним економічним розвитком : монографія : у 2 т. / за заг. ред. О. В. Кендюхова. – Донецьк : ДонНТУ, 2013. – Т. 2. – 392 с.

157. Страчкова Н. В. Этапы и механизм оценки конкурентоспособности региональных рынков рекреационных услуг / Н. В. Страчкова // Культура народов Причерноморья. – 2003. – №45. – С. 79–84.

158. Тарасова О. О. Інтегральні оцінки визначення конкурентоспроможності регіону / О. О. Тарасова // Прометей : регіон. зб. наук. пр. з економіки / Донец. економіко-гуманітар. ін-т МОН України ; Ін-т економіко-правових дослідж. НАН України. – Донецьк, 2006. – Вип. 3. – С. 52–55.

159. Теоретичні основи конкурентної стратегії підприємства : монографія / за заг. ред. проф. Іванова Ю. Б., проф. Тищенко О. М. – Харків : ВД «Інжек», 2006. – 384 с.

160. Теоретичні та прикладні аспекти рекреаційного природокористування в Україні : монографія / К. Кілінська, В. Руденко, Н. Аніпко та ін. – Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, 2010. – 250 с.

161. Ткаченко Т. І. Конкурентоспроможність в туризмі як провідний напрям сталого розвитку / Т. І. Ткаченко // Науково-інформаційний вісник Академії наук вищої освіти України. – 2012. – № 2(79). – С. 96–104.

162. Ткаченко Т. І. Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія / Т. І. Ткаченко. – Київ : Київ. нац. торговельно-економ. ун-т, 2009. – 463 с.

163. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа : пер. с англ. / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд. – 12-е изд. – Москва : Вильямс, 2008. – 928 с.

164. Туризм в системі пріоритетів регіонального розвитку : монографія / за ред. проф. В. В. Александрова. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – 268с.

165. Туризм: реалії та перспективи сталого розвитку : матеріали доп. Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 23–24 жовт. 2014 р.) / гол. редкол. С. В. Мельниченко. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 418 с.

166. Туризм як національний пріоритет : кол. монографія / за ред. І. М. Писаревського. – Харків : ХНАМГ, 2010. – 284 с.

167. Туристські дестинації (теорія управління, бренд) : монографія / Т. І. Ткаченко, С. В. Мельниченко, М. Г. Бойко та ін. ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. – 347 с.

168. Удачина М. Конкурентоспособность: География роста [Электронный ресурс] / М. Удачина // Ведомости. – 2008. – № 195 (2217). – Режим доступа: <http://www.vedomosti.ru>

169. Уильямсон О. И. Экономические институты капитализма: фирмы, рынки, «отношенческая контрактация» / О. И. Уильямсон. – Санкт-Петербург : Лениздат, 1996. – 702 с.
170. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку : монографія : у 2 т. / Д. Лук'яненко, Л. Антонюк, А. Поручник та ін. – Київ : КНЕУ, 2006. – Т. 1. – 816 с. ; Т. 2. – 592 с.
171. Ушаков Д.С. Прикладной туроперейтинг / Д. С. Ушаков. – Москва; Ростов на Дону : МарТ, 2004. – 416 с.
172. Фатхутдинов Р. А. Стратегическая конкурентоспособность : учебник / Р. А. Фатхутдинов. – Москва : Экономика, 2005. – 504 с.
173. Філіпенко А. Міжнародні економічні відносини: теорія / А.С. Філіпенко. – К.: Либідь, 2008 – 408 с.
174. Формирование конкурентоспособности в контексте регионального развития : монография / под ред. Б. В. Буркинського ; Ин-т проблем рынка и экономико-экологических исслед. НАН Украины. – Одесса, 2009. – 334 с.
175. Хамідова О. М. Мотивація туристичних підприємств Криму до інтеграційних процесів [Електронний ресурс] / О. М. Хамідова, К. В. Захарова // Бізнесінформ. – 2011. – № 7(1). – С. 80–83. – Режим доступу: http://business-inform.net/pdf/2011/7_1/80_83.pdf
176. Шевченко Л. Конкурентное управление. / Шевченко Л.С. – Х.: Спада, 2004. – 520 с.
177. Шинкаренко В. Г. Система управления конкурентоспособностью предприятия / Шинкаренко В. Г., Бондаренко А. С. // Вісник ХДЕУ, 2001, № 4 (20). – С. 41-44.
178. Шохзода С. Некоторые теоретические подходы к определению региона и региональных макропроцессов взаимодействия (регионализация, регионализм) [Электронный ресурс] / С. Шохзода. – Режим доступа: <http://www.centralasia.narod.ru/articles/12.pdf>
179. Atmosphere and climate change [Electronic resource] // Statistical Yearbook for Asia and the Pacific 2013. – Mode of access: <http://www.unescap.org/sites/default/files/F.1-Atmosphere-and-climate-change.pdf>
180. Brown L. Building a sustainable society / L. Brown. – W W Norton & Co Inc, 1982. – 448 p.

181. Bunkart A. J. The Management of Tourism: a Selection of Readings / compiled and ed. by A. J. Burkart, S. Medlik. – London : Heinemann, 1981. – 237 p.

182. Committed to connecting the world. Режим доступа: <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx>

183. Department of Statistics Malaysia [Electronic resource] : official site. – Mode of access: https://www.statistics.gov.my/index.php?r=column/ctwoByCat&parent_id=108&menu_id=b0pIV1E3RW40VWRTUkZocEhyZ1pLUT09.

184. EEA greenhouse gas - data viewer. Climate change [Electronic resource] // European Environment Agency (EEA) : official site. – Mode of access: <http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/data-viewers/greenhouse-gases-viewer>.

185. Eurostat. European statistics [Electronic resource] : official site. – Mode of access: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Industry_and_services.

186. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) [Electronic resource] : official site. – Mode of access: <http://www.fao.org/nr/water/aquastat/catalogues/index.stm>.

187. GHG (CO₂, CH₄, N₂O, F-gases) emission time series 1990–2012 per region/country [Electronic resource] // Joint Research Centre. EDGAR – Emissions Database for Global Atmospheric Research – Mode of access: <http://edgar.jrc.ec.europa.eu/overview.php?v=GHGts1990-2010>.

188. Gunnarsson M. Regionalism and security – two concepts in the wind of change / M. Gunnarsson // Nuclear Risks, Environmental, and Development Co-operation in the North of Europe: Proceedings from the Conference in Apatity, June 19–23, 1999. – Centre for Regional Science, Univ. (CERUM), 2000 – ULR://http://www.umu.se/cerum/publikationer/pdfs/NSB_1_00_6_1.pdf

189. Harris D. Country Classifications for a Changing World / D. Harris, M. Moore, H. Schmitz. – Bonn : Brighton, 2009. – 48 p.

190. Hawksworth J. World in 2050 How big will the major emerging market economies get and how can the OECD compete? [Electronic resource] / J. Hawksworth. – Mode of access: <http://www.slideshare.net/velimirpradov/the-world-in-2050-27099334>

191. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) [Electronic resource] : official site. – Mode of access:

http://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_and_data_reports.shtml#1.

192. International Labour Organization (ILO). Department of Statistics [Electronic resource]: official site. – Mode of access: <http://www.ilo.org/stat/lang--en/index.htm>.

193. International organisations and communities [Electronic resource] // Statistiks Finland: official site. – Mode of access: http://www.stat.fi/tup/tilvir/julkaisijat_kansainvaliset_en.html.

194. Internationell statistik [Electronic resource] // Statistiska centralbyran. Statistics Sweden: official site. – Mode of access: http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Internationell-statistik.

195. International Trade Statistics 2013 [Electronic resource] // World Trade Organization (WTO): official site. – Mode of access: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2013_e/its13_toc_e.htm.

196. Key Transport and Greenhouse Gas Indicators by Country [Electronic resource] // International Transport Forum: official site. – Mode of access: <http://internationaltransportforum.org/statistics/CO2/index.html>.

197. Krugman P. R. International Economics: Theory and Policy / P. R. Krugman, Maurice Obstfeld. – New York: Hurper Collins College Publishers, 1992. – 795 p.

198. McIntosh R. Tourism: principles, practices, philosophies / Robert W. McIntosh, Charles R. Goeldner, J.R.Brent Ritchie. – New York: John Wiley & Sons, 1995. – 648 p.

199. Monitoring CO2 emissions from new passenger cars in the EU: summary of data for 2013. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.eea.europa.eu/publications/monitoring-co2-emissions-from-new-1>.

200. MRTD Report Media Kit [Electronic resource] // International Civil Aviation Organization (ICAO): official site. – Mode of access: <http://www.icao.int/publications/Pages/MRTD-Report.aspx?year=2013>.

201. National Office of Statistics: Algeria [Electronic resource]: official site. – Mode of access: <http://www.ons.dz/index-en.php>.

202. National statistical institutes in Africa [Electronic resource]: official site. – Mode of access: http://www.stat.fi/tup/tilvir/julkaisijat_afrikka_tilastovirastot_en.html.

203. OECD Tourism Trends and Policies 2012. – OECD, 2012. – 426 p.

204. Osipenko K. V. Evaluation of regional structure of the world market of tourist services / K. V. Osipenko // Экономика Региона. – 2014. – № 4. – С. 208–214.
205. Queensland Government [Electronic resource] : official site. – Mode of access: <http://www.qgso.qld.gov.au/products/tables/index.php>.
206. Philippine Statistics Authority – National Statistical Coordination Board [Electronic resource] : official site. – Mode of access: http://www.nscb.gov.ph/secstat/d_labor.asp.
207. Russet B. International relations and international system / B. Russet. – Chicago : Rand McNally, 1967.
208. Singapore Department of Statistics (DOS) [Electronic resource] : official site. – Mode of access: <http://www.singstat.gov.sg/statistics/browse-by-theme/tourism>.
209. Statistical Yearbook for Asia and the Pacific 2013 [Electronic resource] // United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP) : official site. – Mode of access: <http://www.unescap.org/resources/statistical-yearbook-asia-and-pacific-2013>.
210. The ASEAN Travel & Tourism Competitiveness Report 2012 [Electronic resource] // World Economic Forum. – Mode of access: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_ASEAN_Report_2012.pdf
211. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2013 [Electronic resource] // World Economic Forum. – Mode of access: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TT_Competitiveness_Report_2013.pdf
212. UK – United Kingdom [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.visitengland.com/uk-united-kingdom>.
213. UNECE Statistical Database [Electronic resource] // United Nations Economic Commission for Europe.: official site. – Mode of access: http://w3.unece.org/PXWeb2015/pxweb/en/STAT/STAT__40-TRTRANS__09-TRINFRA.
214. United Nations Economic Commission for Europe [Electronic resource] : official site. – Mode of access: Режим доступа: <http://w3.unece.org/PXWeb/en/>.
215. United Nations Conference on Trade and Development. Unctadstat [Electronic resource] : official site – Mode of access: <http://unctadstat.unctad.org/EN/>.
216. U.S.: Travel and Tourism Statistics (Inbound) [Electronic resource] // Office of Travel and Tourism Industries (OTTI) : official site. –

Mode of access:
http://travel.trade.gov/outreachpages/inbound.general_information.inbound_overview.html.

217. World Economic Forum [Electronic resource] : official site – Mode of access: <http://www.weforum.org/>.

218. World Tourism [Electronic resource] : official site – Mode of access: <http://www.world-tourism.org>.

Додаток А
Таблиця А.1

Система одиничних параметрів для розрахунку інтегрального показника міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів (2008 рік)

РЕГІОН	Європейський регіон				КРАЇНА		Якість довкілля	Матеріально-технічна база туризму	Сконцентрованість культурно-історичних пам'яток та розважальних закладів	Інформаційно-комунікаційні технології	Стан криміногенної ситуації	Транспортна доступність	Загальний імідж регіону
	1	2	3	4	5	6							
	Великобританія	Німеччина	Франція	Італія	44187	4187	4187	4187	4187	4187	4187	4187	4187
	7,47	6,00	5,50	8,53	541177	541177	541177	541177	541177	541177	541177	541177	541177
	59832	62300	82110	60540	140263	28667	53179	86838	2910852	2910852	2910852	2910852	2910852
	4649050	5769307	3270770	2910852	Кількість ліжок-місць у відпочинку у країні, тис.	Кількість закладів відпочинку у країні, тис.	Кількість ліжок-місць у закладах відпочинку, тис.	Кількість зайнятих у туризмі, тис.	1699	1368	1802	1998	57
	326	1271	1998	57	Ресторани, кафе, один.	Розважальні комплекси, один.	Розважальні комплекси, один.	Показник фіксованого телефонного зв'язку, тис.	34191893	50300000	34191893	50300000	34191893
	2203900	35100000	50300000	34191893	Показник фіксованого телефонного зв'язку, тис. ліній	Показник мобільного телефонного зв'язку, тис. ліній	Фіксована широкосмутова підписка, кількість підписників	Кількість Інтернет користувачів, млн.	80130	49913	80130	49913	80130
	64335	106633	106633	106633	Ларіок, кількість зареєстрованих злочинів	Крадіжка, кількість зареєстрованих злочинів	Крадіжка зі зломом, кількість зареєстрованих злочинів	Крадіжка, кількість зареєстрованих злочинів	150761	166250	108284	284431	284431
	325	2074	1857	2035	Викрадення людей, кількість зареєстрованих злочинів	Викрадення людей, кількість зареєстрованих злочинів	Викрадення людей, кількість зареєстрованих злочинів	Викрадення людей, кількість зареєстрованих злочинів	325	2074	1857	2035	2035
	79	56,45	198	68,98	Густота залізничних колій на 1000 км ²	Густота залізничних колій на 1000 км ²	Густота залізничних колій на 1000 км ²	Густота залізничних колій на 1000 км ²	1545,21	1679,31	1683,2	1103,43	2,07
	1,78	0,86	1,48	2,07	Шлях на 1000 км ²	Шлях на 1000 км ²	Шлях на 1000 км ²	Шлях на 1000 км ²	36370	41940	42470	45990	45990
	36370	41940	42470	45990	населення, дол. США у еквіваленті	населення, дол. США у еквіваленті	населення, дол. США у еквіваленті	населення, дол. США у еквіваленті	38651,1	48512	41653,1	49673,1	49673,1
	65791	187937	518499	419273	Наличність зареєстрованих злочинів	Наличність зареєстрованих злочинів	Наличність зареєстрованих злочинів	Наличність зареєстрованих злочинів	6,7	7,4	7,5	5,4	5,4

Продовження таблиці А.1

Американський регіон		Азійсько-Тихоокеанський регіон									
США	21	26183	213221	41679	412387	75944	7035444	323459	329286	Іспанія	5
18,55	3,84	7,75	4,10	1,80	0,80	5,30	7,03	7,29	398876	Україна	9
7021569	35986	333786	3,266	1,146	422	10060,18	436781	398876	398876		
304094	66185	27302	16748	1134245	1322735	1342733	46461	45556	39002		
74214	65142	31980	451	9739	2246	46532	4941	39002	3159053		
3215834	49453	1127920	6543	34231	14048	2186128	518521	3159053	20,258		
143284	4137,6	1677,60	16900	2543	1005	36,347	289,3	20,258	639		
496	99	72	29	95	47	145	596	639	426		
76	38	12	11	23	7	15	85	426	132		
132	87	30	26	80	22	20	41	445	162763000		
73943	4514000	1876000	3037807	4076140	340359000	13176871	20576070	162763000	2613000000		
61837	27713000	6414800	1405782	68117167	641245000	55681476	49623339	2613000000	75707000		
20727	1318500	1023800	981562	1045716	82879000	1600000	9054204	75707000	231000000		
1610000	16903000	3370000	30000000	5618000	298000000	10354000	25240000	231000000	443563		
711	15409	929	9742	6584	4278	36927	474689	443563	6586206		
57452	34317	18360	23518	8273	716462	110954	145329	6586206	1567700		
65314	24465	836	0	0	91082	27870	93920	1567700	4732		
16	100	0	621	46	155	279	237	4732	27		
4,32	3,21	0	2,8	3,1	7,24	38,56	43,71	27	578,65		
287,1	261,43	4593	193,4	673,3	342,12	245,21	1265,32	578,65	1,57		
0,2	4,11	0,03	0,05	0,08	0,05	0,7	0,3	1,57	49350		
3750	7500	63183	7228	5115	3050	3220	31580	49350	233801		
52431	16880,9	2938,7	16641	58176	1001345	34123,3	38613	233801	843683		
18804	4246	441	33330	354	305465	4984	72803	843683	5,9		
1,2	3,3	4	8,4	7,3	4,4	6,4	11,5	5,9			

Продовження таблиці А.1

Регіон Близького Сходу		Африканський регіон																									
12	02	ОАЕ	158935	25,61	181396	6799	14352	487163	360,2	46	12	43	1595991	9357735	557577	2 922 000	427	18973	3981	78	0	44,32	0,49	41630	2997,12	706	4
		Саудівська Аравія	418240	15,98	446765	26366	2318	212345	3617,9	26	13	39	410000	3600000	1048098	11 414 000	108	85	864	25	0,51	91,43	0,1	18640	17001,7	76	5,1
	61	Єгипет	196797	2,51	269705	75492	2761	267000	5158	120	15	36	11852539	41286662	769744	2 800 000	747	55420	7272	47	58,12	61,32	0,09	1960	52237,6	120	8,7
	81	Туніс	25013	2,44	35123	10391	1621	238000	1231,3	36	8	8	1239074	8602164	227303	2 800 000	3401	11012	2483	73	12,78	111,34	0,2	3890	6541,9	11479	12,4
	11	Алжир	114619	3,33	159994	35725	1146	85000	1614,8	21	13	5	3069140	27031472	485000	4 100 000	20052	52103	906	205	1,23	41,9	0,06	4090	25008,6	40398	11,3
	91	Марокко	49934	1,59	72345	30955	965	153000	1620,5	24	4	6	2991158	22815694	483867	1030000	23269	79947	7466	217	4,34	111,3	0,13	2570	21682	30934	9,6
	51	Канада	544975	16,35	730916	33318	5782	561735	4961,3	98	27	9	1825000	22092500	9842303	25086000	32372	569714	124531	4732	3,01	76,54	0,14	44650	27012,2	58419	6,1
	11	Мексика	471444	4,26	749349	111299	885	88431	9075,8	51	19	15	20491430	75303469	7426717	23 260 000	656877	105398	101931	907	6,32	166,54	0,93	9360	76342,1	250932	3,5

Таблиця А.2

Система одиничних параметрів для розрахунку інтегрального показника міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів (2009 рік)

РЕГІОН	КРАЇНА	Якість довкілля				Матеріально-технічна база туризму			Сконцентрованість культурно-історичних пам'яток та розважальних закладів			Інформаційно-комунікаційні технології				Стан криміногенної ситуації				Транспортна доступність			Загальний імідж регіону				
		Викиди CO ₂ , тис.т	Викиди двоокису вуглецю CO ₂ на душу населення, метричні тони CO ₂	Викиди парникового газу CO ₂ , тис. тон	Прийміт чисельності населення, тис. осіб	Кількість закладів відпочинку у країні, тис.	Кількість ліжок-місць у закладах відпочинку, тис.	Кількість зайнятих у туризмі, тис.	Історико-культурні пам'ятки, один.	Ресторани, кафе, один.	Розважальні комплекси, один.	Локальні фіксованого телефонного зв'язку, тис. кордистів	Інтернет-користувачів, млн.	І робіт, кількість зареєстрованих злочинів	Криминологічна ситуація, кількість зареєстрованих злочинів	Кількість зареєстрованих злочинів	Кількість зареєстрованих злочинів	Кількість зареєстрованих злочинів	Кількість зареєстрованих злочинів	Густина залізничних колій на 1000 км ²	Кількість автомобільних доріг на 1000 км ²	Кількість аеропортів, штук на 1000 км ²	Доходи на душу населення, дол. США у поточних цінах	Кількість економічно активної населення, тис. осіб	Кількість зареєстрованих злочинів	Півень безробіття, %	
Європейський регіон	1	Великобританія	475108	7,7062	580382	60927	96086	3224981	28,923	301	57	99	33506000	76481053	17858923	49345000	75105	1414501	268606	1860	68,21	1321,12	2,07	41130	50127,8	399869	7,8
	2	Німеччина	732249	8,8859	911308	81902	53959	3231019	38,471	1802	1971	3100	5370000	1050000	2489180	6234500	49317	1881343	113800	1810	198	1798,13	1,51	42550	42564,1	519010	7,7
	3	Франція	356924	5,7158	512003	62615	28851	5865238	25,634	1368	1254	278	40934000	57918000	19852000	43567000	112765	753523	179408	2085	55,12	1786,12	0,86	42390	49717	193405	9,1
	4	Італія	401592	6,6656	490780	60483	145358	4598682	23,025	1667	298	1076	22642679	90032886	12082148	26678000	50732	938916	150843	349	80	1598,12	1,89	36230	39406,1	65611	7,8

Продовження таблиці А.2

Азійсько-Тихоокеанський регіон							
2	Тайланд	276587	203882	42312	453106	74785	7692211
1	Малайзія	4,0257	7,2947	5	1,9	0,9	5,7623
1	Сінгапур	362289	356190	2,275	1,198	432	10607,78
0	Японія	66277	66277	18451	1165272	1264765	1351248
1	Сінгапур	67341	32816	451	9739	2326	46782
5	Іспанія	5421354	134176 ⁴	6543	34231	14415	2871657
4	США	4352,2	1759,5	3200	2543	1012	37,387
9	Україна	99	72	29	95	50	145
8	Філіппіни	38	12	11	23	9	15
7	Китай	87	30	26	89	25	20
6	Японія	7204936	452400 ⁰	1930900	34809627	4100000	313732000
5	США	65952313	301440 ⁰⁰	6884800	163676961	75586646	747214000
4	США	2624278	154170 ⁰	1170800	1863821	1722407	103978000
3	США	16789000	158900 ⁰⁰	3 410 200	34200100	10543355	341789600
2	США	579	21419	713	10933	45063	4512
1	США	50412	37128	18998	25356	101442	653399
0	США	63412	27313	942	0	0	81436
9	США	5	96	0	485	35	156
8	США	6,54	4,54	0	3	3	8
7	США	340,32	278,32	4679	221,1	714,9	388,32
6	США	0,2	4,11	0,03	0,05	0,08	0,05
5	США	3860	7590	61399	7513	5184	3610
4	США	52816,8	17980 ⁹	2938,7	169328,2	59216	1087910
3	США	18359	5716	406	35641	542	315731
2	США	1,5	3,7	4,4	7,9	7,5	4,4
1	США	18,1	8,8	4,4	18,1	8,8	4,4

Продовження таблиці А.2

Періон Близького Сходу		Африканський періон				Американський періон			
21	ОАЕ	431027	197871	24807	124586	49541	513937	446237	531184
20	Саудівська Аравія	16,0776	2,4822	2,3933	3,5647	1,566	15,2615	3,9831	17,2638
19	193743	67123	268078	36176	166406	71598	708786	689030	6566198
18	7718	26796	76775	10511	36383	31277	33727	112853	306772
17	15342	2781	2971	1789	1151	1021	6723	993	75623
16	521634	254176	301000	240000	86383	165000	761432	94362	3925159
15	365,1	3649,7	5254,5	1123,3	1633,1	1612,5	5054,9	10657,9	137100
14	46	26	115	36	21	24	98	51	496
13	12	13	15	8	14	4	27	19	67
12	43	35	34	8	5	6	9	15	122
11	1580148	4171000	10312559	1278548	2576165	3516281	18708000	19505573	152873000
10	10671878	44864355	55352233	9797026	32729824	25310761	23811900	83193574	274283000
9	687713	1342838	1045792	372818	818000	475767	9980000	9283529	78349000
8	3013560	8900600	14879000	3400000	4300000	11786000	25998000	25765900	236785000
7	557	67	732	2938	19139	25935	32463	680566	408742
6	17645	70	40811	11972	52914	78397	574950	132345	6338095
5	3613	808	7982	2638	945	8001	123328	105455	1599000
4	76	24	70	95	207	307	4791	1162	4574
3	0	0,59	59,12	12,89	1,45	4,99	3	7,32	27
2	47,32	99,32	63,32	114,32	43,32	118,43	98,43	176,32	604,32
1	0,49	0,1	0,09	0,2	0,06	0,13	0,14	0,93	1,57
	36160	18350	2270	4130	4160	2800	43060	8530	48040
	3123,12	17259,7	52757,6	7931,9	25452,6	22682	27298,2	78798	235801
	657	56	134	14189	42298	31106	57002	244623	812514
	4,0	5,4	9,4	13,3	10,2	9,1	8,3	5,2	9,3

Таблиця А.3

Система одиничних параметрів для розрахунку інтегрального показника міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів (2010 рік)

РЕГІОН	Європейський регіон		Україна	1	2	3
	Великобританія	Німеччина				
Якість довкілля	Викиди CO ₂ , тис.т	493505	745384	593505	745384	361273
	Викиди двоокису вуглецю CO ₂ на душу населення, метричні тони CO ₂	7,9552	9,0566	7,9552	9,0566	5,7539
	Викиди парникового газу CO ₂ , тис. тон	597779	943518	597779	943518	519889
	Пріорит чисельності населення, тис. осіб	61344	81777	61344	81777	62918
Матеріально-технічна база туризму	Кількість закладів відпочинку у країні, тис.	95789	53532	95789	53532	28586
	Кількість ліжок -місце у закладах відпочинку, тис.	3211623	3286962	3211623	3286962	5020463
	Кількість зайнятих у туризмі, тис.	28,942	38,738	28,942	38,738	25,673
Сконцентрованоість культурно-історичних пам'яток та розважальних закладів	Історико-культурні пам'ятки, один.	301	1802	301	1802	1368
	Ресторани, кафе, один.	59	1998	59	1998	1287
	Розважальні комплекси, один.	102	3167	102	3167	298
	Показник фіксованого телефонного зв'язку, тис. користув.	33 409 000	52 900 000	33 409 000	52 900 000	40 622 000
Інформаційно-комунікаційні технології	Показник мобільного-стільникового телефонного зв'язку, тис. кор.	76 729 827	88 400 000	76 729 827	88 400 000	57 785 000
	Фіксована широкопasmової підписка, кількість підписчиків	19 133 508	26 089 800	19 133 508	26 089 800	21 337 000
	Кількість інтернет користувачів, млн.	50 078 600	64 978 908	50 078 600	64 978 908	44 567 456
	Стан криміногенної ситуації	І рабів, кількість зареєстрованих злочинів	76 189	48 166	76 189	48 166
Крадіжка, кількість зареєстрованих злочинів		1 422 133	1 833 293	1 422 133	1 833 293	764 864
Крадіжка зі з'явом, кількість зареєстрованих злочинів		258 165	121 347	258 165	121 347	186 524
Викрадення людей, кількість зареєстрованих злочинів		1 717	1 699	1 717	1 699	2 092
Транспортна доступність	Густина заправничих колої на 1000 км ²	67,54	106	67,54	106	54,45
	Щільність автомобільних доріг на 1000 км ²	1619,1	1805,16	1619,1	1805,16	1870,36
	Щільність аеропортів, шук на 1000 км ²	2,07	1,54	2,07	1,54	0,86
Загальний імідж регіону	Доходи на душу населення, дол. США у поточних цінах	38440	43400	38440	43400	42390
	Кількість економічно активного населення, тис. осіб	50508,5	43781,5	50508,5	43781,5	49976,5
	Напади на людину, кількість зареєстрованих злочинів	367055	515853	367055	515853	192906
	Рівень безробіття, %	7,8	7,1	7,8	7,1	9,3

Продовження таблиці А.3

Азієцько-Тихоокеанський регіон							
11	Малайзія	216804	7,6337	330165	28276	32537	1153754
10	Сінгапур	42749	2,7	3,296	18451	451	6543
6	Індонезія	451480	1,8	1,241	1203423	9739	34231
8	Філіппіни	88558	0,9	459	1294716	2366	15141
7	Китай	8286892	6,1781	11181,76	1359821	45341	2316458
9	Україна	304805	6,7066	39672	46 050	5675	521469
5	Іспанія	269675	5,8527	348641	46071	41953	3301576
4	Італія	406307	6,7102	500314	60483	150315	4698852
216804	7,6337	330165	2,7	3,296	18451	451	6543
42749	2,7	3,296	1,241	1203423	9739	34231	15141
88558	0,9	459	11181,76	1359821	45341	2316458	2316458
8286892	6,1781	11181,76	39672	46 050	5675	521469	521469
304805	6,7066	39672	348641	46071	41953	3301576	3301576
269675	5,8527	348641	500314	60483	150315	4698852	4698852
406307	6,7102	500314	28276	32537	1153754	1849,8	1849,8
42749	2,7	3,296	29	72	1849,8	2543	2543
88558	0,9	459	9	72	1849,8	1012	1012
8286892	6,1781	11181,76	145	72	1849,8	38,345	38,345
304805	6,7066	39672	596	72	1849,8	254,7	254,7
269675	5,8527	348641	639	72	1849,8	18,456	18,456
406307	6,7102	500314	1699	72	1849,8	430	430
42749	2,7	3,296	30	12	1849,8	30	30
88558	0,9	459	25	12	1849,8	96	96
8286892	6,1781	11181,76	294 383 000	12	1849,8	20	20
304805	6,7066	39672	12 941 346	12	1849,8	41	41
269675	5,8527	348641	20 181 424	12	1849,8	553	553
406307	6,7102	500314	22 536 367	12	1849,8	1112	1112
42749	2,7	3,296	40 931 063	12	1849,8	40 931 063	40 931 063
88558	0,9	459	3 335 398	12	1849,8	3 335 398	3 335 398
8286892	6,1781	11181,76	83 150 138	12	1849,8	83 150 138	83 150 138
304805	6,7066	39672	53 928 830	12	1849,8	53 928 830	53 928 830
269675	5,8527	348641	51 389 417	12	1849,8	51 389 417	51 389 417
406307	6,7102	500314	93 666 088	12	1849,8	93 666 088	93 666 088
42749	2,7	3,296	211 290 235	12	1849,8	211 290 235	211 290 235
88558	0,9	459	83 150 138	12	1849,8	83 150 138	83 150 138
8286892	6,1781	11181,76	859 003 000	12	1849,8	859 003 000	859 003 000
304805	6,7066	39672	53 928 830	12	1849,8	53 928 830	53 928 830
269675	5,8527	348641	51 389 417	12	1849,8	51 389 417	51 389 417
406307	6,7102	500314	93 666 088	12	1849,8	93 666 088	93 666 088
42749	2,7	3,296	7 384 600	12	1849,8	7 384 600	7 384 600
88558	0,9	459	83 150 138	12	1849,8	83 150 138	83 150 138
8286892	6,1781	11181,76	859 003 000	12	1849,8	859 003 000	859 003 000
304805	6,7066	39672	53 928 830	12	1849,8	53 928 830	53 928 830
269675	5,8527	348641	51 389 417	12	1849,8	51 389 417	51 389 417
406307	6,7102	500314	93 666 088	12	1849,8	93 666 088	93 666 088
42749	2,7	3,296	211 290 235	12	1849,8	211 290 235	211 290 235
88558	0,9	459	83 150 138	12	1849,8	83 150 138	83 150 138
8286892	6,1781	11181,76	859 003 000	12	1849,8	859 003 000	859 003 000
304805	6,7066	39672	53 928 830	12	1849,8	53 928 830	53 928 830
269675	5,8527	348641	51 389 417	12	1849,8	51 389 417	51 389 417
406307	6,7102	500314	93 666 088	12	1849,8	93 666 088	93 666 088
42749	2,7	3,296	7 384 600	12	1849,8	7 384 600	7 384 600
88558	0,9	459	83 150 138	12	1849,8	83 150 138	83 150 138
8286892	6,1781	11181,76	859 003 000	12	1849,8	859 003 000	859 003 000
304805	6,7066	39672	53 928 830	12	1849,8	53 928 830	53 928 830
269675	5,8527	348641	51 389 417	12	1849,8	51 389 417	51 389 417
406307	6,7102	500314	93 666 088	12	1849,8	93 666 088	93 666 088
42749	2,7	3,296	211 290 235	12	1849,8	211 290 235	211 290 235
88558	0,9	459	83 150 138	12	1849,8	83 150 138	83 150 138
8286892	6,1781	11181,76	859 003 000	12	1849,8	859 003 000	859 003 000
304805	6,7066	39672	53 928 830	12	1849,8	53 928 830	53 928 830
269675	5,8527	348641	51 389 417	12	1849,8	51 389 417	51 389 417
406307	6,7102	500314	93 666 088	12	1849,8	93 666 088	93 666 088
42749	2,7	3,296	7 384 600	12	1849,8	7 384 600	7 384 600
88558	0,9	459	83 150 138	12	1849,8	83 150 138	83 150 138
8286892	6,1781	11181,76	859 003 000	12	1849,8	859 003 000	859 003 000
304805	6,7066	39672	53 928 830	12	1849,8	53 928 830	53 928 830
269675	5,8527	348641	51 389 417	12	1849,8	51 389 417	51 389 417
406307	6,7102	500314	93 666 088	12	1849,8	93 666 088	93 666 088
42749	2,7	3,296	211 290 235	12	1849,8	211 290 235	211 290 235
88558	0,9	459	83 150 138	12	1849,8	83 150 138	83 150 138
8286892	6,1781	11181,76	859 003 000	12	1849,8	859 003 000	859 003 000
304805	6,7066	39672	53 928 830	12	1849,8	53 928 830	53 928 830
269675	5,8527	348641	51 389 417	12	1849,8	51 389 417	51 389 417
406307	6,7102	500314	93 666 088	12	1849,8	93 666 088	93 666 088
42749	2,7	3,296	7 384 600	12	1849,8	7 384 600	7 384 600
88558	0,9	459	83 150 138	12	1849,8	83 150 138	83 150 138
8286892	6,1781	11181,76	859 003 000	12	1849,8	859 003 000	859 003 000
304805	6,7066	39672	53 928 830	12	1849,8	53 928 830	53 928 830
269675	5,8527	348641	51 389 417	12	1849,8	51 389 417	51 389 417
406307	6,7102	500314	93 666 088	12	1849,8	93 666 088	93 666 088
42749	2,7	3,296	211 290 235	12	1849,8	211 290 235	211 290 235
88558	0,9	459	83 150 138	12	1849,8	83 150 138	83 150 138
8286892	6,1781	11181,76	859 003 000	12	1849,8	859 003 000	859 003 000
304805	6,7066	39672	53 928 830	12	1849,8	53 928 830	53 928 830
269675	5,8527	348641	51 389 417	12	1849,8	51 389 417	51 389 417
406307	6,7102	500314	93 666 088	12	1849,8	93 666 088	93 666 088
42749	2,7	3,296	7 384 600	12	1849,8	7 384 600	7 384 600
88558	0,9	459	83 150 138	12	1849,8	83 150 138	83 150 138
8286892	6,1781	11181,76	859 003 000	12	1849,8	859 003 000	859 003 000
304805	6,7066	39672	53 928 830	12	1849,8	53 928 830	53 928 830
269675	5,8527	348641	51 389 417	12	1849,8	51 389 417	51 389 417
406307	6,7102	500314	93 666 088	12	1849,8	93 666 088	93 666 088
42749	2,7	3,296	211 290 235	12	1849,8	211 290 235	211 290 235
88558	0,9	459	83 150 138	12	1849,8	83 150 138	83 150 138
8286892	6,1781	11181,76	859 003 000	12	1849,8	859 003 000	859 003 000
304805	6,7066	39672	53 928 830	12	1849,8	53 928 830	53 928 830
269675	5,8527	348641	51 389 417	12	1849,8	51 389 417	51 389 417
406307	6,7102	500314	93 666 088	12	1849,8	93 666 088	93 666 088
42749	2,7	3,296	7 384 600	12	1849,8	7 384 600	7 384 600
88558	0,9	459	83 150 138	12	1849,8	83 150 138	83 150 138
8286892	6,1781	11181,76	859 003 000	12	1849,8	859 003 000	859 003 000
304805	6,7066	39672	53 928 830	12	1849,8	53 928 830	53 928 830
269675	5,8527	348641	51 389 417	12	1849,8	51 389 417	51 389 417
406307	6,7102	500314	93 666 088	12	1849,8	93 666 088	93 666 088
42749	2,7	3,296	211 290 235	12	1849,8	211 290 235	211 290 235
88558	0,9	459	83 150 138	12	1849,8	83 150 138	83 150 138
8286892	6,1781	11181,76	859 003 000	12	1849,8	859 003 000	859 003 000
304805	6,7066	39672	53 928 830	12	1849,8	53 928 830	53 928 830
269675	5,8527	348641	51 389 417	12	1849,8	51 389 417	51 389 417
406307	6,7102	500314	93 666 088	12	1849,8	93 666 088	93 666 088
42749	2,7	3,296	7 384 600	12	1849,8	7 384 600	7 384 600
88558	0,9	459	83 150 138	12	1849,8	83 150 138	83 150 138
8286892	6,1781	11181,76	859 003 000	12	1849,8	859 003 000	859 003 000
304805	6,7066	39672	53 928 830	12	1849,8	53 928 830	53 928 830
269675	5,8527	348641	51 389 417	12			

Продовження таблиці А.3

Близько до	Африканський регіон				Американський регіон										
61	Єгипет	81	Туніс	Л1	Алжир	16	Марокко	15	Канада	41	Мексика	13	США	12	Тайланд
204776	25878	123475	50608	299137	443674	5433057	295282	25243	2,4691	3,413	1,5839	14,6733	3,9117	17,5043	4,2719
276154	37724	168845	77624	700849	748252	6790642	413105	78076	10632	37063	31642	34127	114256	309326	66402
2573	1803	1152	1140	6245	899	75124	66856	283000	242000	92377	173000	656215	93124	3231567	5012321
5092,2	1321,4	1662	1643,5	5180,9	10546,3	135805	4567,1	122	36	21	24	98	51	562	102
15	8	14	4	34	19	89	38	36	8	5	6	9	15	140	87
9618	1289585	2922731	3749364	18394000	19918643	149652000	6835146	70661	1114206	32780165	31982279	25825400	91383493	285118000	71726300
1449904	481810	900000	498682	10477886	11100883	82759000	3251851	18967	3500000	4500000	12657000	26098000	30675990	241989000	17564900
694	2843	18490	26935	30478	738138	369089	500	77157	11986	51065	79631	543157	132068	6204601	61663
7468	2318	632	8562	120022	114376	1602100	61241	93	79	177	387	4301	1284	5731	0
62	13	2	5	4,66	9	27	8	64,96	117,55	45,47	129,04	104,39	186,37	675,48	350,9
0,09	0,2	0,06	0,13	0,14	0,93	1,57	0,2	2550	4160	4340	2880	44450	8730	48960	4320
52900,1	8038,2	25921,7	23083	27658,5	82446,9	237830	52989,7	156	14078	41381	30998	55436	230687	781844	16375
9,0	13,0	10,0	9,1	8,0	5,2	9,7	1,0								

Продовження таблиці А.3

20	Саудівська Аравія	464481	16,9222	495426	8442	14758	2312	199418	3764,2	26	15	39	4165750	51564375	1496607	3300100	345	16573	3145	65	0	102,98	0,1	19360	17345,3	51	4,0
21	OAE	167597	22,3115	206825	8442	14758	2312	473915	370,4	46	12	43	1479485	10926019	786818	3300100	345	16573	3145	65	0	48,8	0,49	33860	3231,3	564	4,0

Таблиця А.4

Система одиничних параметрів для розрахунку інтегрального показника міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів (2011 рік)

Європейські регіони	І	Країна	Якість довкілля			Матеріально-технічна база туризму			Сконцентрованість культурно-історичних пам'яток та розважальних закладів			Інформаційно-комунікаційні технології			Стан криміногенної ситуації				Транспортна доступність			Загальний імідж регіону																											
			Викиди двоокису вуглецю CO ₂ на душу населення, метричні тони CO ₂	Викиди парникового газу CO ₂ , тис. тон	Приріст чисельності населення, тис. осіб	Кількість закладів відпочинку у країні, тис.	Кількість ліжко-місць у закладах відпочинку, тис.	Кількість зайнятих у туризмі, тис.	Історико-культурні пам'ятки, один.	Ресторани, кафе, один.	Розважальні комплекси, один.	Показник фіксованого телефонного зв'язку, тис. користувачів	Показник мобільного-стільникового телефонного зв'язку, тис. користувачів	Фіксована широкосмутова підписка, кількість підписників	Кількість інтернет користувачів, млн.	І рабіж, кількість зареєстрованих злочинів	Крадіжка, кількість зареєстрованих злочинів	Крадіжка зі зломом, кількість зареєстрованих злочинів	Викрадення людей, кількість зареєстрованих злочинів	Тусота зацікавлених колій на 1000 км ²	Шляхність автомобільних доріг на 1000 км ²	Шляхність аеропортів, штук на 1000 км ²	Доходи на душу населення, дол. США у поточних цінах	Кількість економічно активного населення, тис. осіб	Напади на людину, кількість зареєстрованих злочинів	Рівень безробіття, %																							
501465	Викиди CO ₂ , тис. т	8,1462	Викиди двоокису вуглецю CO ₂ на душу населення, метричні тони CO ₂	556458	Викиди парникового газу CO ₂ , тис. тон	63285	Приріст чисельності населення, тис. осіб	85678	Кількість закладів відпочинку у країні, тис.	3271761	Кількість ліжко-місць у закладах відпочинку, тис.	29,1	Кількість зайнятих у туризмі, тис.	304	Історико-культурні пам'ятки, один.	61	Ресторани, кафе, один.	107	Розважальні комплекси, один.	33252352	Показник фіксованого телефонного зв'язку, тис. користувачів	77162298	Показник мобільного-стільникового телефонного зв'язку, тис. користувачів	20552901	Фіксована широкосмутова підписка, кількість підписників	51442100	Кількість інтернет користувачів, млн.	74688	І рабіж, кількість зареєстрованих злочинів	1430503	Крадіжка, кількість зареєстрованих злочинів	245312	Крадіжка зі зломом, кількість зареєстрованих злочинів	1516	Викрадення людей, кількість зареєстрованих злочинів	66,56	Тусота зацікавлених колій на 1000 км ²	1801,32	Шляхність автомобільних доріг на 1000 км ²	2,03	Шляхність аеропортів, штук на 1000 км ²	38120	Доходи на душу населення, дол. США у поточних цінах	50790,1	Кількість економічно активного населення, тис. осіб	336997	Напади на людину, кількість зареєстрованих злочинів	7,9	Рівень безробіття, %

Продовження таблиці А.4

Африканський регіон		Американський регіон	
11	Алжир	122517	122517
91	Марокко	51898	51898
15	Канада	487812	487812
14	Мексика	437812	5681963
13	США	5681963	302739
21	Тайланд	302739	423753
11	Малайзія	219529	342453
01	Сінгапур	43055,31	7,8912
3,456		1,5971	13,5612
174569		81342	701791
3763		32059	34484
1184		1204	6451
92737		18400	5012321
1612,5		1689,8	5255,5
21		24	98
16		4	29
5		6	9
3059		3566076	18202000
35615		36553	27387200
980752		588989	10931877
4700		13213	26960000
19103		27451	29790
53202		77531	513011
573		9531	113346
168		453	3780
1,86		5,12	5,76
46,7		135,34	154,23
0,06		0,13	0,14
4460		2940	46860
26650		23564	27876,1
4548		30123	53957
9,9		8,9	7,4
9,9		5,3	9,0
0,7		0,7	0,7
3,1		3,1	3,1
2,9		2,9	2,9

Продовження таблиці А.5

Азійсько-Тихоокеанський регіон		Європейський регіон					
8	7	6	5	4	3	2	1
Філіппіни	Китай	Україна	Іспанія	Італія	Франція	Німеччина	Великобританія
94760,64	10081645	307729	295648	407153	363798	749213	296410
0,95	6,8761	6,8991	5,6712	6,8716	5,7951	9,6419	8,3619
486	14671,67	395274	355381	482518	489317	910537	546345
1294897	1377065	45 530	46147	59540	63519	81932	63705
2399	46123	6041	45740	157228	28480	52776	86597
16145	3416484	583476	3414798	4762601	5013188	3464600	3464423
1342	41,143	239,7	17,282	22,899	25,746	40,08	29,428
57	156	603	657	1749	1407	1815	304
14	22	85	455	343	1315	2044	65
29	22	45	570	1137	449	3239	111
3 493 164	278 153 000	12 182 142	19 574 626	21 655 693	39 674 000	39 674 000	33 197 391
101 978 345	1 112 155 000	59 343 693	50 665 099	97 270 861	62 280 000	92 400 000	78 329 355
2 146 600	175 183 000	3 643 460	11 396 347	13 483 000	23 975 000	27 906 896	17 274 023
34 213 245	545 789 000	16 754 000	31 234 000	31 245 790	46 789 000	66 545 300	52 345 000
26988	3658	22671	502546	62641	123814	48711	65156
43606	541008	279836	165297	1066669	797217	1894889	1318594
0	60938	38237	126422	237355	234090	144117	227280
29	188	295	118	341	2117	1643	1387
3,6	11,23	34,12	39,29	81	52,45	116	65,67
910,3	545,21	330,32	1476,12	1699,32	1954,21	1899,31	1965,43
0,08	0,05	0,7	0,3	2,16	0,86	1,54	2,03
6171	5720	3640	29340	34810	41860	45170	38300
62985	1124342	34671,1	38954,1	39901,2	50213,3	46271,5	51290,3
769	62257	3512	17353	69527	193081	520005	336997
7,0	4,5	7,7	25,2	10,7	9,8	5,4	7,9

Продовження таблиці А.5

Американський пертон																																		
51	Канада	491351	431736	5982145	307518	226961	43830,21	476455,06	1,95	14,3451	702315	34880	6841	5864321	5383,7	100	32	10	17 647 000	27 887 963	11 314 190	27 657 000	27 680	512230	11435	3609	6,34	176,32	0,14	50650	27987,1	53051	7,2	
51	Мексика	431736	431736	5982145	17,8761	7,9891	3,1	3,682	1,371	702315	742753	117054	942	103654	11911,4	54	23	17	20 587 824	100 727 228	12 717 139	37 600 980	746894	92659	114291	1512	5476	10,43	198,44	0,93	9720	86712,2	211921	4,9
51	США	5982145	5982145	5982145	17,8761	7,9891	3,1	3,682	1,371	702315	6763892	502403	76013	3421458	139743	570	97	156	138 072 000	303 052 000	90 341 000	247 865 770	354520	6150598	1567100	5476	5476	35,32	798,34	1,57	52350	243285	760739	8,1
51	Тайланд	307518	307518	307518	4,5612	7,9891	3,1	3,682	1,371	702315	456283	66785	67352	5974121	4601,1	110	47	92	6 377 000	85 012 411	4 352 000	19 675 000	494	75421	59451	0	0	9,32	398,32	0,2	5250	53897,1	14353	0,7
11	Малайзія	226961	226961	226961	7,9891	7,9891	3,1	3,682	1,371	702315	339512	29240	33241	1745213	2088,2	78	15	37	4 588 900	41 324 700	2 459 900	16 903 564	24351	40621	29672	76	76	7,54	345,32	4,11	9820	19321,4	5545	3,1
01	Сінгапур	43830,21	43830,21	43830,21	3,1	3,1	3,1	3,682	1,371	702315	3,682	20124	451	6543	8000	29	16	32	1 987 600	8 067 600	1 349 200	3 740 320	290	17462	545	0	0	0	5183	0,03	75949	2938,7	452	2,8
6	Індонезія	476455,06	476455,06	476455,06	1,95	1,95	1,95	3,682	1,371	702315	1,371	1367113	9739	34231	2543	95	23	114	37 982 855	281 963 665	2 983 000	41 600 340	12355	25036	0	395	395	3,1	285,1	0,05	9102	173926,7	30901	6,1

Період Визького Сходу		Африканський період									
21	ОАЕ	02	Саудівська Аравія	61	Єгипет	81	Туніс	71	Алжир	91	Марокко
173812	482134	207142	27417	123613	52761	24,7893	18,8712	2,6712	2,6512	3,5612	1,5891
234164	524185	295287	39517	179561	89512	9206	28288	80722	10875	38482	32521
15385	2961	1903	1803	1193	1310	672915	324418	232000	242000	93003	194000
374,1	3678,1	5648,6	1345,3	1663,3	1642,3	49	26	130	36	21	26
13	15	18	10	15	4	45	39	41	8	5	6
1 967 486	4 801 824	8 557 497	1 098 893	3 231 332	3 279 054	13 775 252	53 012 322	96 798 801	12 841 277	37 692 000	39 016 336
951 785	1 965 751	2 287 249	527 915	1 154 748	681 568	3 750 890	13 240 900	22 450 000	3 700 000	4 900 000	14 657 000
45	67	2761	3262	10709	28476	45	67	2761	3262	10709	28476
14984	52	96421	14111	39787	78562	2900	349	10641	2871	382	10615
73	11	451	75	106	556	0	0,78	65,12	14,65	1,99	6,12
55,32	115,3	68,32	125,34	49,5	138,43	0,49	0,1	0,09	0,2	0,06	0,13
38620	24660	2980	4240	4970	2910	3761,3	17564,1	53230,1	8160,2	27564	23765
378	27	453	14534	52287	29439	3,8	5,6	11,9	12,8	9,8	9,0

Таблиця А.6

Система одиничних параметрів для розрахунку інтегрального показника міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів (2013 рік)

РЕГІОН	Європейський регіон				Італія	Франція	Німеччина	Великобританія	КРАЇНА
	1	2	3	4					
РЕГІОН	424647	386524	765211	305410	424647	386524	765211	305410	Викиди CO ₂ , тис.т
	7,8721	6,7945	10,6419	10,5412	7,8721	6,7945	10,6419	10,5412	Викиди двоокису вуглецю CO ₂ на душу населення, метричні тони CO ₂
	480421	489317	909647	540637	480421	489317	909647	540637	Викиди парникового газу CO ₂ , тис. тон
	59154	63741	82143	63415	59154	63741	82143	63415	Приріст чисельності населення, тис. осіб
158642	28321	52651	87347	158642	28321	52651	87347	Кількість закладів відпочинку у країні, тис.	
4821601	5016451	3547600	3654423	4821601	5016451	3547600	3654423	Кількість ліжок-місць у закладах відпочинку, тис.	
23,321	26,754	40,854	29,785	23,321	26,754	40,854	29,785	Кількість зайнятих у туризмі, тис.	
1749	1409	1825	306	1749	1409	1825	306	Історико-культурні пам'ятки, один.	
343	1325	2044	68	343	1325	2044	68	Ресторани, кафе, один.	
1137	449	3241	115	1137	449	3241	115	Розважальні комплекси, один.	
21 098 033	39 080 000	48 700 000	33 383 853	21 098 033	39 080 000	48 700 000	33 383 853	Локація фіксованого коду	
96 863 107	63 324 000	100 034 000	78 673 978	96 863 107	63 324 000	100 034 000	78 673 978	Локація мобільного коду	
13 133 000	24 940 000	28 603 463	22 559 353	13 133 000	24 940 000	28 603 463	22 559 353	Фіксована широкомасштабна підписка, кількість підписників	
32 515 790	47 349 000	67 235 300	53 765 000	32 515 790	47 349 000	67 235 300	53 765 000	Кількість інтернет користувачів, млн.	
63770	124657	47234	57818	63770	124657	47234	57818	І рабінк, кількість зареєстрованих злочинів	
1099853	837483	1879497	1326729	1099853	837483	1879497	1326729	Крадіжка, кількість зареєстрованих злочинів	
251422	246190	149500	211994	251422	246190	149500	211994	Крадіжка зі з'явом, кількість зареєстрованих злочинів	
325	2266	1702	1727	325	2266	1702	1727	Викрадення людей, кількість зареєстрованих злочинів	
81	51,45	116	66,67	81	51,45	116	66,67	Густина залізничних колій на 1000 км ²	
1721,32	1967,31	1921,31	2012,43	1721,32	1967,31	1921,31	2012,43	Щільність автомобільних доріг на 1000 км ²	
2,16	0,86	1,54	2,03	2,16	0,86	1,54	2,03	Щільність аеропортів, штук на 1000 км ²	
34910	41980	46230	38400	34910	41980	46230	38400	Доходи на душу населення, дол.США у поточних цінах	
3998,4	50675,3	47564,5	52203,3	3998,4	50675,3	47564,5	52203,3	Кількість економічно активного населення, тис. осіб	
66317	192643	506616	321339	66317	192643	506616	321339	Напади на людину, кількість зареєстрованих злочинів	
12,2	9,9	5,2	7,5	12,2	9,9	5,2	7,5	Рівень безробіття, %	

Таблиця Б.2

Система одиничних параметрів для розрахунку інтегрального показника міжнародної конкурентоспроможності інтеграційних об'єднань (2009 рік)

ІНТЕГРАЦІЙНЕ ОБ'ЄДНАННЯ	КРАЇНА	Якість довкілля				Матеріально-технічна база туризму			Культурно-історична атрактивність			Інформаційно-комунікаційні технології				Стан криміногенної ситуації				Транспортна доступність			Загальний імідж регіону				
		Викиди CO ₂ , тис. т	Викиди двоокису вуглецю на душу населення, метричні тони CO ₂	Викиди парникового газу CO ₂ , тис. тон	Приріст чисельності населення, тис. осіб	Кількість закладів відпочинку у країні, тис.	Кількість ліжок-місць у закладах відпочинку, тис.	Кількість зайнятих у туризмі, тис.	Історико-культурні пам'ятки, один.	Ресторани, кафе, один.	Розважальні комплекси, один.	Локальні фіксованого телефонного зв'язку, тис.	Показник мобільного-стільникового телефонного зв'язку, тис. кор.	Фіксована широкопasmова підписка, кількість підписників	Кількість інтернет користувачів, млн.	Гравіж, кількість зареєстрованих злочинів	Крадіжка зі зломом, кількість зареєстрованих злочинів	Викрадення людей, кількість зареєстрованих злочинів	Густина залізничних колій на 1000 км ²	Кількість автомобільних доріг на 1000 км ²	Кількість аеропортів, штук на 1000 км ²	Доходи на душу населення, дол. США у поточних цінах	Кількість економічно активного населення, тис. осіб	Напади на людину, кількість зареєстрованих злочинів	Рівень безробіття, %		
EU	1	Великобританія	475108	7,7062	580382	60927	96086	3224981	28,923	301	57	99	33506000	76481053	17858923	49345000	75105	1414501	268606	1860	68,21	1321,12	2,07	41130	50127,8	399869	7,8
	2	Німеччина	732249	8,8859	911308	81902	53959	3231019	38,471	1802	1971	3100	53700000	105000000	24891800	62345000	49317	1881343	113800	1810	198	1798,13	1,51	42550	42564,1	519010	7,7
	3	Франція	356924	5,7158	512003	62615	28851	5865238	25,634	1368	1254	278	40934000	57918000	19852000	43567000	112765	753523	179408	2085	55,12	1786,12	0,86	42390	49717	193405	9,1
	4	Італія	401592	6,6656	490780	60483	145358	4598682	23,025	1667	298	1076	22642679	90032886	12082148	26678000	50732	938916	150843	349	80	1598,12	1,89	36230	39406,1	65611	7,8

Продовження таблиці Б.2

	ASEAN							NAFTA																																																																																																																																																										
2	США	531184	276587	203882	42312	453106	74785	7692211	288237	6,3157	17,2638	362289	66277	66277	18451	1165272	1264765	1351248	45909	40754	3237810	137100	4352,2	1759,5	3 200	2543	1012	37,387	18,888	639	426	122	152873000	7204936	4524000	1930900	34809627	4100000	313732000	20244312	51052693	274283000	65952313	30144000	6884800	163676961	75586646	747214000	51052693	78349000	2624278	1541700	1170800	1863821	1722407	103978000	9706688	236785000	16789000	15890000	3 410 200	34200100	10543355	341789600	26576000	408742	579	21419	713	10933	45063	4512	542021	6338095	50412	37128	18998	25356	101442	653399	139750	1599000	63412	27313	942	0	0	0	81436	97852	4574	5	96	0	485	35	156	171	42,54	6,54	4,54	0	3	3	8	42,54	1289,37	340,32	278,32	4679	221,1	714,9	388,32	1289,37	0,3	0,2	4,11	0,03	0,05	0,08	0,05	0,3	31790	3860	7590	61399	7513	5184	3610	31790	48040	3860	7590	61399	7513	5184	3610	31790	235801	52816,8	17980,9	2938,7	169328,2	59216	1087910	38874,1	812514	18359	5716	406	35641	542	315731	80910	9,3	1,5	3,7	4,4	7,9	7,5	4,4	18,1
1	Тайланд	531184	276587	203882	42312	453106	74785	7692211	288237	6,3157	17,2638	362289	66277	66277	18451	1165272	1264765	1351248	45909	40754	3237810	137100	4352,2	1759,5	3 200	2543	1012	37,387	18,888	639	426	122	152873000	7204936	4524000	1930900	34809627	4100000	313732000	20244312	51052693	274283000	65952313	30144000	6884800	163676961	75586646	747214000	51052693	78349000	2624278	1541700	1170800	1863821	1722407	103978000	9706688	236785000	16789000	15890000	3 410 200	34200100	10543355	341789600	26576000	408742	579	21419	713	10933	45063	4512	542021	6338095	50412	37128	18998	25356	101442	653399	139750	1599000	63412	27313	942	0	0	0	81436	97852	4574	5	96	0	485	35	156	171	42,54	6,54	4,54	0	3	3	8	42,54	1289,37	340,32	278,32	4679	221,1	714,9	388,32	1289,37	0,3	0,2	4,11	0,03	0,05	0,08	0,05	0,3	31790	3860	7590	61399	7513	5184	3610	31790	48040	3860	7590	61399	7513	5184	3610	31790	235801	52816,8	17980,9	2938,7	169328,2	59216	1087910	38874,1	812514	18359	5716	406	35641	542	315731	80910	9,3	1,5	3,7	4,4	7,9	7,5	4,4	18,1
0	Малайзія	531184	276587	203882	42312	453106	74785	7692211	288237	6,3157	17,2638	362289	66277	66277	18451	1165272	1264765	1351248	45909	40754	3237810	137100	4352,2	1759,5	3 200	2543	1012	37,387	18,888	639	426	122	152873000	7204936	4524000	1930900	34809627	4100000	313732000	20244312	51052693	274283000	65952313	30144000	6884800	163676961	75586646	747214000	51052693	78349000	2624278	1541700	1170800	1863821	1722407	103978000	9706688	236785000	16789000	15890000	3 410 200	34200100	10543355	341789600	26576000	408742	579	21419	713	10933	45063	4512	542021	6338095	50412	37128	18998	25356	101442	653399	139750	1599000	63412	27313	942	0	0	0	81436	97852	4574	5	96	0	485	35	156	171	42,54	6,54	4,54	0	3	3	8	42,54	1289,37	340,32	278,32	4679	221,1	714,9	388,32	1289,37	0,3	0,2	4,11	0,03	0,05	0,08	0,05	0,3	31790	3860	7590	61399	7513	5184	3610	31790	48040	3860	7590	61399	7513	5184	3610	31790	235801	52816,8	17980,9	2938,7	169328,2	59216	1087910	38874,1	812514	18359	5716	406	35641	542	315731	80910	9,3	1,5	3,7	4,4	7,9	7,5	4,4	18,1
6	Сінгапур	531184	276587	203882	42312	453106	74785	7692211	288237	6,3157	17,2638	362289	66277	66277	18451	1165272	1264765	1351248	45909	40754	3237810	137100	4352,2	1759,5	3 200	2543	1012	37,387	18,888	639	426	122	152873000	7204936	4524000	1930900	34809627	4100000	313732000	20244312	51052693	274283000	65952313	30144000	6884800	163676961	75586646	747214000	51052693	78349000	2624278	1541700	1170800	1863821	1722407	103978000	9706688	236785000	16789000	15890000	3 410 200	34200100	10543355	341789600	26576000	408742	579	21419	713	10933	45063	4512	542021	6338095	50412	37128	18998	25356	101442	653399	139750	1599000	63412	27313	942	0	0	0	81436	97852	4574	5	96	0	485	35	156	171	42,54	6,54	4,54	0	3	3	8	42,54	1289,37	340,32	278,32	4679	221,1	714,9	388,32	1289,37	0,3	0,2	4,11	0,03	0,05	0,08	0,05	0,3	31790	3860	7590	61399	7513	5184	3610	31790	48040	3860	7590	61399	7513	5184	3610	31790	235801	52816,8	17980,9	2938,7	169328,2	59216	1087910	38874,1	812514	18359	5716	406	35641	542	315731	80910	9,3	1,5	3,7	4,4	7,9	7,5	4,4	18,1

Продовження таблиці Б.2

3	Мексика	446237	3,9831	689030	112853	993	94362	10657,9	51	19	15	18708000	19505573	83193574	9283529	25998000	32463	574950	123328	4791	3	98,43	0,14	43060	27298,2	78798	244623	5,2
4	Канада	513937	15,2615	708786	33727	6723	761432	5054,9	98	27	9	18708000	19505573	83193574	9283529	25998000	32463	574950	123328	4791	3	98,43	0,14	43060	27298,2	78798	244623	8,3

Таблиця Б.3

Система одиничних параметрів для розрахунку інтегрального показника міжнародної конкурентоспроможності інтеграційних об'єднань (2010 рік)

ІНТЕГРАЦІЙНЕ ОБ'ЄДНАННЯ	КРАЇНА	Якість довкілля				Матеріально-технічна база туризму				Культурно-історична атрактивність		Інформаційно-комунікаційні технології				Стан криміногенної ситуації				Транспортна доступність				Загальний імідж регіону					
		Викиди CO ₂ , тис. т	Вуглецю CO ₂ на душу населення, метричні	Викиди парникового газу CO ₂ , тис. тон	Приріст чисельності населення, тис. осіб	Кількість закладів відпочинку у країні, тис.	Кількість ліжок-місць у закладах відпочинку, тис.	Кількість зайнятих у туризмі, тис.	Історико-культурні пам'ятки, один.	Ресторани, кафе, один.	Розважальні комплекси, один.	Показник фіксованого телефонного зв'язку, тис.	Показник мобільного телефонного зв'язку, тис.	стільникового	телефонного зв'язку,	ширококомунікаційна мережа	мідиска, кількість	Кількість Інтернет користувачів, млн.	Інтернет користувачів, млн.	Інтернет користувачів, млн.	Інтернет користувачів, млн.	Інтернет користувачів, млн.	Інтернет користувачів, млн.	Інтернет користувачів, млн.	Інтернет користувачів, млн.	Інтернет користувачів, млн.	Інтернет користувачів, млн.	Інтернет користувачів, млн.	Інтернет користувачів, млн.
EU	1	Великобританія	493505	7,9552	597779	61344	95789	28,942	301	59	102	33 409 000	76 729 827	19 133 508	50 078 600	76 189	1 422 133	1 213 347	1 717	67,54	1619,1	2,07	38440	50508,5	367055	7,8			
		Німеччина	745384	9,0566	943518	81777	53532	3211623	38,738	1998	3167	52 900 000	88 400 000	26 089 800	64 978 908	48 166	1 833 293	121 347	1 699	106	1805,16	1,54	43400	43781,5	515853	7,1			
	3	Франція	361273	5,7539	519889	62918	28586	5020463	25,673	1368	298	40 622 000	57 785 000	21 337 000	44 567 456	121 038	764 864	186 524	2 092	54,45	1870,36	0,86	42390	49976,5	192906	9,3			

Продовження таблиці Б.3

АFTA	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
США	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
Мексика	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
Канада	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

Таблиця Б.4

Система одиничних параметрів для розрахунку інтегрального показника міжнародної конкурентоспроможності інтеграційних об'єднань (2011 рік)

ІНТЕГРАЦІЙНЕ ОБ'ЄДНАННЯ	КРАЇНА	Викиди двоокису вуглецю CO ₂ на душу населення, метричні тони CO ₂	Викиди парникового газу CO ₂ , тис. тон	Приріст чисельності населення, тис. осіб	Кількість закладів відпочинку у країні, тис.	Кількість ліжко-місць у закладах відпочинку, тис.	Кількість зайнятих у туризмі, тис.	Історико-культурні пам'ятки, один.	Ресторани, кафе, один.	Розважальні комплекси, один.	Показник фіксованого телефонного зв'язку, тис. користувачів	Індекс мультимедійного контенту	Інформаційно-комунікаційні технології	Стан криміногенної ситуації	Транспортна доступність	Загальний імідж регіону								
EU	Великобританія	501465	556458	63285	85678	3271761	29,1	304	61	107	33 252 352	77 162 298	20 552 901	74688	1430503	245312	1516	66,56	1801,32	2,03	38120	50790,1	336997	7,9

Продовження таблиці Б.4

ASEAN		6	7	8	9	5	4	3	2
Сінгапур	43055,31	470461,39	89297,82	8978341	296361	408198	371452	754274	9,2135
Індонезія	3,549	1,253	467	12456,14	350484	6665701	491497	916495	81798
Філіппіни	19674	1341653	1294716	1368440	46175	60010	63224	81798	53164
Китай	451	9739	2396	45671	44397	153723	28486	53164	3323998
	6543	34231	15567	2764458	3390704	4742064	5014118	3323998	39,7
	9 200	2543,0	1206,0	39,7	18,1	23,0	25,7	39,7	1810
	29	95	53	149	641	1702	1387	1810	2004
	12	23	10	20	435	331	1296	2004	3181
	29	103	26	20	560	1120	303	3181	51 400 000
	2 018 100	38 617 480	3 555 951	285 115 000	19 889 038	22 105 471	40 370 000	51 400 000	90 900 000
	7 794 300	249 805 619	94 189 795	986 253 000	52 590 507	96 040 913	59 816 000	90 900 000	27 185 816
	1 330 000	2 736 379	1 791 000	156 487 000	11 045 653	13 431 643	22 749 000	27 185 816	65 125 000
	3 658 400	39 600 000	29 700 000	485 000 000	29 093 984	30 026 400	45 262 000	65 125 000	48021
	394	11207	30806	3673	402672	58206	120966	48021	1919124
	17251	26742	55767	57675	155122	1038883	789612	1919124	132595
	637	0	0	66874	100780	204891	216271	132595	1688
	0	454	11	147	111	356	2234	1688	117
	0	3,1	3,5	10,45	40,21	80	53,13	117	1865,21
	5021,1	274,1	892,1	478,21	1386,34	1675,12	1912,32	1865,21	1,54
	0,03	0,05	0,08	0,05	0,3	2,16	0,86	1,54	44670
	74594	8535	5773	4900	30370	36260	42820	44670	45760,1
	2938,7	171756,1	61883	1118795	38890,1	39678,1	50086,1	45760,1	513458
	406	35800	690	311862	18290	68500	192263	513458	5,9
	2,9	6,6	7,0	4,3	21,8	8,4	9,2	5,9	

Таблиця Б.5
Система одиничних параметрів для розрахунку інтегрального показника міжнародної конкурентоспроможності інтеграційних об'єднань (2012 рік)

КРАЇНА	Якість довкілля				Матеріально-технічна база туризму				Культурно-історична атрактивність			Інформаційно-комунікаційні технології				Стан криміногенної ситуації				Транспортна доступність			Загальний імідж регіону			
	Викиди CO ₂ , тис.т	Викиди двоокису вуглецю CO ₂ на душу населення, метричні тони CO ₂	Викиди парникового газу CO ₂ , тис.тон	Індивідуальна чисельність населення, тис.	Кількість закладів відпочинку у країні, тис.	Кількість ліжок-місць у закладах відпочинку, тис.	Кількість зайнятих у туризмі, тис.	Історико-культурні пам'ятки, один.	Ресторани, кафе, один.	Розважальні комплекси, один.	Показник фіксованого телефонного зв'язку, тис. користув.	Показник мобільного-стільникового телефонного зв'язку, тис.корп.	Фіксована широкосмутова підписка, кількість підписників	Кількість інтернет користувачів, млн.	Трафік, кількість зареєстрованих злочинів	Крадіжка, кількість зареєстрованих злочинів	Крадіжка зі знамом, кількість зареєстрованих злочинів	Викрадення людей, кількість зареєстрованих злочинів	Густина залізничних колій на 1000 км ²	Кількість автомобільних доріг на 1000 км ²	Кількість аеропортів, штук на 1000 км ²	Доходи на душу населення, дол. США у поточних цінах	Кількість економічно активного населення, тис. осіб	Напади на людину, кількість зареєстрованих злочинів	Рівень безробіття, %	
1	296410	8,3619	546345	63705	86597	3464423	29,428	304	65	111	33 197	78 329	17 274	52 345	65156	1318594	227280	1387	65,67	1965,43	2,03	38300	51290,3	336997	7,9	
2	749213	9,6419	910537	81932	52776	3464600	40,08	1815	2044	3239	39 674 000	92 400 000	27 906 896	66 545 300	48711	1894889	144117	116	1899,31	1,54	45170	46271,5	520005	5,4		
3	363798	5,7951	489317	63519	28480	5013188	25,746	1407	1315	449	39 674 000	62 280 000	23 975 000	46 789 000	123814	797217	234090	52,45	1954,21	0,86	41860	50213,3	193081	9,8		
4	407153	6,8716	482518	59540	157228	4762601	22,899	1749	343	1137	21 655 693	97 270 861	13 483 000	31 245 790	62641	1066669	237355	81	1699,32	2,16	34810	39901,2	69527	10,7		

Продовження таблиці Б.6

NAFTA			
4	Канада	503613	15,2351
3	Мексика	462134	4,9234
2	США	6035628	18,8732
1	Тайланд	314321	5,5643
		703315	458283
		34880	6785
		6954	68352
		5914381	6193241
		5453,7	4632,1
		101	110
		32	47
		10	92
		16 921 000	6 056 000
		28 360 000	93 849 000
		11 709 900	5 552 000
		28 123 000	20 525 000
		23213	494
		486263	75421
		97705	59451
		3239	0
		5,12	9,76
		176,32	401,23
		0,14	0,2
		50980	5200
		28103,1	53978,5
		48862	14353
		7,0	0,8

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою міжнародної конкурентоспроможності

Регіон	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
Європейський	0,320	1	0,321	1	0,331	1	0,322	1	0,319	1	0,318	1
Азіатсько-Тихоокеанський	0,139	3	0,137	3	0,142	3	0,145	3	0,148	3	0,150	3
Американський	0,144	2	0,153	2	0,155	2	0,166	2	0,172	2	0,170	2
Африканський	0,039	5	0,046	5	0,049	5	0,050	5	0,041	5	0,040	5
Близький Схід	0,086	4	0,088	4	0,090	4	0,089	4	0,092	4	0,093	4

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою якості довкілля (екологічна атрактивність)

Регіон	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
Європейський	0,608	3	0,611	3	0,608	3	0,609	3	0,614	3	0,605	3
Азіатсько-Тихоокеанський	0,734	1	0,731	1	0,730	1	0,734	1	0,735	1	0,726	1
Американський	0,382	5	0,469	5	0,398	5	0,413	5	0,444	5	0,445	5
Африканський	0,670	2	0,668	2	0,667	2	0,668	2	0,668	2	0,660	2
Близький Схід	0,521	4	0,519	4	0,507	4	0,508	4	0,507	4	0,507	4

Таблиця В.3

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою розвитку матеріально-технічної бази туризму

Регіон	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
Європейський	0,239	1	0,241	1	0,258	1	0,245	1	0,237	1	0,235	1
Азіатсько-Тихоокеанський	0,068	3	0,054	3	0,068	3	0,065	3	0,065	3	0,067	3
Американський	0,100	2	0,116	2	0,115	2	0,180	2	0,188	2	0,187	2
Африканський	0,014	5	0,014	5	0,016	5	0,015	5	0,015	5	0,015	5
Близький Схід	0,037	4	0,040	4	0,039	4	0,038	4	0,040	4	0,041	4

Таблиця В.4

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою сконцентрованої культурно-історичних пам'яток та розважальних закладів (культурно-історична атрактивність)

Регіон	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
Європейський	0,271	1	0,270	1	0,273	1	0,274	1	0,279	1	0,279	1
Азіатсько-Тихоокеанський	0,014	3	0,015	3	0,015	3	0,016	3	0,017	3	0,018	3
Американський	0,027	2	0,026	2	0,028	2	0,028	2	0,030	2	0,029	2
Африканський	0,002	5	0,002	5	0,002	5	0,002	5	0,002	5	0,002	5
Близький Схід	0,011	4	0,011	4	0,011	4	0,012	4	0,012	4	0,012	4

Таблиця В.5

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (комунікаційна атрактивність)

Регіон	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
Європейський	0,094	2	0,093	2	0,086	2	0,077	2	0,072	2	0,072	2
Азіатсько-Тихоокеанський	0,047	3	0,045	3	0,039	3	0,043	3	0,043	3	0,042	3
Американський	0,149	1	0,138	1	0,130	1	0,118	1	0,112	1	0,110	1
Африканський	0,003	5	0,006	5	0,006	5	0,006	5	0,001	5	0,001	5
Близький Схід	0,012	4	0,012	4	0,011	4	0,011	4	0,013	4	0,013	4

Таблиця В.6

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою стану криміногенної ситуації

Регіон	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
Європейський	0,821	4	0,821	4	0,839	4	0,838	4	0,837	4	0,854	4
Азіатсько-Тихоокеанський	0,979	3	0,978	3	0,980	3	0,981	2	0,982	2	0,982	2
Американський	0,307	5	0,338	5	0,363	5	0,366	5	0,372	5	0,372	5
Африканський	0,983	2	0,981	2	0,983	2	0,980	3	0,981	3	0,973	3
Близький Схід	0,996	1	0,995	1	0,995	1	0,991	1	0,989	1	0,989	1

Таблиця В.7

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою рівня транспортної доступності

Регіон	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
Європейський	0,282	1	0,286	1	0,356	1	0,343	1	0,344	1	0,343	1
Азіатсько-Тихоокеанський	0,068	2	0,073	2	0,087	3	0,089	3	0,091	3	0,094	3
Американський	0,067	3	0,071	3	0,090	2	0,096	2	0,102	2	0,100	2
Африканський	0,016	5	0,016	5	0,023	5	0,023	5	0,025	5	0,025	5
Близький Схід	0,033	4	0,034	4	0,042	4	0,041	4	0,042	4	0,043	4

Таблиця В.8

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою загального іміджу регіонів

Регіон	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
Європейський	0,397	4	0,405	4	0,396	4	0,395	4	0,397	4	0,393	4
Азіатсько-Тихоокеанський	0,442	1	0,468	1	0,473	1	0,476	1	0,493	1	0,492	1
Американський	0,415	2	0,407	3	0,399	3	0,406	3	0,424	3	0,423	3
Африканський	0,227	5	0,307	5	0,319	5	0,326	5	0,340	5	0,340	5
Близький Схід	0,413	3	0,441	2	0,436	2	0,428	2	0,443	2	0,441	2

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою міжнародної конкурентоспроможності

Регіон	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
EU	0,35467	1	0,358327	1	0,367724	1	0,351814	1	0,351512	1	0,351651	1
ASEAN	0,18794	2	0,190495	2	0,195486	2	0,194872	2	0,200471	2	0,201268	2
NAFTA	0,13402	3	0,142753	3	0,145826	3	0,153969	3	0,158855	3	0,157751	3

Таблиця Г.2

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою якості довкілля (екологічна атрактивність)

Регіон	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
EU	0,57666	2	0,58012	2	0,5821	2	0,525079	2	0,584102	2	0,572714	2
ASEAN	0,61588	1	0,61427	1	0,606629	1	0,604038	1	0,602048	1	0,584045	1
NAFTA	0,2988	3	0,402143	3	0,33522	3	0,34434	3	0,372253	3	0,376342	3

Таблиця Г.3

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою розвитку матеріально-технічної бази туризму

Регіон	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
EU	0,3416	1	0,34407	1	0,365262	1	0,343616	1	0,332551	1	0,329797	1
ASEAN	0,23381	2	0,25283	2	0,249106	2	0,253591	2	0,26749	2	0,267661	2
NAFTA	0,10037	3	0,116012	3	0,115189	3	0,179759	3	0,187861	3	0,187435	3

Таблиця Г.4

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою сконцентрованої культурно-історичних пам'яток та розважальних закладів (культурно-історична атрактивність)

Регіон	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
EU	0,3178	1	0,31538	1	0,320813	1	0,322458	1	0,326933	1	0,327819	1
ASEAN	0,01924	3	0,0189	3	0,019065	3	0,019423	3	0,020779	3	0,020781	3
NAFTA	0,02278	2	0,022088	2	0,023678	2	0,022973	2	0,023857	2	0,02359	2

Таблиця Г.5

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (комунікаційна атрактивність)

Регіон	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
EU	0,11013	2	0,10953	2	0,100089	2	0,089928	2	0,082291	2	0,083284	3
ASEAN	0,09652	3	0,0906	3	0,088442	3	0,083843	3	0,083147	3	0,084284	2
NAFTA	0,14528	1	0,134648	1	0,126985	1	0,114974	1	0,109362	1	0,107485	1

Таблиця Г.6

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою стану криміногенної ситуації

Регіон	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
EU	0,79564	2	0,79671	2	0,816818	2	0,81669	2	0,814939	2	0,835391	2
ASEAN	0,97306	1	0,97424	1	0,974773	1	0,975992	1	0,97652	1	0,97621	1
NAFTA	0,30703	3	0,3387	3	0,36359	3	0,366424	3	0,372056	3	0,37229	3

Таблиця Г.7

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою рівня транспортної доступності

Регіон	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка а	рейтинг Г	оцінка	рейтинг Г	оцінка	рейтинг Г	оцінка	рейтинг Г	оцінка	рейтинг Г	оцінка	рейтинг Г
EU	0,3266 5	1	0,33135	1	0,40540 2	1	0,39080 6	1	0,39118 2	1	0,39222 9	1
ASEAN	0,0701 4	2	0,07583	2	0,09470 8	2	0,09483 9	2	0,09868 2	2	0,10347 1	2
NAFTA A	0,0627 3	3	0,06365 3	3	0,08412 2	3	0,08525 2	3	0,08972 7	3	0,08724	3

Таблиця Г.8

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою загального іміджу регіонів

Регіон	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка а	рейтинг Г	оцінка	рейтинг Г	оцінка	рейтинг Г	оцінка	рейтинг Г	оцінка	рейтинг Г	оцінка	рейтинг Г
EU	0,3939 7	3	0,41671 3	2	0,40215 9	2	0,39949 1	3	0,39803 3	3	0,39352 6	3
ASEAN	0,4537 9	1	0,46337 2	1	0,46378 7	1	0,4622 3	1	0,48531 4	1	0,48374 4	1
NAFTA A	0,4062 4	2	0,40384 3	3	0,39490 3	3	0,40166 3	2	0,4191	2	0,41849 7	2

Рейтинг країн за інтегральною оцінкою якості довкілля (екологічна атрактивність)

Країна	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
Великобританія	0,594906	16	0,599815	16	0,59364	16	0,598696	16	0,605949	16	0,587624	16
Німеччина	0,573799	17	0,575778	17	0,57006	17	0,575553	17	0,57765	17	0,572031	17
Франція	0,626369	11	0,626132	12	0,62382	13	0,627779	11	0,631299	11	0,623913	11
Італія	0,621501	12	0,615311	15	0,61228	14	0,610107	14	0,619139	14	0,612047	13
Іспанія	0,614865	14	0,621785	13	0,62544	11	0,62903	10	0,633037	10	0,626074	10
Україна	0,616614	13	0,62833	11	0,62467	12	0,61722	13	0,619586	13	0,612507	12
Китай	0,642024	10	0,634141	10	0,62705	10	0,626822	12	0,626464	12	0,599913	15
Філіппіни	0,994417	1	0,982075	1	0,98594	1	0,984542	1	0,983129	1	0,979681	1
Індонезія	0,936228	2	0,939683	2	0,94724	2	0,971747	2	0,976427	2	0,975673	2
Сінгапур	0,655679	7	0,644964	9	0,66648	5	0,668923	5	0,665471	6	0,662839	5
Малайзія	0,610476	15	0,620053	14	0,60268	15	0,60452	15	0,607552	15	0,601095	14
Тайланд	0,655664	8	0,651071	7	0,64547	9	0,646691	9	0,646074	9	0,638735	9
США	0,17084	21	0,31737	21	0,19134	21	0,205528	21	0,253738	21	0,25969	21
Мексика	0,646759	9	0,649611	8	0,64857	8	0,651915	8	0,654576	8	0,647099	8
Канада	0,503722	19	0,501933	19	0,50702	18	0,527219	18	0,526368	18	0,522642	18
Марокко	0,679624	3	0,679866	3	0,67914	3	0,67935	3	0,679905	3	0,671871	3
Алжир	0,661412	6	0,65712	6	0,6576	7	0,659933	7	0,65953	7	0,651968	7
Туніс	0,667787	5	0,667401	5	0,66569	6	0,665654	6	0,665875	5	0,657735	6
Єгипет	0,674783	4	0,674413	4	0,673466	4	0,67335	4	0,674722	4	0,671201	4
Саудівська Аравія	0,517355	18	0,51094	18	0,477187	19	0,480167	19	0,476796	19	0,478174	19
ОАЕ	0,406246	20	0,405793	20	0,405768	20	0,405432	20	0,405484	20	0,4053	20

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою розвитку матеріально-технічної бази туризму

Країна	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
Великобританія	0,34505	4	0,370126	4	0,38942	4	0,352319	4	0,347647	4	0,350489	4
Німеччина	0,292155	6	0,285271	6	0,30853	6	0,290415	6	0,281995	7	0,278861	7
Франція	0,339558	5	0,337394	5	0,33431	5	0,310743	5	0,294231	5	0,286401	5
Італія	0,534219	2	0,528027	2	0,57026	2	0,547955	2	0,531783	2	0,526453	2
Іспанія	0,254358	7	0,256354	7	0,28384	7	0,274959	7	0,265147	9	0,264751	8
Україна	0,040326	12	0,040827	12	0,0456	12	0,045289	12	0,043907	12	0,043666	12
Китай	0,223757	8	0,252611	8	0,23824	8	0,247155	9	0,266093	8	0,26237	9
Філіппіни	0,006994	21	0,007165	21	0,00726	21	0,007642	21	0,007828	21	0,008024	21
Індонезія	0,029276	15	0,028768	15	0,02842	16	0,027715	15	0,027059	16	0,026746	16
Сінгапур	0,037825	13	0,007676	20	0,03021	15	0,021783	17	0,018692	18	0,022273	17
Малайзія	0,139839	9	0,15009	9	0,14776	9	0,151023	10	0,165838	10	0,168232	10
Тайланд	0,408506	3	0,426269	3	0,43911	3	0,436905	3	0,433716	3	0,434441	3
США	0,681766	1	0,717826	1	0,70126	1	0,651521	1	0,670308	1	0,679058	1
Мексика	0,026512	16	0,031609	14	0,0321	14	0,032901	13	0,034227	13	0,034231	13
Канада	0,055945	11	0,068814	10	0,0679	10	0,27098	8	0,288975	6	0,283288	6
Марокко	0,01338	19	0,014156	18	0,01652	19	0,0163	19	0,016114	19	0,016548	19
Алжир	0,009899	20	0,010071	19	0,01129	20	0,010634	20	0,010325	20	0,010105	20
Туніс	0,018886	18	0,01894	17	0,02171	18	0,019981	18	0,019095	17	0,01884	18
Єгипет	0,032458	14	0,035192	13	0,03542	13	0,031132	14	0,029018	15	0,028474	15
Саудівська Аравія	0,024685	17	0,028222	16	0,0261	17	0,027545	16	0,031706	14	0,033571	14
OAE	0,060868	10	0,063469	11	0,06286	11	0,062687	11	0,068725	11	0,072855	11

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою сконцентрованої культурно-історичних пам'яток та розважальних закладів (культурно-історична атрактивність)

Країна	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
Великобританія	0,069712	7	0,069839	7	0,07017	7	0,071283	7	0,071862	7	0,07237	7
Німеччина	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Франція	0,464998	2	0,462133	2	0,46649	2	0,469793	2	0,490528	2	0,490925	2
Італія	0,452218	3	0,438583	3	0,44951	3	0,450066	3	0,45666	3	0,45475	3
Іспанія	0,23071	4	0,231692	4	0,24248	4	0,243489	4	0,247821	4	0,248458	4
Україна	0,116715	5	0,116914	5	0,11662	6	0,115942	6	0,117097	6	0,117286	6
Китай	0,026219	9	0,026245	9	0,0267	9	0,027637	9	0,029281	9	0,029652	10
Філіппіни	0,007184	16	0,008412	16	0,00854	16	0,009147	15	0,010775	15	0,012991	14
Індонезія	0,02502	10	0,026034	10	0,02653	10	0,027154	10	0,027998	10	0,029974	9
Сінгапур	0,004928	18	0,004944	18	0,00547	18	0,005342	18	0,006229	17	0,006039	17
Малайзія	0,013518	13	0,013537	13	0,01346	13	0,013782	13	0,015621	13	0,015068	13
Тайланд	0,029054	8	0,029133	8	0,02942	8	0,029803	8	0,032457	8	0,031875	8
США	0,109639	6	0,107033	6	0,1233	5	0,124067	5	0,126444	5	0,125839	5
Мексика	0,009183	15	0,009218	15	0,00916	15	0,009123	16	0,010455	16	0,009933	16
Канада	0,018532	12	0,018585	12	0,0197	12	0,018781	12	0,019613	12	0,019227	12
Марокко	0,000669	21	0,000669	21	0,00067	21	0,000664	21	0,001031	21	0,001232	21
Алжир	0,001502	20	0,001692	20	0,00167	20	0,001996	20	0,001794	20	0,001307	20
Туніс	0,003794	19	0,003803	19	0,00379	19	0,004105	19	0,004072	19	0,00373	19
Єгипет	0,023459	11	0,022359	11	0,02375	11	0,025198	11	0,025962	11	0,025563	11
Саудівська Аравія	0,006096	17	0,005688	17	0,00635	17	0,006328	17	0,006226	17	0,005729	18
OAE	0,0101	14	0,010118	14	0,01001	14	0,00997	14	0,010785	14	0,010756	15

Таблиця Д.4
Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (комунікаційна атрактивність)

Країна	2008		2009		2010		2011		2012		203	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
Великобританія	0,140949	4	0,125287	4	0,11394	6	0,102654	6	0,091118	6	0,096624	6
Німеччина	0,192097	3	0,177433	3	0,15673	3	0,13948	3	0,12167	3	0,12926	3
Франція	0,131377	5	0,125102	5	0,1115	5	0,104377	5	0,099864	5	0,098636	5
Італія	0,067586	9	0,090672	7	0,08433	7	0,075245	7	0,069934	8	0,066755	8
Іспанія	0,076817	8	0,069931	9	0,06438	9	0,057925	9	0,054516	9	0,054085	9
Україна	0,038492	12	0,036365	12	0,03551	14	0,032509	14	0,032026	14	0,031977	14
Китай	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Філіппіни	0,030568	13	0,03372	14	0,03607	13	0,039139	11	0,039309	11	0,039668	11
Індонезія	0,097292	6	0,104173	6	0,11544	4	0,113722	4	0,112969	4	0,108607	4
Сінгапур	0,003355	19	0,002736	19	0,00099	21	0,001993	20	0,001994	20	0,001876	20
Малайзія	0,025929	15	0,022701	15	0,02178	15	0,019709	16	0,019503	16	0,019289	16
Тайланд	0,042853	11	0,040006	11	0,03784	11	0,035272	13	0,034829	13	0,036257	12
США	0,627658	2	0,564304	2	0,51618	2	0,459008	2	0,42806	2	0,416312	2
Мексика	0,08025	7	0,078506	8	0,07875	8	0,072844	8	0,071621	7	0,071234	7
Канада	0,066137	10	0,059506	10	0,05398	10	0,048595	10	0,04576	10	0,044773	10
Марокко	0,014821	17	0,014676	17	0,01517	17	0,014418	17	0,014193	17	0,013872	17
Алжир	0,011275	18	0,011702	18	0,01037	18	0,009944	18	0,010035	18	0,009766	18
Туніс	0,0001	21	0,001267	21	0,00122	20	0,001195	21	0,00001	21	0,00001	21
Єгипет	0,030351	14	0,033761	13	0,03717	12	0,036289	12	0,037665	12	0,035738	13
Саудівська Аравія	0,020277	16	0,021679	16	0,02125	16	0,020325	15	0,019901	15	0,019656	15
OAE	0,002523	20	0,002278	20	0,00181	19	0,002033	19	0,002705	19	0,003369	19

Таблиця Д.5

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою стану криміногенної ситуації

Країна	2008		2009		2010		2011		2012		203	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
Великобританія	0,754848	18	0,774475	17	0,80022	17	0,800637	16	0,823918	15	0,806792	16
Німеччина	0,78517	16	0,790279	15	0,81328	15	0,795414	17	0,805148	16	0,798009	17
Франція	0,789372	15	0,786823	16	0,80487	16	0,775519	18	0,789018	17	0,772169	19
Італія	0,896334	14	0,902313	14	0,90366	14	0,888497	14	0,881697	14	0,87264	15
Іспанія	0,758308	17	0,735243	18	0,76475	18	0,824594	15	0,775781	18	0,934279	14
Україна	0,962489	11	0,959218	12	0,96304	12	0,960288	12	0,961451	11	0,960385	11
Китай	0,948138	13	0,951402	13	0,95399	13	0,957356	13	0,95827	13	0,959121	12
Філіппіни	0,994789	3	0,977474	9	0,98393	7	0,986882	6	0,987837	6	0,989146	5
Індонезія	0,961863	12	0,969262	11	0,97812	10	0,971789	10	0,976617	9	0,975003	9
Сінгапур	0,99886	1	0,998868	1	0,99898	2	0,99909	2	0,999123	2	0,999172	2
Малайзія	0,983679	8	0,981393	7	0,98032	9	0,980723	8	0,981989	8	0,981275	7
Тайланд	0,986264	7	0,987586	6	0,98775	6	0,98779	5	0,987242	7	0,986211	6
США	0,072845	21	0,099762	21	0,10668	21	0,111837	21	0,111332	21	0,111553	21
Мексика	0,623208	20	0,610486	20	0,61349	20	0,602077	20	0,602465	20	0,584063	20
Канада	0,636335	19	0,636243	19	0,73258	19	0,729029	19	0,766239	19	0,790399	18
Марокко	0,975427	10	0,969999	10	0,96932	11	0,962977	11	0,959852	12	0,943682	13
Алжир	0,979385	9	0,979889	8	0,98384	8	0,982841	7	0,989902	5	0,980844	8
Туніс	0,994071	5	0,993092	5	0,99476	4	0,995183	3	0,994464	4	0,994364	4
Єгипет	0,994011	6	0,993242	4	0,99144	5	0,980193	9	0,97262	10	0,972275	10
Саудівська Аравія	0,99854	2	0,99862	2	0,99901	1	0,999138	1	0,999435	1	0,999426	1
ОАЕ	0,994396	4	0,994587	3	0,9959	3	0,994385	4	0,995591	3	0,995495	3

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою рівня транспортної доступності

Країна	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
Великобританія	0,356183	3	0,37023	3	0,47943	3	0,467852	3	0,474358	3	0,478879	3
Німеччина	0,545062	1	0,554611	1	0,54895	1	0,552502	1	0,550517	1	0,550656	1
Франція	0,281178	5	0,283991	5	0,35622	4	0,340019	4	0,338118	4	0,334996	4
Італія	0,385456	2	0,397566	2	0,52136	2	0,50395	2	0,505992	2	0,506259	2
Іспанія	0,182005	8	0,180088	8	0,23262	8	0,220572	8	0,221812	8	0,223695	8
Україна	0,132652	9	0,131864	9	0,17762	9	0,167216	9	0,166939	10	0,162823	10
Китай	0,035511	16	0,039522	15	0,05488	15	0,059584	14	0,065196	13	0,07137	12
Філіппіни	0,05395	12	0,055839	12	0,06628	12	0,068447	12	0,068143	12	0,069459	13
Індонезія	0,017376	18	0,019034	18	0,02485	19	0,025568	19	0,025703	19	0,026487	19
Сінгапур	0,259921	6	0,259921	6	0,25992	6	0,259921	6	0,259921	7	0,259921	7
Малайзія	0,286741	4	0,290577	4	0,30336	5	0,303421	5	0,310903	5	0,313752	5
Тайланд	0,039038	14	0,046174	13	0,05935	13	0,061508	13	0,063198	14	0,06417	14
США	0,205046	7	0,206152	7	0,24906	7	0,255448	7	0,272185	6	0,27715	6
Мексика	0,089723	11	0,09196	11	0,10764	11	0,106711	11	0,110352	11	0,113294	11
Канада	0,01656	19	0,01852	19	0,02753	18	0,032534	17	0,035351	17	0,031561	18
Марокко	0,020552	17	0,021963	17	0,02831	17	0,028638	18	0,031418	18	0,03207	17
Алжир	0,004516	21	0,004886	21	0,00768	21	0,007729	21	0,008145	21	0,008173	21
Туніс	0,040295	13	0,040496	14	0,05933	14	0,058421	15	0,059863	15	0,060743	15
Єгипет	0,096451	10	0,097893	10	0,17298	10	0,163983	10	0,167202	9	0,169401	9
Саудівська Аравія	0,010188	20	0,010722	20	0,0116	20	0,011805	20	0,012224	20	0,012747	20
OAE	0,036435	15	0,03655	16	0,03648	16	0,036574	16	0,036643	16	0,036766	16

Таблиця Д.7

Рейтинг туристичних регіонів світу за інтегральною оцінкою загального іміджу регіонів

Країна	2008		2009		2010		2011		2012		203	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
Великобританія	0,447959	7	0,433741	9	0,41567	11	0,414878	11	0,424157	11	0,424155	11
Німеччина	0,361659	13	0,401521	12	0,39113	12	0,396145	12	0,405547	12	0,401792	12
Франція	0,451881	6	0,476897	6	0,46031	6	0,458427	7	0,459766	6	0,454405	6
Італія	0,471805	5	0,499896	5	0,47931	5	0,474635	5	0,45721	7	0,442575	8
Іспанія	0,335123	17	0,309852	20	0,30364	20	0,296326	21	0,291158	21	0,28913	21
Україна	0,339893	16	0,340969	16	0,35452	15	0,360145	15	0,372899	15	0,373972	15
Китай	0,546224	3	0,566134	2	0,57228	2	0,56359	2	0,646541	2	0,648031	2
Філіппіни	0,340554	15	0,378967	13	0,38312	13	0,390013	13	0,399348	13	0,400085	13
Індонезія	0,354252	14	0,411157	11	0,42287	10	0,429865	9	0,444957	8	0,443363	7
Сінгапур	0,626489	1	0,64371	1	0,65707	1	0,659329	1	0,66336	1	0,664788	1
Малайзія	0,414065	10	0,424101	10	0,42328	9	0,426494	10	0,432377	10	0,427359	10
Тайланд	0,437756	8	0,435642	8	0,43529	8	0,435611	8	0,437926	9	0,434949	9
США	0,363062	12	0,347518	15	0,33267	18	0,342296	16	0,363617	16	0,363822	16
Мексика	0,384734	11	0,374799	14	0,37264	14	0,374731	14	0,386764	14	0,384287	14
Канада	0,513273	4	0,517507	4	0,51135	4	0,52113	3	0,542479	3	0,541702	3
Марокко	0,260598	19	0,327769	18	0,33381	17	0,340245	17	0,349718	17	0,342102	18
Алжир	0,227128	20	0,319193	19	0,32939	19	0,33463	18	0,348318	18	0,350056	17
Туніс	0,197518	21	0,275695	21	0,29389	21	0,302924	20	0,32174	20	0,329439	20
Єгипет	0,292646	18	0,336225	17	0,34866	16	0,322601	19	0,340219	19	0,340571	19
Саудівська Аравія	0,436893	9	0,460456	7	0,45351	7	0,468288	6	0,47497	5	0,476787	5
ОАЕ	0,549599	2	0,553053	3	0,52367	3	0,517984	4	0,537062	4	0,529948	4

Рейтинг туристичних регіонів світу за загальною інтегральною оцінкою рівня міжнародної конкурентоспроможності

Країна	2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг	оцінка	рейтинг
Великобританія	0,304536	4	0,304296	4	0,31306	4	0,303985	4	0,301915	4	0,303282	4
Німеччина	0,468906	1	0,470826	1	0,46657	1	0,455347	1	0,446945	1	0,448326	1
Франція	0,38713	3	0,387059	3	0,3941	3	0,380576	3	0,378653	3	0,373661	3
Італія	0,400547	2	0,420301	2	0,43587	2	0,422573	2	0,415689	2	0,408937	2
Іспанія	0,27796	5	0,270496	5	0,28419	5	0,278964	6	0,273206	6	0,2799	6
Україна	0,174097	9	0,173349	9	0,18405	9	0,179878	9	0,179932	9	0,178904	9
Китай	0,254561	6	0,26405	7	0,27518	6	0,280798	5	0,29559	5	0,297659	5
Філіппіни	0,083336	16	0,088128	15	0,09184	15	0,095218	15	0,09813	15	0,101547	15
Індонезія	0,121684	12	0,127777	12	0,1357	12	0,136618	13	0,137588	13	0,1384	13
Сінгапур	0,094377	15	0,073136	17	0,07861	16	0,082743	16	0,082771	16	0,083738	16
Малайзія	0,166145	10	0,165899	10	0,16469	10	0,163679	10	0,169695	10	0,168566	10
Тайланд	0,177815	8	0,181249	8	0,18718	8	0,186544	8	0,189126	8	0,18966	8
США	0,238165	7	0,26763	6	0,2577	7	0,257257	7	0,268817	7	0,269746	7
Мексика	0,115358	13	0,117686	13	0,12053	14	0,119262	14	0,123223	14	0,121839	14
Канада	0,109338	14	0,112839	14	0,1209	13	0,148754	11	0,153479	11	0,150171	11
Марокко	0,046513	19	0,048807	20	0,05208	20	0,051752	20	0,055833	19	0,057054	19
Алжир	0,037856	20	0,041162	21	0,04401	21	0,044655	21	0,044477	20	0,042142	20
Туніс	0,032446	21	0,048972	19	0,05288	19	0,052832	19	0,026795	21	0,026508	21
Єгипет	0,123473	11	0,128726	11	0,143597	11	0,138829	12	0,140098	12	0,138537	12
Саудівська Аравія	0,068415	18	0,070627	18	0,07071	17	0,07133	18	0,07283	18	0,072937	18
ОАЕ	0,074338	17	0,07381	16	0,07064	18	0,071661	17	0,076916	17	0,079881	17

Наукове видання

Осипенко Кристина Валеріївна

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ РЕГІОНІВ СВІТУ

Монографія

Підписано до друку 10.11.2016. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 10,9. Наклад 300. Зам. № 108.

Надруковано в СПД Чалчинська Н.В.
03146, Київ, вул. Жмеринська, 22, кв. 125.
Тел./факс: +38 044 407-61-97, 097 234-30-29
E-mail: Friends1985@ukr.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 1011 від 13.08.2002.